

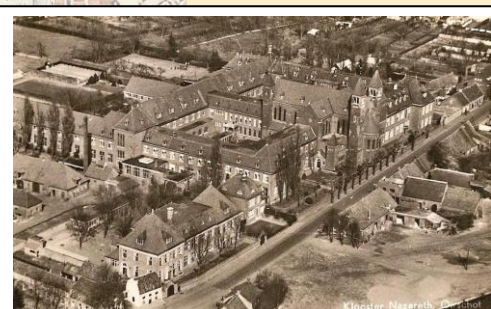


**Oirschot
Koestraat 37
Klooster Nazareth**

Bouwhistorisch verkenning

BAAC Rapport B-23.0896

DEFINITIEF



Auteur:
Drs. ing. A.G. Oldenmenger

ISSN: 1873-9350

Redactie: ir. R.W.J.M. Gruben

Veldwerk: drs. ing. A.G. Oldenmenger

Teksten: drs. ing. A.G. Oldenmenger

Waardering: ir. R.J.W.M. Gruben

drs. ing. A.G. Oldenmenger

drs. L. van Hemert

S. Veldhuis

DATUM VELDWERK 4 en 20 maart 2024

DATUM CONCEPT 19 april 2024

DATUM DEFINITIEF 31 oktober 2024 (opmerkingen Kraft, Dewitte en Uriot verwerkt)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en/of BAAC.

BAAC

Bureau voor archeologie en bouwhistorie

Graaf van Solmsweg 103, 5222 BS 's-Hertogenbosch.

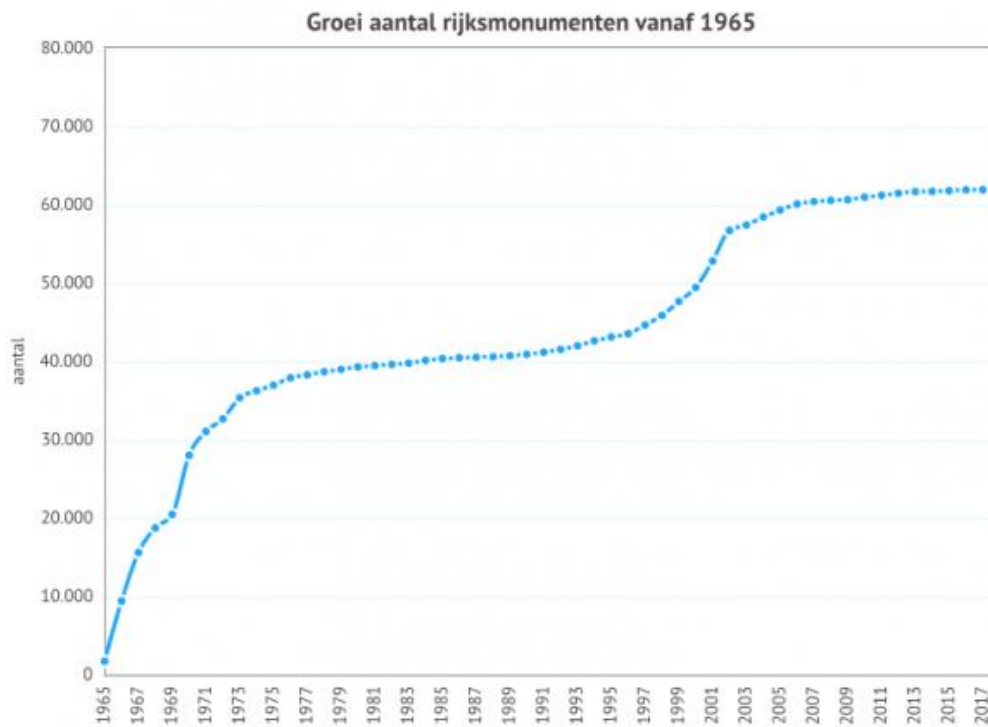
Tel.: (073) 61 36 219 E-mail: denbosch@baac.nl

1 Inleiding

1.1 Het belang van monumenten

Sleutelbegrip in iedere bouwhistorische verkenning, is het begrip monumentwaarde. In deze eerste paragraaf zal dit begrip worden verklaard en de betekenis ervan worden uitgelegd.

Het woord *Monument* is afgeleid van het Latijnse woord *Monumentum*, waarmee datgene wordt bedoeld, dat doet herinneren.¹ In de oudheid gaat het dan hoofdzakelijk om objecten die opzettelijk gemaakt werden om iemand of een gebeurtenis in herinnering te brengen; een grafmonument of een overwinningsmonument. In de Nederlandse taal wordt het woord monument in ieder geval in de zestiende eeuw al gebruikt. Het is in die tijd een aanduiding van schriftelijke getuigenissen en documenten, opgeschreven herinneringen.² In latere eeuwen raakt de term in zwang voor sinds lange tijd bestaande bouwwerken, gebouwen die herinneren aan de samenleving van weleer. Het zijn gebouwen met een belangrijke historische functie of die exemplarisch zijn voor een indrukwekkend architectonisch tijdsbeeld. Gaandeweg de negentiende eeuw ontstaat daarbij de woordafleiding monumentaal, die aanvankelijk niet zozeer betrekking heeft op de herinnering, als wel op de omvang van nieuw te realiseren gebouwen en bouwdelen. De reden daarvan is vermoedelijk dat monumenten in vroegere tijd vrijwel per definitie groots en indrukwekkend waren. Later neemt de huidige definitie de overhand.



Bron: RCE - Monumentenregister

¹ <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/monument>.

² M. Philippa e.a., *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, 4 delen, Amsterdam 2003-2009.

Een monument is in de monumentenwet van 1961 gedefinieerd als een ten minste 50 jaar oud werk, dat van algemeen belang is vanwege de schoonheid, de betekenis voor de wetenschap of de volkskundige waarde. De term schoonheid is daarbij een opvallend, subjectief criterium, dat niet los kan worden gezien van de algemeen geaccepteerde architectonische traditie (in publicaties) en de hedendaagse tijdsgeest. Dat laatste besef, zorgde er in 1988 bij de vernieuwing van de monumentenwet, mede voor dat de voorwaarde van een halve eeuw ouderdom, werd geschrapt. In de Erfgoedwet van 2016 wordt een monument gedefinieerd als een onroerende zaak die deel uitmaakt van cultureel erfgoed.³ De aanwijzing van monumenten is decennialang primair de taak van het rijk geweest. Sinds de decentralisatie van de monumentenzorg in 1988, is die verantwoordelijkheid geleidelijk aan steeds meer bij lokale overheden (gemeenten) komen te liggen. Sommige gemeenten maakten hier gretig gebruik van, andere gemeente zien de noodzaak van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten tot de dag van vandaag niet in. De aanwijzingsprocedure is in de loop der tijd weinig veranderd. Doorgaans gaat er aan de aanwijzing een inventarisatie- en selectieprocedure vooraf. Niet vaak wordt er diepgaand onderzoek verricht ten behoeve van de toekenning van de beschermde status. Dit is in de gemeente Oirschot wel gedaan. Aan de vrij uitgebreide redengevende omschrijvingen van vier tot tien pagina's lang, ligt gedegen onderzoek ten grondslag.

In de gemeente Oirschot bedraagt het aantal Rijksmonumenten op dit moment 188. De gemeente heeft zelf aan 157 objecten de status van gemeentelijk monument toegekend. De gemeente daarnaast ook nog eens twee rijkbeschermd dorpsgezichten.

Het woord *Waarde* wordt in het kader van bouwhistorisch onderzoek gelijkgesteld aan *belang of betekenis*, waarbij onderscheid zou kunnen worden gemaakt tussen de betekenis voor de mens nu en de betekenis in vroegere tijd. Een waarde is iets waar een persoon of een (deel van een) samenleving betekenis uit put, omwille van een gezamenlijke of individuele identiteit. *Belang* zou etymologisch zijn voortgekomen uit een inspanning, een gevoel of verlangen om iets te (be)reiken. Uiteraard kennen we het woord waarde ook in economische zin, waarin het in schrift is terug te voeren tot in de tiende eeuw. In een traject van planvorming en plantoetsing is die ogenschijnlijk dubbele betekenis niet altijd even handig, omdat financiële investeringen moeten renderen, en waarde vooral wordt geassocieerd met het maken van winst. Men moet daarbij echter niet vergeten dat de geldelijke waarde in behoorlijke mate wordt bepaald door hoezeer een persoon iets wil hebben (hoeveel betekenis het voor die persoon heeft, zijn of haar identiteit aanspreekt, is er mede bepalend voor hoeveel die persoon bereid is te betalen).

Monumentwaarde staat gelijk aan de betekenis van historische zaken voor het collectieve geheugen, de herinnering aan de samenleving/maatschappij in een specifieke tijd.

1.2 Het doel van een bouwhistorische verkenning

Het toekennen van de juridische status van monument door de minister (rijksmonument) of door het college van burgemeester en wethouders (gemeentelijk monument), heeft als consequentie dat bij verbouwingen getoetst moet worden of de geplande ingrepen niet te veel ten koste gaan van de monumentale waarde van het gebouw. Doorgaans geschiedt de toekenning van de monumentstatus op grond van een redengevende omschrijving, een document van één of twee pagina's (in Oirschot zijn de redengevende omschrijvingen vier tot tien pagina's lang en voldoende uitgebreid) waarin in meer algemene bewoordingen wordt aangegeven waarom een gebouw de status van monument krijgt toebedeeld. De redengevende omschrijving is vrijwel nooit uitgebreid genoeg om een verbouwplan te kunnen toetsen, om de eenvoudige reden dat de informatie over het gebouw

³ *cultureel erfgoed*: uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden. (uit: Erfgoedwet 2016)

daarvoor in kwantiteit en kwaliteit ontoereikend is. Het college (en in sommige gevallen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) dienen zich dus nader te laten informeren. Dat kan door de eigenaar of betrokken architect, maar dat verdient vanuit het oogpunt van objectiviteit doorgaans niet de voorkeur. In die gevallen wordt de eigenaar van het gebouw gevraagd om een bouwhistorische verkenning op te laten stellen door een onafhankelijk opererende marktpartij.

De bouwhistorische verkenning is dus bedoeld om zowel de eigenaar, de ontwerper als de toetsende instantie te informeren over de bouwgeschiedenis van het gebouw, de object-specifieke eigenschappen van exterieur, interieur en vooral constructies en de monumentale waarden die in het geheel en in de onderdelen waaruit het gebouw is opgebouwd, vertegenwoordig zijn.

Het college laat zich bij de toetsing van plannen adviseren door de plaatselijke monumentencommissie, in Oirschot wordt deze commissie de Gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit (erfgoed) genoemd. De commissie bestaat uit leden van de Stichting Behoud Erfgoed Oirschot, Heemkunde Kring den Beerschen Aard en de Heemkunde Vereniging Het Kagpittel van Oirschot. Het is echter een vrij hardnekkige misvatting dat een monumentencommissie louter is bedoeld om plannen te beoordelen. Een goede monumentencommissie is een gezelschap professionals dat met de initiatiefnemer voor de ontwikkeling van het monument meedenkt en op grond van hun expertise en ervaring suggesties kan doen die zowel het plan als het monument (de monumentwaarde) ten goede komen. Vrijwel altijd is er sprake van een gemeenschappelijk doel: door een kwaliteit hoogwaardige ingreep het monument voor de lange termijn behouden. De bouwhistorische verkenning draagt hier in hoge mate in bij, omdat het kennis overdraagt die voor een succesvol bouwplan onontbeerlijk is en de dialoog tussen eigenaar, planvormer en monumentencommissie bevordert (onder andere door een helder definitieapparaat, waardenstellingen en waarderingsplattegronden).

1.3 Bouwhistorisch onderzoek

Bouwhistorici analyseren de constructies, de gevels én het interieur van historische gebouwen. Vormen, materialen en bouwtechnieken hebben veelal tijdsgebonden eigenschappen die door de bouwhistoricus worden herkend. Daardoor wordt het voor de bouwhistoricus mogelijk om inzicht te geven in de wijze waarop het pand werd gebouwd, en hoe het daarna door verbouwingen is getransformeerd in het gebouw zoals dat tegenwoordig is. Het is voor de bouwhistoricus niet zo belangrijk hoe iets er uit ziet, als wel waarom iets er uit ziet zoals het er uit ziet, waarbij de kernvraag doorgaans luidt: "Hoe werd dit gemaakt en waarom maakte men het zo?". Vermoedelijk wordt er al vanaf dat er monumenten zijn, bouwhistorisch onderzoek verricht. In de moderne tijd gebeurde dit aanvankelijk vooral door architecten (in wording) en door lokale historici. De onderzoekdiscipline kreeg een belangrijke impuls als gevolg van de vele herstel- en restauratievraagstukken die zich tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog aandienden. In die periode kwam er de Tijdelijke Wet Monumentenzorg waarin stond dat onroerende zaken vermeld in de Voorlopige lijst der Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst (1908-1933), niet mochten worden gesloopt of veranderd zonder toestemming van de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen. Het doel van het onderzoek was in die tijd nog louter het vergroten van kennis, en spitte zich vrijwel uitsluitend toe op middeleeuwse bouwkunst. Kennis werd onder andere opgedaan door gebouwen, constructies en bouwsporen in muurwerk in te meten en in (reconstructie)tekeningen uit te werken. In de regel ging het onderzoek gelijk op met archeologisch onderzoek. Niet zelden werd het bouwhistorisch onderzoek in de jaren na de Tweede Wereldoorlog door een archeoloog uitgevoerd.

Een specifieke opleiding tot bouwhistoricus bestond lange tijd niet. Bouwhistorici werden tot ongeveer twintig jaar geleden, in de praktijk opgeleid. Een aantal gemeenten bood die mogelijkheid bij hun bouwhistorische diensten. Die opleidingsplaatsen werden doorgaans ingevuld

door mensen met een bouwkundige en/of een kunsthistorische opleiding. Technische Universiteiten (met name Delft), gaven de mogelijkheid om te specialiseren in restauratietechniek of bouwhistorie. Pas in 1997 werd in Utrecht gestart met een post-HBO opleiding Bouwhistorie en Restauratie. Het is de tijd waarin ook de eerste Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek worden gepubliceerd. Die richtlijnen werden in 2009 voor het laatst herzien en beschrijven het proces van bouwhistorische onderzoek en de voorwaarden waaraan een deugdelijk onderzoeksrapport dient te voldoen.

Het nut van het bestuderen van constructies, structuren en afwerkingen is voor de bouwhistoricus primair het vergroten van kennis omtrent het bouwen in het verleden. Die kennis is in brede zin noodzakelijk om op verantwoorde wijze met gebouwd erfgoed in Nederland om te gaan. Daarbij valt niet alleen te denken aan restauraties, maar ook aan verbouwingen of constructief herstel.

Bouwhistorische kennis zal daarnaast helpen bij het doorgronden van het gebouw. Begrip van hoe een gebouw in het verleden werd ontworpen, welke keuzes er gemaakt werden ten behoeve van de constructie én duiding van de elementen die in en aan het gebouw te vinden zijn, helpen allemaal om de herinnering aan vroegere tijd in leven te houden, voort te laten bestaan. Maar kunnen ook helpen om een bouwprogramma op efficiënte wijze tot ontwerp uit te werken.



Vaak blijft bij een verkenning veel aan het ook van de bouwhistoricus verborgen. Links de situatie vóór ontmanteling, rechts na, met een achttiende-eeuwse balklaag, een negentiende-eeuwse schouw en een voormalige buitengevel (zestiende-eeuws) met daarin dichtgezette vensteropeningen. Voorbeeld: Breestraat 68 in Leiden.

1.4 De beperkingen van een bouwhistorische verkenning

De *bouwhistorische verkenning* wordt in de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek (2009) gedefinieerd als een *bouwhistorische opname op hoofdlijnen*. Voor kleine ingrepen in monumenten, kan zo'n verkenning in principe volstaan, maar de beperkingen zijn groot. Zo wordt er doorgaans bij een veldonderzoek ten behoeve van een verkenning geen materiaal verwijderd (geen licht destructief onderzoek). Dat is een probleem voor kennisvergaring én waardering omdat niet duidelijk wordt of er achter huidige afwerkklagen (vloerbedekkingen, muurverf, voorzetwanden, verlaagde plafonds) monumentale afwerkingen schuil gaan. Onder een recente vloerbedekking kunnen oude parketvloeren, geoliede 'kindervoetjes' of terrazzovloeren onopgemerkt blijven. Voorzetwanden kunnen het zicht ontnemen op verborgen paneeldeuren, wandbespanningen, lambriseringen of zelfs muurschilderingen. Schilderingen kunnen overigens ook heel goed schuil gaan achter witte latex of muurverf.⁴

Het is dus goed om hier expliciet vermeld te hebben, dat de waardering die in deze rapportage is opgenomen, louter is gestoeld op de onderzoeksgegevens die tijdens de verkenning konden worden verzameld en in deze rapportage is gepresenteerd. De kans dat tijdens de verkenning monumentale afwerkingen onopgemerkt zijn gebleven, is redelijk groot, vooral bij de gebouwen die sinds circa

⁴ Onder bouwhistorici wordt ingeschat dat een verkenning slechts een tipje van de sluiter van de bouwgeschiedenis wordt opgelicht. Hoe ouder het object, hoe lastiger het vaak is om voldoende kennis te vergaren binnen de kaders van een verkenning.

1980 niet meer ingrijpend zijn verbouwd. Op basis van ervaring ligt rond 1980 het omslagpunt van verbouwen met behoud van oude(re) lagen naar verbouwen na complete ontmanteling tot op casco.

Een bouwhistorische verkenning is een opname op hoofdlijnen (non-destructief) en kent de nodige beperkingen.

Een beperking van de voorliggende verkenning is ook dat het een platte weergave in tekst is, van een ruimtelijke structuur. Voor de auteur en de eigenaar van het gebouw is het vrij eenvoudig om de tekst te vertalen naar een drie dimensionaal beeld, voor leden van een monumentencommissie is dat vaak in veel mindere mate het geval. Het is om die reden voor een eigenaar altijd aan te raden om de monumentencommissie in de fase van plantoetsing uit te nodigen voor een rondgang door het gebouw, bij voorkeur ná kennisgeving van de uitkomsten van de bouwhistorische verkenning. In de gevallen dat dat niet tot de mogelijkheden behoort, en er toch behoefte is aan extra verbeelding van het gebouw, kan BAAC de complete fotodocumentatie die tijdens het veldwerk gemaakt is, ter beschikking stellen.

Er is een uitvoerige fotodocumentatie gemaakt ten behoeve van deze rapportage. Niet alle veldfoto's zijn in het rapport opgenomen. De foto's kunnen u digitaal worden toegestuurd. U kunt een verzoek sturen naar: g.oldenmenger@baac.nl

1.5 Monumentwaarde

1.5.1 De toetsingscriteria en toetsingskader

Het bepalen van het belang, de betekenis van een gebouw of object, is inmiddels een primaire taak van de bouwhistoricus. De onderzoeker hanteert daarbij conform de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek (2009) in principe twee criteria, te weten; de mate van authenticiteit en de mate van zeldzaamheid.

De term authentiek is afgeleid van het Latijnse *authenticus*, wat staat voor 'met eigen hand voltrekken', 'uit eerste hand' en vindt haar oorsprong als rechtsterm. Binnen het recht wordt het gebruikt als aanduiding van een oorspronkelijk gegeven, op iets dat als echt is vastgesteld of dat een exacte kopie is van het origineel (dat laatste is interessant met het oog op de duiding van het belang van restauratiefasen die gepaard gaan met grootschalige vernieuwing van substantie). Het ontrafelen van de bouwgeschiedenis gaat altijd gepaard met het bepalen van de mate van oorspronkelijkheid van een gebouw als geheel, alsmede van de onderdelen waaruit het is samengesteld. Het is daarbij goed om te beseffen dat de mate van authenticiteit van ieder monument in meer of mindere mate is aangetast, en dat die aantasting doorgaans groter is dan op het eerste oog wordt ingeschat. Het komt vaak voor dat een historische verbouwing als resultaat zowel een aantasting van een bestaande als een toevoeging van een nieuwe betekenislaag heeft. Dit wordt meestal geduid met de term "historische gelaagdheid", een term die in principe altijd op gespannen voet staat met authenticiteit. Strikt genomen zou van iedere bouwphase afzonderlijk de mate van authenticiteit kunnen worden bepaald daaraan kleefte wel als nadeel dat dit relatief gunstig uitpakt voor een recentere verbouwing (waarvan het resultaat mogelijk nog geheel intact is). Authenticiteit is als zuiver toetsingscriterium lastig te implementeren om vier redenen.

De mate van authenticiteit en zeldzaamheid zijn primaire toetsingscriteria.

Ten eerste kan de mate van authenticiteit, of misschien beter de verwachting die we daarbij hebben, niet los worden gezien van de ouderdom van een object of de termijn die is verstreken tussen het ten uitvoer brengen van de bouw en de verbouwing(en) tot aan het moment van toetsing. De mate van authenticiteit van een gebouw uit de jaren zestig is bijna per definitie hoger dan de mate van

oorspronkelijkheid van een middeleeuws gebouw. Dat wil niet zeggen dat het jongere gebouw met een hogere mate van authenticiteit ook een hoger erfgoedbelang vertegenwoordigt dan een ouder gebouw dat door de tijd heen vaker zal zijn aangepast aan veranderende omstandigheden in tijd.

Ten tweede zijn er bouwtypen, boerderijen bijvoorbeeld, waar de continue aanpassing, veelal op meest pragmatische wijze, een essentie van (landelijke) cultuur vormen. De mate van authenticiteit staat hiermee in feite op gespannen voet. Daarop aansluitend, ten derde dus, kan op de mate van authenticiteit niet worden getoetst zonder daarbij het beschouwingsniveau duidelijk aan te geven. Van een zestiende-eeuwse boerderij zijn de gebinten meestal de enige elementen die terug te voeren zijn op de bouwtijd. De mate van authenticiteit van de gebintconstructie kan daarbij hoog zijn (beschouwingsniveau constructie), maar dat geldt niet voor de mate van authenticiteit van de boerderij als geheel. Wie hier in de zestiende eeuw geboerd heeft, zal bijna niets van de boerderij in huidige hoedanigheid herkennen. Kastelen zijn hiervan ook een voorbeeld, omdat ook dat vrijwel in essentie veranderlijke gebouwen zijn. Wellicht is het beter om de mate van authenticiteit per bouwphase uit te splitsen en niet per gebouwonderdeel, waarbij de betekenis van iedere bouwphase in de bouwchronologie uiteen wordt gezet en aangegeven wordt in welke mate de onderdelen behorende bij die bouwphase in authentieke staat verkeren. Daaraan kleven echter ook nadelen, met name ten aanzien van de samenhang tussen de verschillende bouwfasen en de (bouwkundige) logica die doorgaans aan de basis ligt van die samenhang.



De Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek uit 2009. Te downloaden via:
<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2009/01/01/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek>

Als laatste speelt – zoals hierboven al aangegeven – de bepaling van de mate van authenticiteit een ingewikkelde rol, wanneer er sprake is van reconstructief restauratiewerk en restauraties waarbij met behoud van vorm een materiaalsoort (historische substantie) is vernieuwd. Hoe dient de mate van authenticiteit te worden beoordeeld bij een gevel waarvan de achttiende-eeuwse schuifvensters zijn vernieuwd door materiaal en vorm exact over te nemen? Conform de definitie van authentiek, kan iets dat exact gelijk is aan het origineel, voor authentiek doorgaan. Kan een exacte kopie van

een venster worden bestempeld als authentiek of moeten we hier spreken van een toestand die soortauthentiek is. Wanneer de betekenis van een exacte kopie op grond van toetsing op authenticiteit voor een authentiek venster even groot is als voor een soort- of kopie-authentiek vensters, vervalt de grond om het behoud van het authentieke venster na te streven. Door de eigenaar en de monumentenzorg wordt een vervangend onderdeel doorgaans als een minder grote aantasting geduid dan door een bouwhistoricus, omdat deze informatie put uit karaktereigenschappen (bouw- en bewerkingssporen van het onderdeel) die bij vernieuwing onherroepelijk verloren gaat.

De term zeldzaam is in principe vrij eenvoudig te duiden, het geeft aan dat iets weinig voorkomend is. Gewoonlijk wordt er getoetst of een historisch object, of één van de onderdelen waaruit het is samengesteld, in de huidige tijd nog veel of juist weinig voorkomt. Die historische terugblik is echter niet van oudsher met de term zeldzaam verbonden. Het woord zelden werd in de middeleeuwen gebruikt om in de eigen tijd ongewone of wonderlijke zaken of fenomenen te benoemen en groeide in de zestiende eeuw uit tot zeldzaam, nog steeds met dezelfde betekenis. Het zou goed zijn om in bouwhistorische rapporten aan te geven of bepaalde aspecten van een gebouw in de bouwtijd zeldzaam waren (denk daarbij aan atypische constructies of vroege voorbeelden van een bepaald venstertype), óf dat er sprake is van een fenomeen dat juist na verloop van tijd weinig voorkomend is geworden. Denk daarbij aan een negentiende-eeuwse éénkamerwoning. Iets dat in de huidige tijd zeldzaam is, kan in het verleden een veelvoorkomende standaard zijn geweest. Andersom is ook mogelijk.

De relatieve eenvoud van de term zeldzaamheid vertaalt zich niet in een gemakkelijke implementatie tijdens toetsing. Daarbij spelen verschillende factoren een rol. De belangrijkste complicatie is misschien wel dat bij bouwhistorische verkenningen doorgaans wordt volstaan met een zogenaamde interne waardenstelling waarbij het toetsingskader wordt bepaald binnen de scope van het object. Het moge duidelijk zijn dat toetsing op grond van de mate van zeldzaamheid hier tot problemen leidt, omdat zeldzaamheid een breder toetsingskader vereist. In de richtlijnen wordt aangegeven dat een contextuele waardenstelling al heeft plaatsgevonden bij geregistreerde monumenten. Dat impliceert dat rijk en gemeenten hun monumentenbestand als een gebalanceerde collectie hebben ingericht, wat in de praktijk vaker niet dan wel het geval is. Meestal bestaat een monumentenbestand uit een periodiek gevulde hoeveelheid gedateerde redengevende omschrijvingen, vaak op basis van het exterieur en de meest uiteenlopende waarderingsmethodieken. Actualisatie van monumentenbestanden en het opstellen van collectiebeschrijving met aandacht voor samenhang komt helaas maar zeer sporadisch voor. In Oirschot is het Erfgoedregister van de gemeente in het eerste kwartaal van 2024 geheel geactualiseerd.

Ingewikkeld aan de zeldzaamheid is dat het niet los kan worden gezien van ervaring. De mogelijkheden voor onderzoekers om in een kort tijdsbestek een groot referentiekader op te bouwen (heel veel gebouwen te onderzoeken en te zien), zijn beperkt, mede omdat de meeste onderzoeksrapporten met het oog op privacyaspecten niet gepubliceerd worden. Wat zeker ook lastig is, is de geografische begrenzing van het toetsingskader. Moet er in geval van rijksmonumenten landelijk op zeldzaamheid worden getoetst en bij gemeentelijke monumenten en niet monumenten op regionaal niveau? Kan er überhaupt wel binnen die kaders worden getoetst?.

Een bouwhistorische verkenning kent de nodige beperkingen. De monumentwaarde is altijd bepaald op grond van de in de rapportage gepresenteerde onderzoeksgegevens. Het is mogelijk dat bij de verkenning monumentale constructies, elementen en afwerkingen verborgen zijn gebleven achter recente(re) afwerkingslagen.

1.5.2 Waardengradaties

Bij het opstellen van een waardenstelling schrijven de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* drie categorieën voor: hoge monumentale waarde, positieve monumentale waarde en indifferente monumentale waarde. De betekenis van die gradaties is in de richtlijnen nogal abstract beschreven, over de implicaties (consequenties voor de planvormer en plantoetsers, laten de richtlijnen zich niet uit).

- Hoge monumentwaarde wordt omschreven als van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- Positieve monumentwaarde wordt opgeschreven als van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of het gebied.
- Onder indifferente monumentwaarde dienen volgens de richtlijnen zaken geschaard te worden die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.

Het onderscheid tussen van cruciaal belang, van belang en van relatief weinig belang, is in de richtlijnen niet gegeven. Er mag vanuit worden gegaan dat de te hanteren toetsingscriteria (de mate van authenticiteit en de mate van zeldzaamheid) een doorslaggevende rol spelen. Zaken die zowel authentiek als zeldzaamheid zouden in dat geval in aanmerking komen voor toekenning van hoge monumentwaarde, zaken die niet authentiek en niet zeldzaam zijn, vertegenwoordigen dan indifferente monumentwaarde. Dat laat over de zaken met positieve monumentwaarde die wel authentiek maar niet zeldzaam óf wel zeldzaam maar niet authentiek zijn. Dit is ook de basis waarop door BAAC in principe waardengradaties worden toegekend.

In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek wordt niet duidelijk gemaakt wat de praktische implicaties van de waardengradaties voor planvormers en plantoetsers is. In de volgende paragraaf proberen we dat te ondervangen door richting te geven aan de omgang met de verschillende waardencategorieën. Hier willen we uiteenzetten dat 'positief' bevestigend is. Het is een "JA, er is sprake van monumentwaarde". Men zou dit als een basiswaarde kunnen omschrijven. De indicator 'hoog' past men doorgaans toe om voor zaken die verheffend zijn, de basis overtreffen. Gesimplificeerd zou men kunnen stellen dat er bij toekenning van hoge monumentwaarde sprake is van een verbijzondering (wederom op grond van de mate van authenticiteit én zeldzaamheid). Het is een "JA, er is sprake van monumentwaarde; dit is bijzonder". Tenslotte is het goed om opgemerkt te hebben dat indifferente monumentwaarde niet hetzelfde is als geen monumentwaarde. De indicator indifferent geeft aan dat de monumentwaarde ondergeschikt is aan de overige monumentale onderdelen van het object. BAAC is van mening dat er in vrijwel alle panden ook zaken aanwezig zijn die in het geheel geen monumentwaarde vertegenwoordigen (denk aan recente vloerbedekkingen, gipsplafonds eigentijds meubilair. De huidige richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek houdt hier echter geen rekening mee. Daarom zullen zaken die geen monumentwaarde vertegenwoordigen in deze rapportage gelijkgesteld worden aan zaken waarvan de monumentwaarde ondergeschikt is.

1.6 Implementatie van de resultaten van de bouwhistorische verkenning

1.6.1 De consequenties van de toegekende waarden

De door de bouwhistoricus vervaardigde rapportage met waardering en waardenstellingen kan gebruikt worden door architecten en planontwikkelaars ter inspiratie voor noodzakelijk geachte ontwikkelingen en door overheden en monumentencommissies om de rapporten en verbouwplannen te toetsen. De kennis over het historische bouwen stelt de bouwhistoricus ook in staat om bij objectgericht onderzoek uitspraken te doen ten aanzien van de monumentale waarde, van het object als geheel en van de onderdelen waaruit het is samengesteld. Daarbij wordt gebruik

gemaakt van de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* (2009) waarin als toetsingscriteria de mate van authenticiteit en zeldzaamheid zijn genoemd.

- Hoge monumentwaarde: van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied . (BAAC associeert dit doorgaans met bijzonder of uitzonderlijk omwille van de hoge mate van authenticiteit en zeldzaamheid).

Voor onderdelen waaraan hoge monumentale waarde is toegekend, geldt dat deze zaken op louter bouwhistorische gronden absoluut behouden dienen te blijven. Omdat er bij het maken van een kwalitatief hoogwaardig plan dat voldoet aan de huidige voorschriften op het gebied van veiligheid, duurzaamheid en functievereisten meer komt kijken dan alleen het bouwhistorische belang, blijkt het in de praktijk niet altijd mogelijk om zaken die hoge monumentwaarde vertegenwoordigen volledig intact te laten. Dit moet echter wel dégelijk het streven zijn van zowel eigenaar, planvormer en toetsende instanties. Met andere woorden: Bij zaken die hoge monumentwaarde vertegenwoordigen is het behoud een zéér zwaarwegende factor bij de afweging van algemene belangen (de betekenis van het monument voor de samenleving) met de belangen van de eigenaar/ontwikkelaar. Aanpassingen zijn niet ondenkbaar. In eerste instantie moet dan echter worden gedacht aan aanpassingen die de bestaande monumentwaarde ondersteunen: herstel van details, terugbrengen van oorspronkelijke kleurstellingen, het verwijderen van waarde-verstorende elementen of in bepaalde situaties reconstructie. Indien bij de afweging van alle factoren de conclusie is dat aantasting van delen met hoge monumentwaarde onafwendbaar is, dan geldt dat eigentijdse ingrepen met zorg moeten worden uitgevoerd en dat daarbij de historische toestand van het gebouw maatgevend is. Óf er moet duidelijk aantoonbaar sprake zijn van een duurzame ingreep of toevoeging die voor het monument een wezenlijk, nieuwe betekenislaag geeft die essentieel is voor het voortbestaan van het monument als geheel. Aanpassing van elementen met hoge monumentwaarde kan gevolgen hebben voor de monumentale status van het gebouw als geheel.

- Positieve monumentale waarde: van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied. (BAAC beschouwt dit doorgaans als basiswaarde en kent het toe op grond van hoge mate van authenticiteit óf hoge mate van zeldzaamheid).

Voor onderdelen waaraan positieve monumentale waarde is toegekend, geldt dat er bij het maken van verbouwplannen, vanuit bouwhistorisch oogpunt, gestreefd moet worden naar behoud er van. Het monumentale belang van deze elementen dient zorgvuldig afgewogen te worden tegen de belangen van de eigenaar/ontwikkelaar en factoren als veiligheid, duurzaamheid en milieuaspecten. Aanpassingen van positief gewaardeerde onderdelen zijn denkbaar wanneer de aard en de monumentale waarde van het geheel blijven bestaan of worden versterkt en er sprake is van het toevoegen van kwaliteit. Substantiële aantasting van positief gewaardeerde onderdelen kan gevolgen hebben voor de monumentstatus van het gebouw.

- Indifferente monumentale waarde: van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object als gevolg van een aantasting van de mate van authenticiteit of de veelvoorkomendheid.

Vanuit bouwhistorisch oogpunt bestaan er geen zwaarwegende argumenten om het volledige behoud van indifferent gewaardeerde onderdelen na te streven. Wijzigingen behoren doorgaans tot de mogelijkheden, sloop in veel gevallen ook wanneer dat ten goede komt van het behoud van positief en hoog gewaardeerde onderdelen van het gebouw. Reconstructief herstel kan in uitzonderlijke gevallen leiden tot opwaardering van indifferent gewaardeerde onderdelen naar positief (bijvoorbeeld door reconstructie van deuren, vensters en details).

1.6.2 Objectiviteit

Omdat de toekenning van monumentwaarde geen exacte wetenschap is, is iedere waardering onderhevig aan subjectiviteit. De mate van authenticiteit is voor een ieder nog wel vrij goed te beoordelen, al speelt wel altijd de vraag op welke niveau er getoetst wordt (op objectniveau, structuurniveau, elementniveau of zelfs afwerkingsniveau) en liggen de verwachtingen ten aanzien van de oorspronkelijkheid bij een wederopbouwpaand doorgaans hoger dan bij een woonhuis dat de oorsprong in de zestiende eeuw heeft. Lastiger wordt het al bij de beoordeling van de mate van zeldzaamheid, omdat dit sterk afhangt van het kenniskader waarover de bouwhistoricus beschikt. In de bouwhistorische discipline is er maar weinig kwantitatieve gegevens beschikbaar met betrekking tot bouwhistorische zaken.

Bij BAAC stellen we een waardering naar eer en geweten op. De opdrachtgever krijgt een conceptrapport om er voor te zorgen dat wat in het rapport geschreven staat, begrijpelijk en duidelijk genoeg is. Invloed op de waardering heeft de opdrachtgever niet. Tenzij de opdrachtgever kan aantonen dat bij de waardering een vergissing is gemaakt met betrekking tot de mate van authenticiteit of de mate van zeldzaamheid van een element in het gebouw.

Evengoed heeft een toetsende instantie geen invloed op de waardering en de waardenstellingen in onze rapportages. Wél heeft een monumentencommissie de mogelijkheid om van de waardering in de rapportage af te wijken. De commissie kan de zo objectief mogelijke waardering en waardenstellingen van BAAC overnemen óf naast zich neerleggen. Dat laatste dient uiteraard wel door de commissieleden te worden gemotiveerd.

2 Projectinformatie

2.1 Administratieve gegevens

Plaats: Oirschot

Adres: Koestraat 37

Monumentenstatus: Rijksmonument 519171 (complex) en complexonderdelen 519172, 519173, 520061, 520062 en 520063 (13 september 2004)

Historische functies: Klooster

Toekomstige functie: Onbekend

BAAC-project: B-21.0896

Type onderzoek: Bouwhistorische verkenning

Datum veldwerk: 4 en 18 maart 2024

Opdrachtgever: Beoogd projectontwikkelaar

Uitvoerende: BAAC 's-Hertogenbosch

Uitvoerder: drs. ing. Geert Oldenmenger (lid BNB)



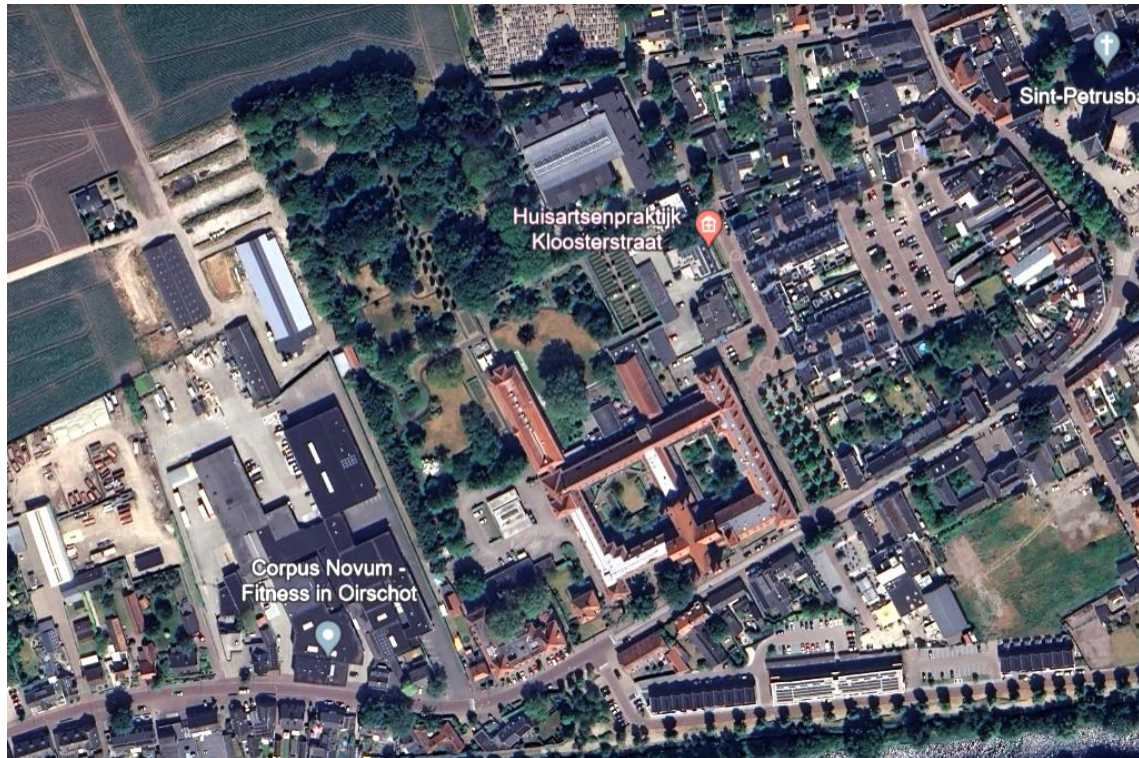
Het complex weergegeven op een kaartuitsnede afkomstig van bagviewer.nl. De bebouwing die deel uit maakt van de verkenning, is rood gemaakt. Met een rode omlijning is het terrein aangegeven dat verkend is.

2.2 Programma van Eisen en beperkingen

BAAC is gevraagd om een bouwhistorische verkenning uit te voeren van klooster Nazareth, Koestraat 37-39 te Oirschot. De verkenning is feitelijk een deelverkenning, omdat schoolgebouwen die historisch gezien ook tot het complex gerekend dienen te worden, buiten beschouwing zijn gebleven. Dat geldt ook voor zeer recente bouwdeelen van het complex, waaronder een rond 1992 geheel nieuw gebouwde kloostervleugel. De huidige eigenaar is voornemens het complex te verkopen, waarna het de oorspronkelijke functie verliest en herontwikkeld kan worden. Om planvormers een beeld te geven van de historische ontwikkeling van het complex, de bouwgeschiedenis ervan en de monumentwaarden die het complex vertegenwoordigd, is een verkenning gevraagd. De verkenning is zo opgesteld dat deze ook kan worden gebruikt in de vergunningsprocedure te kunnen doorlopen.

Veldwerk vond plaats op 4 en 18 maart en nam in totaal twee volledige dagen in beslag. De bouwhistoricus is toegang tot het gebouw verleend en werd in de gelegenheid gesteld om zelfstandig en op eigen tempo door het complex te gaan en waarnemingen te verrichten. Het veldwerk kende een non-destructief karakter. Dit zorgde niet voor beperkingen. Tijdens het veldwerk zijn ruim 1.000 foto's gemaakt. Veldwerktekeningen zijn niet gemaakt.

In aanvulling op het veldonderzoek is het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Sint Agatha bezocht. Hier werd onder andere een vrij complete set bouwtekeningen aangetroffen. Alleen de bouwtekeningen van de rectorswoning zijn in dit archief niet gevonden. Bouwtekeningen zijn aangetroffen tijdens het veldwerk (met name blauwdrukken van geveltekeningen). In het kloostermuseum dat in het complex konden enkele publicaties over het klooster worden ingezien.



Het complex op een beelduitsnede van google earth.

2.3 Rijksmonument

In 2004 heeft een groot deel van het kloostercomplex de status van Rijksmonument gekregen. De monumentenstatus werd door de kloostergemeenschap niet toegejuicht. Zoals voor dit soort complexen gebruikelijk in de tijd van aanwijzing, kreeg het complex een monumentnummer (in dit geval nummer 519171) als ook de onderdelen waaruit het complex is samengesteld (519172, 519731, 520061, 520062 en 520063). Voor al deze monumenten zijn zogenoemde Redengevende Omschrijvingen opgesteld. Dit zijn niet uitputtende beschrijvingen waarin de te beschermen zaak globaal is omschreven en de monumentwaarden op hoofdlijnen zijn vastgesteld. Het is dus niet zo, dat zaken die in de omschrijving niet zijn genoemd, geen monumentwaarde vertegenwoordigen. Hieronder zijn de Redengevende Omschrijvingen in de voorliggende rapportage overgenomen.

2.3.1 Rijksmonument – het complex

Complexnummer: 519171

Complexnaam: Klooster Nazareth

Aantal complexonderdelen Monumentnummers van complexonderdelen

Complexomschrijving

Het complex bestaat uit het in een carré gebouwde R.K.KLOOSTER (1) Nazareth van de zusters Franciscanessen in Um 1800-stijl (nummer 37), met bijbehorende in Neo-Romaanse stijl gebouwde KLOOSTERKAPEL (2), de TRAPPENHAL (3) van het inmiddels alleen in bouwvolume nog bestaande internaat (huisnummer 35), het aan de straat tussen klooster en school gesitueerde RECTORSWOONHUIS in Um 1800-stijl (4) (nummer 39) en de voormalige R.K. SCHOOL voor jongens en meisjes in Um 1800-stijl (5)

Omschrijving: *Het complex is gelegen direct ten zuidoosten van de oude kom van Oirschot. Het in omvang enorme gebouwencomplex staat aan de noordelijke zijde van de Koestraat. De verschillende gebouwen zijn tussen 1910 en 1933 tot stand gekomen onder architectuur van Jos Cuypers en Jan Stuyt. Het gebouw is in 1995 inwendig gerenoveerd. In 1990 is het oostelijk van de kloosterkapel gelegen internaat (1907-'10) omgebouwd tot wooneenheden. Naast een compleet vernieuwd interieur is het noodzakelijk geweest om voor de nieuwe functie ook de gevelindeling te wijzigen. Dientengevolge kan men stellen dat uitsluitend bouwmassa en kapvorm van het oorspronkelijke gebouw gehandhaafd zijn. Om die redenen valt het buiten de rijksbescherming.*

Waardering: *Het kloostercomplex met scholen en rectorshuis is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het congregatieklooster annex internaat kort na 1900. Het is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl. Het heeft ensemblewaarden vanwege de samenhang van klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden.*

Ten aanzien van de complexbeschrijving kan worden opgemerkt dat Jos Cuypers alleen in de beginfase bij het ontwerp betrokken is geweest, namelijk bij het masterplan en het ontwerp van Internaat (1908) en kapel (1909). De samenwerking tussen Cuypers en Stuyt kwam kort daarop ten einde. Omdat de bouwdelen die in de jaren twintig werden gerealiseerd werden, gebouwd werden naar een oorspronkelijk masterplan, is het niet vreemd om ook voor die bouwdelen zowel Cuypers als Stuyt als ontwerpers aan te merken.

Het is omwille van de beschreven redenen te begrijpen dat de sterk verbouwde Internaatvleugel geen onderdeel is gemaakt van het rijksmonument. Aan de andere kant moeten we ook constateren dat er evengoed argumenten zijn te vinden om dit gebouw uit 1908 wél tot het monument te rekenen, met name op de kloosterhof, waar het Internaatgebouw zonder twijfel van groot belang is omdat het één van de vier zijden van de vrij essentiële open ruimte begrenst. Opvallend is ook dat bij de waardering sprake is van 'scholen' (waarmee óók de Internaatvleugel is bedoeld).

2.3.2 Rijksmonument – het klooster

Monumentnummer: 519172

Oirschot (1): Het R.K. KLOOSTER Nazareth van de zusters Franciscanessen is een complex van gebouwen rond een kloosterhof, die aan de oostelijke zijde wordt afgesloten door de kloosterkapel. Aan de oostzijde van deze kapel bevindt zich eveneens rond een hof het voormalige internaat dat buiten de bescherming valt. De gebouwen dateren uit de periode 1924-'26 in Um1800-stijl en enigszins romaniserende stijl en zijn voor het grootste deel van de hand van Jos Cuypers en Jan Stuyt. Het inwendige is in 1995 gerenoveerd met respect voor de oorspronkelijke detaillering van ramen en deuren. Toen is een vleugel uit 1935 afgebroken en door nieuwbouw vervangen. Deze nieuwe vleugel valt buiten de bescherming. Achter het gebouw bevindt zich een tuin met kerkhof en Jozefkapel.

Omschrijving: De oudste gebouwen staan aan en haaks op de Koestraat en zijn tweelaags. Ze hebben een carrévormige plattegrond en zijn opgetrokken uit machinale baksteen. Het zadeldak is gedekt met verbeterde Hollandse pannen, is voorzien van dakkapellen en heeft een geprofileerde gootlijst op klossen. Parallel aan de Koestraat staat het hoofdgebouw (A). In de bakstenen gevel van zeven vensterassen is de hoofdingang van het klooster: een centraal rondboogportiek met tufstenen omlijsting, een vleugelpaneeldeur met driedelig halfrond bovenlicht en een ingemetselde plaquette met het opschrift: "Klooster Nazareth / Moederhuis der Zusters / Franciscanessen / 1797-1925" en een afbeelding van het kruis met de lijdenswerktuigen. Op de begane grond zijn samengestelde kruisvensters met twintigruits ramen. Geheel links in de gevel een opgeklampte deur met zijlichten. Op de etage zijn biforen in een gepleisterde rondboognis. Op de westelijke hoek is een sterk geprononceerde hoekrisaliet, die deel uitmaakt van de haaks op de Koestraat staande vleugel (B). In de eindgevel heeft de risaliet siermetselwerk met ster-motieven. De zijgevel heeft veertien vensterassen. De vensters zijn dezelfde als in de vleugel met de hoofdingang. In deze zijgevel is ook een identiek portiek als dat van de hoofdingang. Op de plaquette staat hier de tekst: "De Heer zegene U / Geve U vrede Beware U / St. Fr. aan Br. Leo" en een afbeelding van het kruis en de lijdenswerktuigen. Achter vleugel (B) staat een trappenhuis (C), onder steil schilddak met verbeterde Hollandse pannen en pironen. Het gebouw heeft op de begane grond een dubbel drielicht en op de etage rondbogige lancetvensters met glas-in-loodvulling. In de zijgevel twee rondlichten. De aansluitende vleugel (D) is gedetailleerd als (A) en (B) en vormt de derde arm van de zuidelijke kloosterhof. Het schilddak is gedekt met verbeterde Hollandse pannen en de eindgevel telt drie vensterassen. Inwendig is bij de renovatie van 1995 de indeling van de kamers op de eerste etage en de zolder ingrijpend gewijzigd door verhoging van de vloeren, verlegging van de oorspronkelijke middengangen en vergroting van de kamers. Daarbij bleef echter de indeling en opzet van de begane grond gehandhaafd, al is de afzonderlijke novicengang op de hof verdwenen. Op de begane grond bevindt zich aan drie zijden van de binnenhof een van kruisgraatgewelven voorziene kloostergang met terrazovloeren en rondboogramen met glas-in-lood. Op deze gang sluiten op de hoeken drie trappenhuisen aan met trappen in petit granit met smeedijzeren leuningen. Het derde trappenhuis aansluitend aan de nieuwe vleugel is inwendig vernieuwd in eigentijdse vormen. Diverse ruimten bewaren hun eenvoudige paneeldeuren. In een der portalen is ook nog de originele 'rol' bewaard waarmee de zusters contact met de buitenwereld onderhielden en boodschappen en pakjes konden ontvangen. Rechts en links van de ingang bevinden zich enkele spreekkamers, tot 1956 voorzien van tralies. De spreekkamers rechts behielden hun oorspronkelijke grenen pui en planken vloeren. De refter midden in vleugel D heeft balklagen op een kolommenrij. Voor het klooster is aan de Koestraat een klein, bij het klooster behorend plantsoen met een drietal eiken (stamomvang max. 2 meter). Achter het gebouw ligt een ruime parkachtige tuin met deels nog uit de negentiende eeuw daterende ommuring. In deze tuin een Sint-Jozefkapel uit het laatste kwart van de negentiende eeuw en het rechthoekige zusterkerkhof met Calvariekapel en eenvoudige overdekte omgang aan drie zijden.

Waardering: Het klooster is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het congregatieklooster annex internaat kort na 1900. Het is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl. Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van een complex van klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden.

Ten aanzien van de monumentbeschrijving valt op dat de afgebroken vleugel in 1935 wordt gedateerd. Op basis van de bouwtekeningen zou die vleugel in 1922 moeten zijn gemaakt. Het is niet zo dat de oudste gebouwen aan de straat staan. Het oudste gebouw is de kapel aan het einde van de binnentuin. Dit gebouw is, in ieder geval in de basis (later is het ingrijpend verbouwd) nog een overblijfsel uit de negentiende eeuw, zoals aan het einde van de omschrijving ook is opgemerkt.

2.3.3 Rijksmonument – de kloosterkapel

Monumentnummer: 519173

Oirschot (2): Aan de westelijke zijde van het kloosterhof ligt de KLOOSTERKAPEL, gebouwd in 1910 naar een ontwerp van Jos Cuypers en Jan Stuyt. De kapel is uitgevoerd in Neo-Romaanse stijl. Het gebouw is niet georiënteerd: het koor staat, markant gevat tussen twee flankerende torens, haaks op de aan de zuidelijke zijde gesitueerde Koestraat.

Omschrijving: De kloosterkapel is een rijzige driebeukige romaniserende kruiskerk met een schip van twee vakken, een transept van één travee en aan de straat een koorpartij met lager aangezette halfronde apsis, waarboven een hoge topgevel met flankerende torens. De gevels zijn opgetrokken in baksteen en hebben een betegeld rondboogfries met muizetandlijsten. In de transeptfaçaden is siermetselwerk met ster motieven. De haakse steunberen zijn hoog opgetrokken. In schip, koortravee en transept bestaat de lichtbeuk uit rondboogtripletten. De koorpartij bepaalt het aanzien van de kerk. De torens hebben een vierkante plattegrond, bestaan uit globaal vier geledingen en worden gedekt door een tentdak met daktegels. De bakstenen gevels zijn geled door smalle lichten en banden met tegeltableaux en hebben ter hoogte van de klokken een open bifoor met dubbele hardstenen kolom. De centrale topgevel heeft een klimmend keperboogfries en wordt gedekt door vorstpannen en een nokruiter in de vorm van een gestileerd grieks kruis. In de gevel zijn verschillende tegeltableaux ingemetseld: één met Maria-monogram, één met de tekst: "Tu Gloria Jerusalem / Tu Laetitia Israel / Tu Honorificentia Populi Nostri". Onder het keperboogfries van de apsis is een reeks tableaux met katholieke motieven: kroon, gekroond zwaard, stella maris, gouden kalf, engel op altaar, twee kerkgebouwen, roos, calix, het heilige misoffer, sacramentshuisje en pateen. In de rondboogvensters van de apsis zijn glas-inloodpanelen geplaatst naar ontwerp van Luc. van Hoek met onder meer de afbeelding van Maria met Kind. Aan de oostelijke zijde van het koor is een eenlaags sacristie onder zadeldak met verbeterde Hollandse pannen aangebouwd. In de bakstenen gevel een reeks van vier gekoppelde rondboogvensters met smeedijzeren diefijzers en hardstenen dorpels. Tegen het gebouwtje staat een rondboogportiek onder zadeldak. Aan de westelijke zijde is in een haakse, parallel aan de westelijke arm van het transept gebouwde aanbouw de hoofdingang van de kerk. De opgeklampte vleugel deur is gevat in een rondbogig portaal met tufstenen omlijsting, die wordt bekroond door een beeldnis met rondbogig baldakijn, waarin een kalkstenen beeld van de H. Franciscus. het portaal wordt geflankeerd door twee rondbooglichten met glas-inlood. Het inwendige heeft in het schip en transept vierkante met zwart marmer beklede kolommen die rondbogen dragen, waarboven de tripletten van de lichtbeuk. In het schip wisselen de vierkante kolommen af met ronde marmeren zuilen. De ruimte heeft kruisgraatgewelven. Het geheel is rond 1960 gerenoveerd en bewaart van de oorspronkelijke inrichting nog de kerkbanken. Aansluitend aan de noordzijde bevindt zich de ruimte voor het koorgebed, een driebeukige zaal met rondboogramen, eenvoudige overhoeks geplaatste kolommen en een gepleisterd cassetteplafond. Erboven het voormalige ziekenkoor.

Waardering: De kloosterkapel is van algemeen belang. Het gebouw heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van de klooster en internaatskapel kort na 1900. Het is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl. Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van een complex van klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden.

Op hetgeen beschreven is, valt weinig af te dingen. In de redengevende omschrijving is weinig aandacht voor de wijzigingen die met name in de Wederopbouwperiode zijn doorgevoerd en die het karakter van het interieur ingrijpend hebben gewijzigd (Tweede Concilie zal hiertoe hebben bijgedragen). Veel van de oorspronkelijke oplichtering van de ruimte is verdwenen. Het ontwerp wordt Stuyt en Cuypers toegeschreven. In de Noord Brabarter van 6 september 1910 is enkel Stuyt genoemd, zijnde de architect en aanwezig bij de inwijding van de kapel.

2.3.4 Rijksmonument – de trappenhal

Monumentnummer: 520061

Oirschot (3): Aan de oostelijke zijde van de kloosterkapel staat een aangrenzende TRAPPENHAL, die deel uitmaakte van het omstreeks 1990 verbouwde, buiten de rijksbescherming vallende, voormalige internaat. Het trappenhuis dateert uit de periode 1907-'10.

Omschrijving: *De drielaags trappenhal heeft een rechthoekige plattegrond en wordt gedekt door een steil schilddak met pironen. De bakstenen gevel is aan de (zuidelijke) straatzijde doorbroken met vier rechthoekige vensters op de begane grond, drie rondboogvensters op de etage, en drie hogere rondboogvensters op de tweede etage. De vensters hebben hardstenen dorpels. De trappen zijn evenals de trappen in de rest van het klooster uitgevoerd in petit granit.*

Waardering: *Het trappenhuis is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het congregatieklooster annex internaat kort na 1900. Het is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl. Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van een complex van klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden.*

Ten aanzien van de redengevende omschrijving valt op te merken dat het trappenhuis en daaraan grenzende klassen in 1909 deel uit maakten van het bouwplan van de kapel, als onderdeel van een masterplan waarin de bouw van de Internaatvleugel fase 1 was, de bouw van de kapel en het trappenhuis fase 2. De fasering van de realisatie hield verband met het negentiende-eeuwse kloostercomplex dat aan het huidige complex vooraf gaat. De omschrijving is behoorlijk karig. Er is geen melding van lift en bijvoorbeeld glas-in-loodramen.

Dat een trappenhuis van een gebouw (het Internaat) dat geen monumentstatus heeft, rijksmonument is geworden, is opvallend. Als onderdeel van het masterplan van Cuypers en Stuyt is het wel begrijpelijk.

2.3.5 Rijksmonument – de rectorswoning

Monumentnummer: 520062

Oirschot (4): Tussen het klooster en de school staat de vrijstaande, blokvormige RECTORSWONING, uitgevoerd naar een ontwerp uit ca. 1925 van Jan Stuyt. Het gebouw is in de Um 1800-stijl van de contemporaine kloostergebouwen (A), (B) en (D) uitgevoerd.

Beschrijving: *Het tweelaags gebouw heeft een globaal L-vormige plattegrond en is gedekt met een samengesteld schilddak met verbeterde Hollandse pannen. Het dak heeft een overstek op klossen en op de dakschilden aan de zuidelijke en westelijke zijde staan twee driehoekige, beschoten dakkapellen met een halfroond driedelig licht. De bakstenen voorgevel heeft een asymmetrische opzet met een tweelaags risalerend deel aan de oostelijke zijde, waarin een getrapte omlijste paneeldeur met bovenlicht en, op de etage, een eenvoudig schuifvenster. In het terugliggende westelijke deel van de voorgevel is zowel op begane grond als etage een samengesteld houten kruisvenster met schuiframen. In de oostelijke zijgevel bevinden zich, boven een klein licht met diefijzers, drie glas-in-lood-lichten van de trappenhal. Aan de achterzijde van het huis is een kleine eenlaags aanbouw, die in de oostelijke gevel een opgeklampte deur met aangekoppeld vierruits openslaand venster heeft. De twee openslaande T-vensters op de begane grond in de westelijke zijgevel zien we terug op de etage van de achtergevel. Hier bevindt zich ook een rondbogig overkuisde loggia. In de tuin zijn van belang een kastanje en een valse acacia, beide met een stamomtrek van ca. 2 meter.*

Waardering: *De rectorswoning is van algemeen belang. Het huis heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het congregatieklooster annex internaat kort na 1900. Het is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl.*

Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van een klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden.

De woning is niet conform masterplan uitgevoerd, waardoor de naam Cuypers in de waardering niet genoemd had moeten worden. De beschrijving beperkt zich tot het exterieur van het gebouw. Het interieur is grotendeels nog intact.

2.3.6 Rijksmonument – de bewaarschool

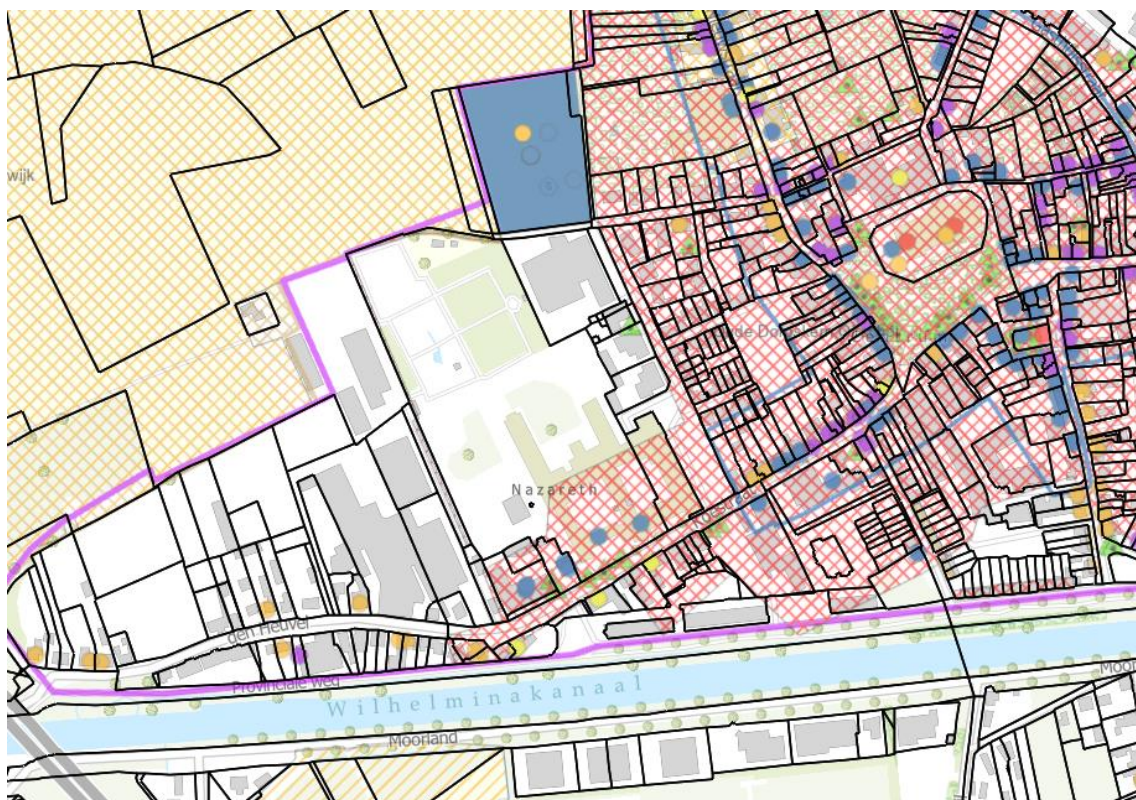
Monumentnummer: 520063

Oirschot (5): Aan de westelijke zijde van het complex van kloosterbebouwing staat één van de door de zusters Franciscanessen bediende scholen: de H.ENGELBEWAARDERSCHOOL, een blokvormig complex, in 1933 gebouwd in Um 1800-stijl, naar tekeningen van Jan Stuyt. De rooilijn van de gevel van de school ligt iets dichterbij de straat als die van het klooster. Omstreeks 1940 is de aan de noordzijde van de speelplaats gelegen fietsenstalling omgebouwd tot kleuterschool. Thans zijn deze in gebruik als ateliers. In de school zijn verschillende instellingen gehuisvest.

Omschrijving: Het tweelaags bakstenen schoolgebouw heeft een L-vormige plattegrond en bestaat feitelijk uit twee delen: een jongens- en een meisjesschool, met afzonderlijke ingangen in de westelijke en oostelijke gevels. Het wordt gedekt door zadeldaken, voorzien van eindschilden, een fors overstek op klossen en verbeterde Hollandse pannen. Het gebouw heeft een symmetrisch opgezette voorgevel van zestien vensterassen. De rooilijn van het middengedeelte van de gevel, met vier samengestelde houten kruisvensters op de begane grond en etage (met enkel bovenlicht op de etage, dubbel beneden), ligt iets terug ten opzichte van de onderkelderde hoekrisalieten. In de risalieten worden de binnenste vensterassen, met paneeldeuren met vierdelig bovenlicht, worden geflankeerd door samengestelde houten kruisvensters. In de linker risaliet is in de middelste muurdam een lege tufstenen beeldnis met twee stenen: een ruitvormige waarop, goudkleurig op een zwart fond, "Ao Di", en in een ronde steen "S F" staat. Deze teksten worden gecomplementeerd in de rechter risaliet, waar op identieke stenen de tekst: "1933" en "A" staat. De hoge en brede kruisvensters zijn de vensters van de klaslokalen; ook aan de achterkant van het gebouw, aan de zijde van de betegelde speelplaats, zijn dergelijke vensters te zien. Het gebouw heeft een centraal tussen de lokalen lopende gang. Paneeldeuren onder luifels geven toegang tot de school. In het noordoostelijke deel van de achtergevel is een portiek met trappenhuis. De ingang ligt in de westelijke en oostelijke gevel; de deur heeft een driedelig bovenlicht en is gevat in een tufstenen omlijsting met geprononceerde sluitsteen. De achterliggende voormalige fietsenstalling, thans in gebruik als ateliers, is verbouwd tot een vijftal klaslokalen. daartoe is op een eenvoudige bakstenen sokkel, waarboven een houten wand met openslaande zesruits vensters en deuren.

Waardering: De school is van algemeen belang. Het gebouw heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van een geestelijke ontwikkeling, namelijk de bloei van orden en congregaties in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het congregatieklooster annex internaat kort na 1900. Het schoolgebouw is architectuurhistorisch van belang vanwege de stijl, waarmee de architecten Cuypers en Stuyt door materiaalgebruik en ornamentiek een breuk bewerkstelligden met de traditionele katholieke gestichtsstijl. Het heeft ensemblewaarden als onderdeel van een complex van klooster, kapel, scholen en rectoraat en de rol in het silhouet van de plaats. Het is als groot en samenhangend kloostercomplex relatief zeldzaam geworden

De voormalige bewaarschool maakt geen deel uit van de verkenning. De Redengevende omschrijving is vooral ter volledigheid opgenomen. Ook hier valt de naam van Cuypers op in de waardering. Cuypers heeft geen had gehad in het ontwerp van de bewaarschool. Het masterplan voorzag in een carrévormige bewaarschool op grote afstand van (en achter huizen aan) de Koestraat.

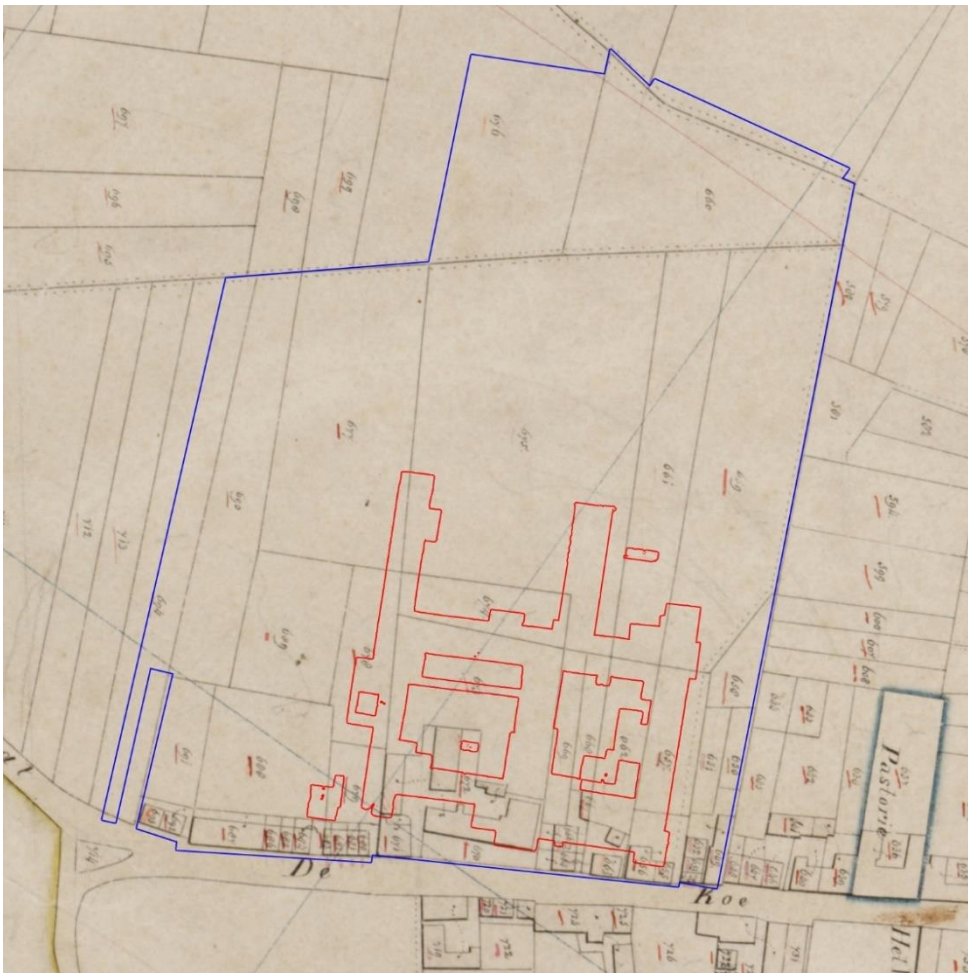


Uitsnede van de erfgoedkaart van de Gemeente Oirschot met daarop onder andere de monumenten.

3 Historische inleiding

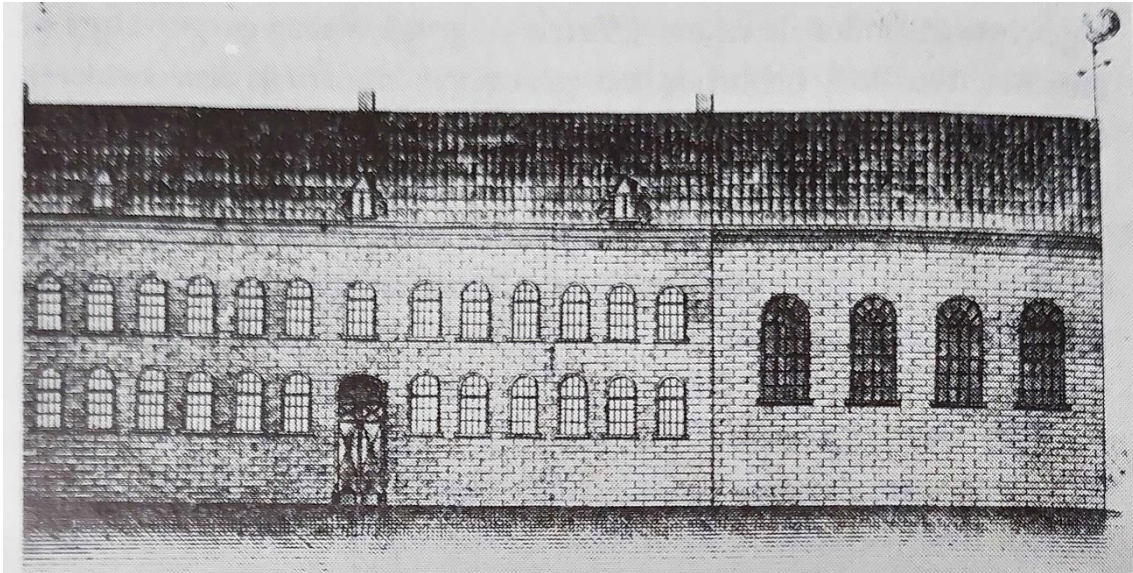
3.1 Geschiedenis van het kloostercomplex

De Zusters Franciscanessen die zich in 1797 vanuit Weert noodgedwongen in Oirschot vestigden, leefden korte tijd betrekkelijk verborgen, in een als 'klooster' ingericht woonhuis aan de zuidzijde van de Koestraat. In 1801 werd een groter huis aangekocht aan de overzijde van de straat, waartoe geld geleend moest worden. De groep kreeg in die periode weinig tot geen jonge aanwas, vergrijsde en verarmde. Dat veranderde tussen 1815 en 1820 door enkele nieuwe intredes en een aantal schenkingen. Rond 1820 resulteerde dit in de mogelijkheid om een nieuw kloostergebouw op te richten op de plaats van het bestaande huis, dat hiertoe gefaseerd moest worden gesloopt. Een tweede kloostervleugel werd in 1835 opgericht, gevolgd door een kloostermuur/ringmuur in 1837 en uiteindelijk in 1840-1841 een kapel. Dit werd mogelijk nadat aangrenzende percelen konden worden aangekocht en de daarop bestaande huizen konden worden gesloopt. De eigen kapel betekende ook dat er niet meer op het parochiekerkhof begraven hoefde te worden. Men legde een eigen kerkhof aan, aan de zijde van de straat, van de straat gescheiden door de kloostermuur.



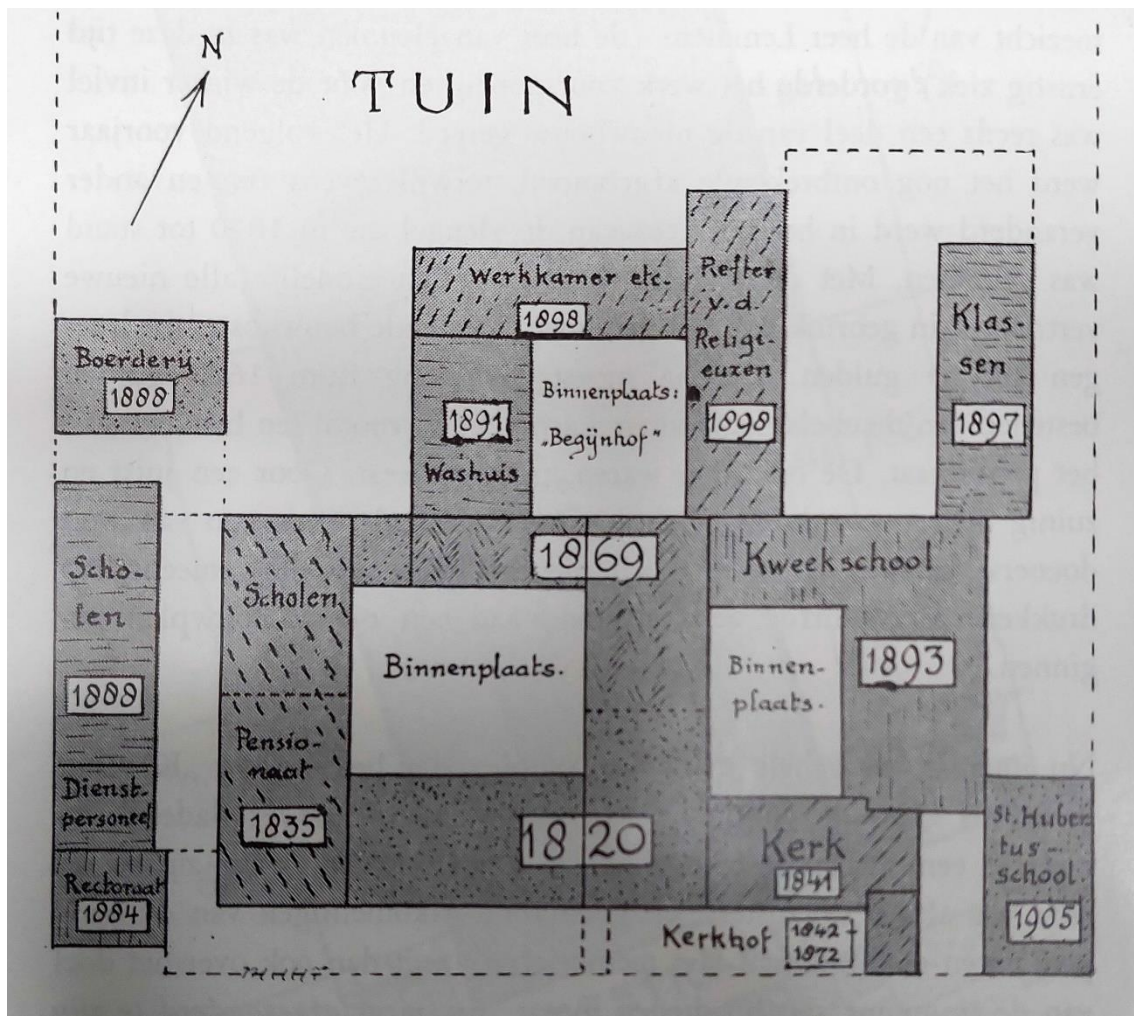
Detail van de kadastrale minuut die de situatie omstreeks 1832 weergeeft. In rode lijn aangegeven het gebouwde complex omstreeks 1966. In blauwe lijn te toenmalige omvang van het kloosterterrein.

De tweede helft van de negentiende-eeuwse geschiedenis van het klooster Nazareth wordt in zekere zin gekenschetst door een min of meer organische groei, waarmee bedoeld wordt dat het complex van klooster en kerk zich geleidelijk aan uitbreidde. Zo werden al vrij spoedig een armenschool, een pensionaat, een stal met schuren en een normaalschool aangebouwd. Die uitbreidingen gingen gepaard met groei van het aantal zusters en kwekelingen én veranderingen die van hogerhand waren opgelegd. Een voorbeeld van dat laatste is de verplaatsing van de kerkhof op afstand van het klooster, maar binnen, van Rijksweg verplicht in 1871 (een deel van de muur resteert nog). Omstreeks 1885 werden een nieuw rectoraat en een nieuwe boerderij gebouwd. In 1891 werden de drie moederhuizen verenigd, wat onder andere als gevolg had dat novicen, postulanten, zusterstudenten vanuit Oisterwijk en Gemert naar het moederhuis in Oirschot kwamen. Het kloostercomplex dijde verder uit. In 1893 kwam er een nieuwe kweekschool en werd de oude herbestemd. Vier jaar later werd de nieuwe kweekschool al weer vergroot. Het moet niet makkelijk zijn geweest om de ongebreidelde groei van het complex in goede banen te leiden, gelet op het grote aantal herbestemmingen dat we in de boeken tegenkomen, maar ook vanwege de betrekkelijk korte tijd dat bepaalde gebouwen hebben bestaan. Sommige gebouwen werden binnen twintig jaar alweer gesloopt vanwege veranderende behoeftes. Aan het begin van de twintigste eeuw was een ongestructureerd geheel ontstaan, dat we kennen van enkele plattegrondtekeningen én een paar foto's.



Detail van een prospectus uit omstreeks 1845 met links de kloostervleugel uit 1820 en rechts de kapel die in 1841 in gebruik werd genomen.

In 1906 kreeg de congregatie een nieuw hoofdbestuur onder leiding van overste zuster Joseph Vermeulen en werd er begonnen met het maken van plannen voor gehele vernieuwing van het bestaande kloostercomplex. Het bestuur van de congregatie nam de architectencompagnons Joseph Cuypers en Jan Stuyt in de arm. Hoe men bij dit architectenkoppel uitkwam, is niet opgetekend in de bronnen die wij onder ogen hebben gehad. Cuypers en Stuyt werkten tien jaar samen van 1899 tot en met 1909. Direct daarna werden de lopende projecten onderling verdeeld, waarbij Stuyt het werk in Oirschot kon voortzetten. Hoe het masterplan van Cuypers en Stuyt eruit heeft gezien, is bekend van een fraaie perspectieftekening van de hand van één van de architecten.



De schetsmatige weergave van het complex op het moment dat Cuypers en Stuyt een nieuw masterplan maakten. Sommige te slopen gebouwen waren op dat moment nog geen tien jaar oud. De tekening toont ook de plaats van de eerste kerkhof van het klooster, in gebruik tussen 1842 en 1872.



De façade van het oude klooster. Rechts het interieur van de kloosterkapel uit 1840-1841.



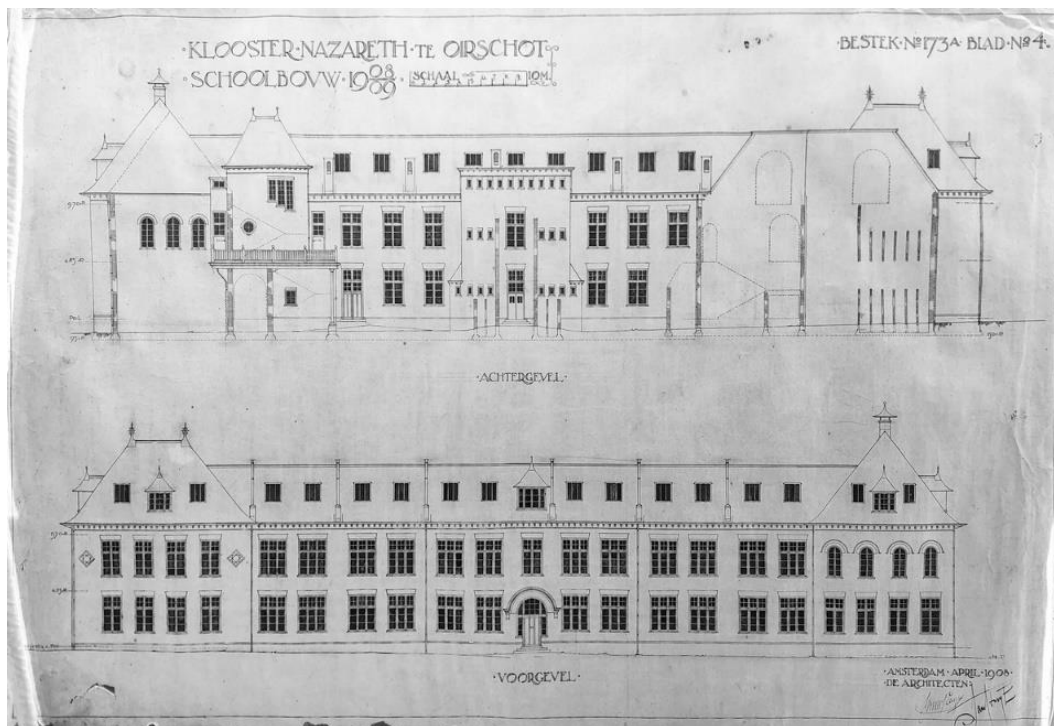
De Koestraat met rechts op de voorgrond de in 1905 gebouwde Hubertusschool. In 1908-1909 zou dat gebouw alweer worden gesloopt om het plan van Cuypers en Stuyt uit te kunnen voeren. Op de opname is prachtig te zien hoe de combinatie van muur en boomkruinen het kloostercomplex afscheidt van de straat.



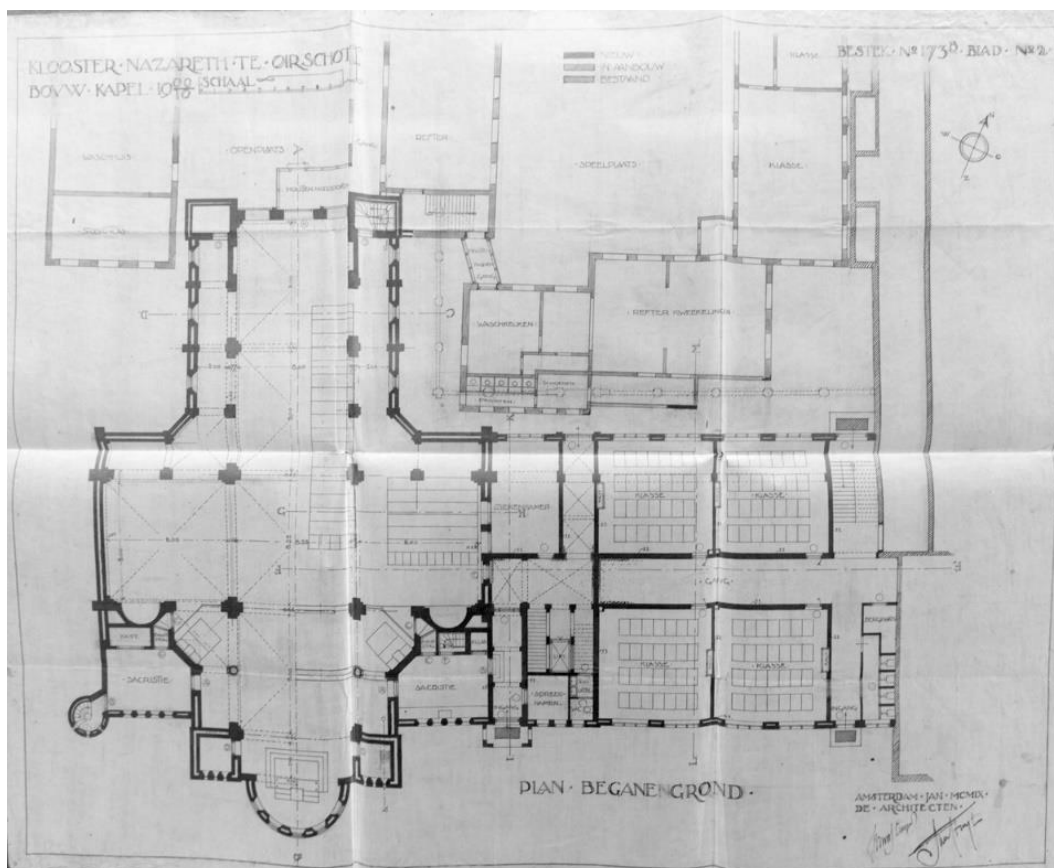
Links de kapel uit 1840-1841 vanaf de binnenplaats. Rechts dezelfde binnenplaats met links de oudste vleugel uit 1820 en haaks daarop een uitbreiding uit 1835. De opnamen dateren uit 1900.

[illegible]

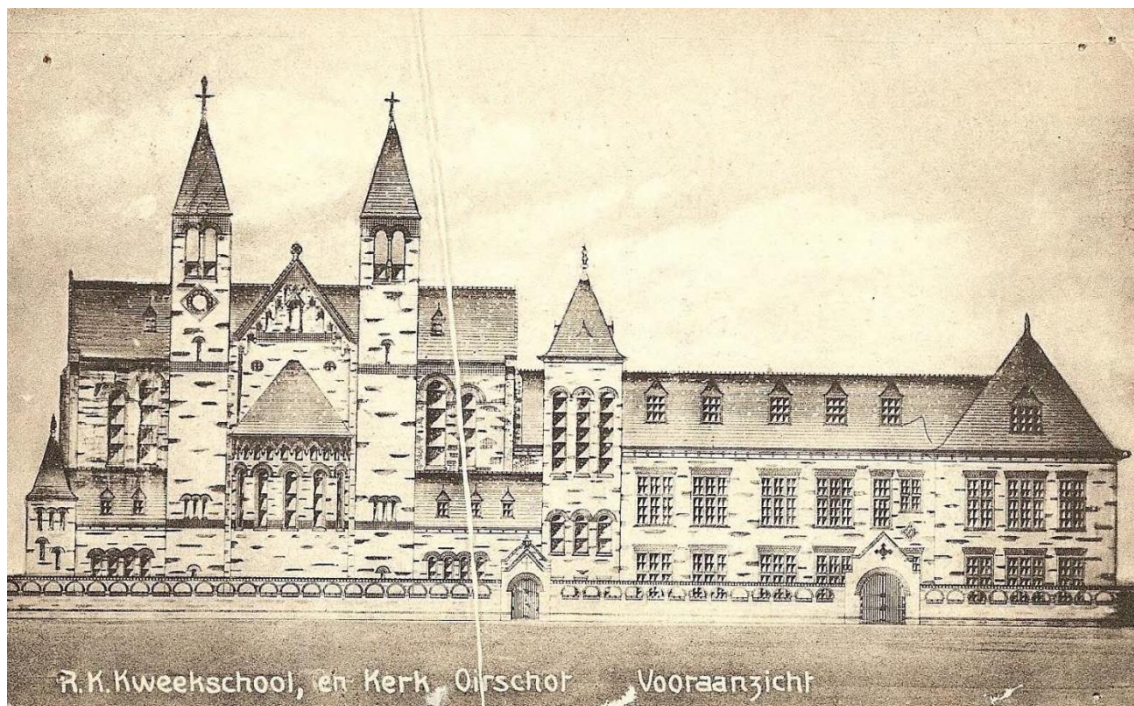
27



Vóór de Eerste Wereldoorlog werden de nieuwe Kweekschool én de nieuwe kapel gerealiseerd. Hier de gevels van de kweekschool.



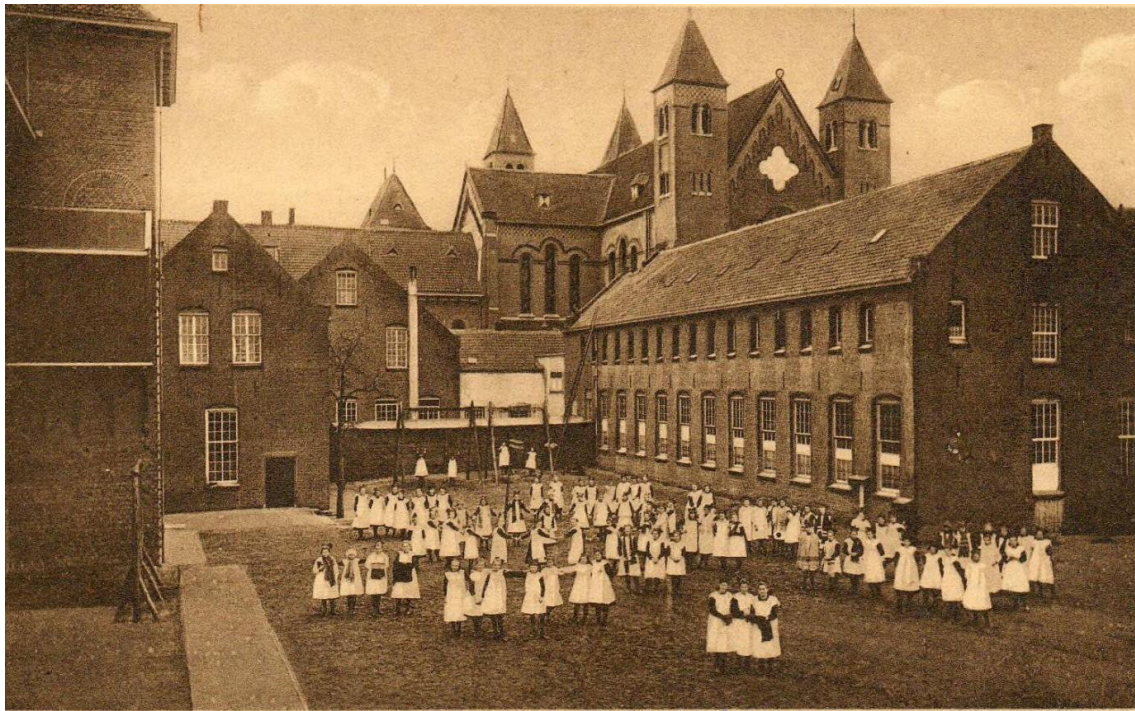
Vóór de Eerste Wereldoorlog werden de nieuwe Kweekschool én de nieuwe kapel gerealiseerd. Hier de nieuwe kapel in plattegrond.



Facade van de nieuwbouw die tussen 1909 en 1911 verrees.



Opname waarop de bouwdelen uit 1909-1911 vanaf de straat zijn te zien. De kloostermuur is ook uit die tijd.

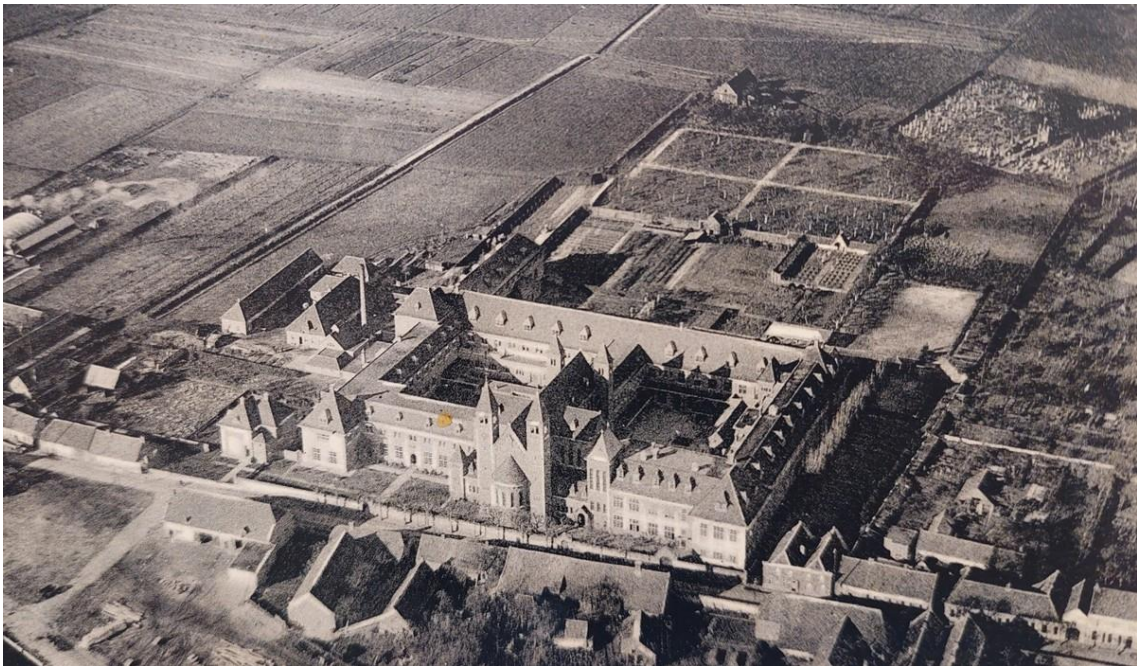


R. K. Kweekschool, Oirschot. Speelplaats.

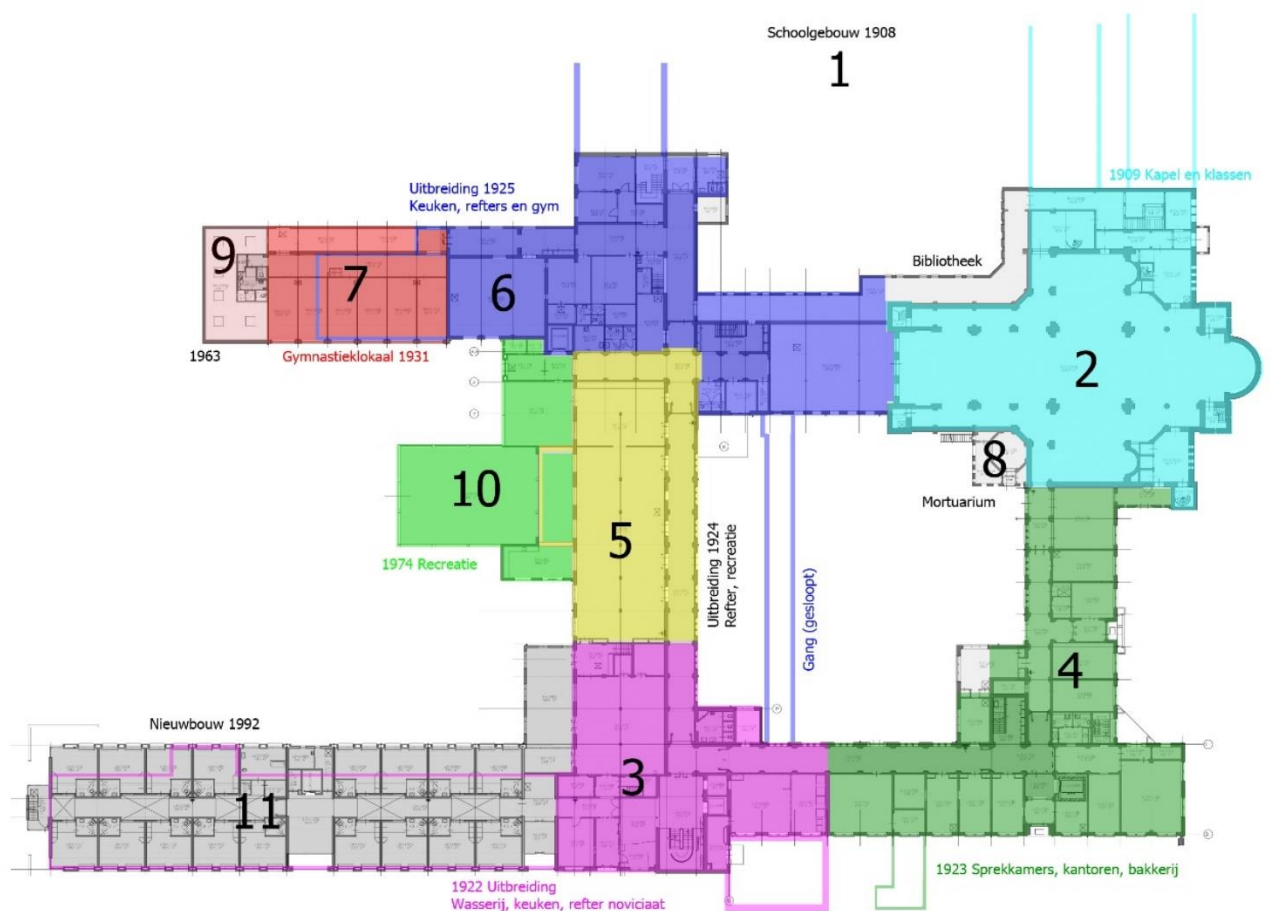
Opname vanuit de tuin met links een stukje van de kopgevel van de nieuwe Kweekschool. De drie gebouwen met tuitgevels zouden in de jaren twintig worden gesloopt om het masterplan uit 1909 te kunnen voltooien.

In 1911 was fase 2 afgerond en kwam het werk een tijd stil te liggen. Er is opgetekend dat dit het gevolg was van de politieke onrust en de daarop volgende Eerste Wereldoorlog met als nasleep materiaalschaarste (en dus hoge prijzen). In 1922 werd het werk opnieuw opgestart, met de bouw van een boerderij, spoedig gevolg door het nieuwe rectoraat. Daarna werden gefaseerd delen van het oude klooster gesloopt en nieuwe kloostervleugels opgetrokken. Met name de sloop van het oude voorhuis met spreekkamers was ongerieflijk, omdat de zusters een periode lang geen familie op bezoek konden krijgen. De sloop van werkkamers, bakkerij en washuis zorgde voor problemen omdat in de bodem oude wellen en putten werden aangetroffen waarvan het bestaan onbekend was (mogelijk zelfs van vóór de kloosterperiode?). Tijdens de verbouwingen konden op sommige plekken oude kelders gehandhaafd blijven. In 1926 was het masterplan volledig uitgevoerd. Dat wilde overigens niet zeggen dat er nu voor langere tijd geen bouwactiviteiten meer plaatsvonden. Zo werd er in 1931 een nieuw gymnastieklokaal in het verlengde van het kwekelingenrefter gebouwd en kwam er naast het rectoraat een nieuwe kleuterschool annex naaischool.

In 1944 krijgt het klooster het zwaar te verduren. Deels komt dat door de bezetter die met grof geweld delen van het complex in gebruik neemt en veel schade toebrengt. De meeste schade wordt echter door de bevrijders aangericht. Diverse voltreffers slaan gaten in het complex. Op de torens van de kapel zal gericht geschoten zijn, aangezien die onwenselijke uitkijkpunten voor de bezetters waren. Foto's laten zien hoe in de torens grote gaten zijn geschoten. Het is welhaast wonderlijk dat de spitsen van de torens niet naar beneden zijn gekomen.



Het complex na voltooiing van het masterplan. Links zijn onder andere het rectoraat met daarachter het ketelhuis (met schoorsteen) en de boerderij met schuur te zien.



Bouwfasering in beeld.



Oorlogsschade in beeld.



Oorlogsschade in beeld.

Midden jaren negentig nemen de zusters het complex zelf stevig onder handen. Een groot aantal bijgebouwen gaat tegen de vlakte om ruimte te maken voor tuin en parkeerterrein. Zo verdwijnt de boerderij, het washuis, het ketelhuis en een bloemenserre. Eén van de kloostervleugels, de vleugel die in 1922 werd gebouwd, wordt grotendeels vervangen door nieuwbouw.

Kort daarvoor is de kweekschool verkocht. Dit gebouw wordt herbestemd tot wooncomplex, op een wijze die de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg ertoe beweegt om de voormalige kweekschool geen deel uit te laten maken van het aan te wijzen Rijksmonument.



Was- en ketelhuis kort voor de sloop in de jaren negentig. De schoorsteen die op oude luchtfoto's is te zien, was eerder al gesloopt.



De voormalige boerderij kort voor de sloop in de jaren negentig.



De bloemenserre (vermoedelijk jaren vijftig) kort voor de sloop in de jaren negentig.

Midden jaren negentig wordt vrijwel de gehele tuin opnieuw ingericht. Wellicht zijn hiervoor gelden aangewend die beschikbaar kwamen met de verkoop van de kweekschool. In de tuin bleven enkele oude onderdelen bewaard. Het gaat dan om een deel van de voormalige kloostermuur met daarin opgenomen een tuinkapel en het kerkhof uit 1908.



De nieuwe vleugel waarvoor een deel van het oude complex moest wijken.



4

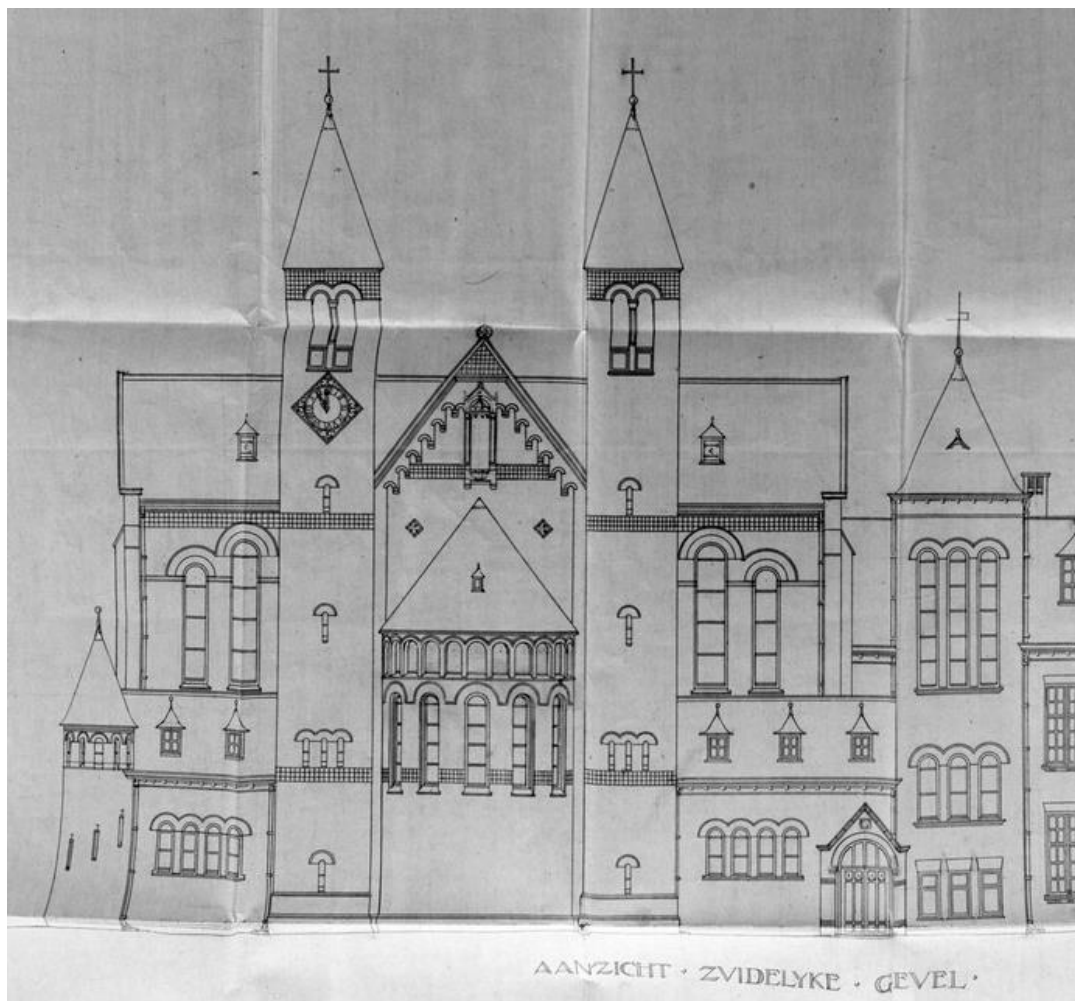
De kapel en het trappenhuis (1909)

4.1 Het ontwerp van de kloosterkapel

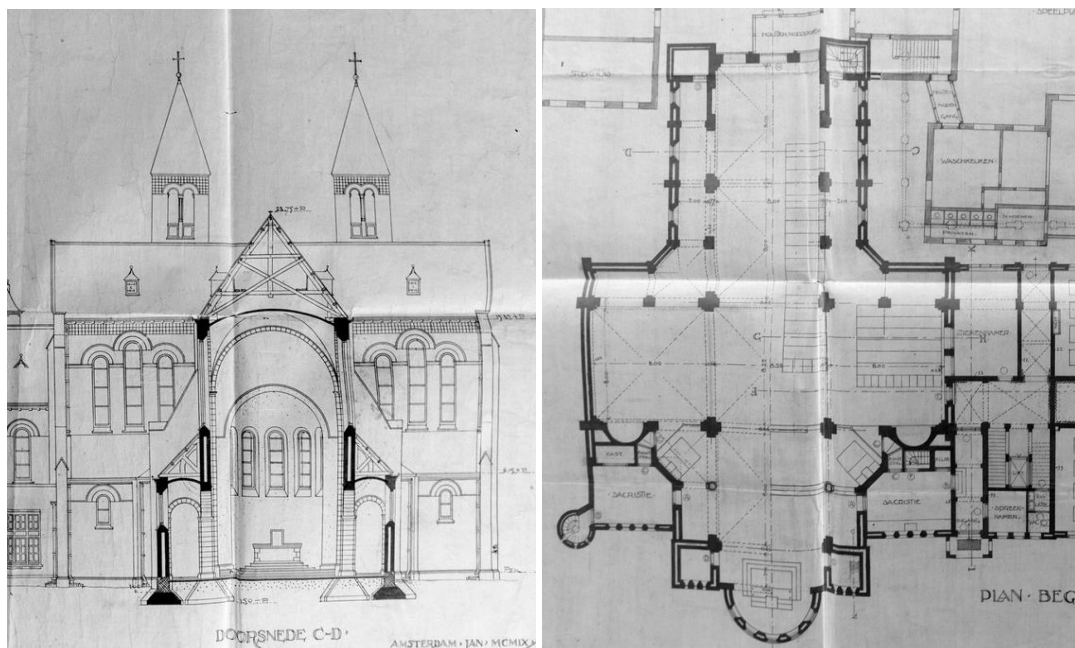
In het *RK dagblad het huisgezin* van 23 juli 1909 wordt gerapporteerd over de inzegening van het nieuwe schoolgebouw (de kweekschool) en de eerste steenlegging van de Kloosterkapel in aanbouw, welke op dezelfde dag plaats vond. In de uitgeholde zandsteen werd een oorkonde verborgen, zo is te lezen. Over de te bouwen kerk is te lezen dat het een ontwerp is van de architecten Cuypers en Stuyt en dat de stijl 'Romaansch' is. In *De Noord Brabanter* van 6 september in het daarop volgende jaar, wordt geschreven over de consecratie van de kloosterkerk, waarvan is opgetekend dat deze onder leiding van Jan Stuyt werd gebouwd. Het bouwen in de neoromaanse stijl werd in de kranten niet als uitzonderlijk bestempeld. Dat is ook niet zo vreemd, omdat er gedurende de tweede helft van de negentiende eeuw in Nederland al verschillende kerken in die stijl werden ontworpen. Erg gebruikelijk om in die stijl te ontwerpen, was het echter niet. Veruit de meeste nieuwe kerken werden in die periode in neogotische stijl ontworpen. Dit veranderde zo omstreeks 1900, toen de hang naar neogotische architectuur geleidelijk aan verschoof naar neoromaanse. De namen Cuypers en Stuyt worden veelal genoemd als de katalysatoren van deze overgang, waarbij onder andere de bouw van de St-Bavo (1895-1928) in Haarlem als belangrijk omslagpunt wordt genoemd.

Wanneer we naar het ontwerp van de kloosterkerk kijken, dan valt vooral aan de straatzijde een zekere gelijkenis met bijvoorbeeld de Sint Servaasbasiliek in Maastricht niet te ontkennen. De halfronde absis met rondboogarcade geflankeerd door hoog opgaande, vierkante torens is een bekend Romaans motief. Dat geldt uiteraard ook voor de rondboogvensters in de gevels. In het interieur zijn de voornaamste verwijzingen naar de Romaanse bouwperiode de variatie die is aangebracht in de kolommen en de rondbogen van de arcade. Oorspronkelijk droeg de polychromie van kolommen, bogen en ornamentschildering sterk bij aan het romaanse karakter van het interieur.

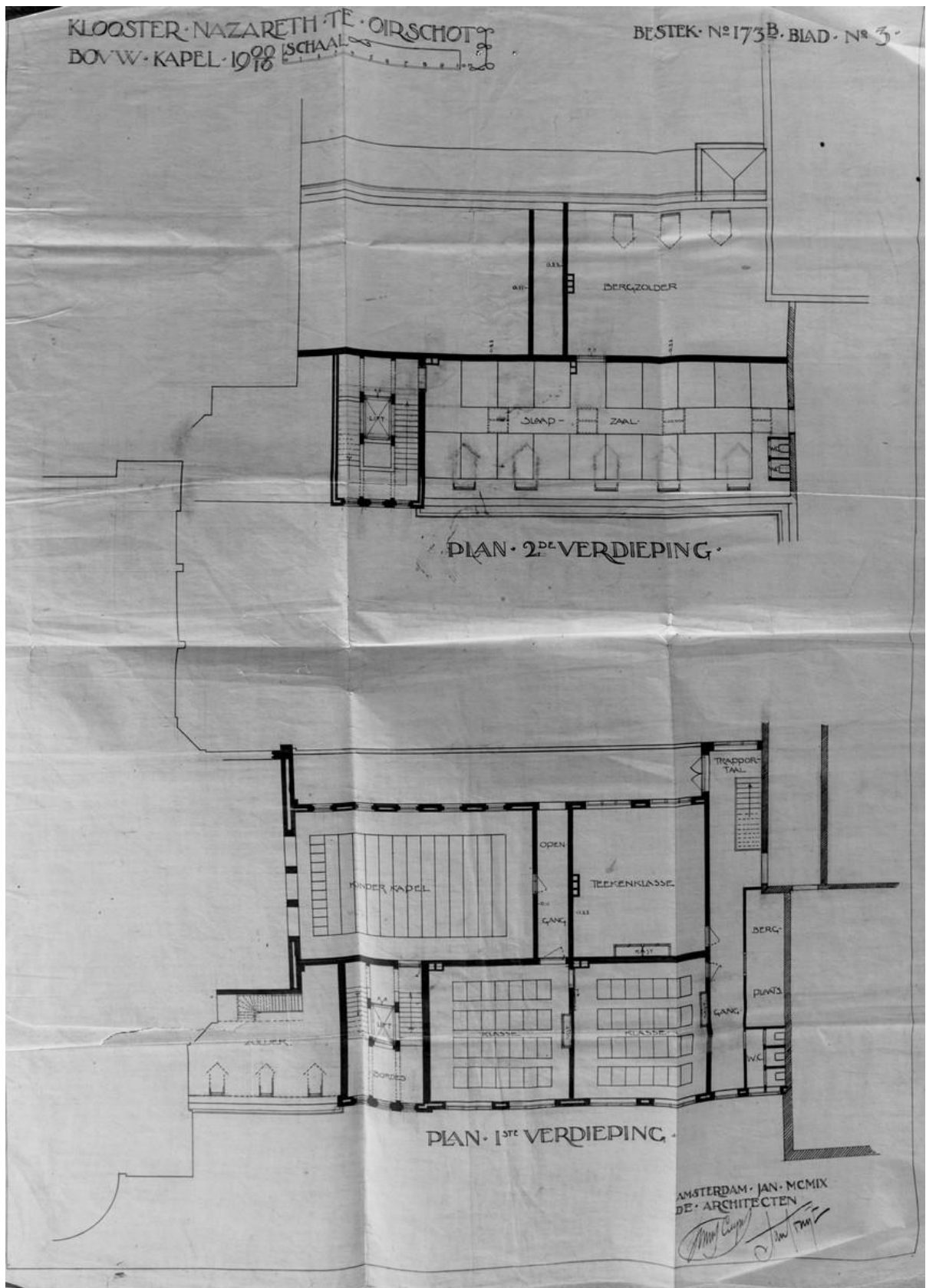
De architect(en) ontwierp(en) een driebeukige kapel met kruisvormig grondplan. De middenbeuk is relatief breed, de zijbeuken conform Romaanse voorbeelden betrekkelijk smal. Het schip oogt ondiep. De viering heeft in het ruimtelijk ontwerp sterk nadruk gekregen, onder andere door afschuining van de hoeken. De smalle zijbeuken hebben het karakter gekregen van zijkapellen met halfronde nissen voor zijaltaren. Het priesterkoor was oorspronkelijk van de rest van de kapel afgescheiden middels een metershoog hekwerk. In het priesterkoor werden het hoogaltaar en twee altaren ontworpen. Op het priesterkoor sluit aan weerszijden een sacristie aan. Vanuit de sacristie waren de biechtstoelen voor de priesters toegankelijk.



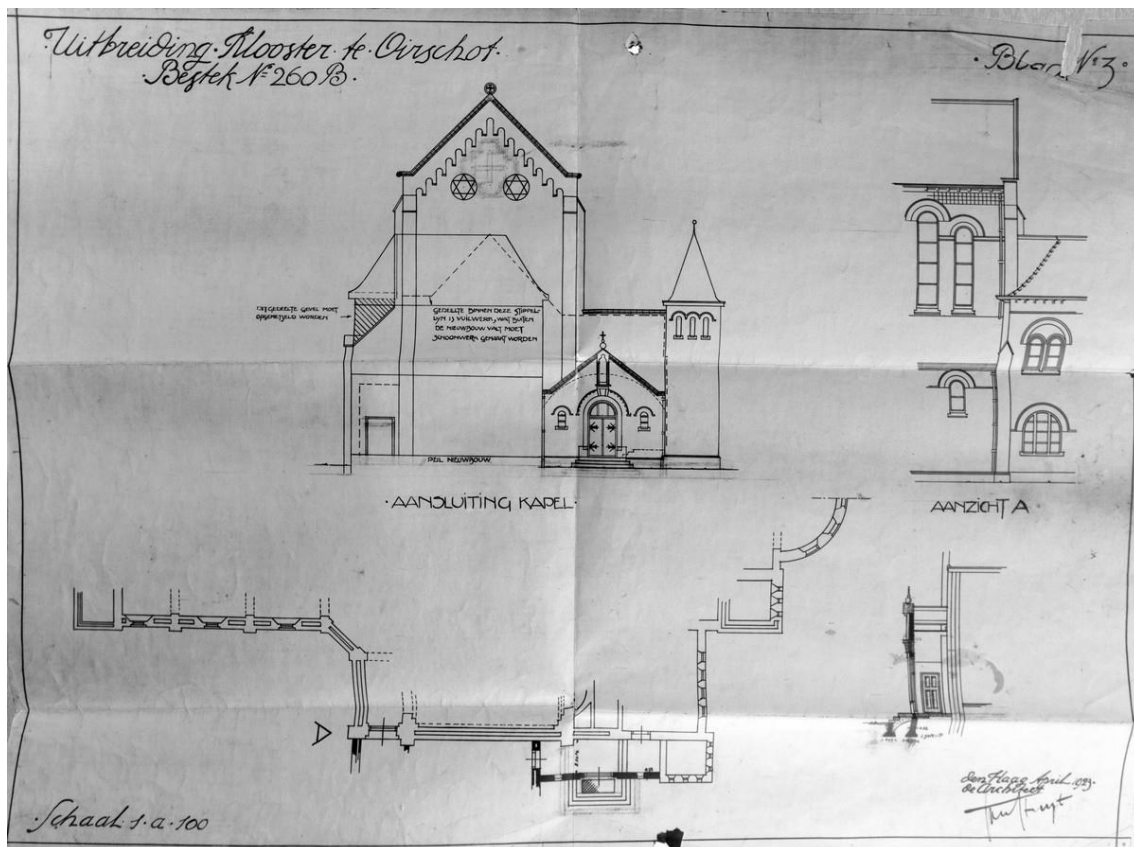
Detail bestek 173b bladnr 8. Sterk neoromaans aanzien, waarbij als referentie mogelijk de Sint Servaas heeft gediend.



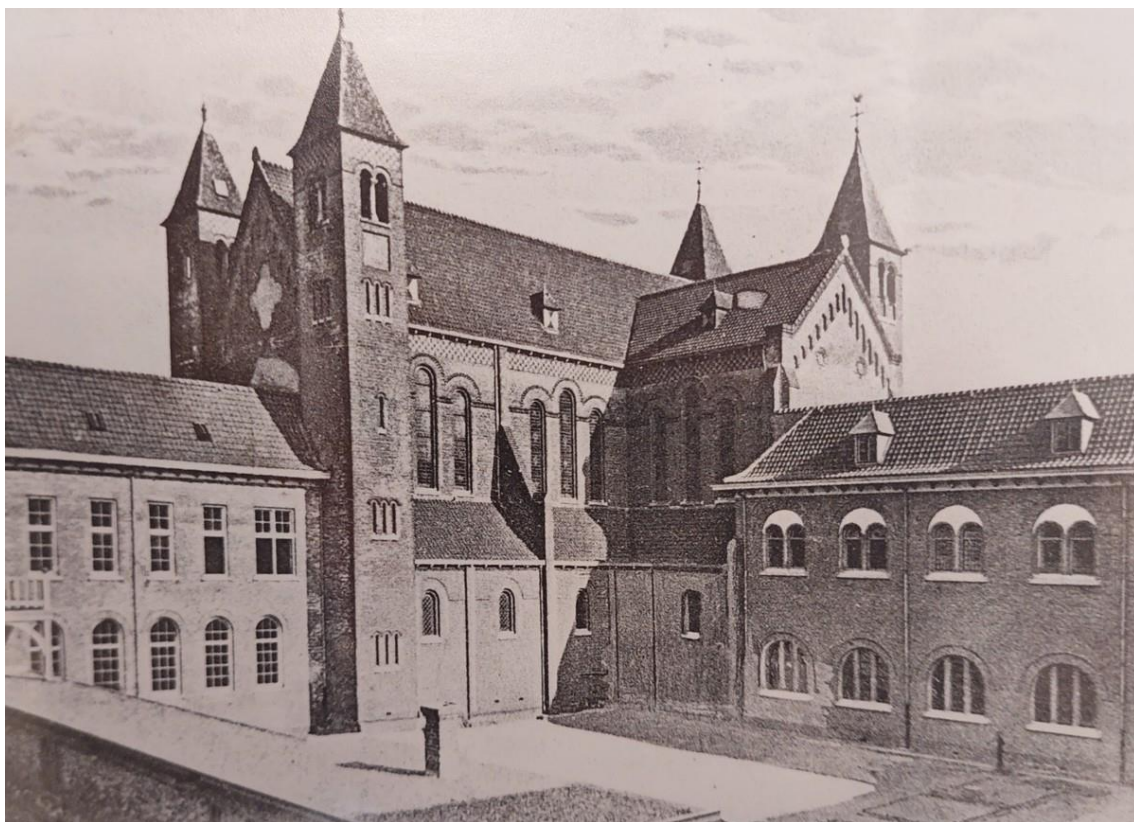
Detail bestek 173b bladnr 5. Detail bestek 173b bladnr 2. Doorsnede en plattegrond.



Detail bestek 173b bladnr 3. De kapel op de verdieping was als kinderkapel bedoeld, zo blijkt uit tekening van Cuypers en Stuyt.



Detail bestek 260b bladnr 3. Aanbouw van een portaal naar plan uit 1923.



Het exterieur van de kapel vanaf de binnenhof.

Om ons een goed beeld te kunnen vormen van de oorspronkelijke oplichtering van het interieur van de kapel, zijn we aangewezen op oude foto's. Dat komt omdat er in de loop van de tijd in het interieur (en in mindere mate het exterieur) ingrijpend is veranderd. Die veranderingen zijn veelal te relateren aan veranderende opvattingen ten aanzien van de wijze waarop en de omstandigheden waaronder in het klooster geleefd moest worden. Daarbij valt onder andere te denken aan heroriëntering, het Tweede Vaticaanse Concilie en het opheffen van het slot. Concrete voorbeelden van de veranderingen zijn het overschilderen van de oorspronkelijke polychromie die ten dienste stond van de architectuur en het verwijderen van het hek ter afscheiding van het priesterkoor (nadat het eerder al verlaagd was). Andere ingrijpende wijzigingen zijn het aanbrengen van nieuwe glas-inloodramen (oude tijdens de oorlog verwoest) en de realisatie van een nieuwe vloer met vloerverwarming. De wijzigingen zijn aan de hand van historische foto's vrij goed te volgen.

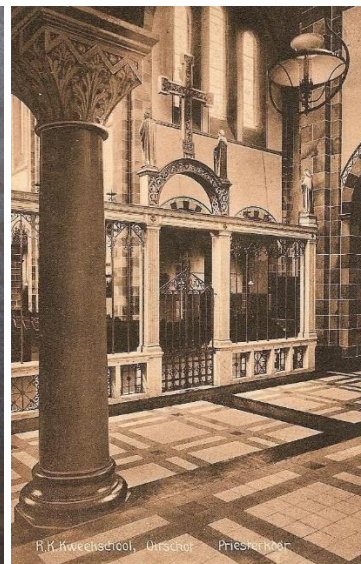


Het kapel kort na oplevering, traliehek langs het priesterkoor en beschildering van kolommen en bogen.



Het interieur in oorspronkelijke hoedanigheid met in het pleisterwerk blokpatronen geschilderd.





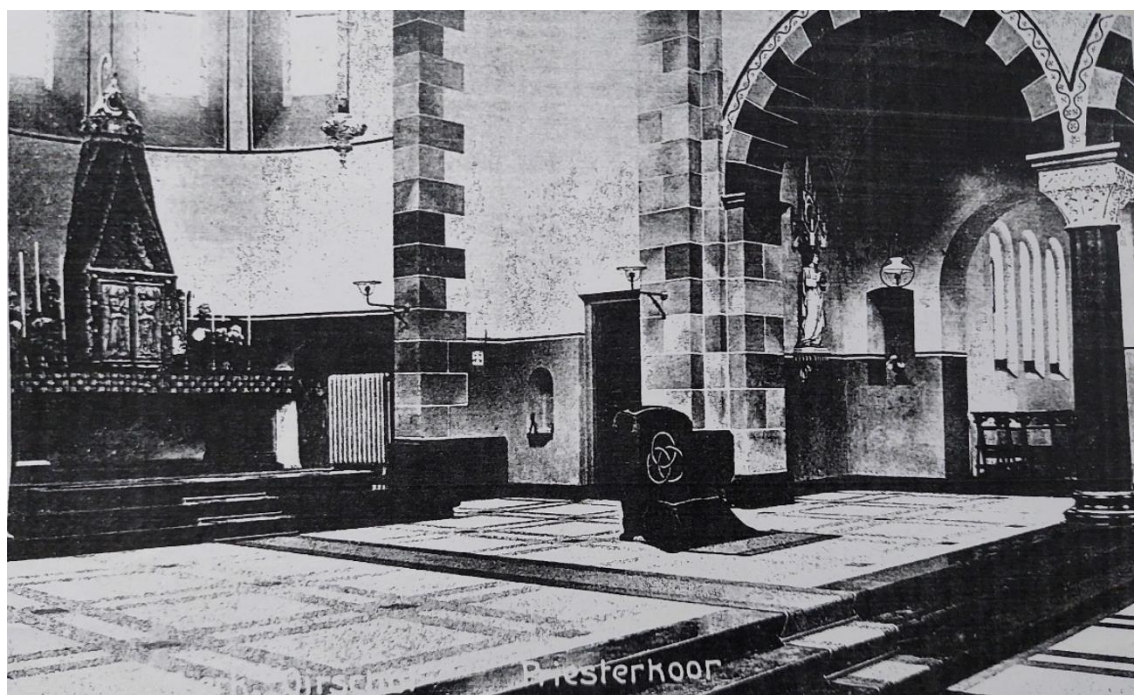
Het priesterkoor bood plaats aan een fors altaar dat bekostigd werd uit giften van de lokale gemeenschap. Let wederom op de blokschildering, maar ook op de thans niet meer bestaande vloer en de glas-in-loodramen die tijdens de oorlog verloren gingen. Rechts een beeld met Romaans kapiteel in het priesterkoor.



Een vroege opnamen die links een venster van de ziekenzaal laat zien en daarboven de arcade van het getijdenkoor/bidkoor. Rechts in beeld de knik in het traliehekwerk, welke nodig was om de biechtstoelen te kunnen bereiken. We zien ook de thans verdwenen glas-in-loodvensters in het priesterkoor en merken op dat de polychromie geheel uit het zicht is genomen als gevolg van overschilderingen. Verschillend met de huidige toestand zijn zeer groot te noemen.



Enig ons bekende beeld van het getijdenkoor/bidkoor, welke in open verbinding stond met de viering van de kapel.



Rechts in de achtergrond: op de bouwtekening als sacristie aangegeven, op de achterzijde van een foto als 'vreemdelingenkapel' aangemerkt. Tot voor kort 'museum'. De vloer op de foto bestaat niet meer, het altaar en schildering evenmin.



Grote veranderingen in beeld. Blokschilderingen zijn aan het oog onttrokken, op kolommen en bogen. Het traliehekwerk is verlaagd. Er is een preekstoel met galmbord. Beschielderingen zijn vermoedelijk van de hand van Luc van Hoek. Deze kunstenaar is ook verantwoordelijk voor de nieuw aangebrachte schildering en de glas-in-loodramen in de absis.



De schildering van de kapel (overschilderen blokschildering) vond volgens bijschrift op foto plaats omstreeks 1946. De foto rechts is gemaakt tijdens het aanbrengen van vloerverwarming in de jaren zestig. Een deel van de schildering in de absis, werd vermoedelijk in tijdens deze verbouwing overschilderd.



De nieuwe vloer van het geheel geopende priesterkoor. Een deel van de schildering van de hand van Luc van Hoek is niet langer zichtbaar (gewelf in de absis en penanten onder de gordelboog). Het oorspronkelijke karakter van de kapel is als gevolg van oorlogsschade en renovatie in de jaren zestig grotendeels verloren gegaan. Rechts een opname uit omstreeks 1960 van het nieuwe kerkorgel dat door Hub Houët werd ingespeeld.

4.2 De huidige toestand van het interieur

4.2.1 Het interieur van de kapelruimte

In de kapel ligt een vloer die in de jaren zestig van de vorige eeuw in de plaats is gekomen van de oorspronkelijke vloer. Die wijziging maakte het mogelijk om vloerverwarming aan te leggen én om het priesterkoor als het ware één geheel met de rest van de kapel te maken, onder andere door de vloer van het koor naar voren, de viering in te trekken. Van de oorspronkelijke vloer zijn geen zichtbare delen meer aanwezig. Vermoedelijk is alles ten tijde van de vernieuwing opgeruimd. De hoofdindeling van de kapel is nog vrij oorspronkelijk, met dien verstande dat het hek voorlangs het priesterkoor is verdwenen, de doorgang naar de vroegere vreemdelingenkapel is dichtgezet en ook de open verbinding tussen viering en bidkoor is gesloten. Dat laatste gebeurde door glas-inloodramen aan te brengen. In de kapel zijn banken verdwenen. Hiervoor zijn stoelen in de plaats gekomen.

In de muren van de kapel zijn nog verschillende deuren uit de bouwtijd van de kapel overgebleven. Het zijn hoofdzakelijk in hout uitgevoerde paneeldeuren die nog het hang- en sluitwerk uit de begintijd hebben. Er zijn hier en daar muuropeningen dichtgezet. Zo zijn het transept de vensteropeningen van de vroegere ziekenkamer niet langer zichtbaar en zijn in het priesterkoor enkele muurnissen dichtgemaakt. In de gevels zijn alle vensteropeningen nog intact. De vensters zelf vervangen vensters die in 1944 beschadigd raakten. De huidige vensters zijn ontworpen (en gemaakt?) door de kunstenaar Luc van Hoek. De vensters in de zijbeuken verbeelden gebeurtenissen

uit het leven van Franciscus (oostzijde) en Augustinus (westzijde). Ook de glas-in-loodvensters in de absis zijn van de hand van Van Hoek. In de lichtbeuk zijn eenvoudige, niet figuratieve glas-in-loodvensters gevat, eveneens van direct na de Tweede Wereldoorlog. Op oudere foto's zijn glas-in-loodramen te onderscheiden met onder andere voorstellingen van bloemen. De huidige vensters zijn dus veel eenvoudiger dan de oorspronkelijke. Mogelijk is het glas-in-lood tussen de later aangebouwde bidkapel en de kloosterkapel nog uit de bouwtijd.



Het interieur van de kapel, gezien vanaf het orgelbalkon. Onderlangs de vensters in de lichtbeuk zijn radiatoren gehangen die voor een niet oorspronkelijk horizontaal lijneffect zorgen.



De ruimte onder het orgelbalkon met doorgang naar het later aangebouwde bidkoor. Rechts detail van het glas-in-lood van de vensters.

De kerkrimte is beschilderd met lichte tinten, gebroken wit en crèmetinten. Van de oorspronkelijke polychromie die de pijlers, de hoeken en de bogen sierde, is niets meer te zien. Het is allemaal verdwenen achter latere verflagen. De eerste overschildering vond vrijwel zeker in 1946 plaats. Wanneer we strijklicht langs de muren werpen, is op verschillende plekken nog de aftekening te

zien van schijnvoegen, lambrisering en blokpatronen. De oorspronkelijke schildering is ten minste op een aantal plekken nog achter de latere overschildering bewaard gebleven. Luc van Hoek heeft na de Tweede Wereldoorlog de absis voorzien van een nieuwe schildering, die later voor ongeveer de helft weer door overschildering uit het zicht is genomen (het is niet vastgesteld dat de schildering onder latere afwerkingen nog bestaat). Van Hoek was een kunstschilder die zelf de steiger beklom om het schilderwerk te verrichten en was dus niet enkel de ontwerper.

Uit de bouwtijd zijn nog verschillende ingemetselde wijdingskruisjes en bij de ingang twee wijwaterkommen. Wandkandelaren en een fraaie kruiswegstatie – de laatste naar verluidt van de hand van een uit Duitsland afkomstige kunstenaar – zijn uit de tijd van wederopbouw.



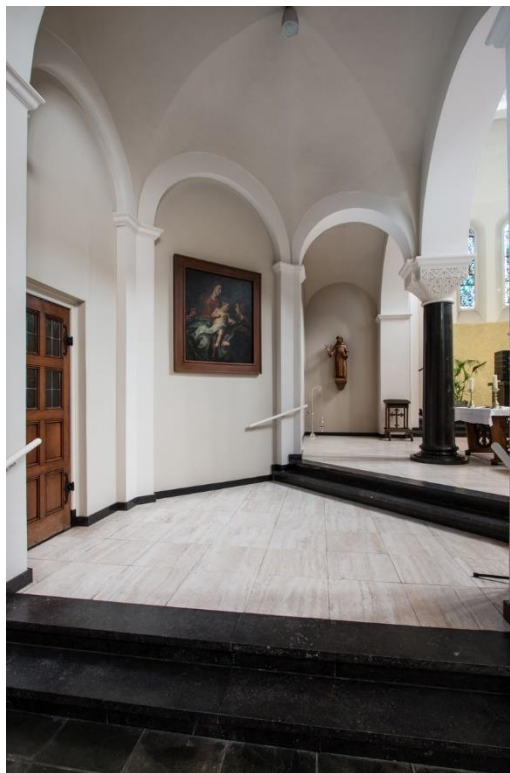
Het orgelbalkon met het orgel dat uit omstreeks 1960 stamt.



Het schip van de kapel, met smalle zijbeuken.



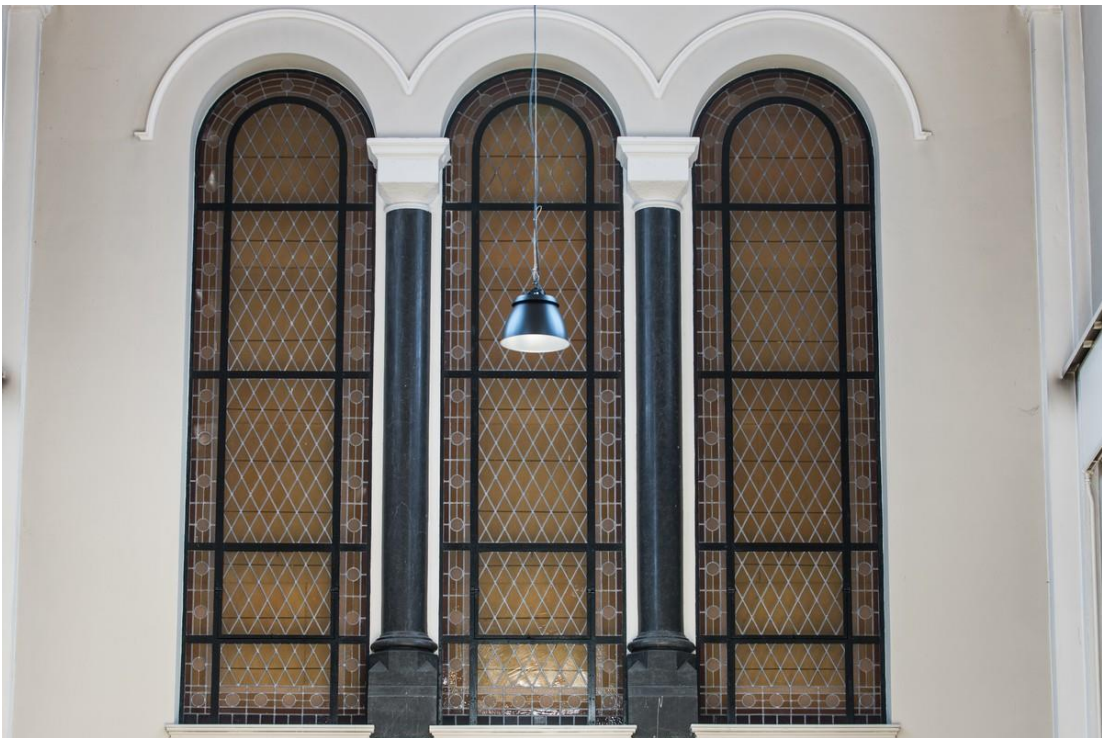
De viering gezien richting het schip. De drie glas-in-loodramen rechts sluiten het vroegere bidkoor af, een ruimte die oorspronkelijk met de kapel in open verbinding stond.



Eén van de nissen in het transept, oorspronkelijk bestemd voor zijaltaren. Op de rechter foto deel van het priesterkoor. Het koorhek sloot oorspronkelijk rechts van de biechtstoel deur aan.



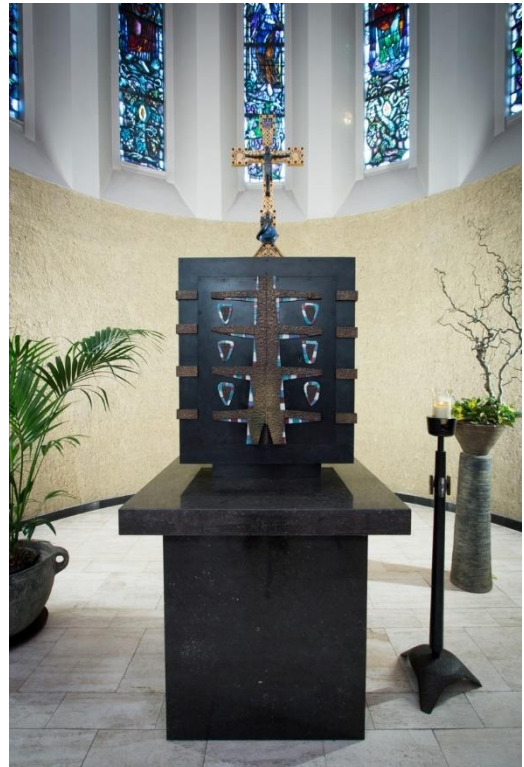
De in de jaren zestig aangebrachte vloer van het naar voren gebrachte piesterkoor. In de achtergrond wederom de glas-in-loodramen waarmee het vroegere bidkoor is afgesloten. Op de foto rechts de tegenoverliggende zijde met drie rondboognissen in de westelijke transeptarm. Vermoedelijk openingen die later zijn dichtgezet.



In detail de glas-in-loodvensters waarmee het vroegere bidkoor is afgescheiden van de kapel.



Detail van één van de twee Romaanse kapitelen in het priesterkoor. In het bouwbestek is aangegeven dat deze uit Harde Morley vervaardigd moesten worden. De zuilen moesten van graniet worden gemaakt.



Natuurstenen (vermoedelijk geschuurd en gezoet hardsteen) wijwaterbekken bij de ingang en rechts het tabernakel, vermoedelijk naar ontwerp van Luc van Hoek.



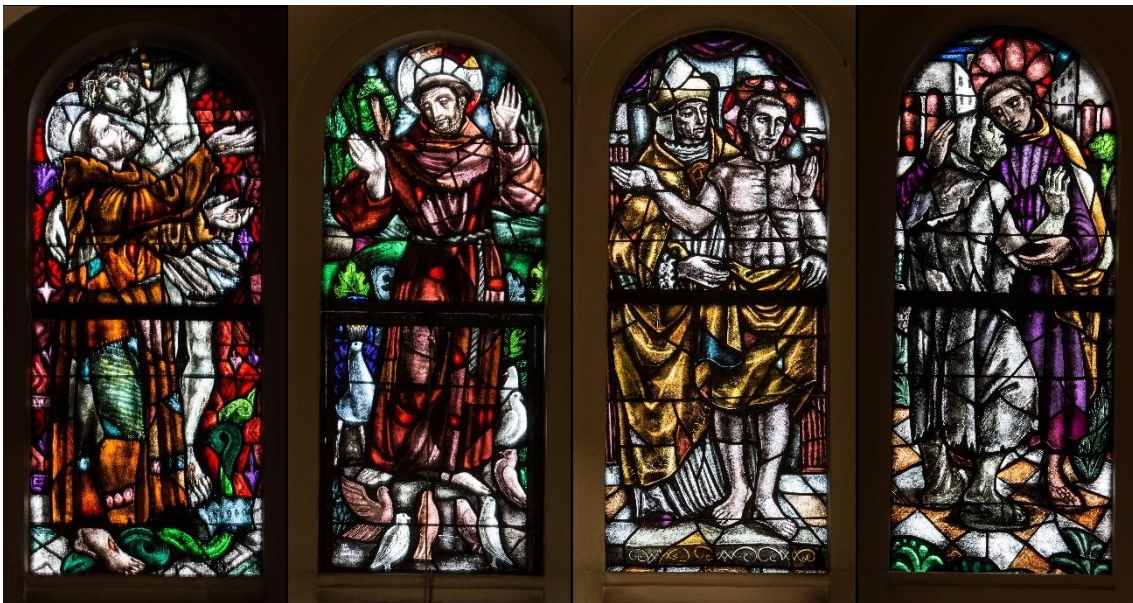
Eén van de vele wijdingskruisjes ingemetseld. Rechts een oorspronkelijke deur van één van de twee biechtstoelen.



De schildering van de hand van Luc van Hoek is een restant van een veel grootser ontwerp met schildering het gewelf van de absis en de pilasters onder de gordelboog, op oude foto's nog te zien. Maria wordt met ziel en lichaam ten hemel gedragen.



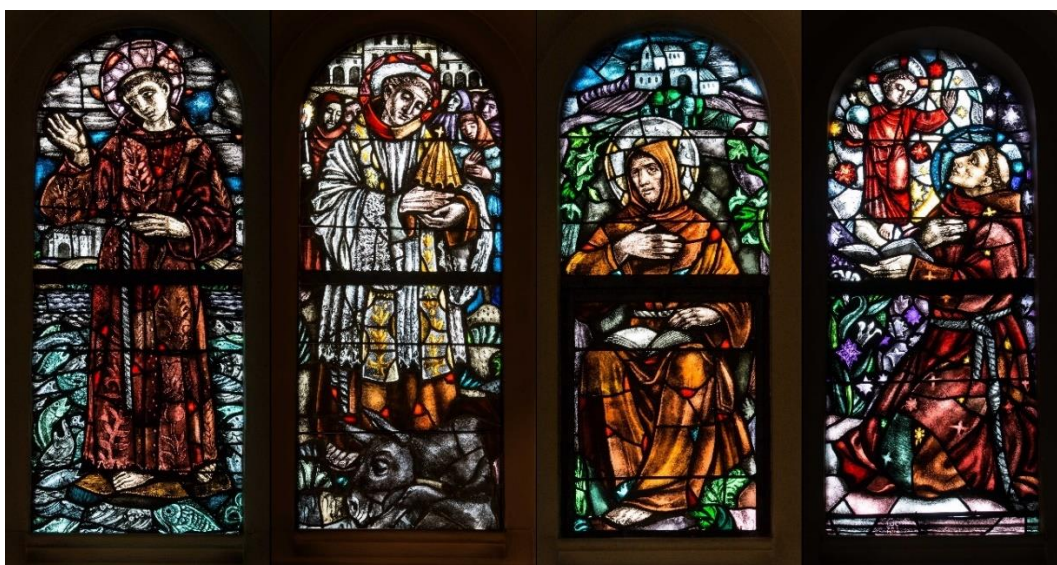
Archieffoto waarop de beschrijving van het gewelf van de absis is te zien. We herkennen kreeften, druiventrossen, een ramshoofd en een krijger met pijl en boog.



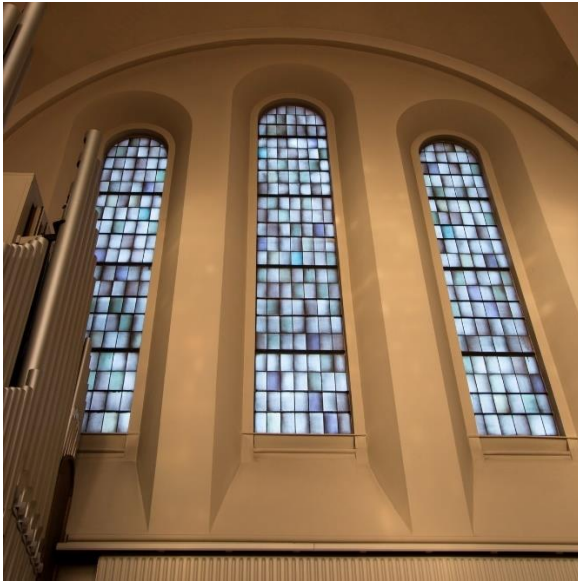
De glas-in-loodramen naar ontwerp (en mogelijk van de hand van) Luc van Hoek. Voorstellingen uit het leven van Franciscus: kruisafname, predikend tot de vogels, ontkleding met bisschopsmantel en ontmoeting met een melaatse.



De glas-in-loodramen in de absis, zijn ook van de hand van Van Hoek. Verbeeld zijn vijf heilige maagden met in hun hand een brandende lamp, klaar om ontvangen te worden door de 'bruidegom' (God).



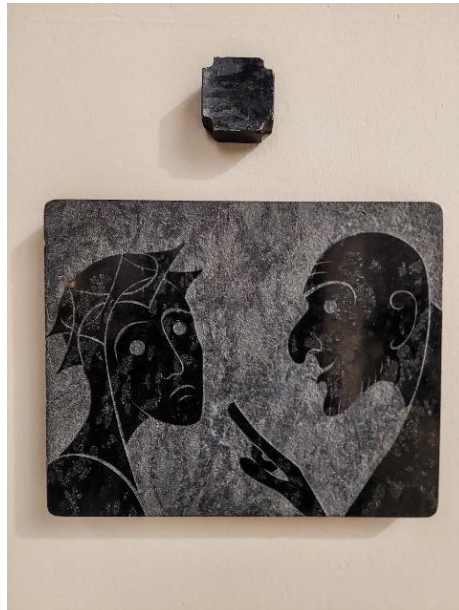
De glas-in-loodramen naar ontwerp (en mogelijk van de hand van) Van Hoek. Voorstellingen uit het leven van Antonius van Padua: prekend tot de vissen, als volkseilige, als kerkleer en met het boek (met daarop Jezus).



De ongefigureerde glas-in-loodramen in de lichtbeuk zijn direct na de Tweede Wereldoorlog geplaatst. Rechts een schilderij van Luc van Hoek voorstellende de Vlucht naar Egypte.



De kandelaren zijn uit de Wederopbouwperiode.



De kruiswegstatie is uit de Wederopbouwperiode. Naar verluidt zijn ze van de hand van een Duitse kunstenaar.

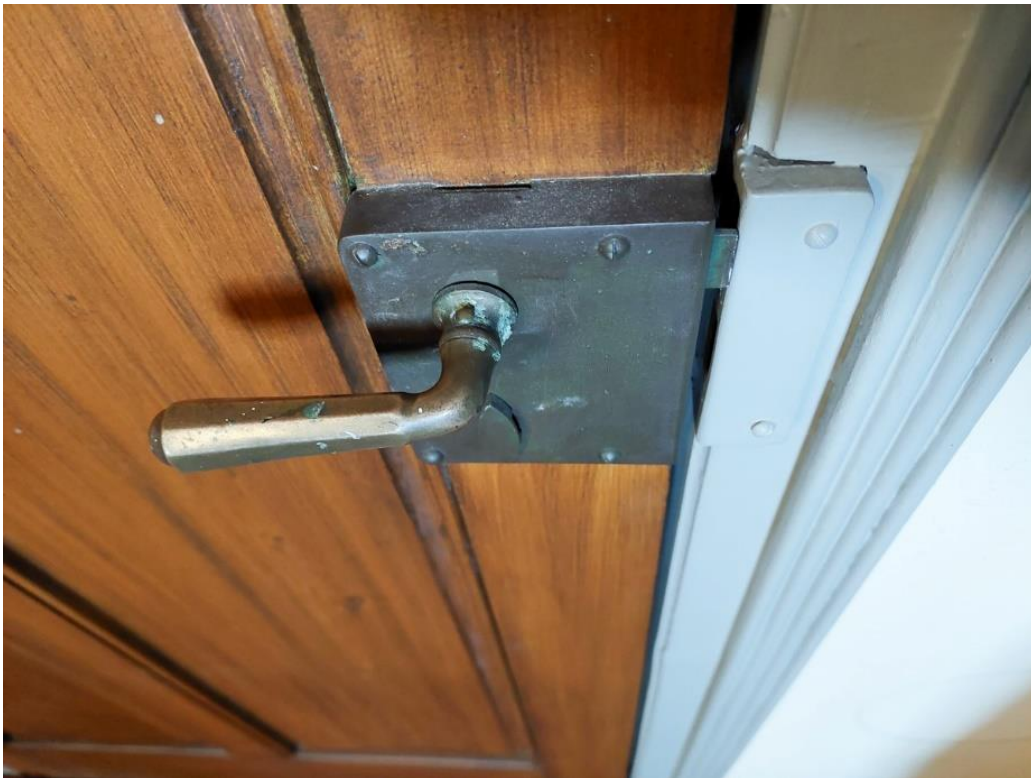
4.2.2 Het interieur van de westelijke sacristie (later museum), ziekenkamer en kinderkapel

Op de bouwtekening uit 1909 is te zien dat de ruimte westelijk van het priesterkoor als sacristie is bestemd. De tekening toont een rechthoekige ruimte met een inbouwkast en op de buitenhoek een ronde toren. Dit is in afwijking met de toestand die in het masterplan is gegeven én de oudste foto's die van dit deel van het complex bekend zijn. Hierop is een vierkante toren te zien én zien we dat de ruimte in open verbinding heeft bestaan met de kapel omdat de ruimte als vreemdelingenkapel in gebruik was. De functie van vreemdelingenkapel (bezoekers) zou ook verklaren waarom er in 1923 een entreepartij werd aangebouwd. De sacristie is op een later moment verbouwd tot museum van het klooster.

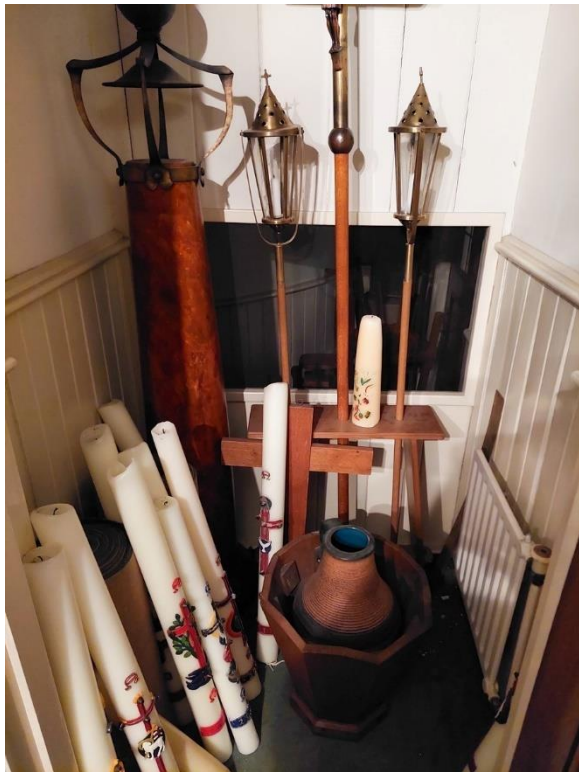
Het entreeportaal heeft nog de tegelvloer uit 1923. In de vloer een niveauverschil van een aantal treden ter overbrugging van maaiveldniveau en het vloerniveau van het priesterkoor (waarop de sacristieruimte aansluit). In de gang is sprake van een recenter balkenplafond, derde kwart twintigste eeuw. In de 'sacristieruimte' zelf zijn oorspronkelijke deuren nog aanwezig. Kastdeuren zijn uitgevoerd als paneeldeuren, overige deuren zijn opgedekt. De oorspronkelijkheid valt onder andere af te leiden aan het hang- en sluitwerk. In de ruimte is een secundaire hoekschouw (XX-c) aanwezig. Uit die tijd zijn vermoedelijk ook een aantal vitrines uit de tijd dat de ruimte als museum diende. Ook hier treffen we een balkenplafond aan. Onduidelijk is of er onder de recentere vloerbedekking nog een oudere vloerafwerking schuil gaat. De trap naar de verdieping is niet oorspronkelijk. De spiltrap is uit omstreeks 1970 en uitgevoerd in staal met houten treden. Op de verdieping is sprake van één ruimte met inbouwkasten voorzien van oorspronkelijke paneeldeuren. De deuren hebben het oorspronkelijke hang- en sluitwerk en verkeren mede daardoor in oorspronkelijke staat. In de ruimte is een stucietplafond uit de bouwtijd aanwezig.



De gang (1923) naar de sacristie. Op de rechterfoto zijn de kastdeuren (rechter deur naar de biechtstoel, dus beglaasd) te zien in de ruimte die voorlaast als museum in gebruik was. Deuren uit de bouwtijd.



De deuren op de verdieping met detail van de kruk en het slot. De deuren hebben een afwerking middels een houtimitatie.



De schouwpartij uit omstreeks 1970 en rechts daarvan de deur naar het priesterkoor.



De niet-oorspronkelijke trap en wandafwerking in het torentje. Rechts op de verdieping met glas-in-loodramen en een secundair plafond.



De ruimte op de verdieping met oorspronkelijke deuren. Rechts kijken we op de plafonds van de kasten op de verdieping, waar te zien is dat er sprake is van stucietplafonds.

4.2.3 Het interieur van de oostelijke sacristie en de vroegere ziekenzaal (later muziekkamer)

De oostelijke sacristie is een ruimte met nieuwe vloerbedekking maar nog wel met oorspronkelijke, vaste kasten. De ruimte is in de loop der tijd één of meerdere keren aangepast. Zo is de kluis niet uit 1909, maar van latere datum en is de wasbak met betegelde achterwand niet uit de bouwtijd van het pand. Dat de vensters in de voorgevel niet betralied zijn – tralies zijn gebruikelijk om inbraak te voorkomen, in de ruimte waar veel kostbaarheden werden opgeborgen – is mogelijk het gevolg van het gegeven dat het kloostercomplex oorspronkelijk geheel ommuurd was.

Een oorspronkelijke trap leidt naar de verdieping. Op de verdieping zijn inbouwkasten uit de bouwtijd aanwezig. De paneeldeuren hebben het oorspronkelijke hang- en sluitwerk behouden. Kamer en kasten zijn uitgevoerd met ongeornamenteerde stucplafonds op riet. De paumellescharnieren zijn uit de bouwtijd.



De sacristie met de deur naar het priesterkoor. Rechts kasten in de sacristie. De oorspronkelijkheid staat niet vast.



De trap naar de verdieping. Rechts het wasbakje met daarnaast de niet-oorspronkelijke kluisdeur.



De verdieping boven de sacristie met oorspronkelijke kasten en deuren. Het luik geeft toegang tot de zoldering en dakconstructie. Op de rechterfoto het balkenplafond dat vrijwel zeker nog uit de bouwtijd stamt.



Herinnering aan de oorlogsschade, een door granaatinslag versplinterde balk.

De ziekenzaal is verbouwd tot muziekkamer. Dit is een ingrijpende verbouwing geweest. Die verbouwing moet ergens in de jaren zestig hebben plaatsgevonden, afgaande op de kasten, de tussenverdieping en met name de spiltrap daar naartoe. Aan de verbouwing ging de sloop van delen van de ziekenzaal en het gehele bidkoor op de verdieping vooraf. Het is een verbouwing die in het tekeningenarchief niet is gedocumenteerd. In plaats van de kapel kwam er een archiefruimte. Op de verdieping zien we ronde kolommen en betonbalken van de draagconstructie van de 'nieuwbouw'.



De 'muziekkamer' op de begane grond, op de plek waar oorspronkelijk de ziekenkamer is geweest. Vanuit de ziekenkamer kon via vensters de dienst in de kapel worden gevolgd.



De 'muziekkamer' vanaf de tussenverdieping. Vloerafwerking en het schoonmetselwerk wijzen op een datering rond 1965.



Op de verdieping herinnert niets meer aan de kinderkapel van weleer.

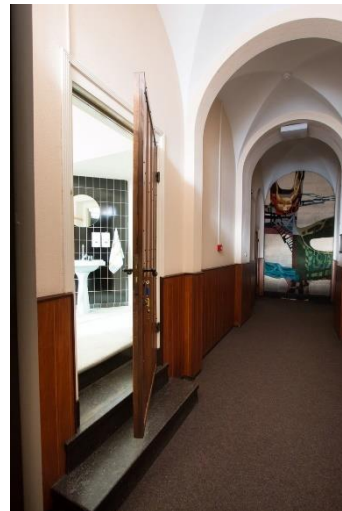
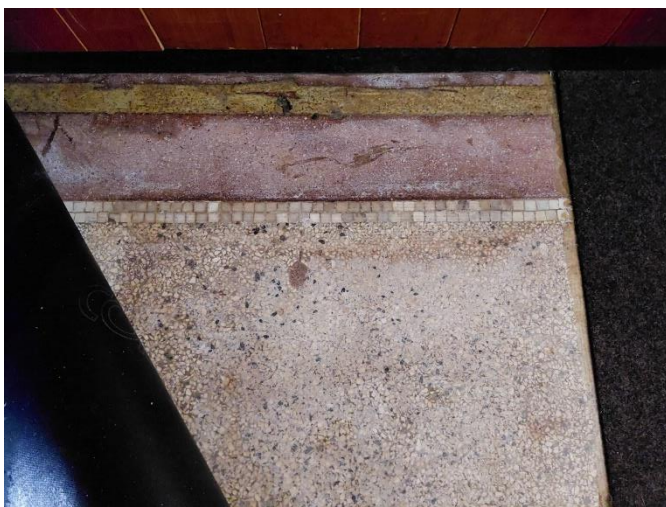
4.2.4 Het trappenhuis en de gang

De gang met trappenhuis hoorde in het plan evengoed tot de kapel als tot de Kweekschool. Zo waren op de begane grond aan de gang de toegang tot de sacristie, toegang tot een spreekkamer en de toegang tot de aan de kapel grenzende ziekenkamer gesitueerd. Op de begane grond lijkt op basis van de bouwtekening op de begane grond geen sprake te zijn van een verbinding met de gang langs de klassen. Op de verdieping werd vanuit het trappenhuis enkel de kinderkapel ontsloten. Vanuit die kapel kon men we weer richting de lokalen op de verdieping. Het trappenhuis ontsloot op de zolder wel de slaapkamers voor de kwekelingen die intern zaten.

De gang heeft een niet oorspronkelijk tochtportaal. De deuropening naar de voormalige spreekkamer is hier dichtgezet. Onder de vloerbedekking is de terrazzovloer uit 1909 nog aanwezig. In de ruimte hangt een verlaagd plafond. De lambrisering is uit de jaren zestig of zeventig. De tochtdeuren zijn van recente(re) datum. De gang heeft het karakter van een kloostergang deels behouden, door de kruisgraatgewelven en in mindere mate van terrazzovloer uit 1909. De natuurstenen trap naar de sacristie is een oorspronkelijk element. Zoals eerder aangegeven, zijn er enkele niveauverschillen omdat de vloer in het priesterkoor een behoorlijk stuk boven maaiveldniveau uitkwam, dat verschil moest ergens worden gecompenseerd. Architectonisch fraai is het niet. Aan het einde van de gang is een wandkleed gehangen dat stilistisch uit het derde kwart van de twintigste eeuw stamt. Het kleed is gesigneerd. De signatuur is echter niet goed te lezen. Mogelijk staat er L. v. Hoek. Andere bekende kleden van Van Hoek droegen niet alleen de naam van de ontwerper, maar ook de initialen van de maker (Bertha van Diepen maakte een aantal wandkleden naar ontwerp van Van Hoek). De deur die de verbinding vormt tussen gang en trappenhuis is niet oorspronkelijk, de wand evenmin. Op tekening uit 1909 is te zien dat de gang in open verbinding stond met het trappenhuis en in de terrazzovloer is dat nog te zien (geen randlijst).



De entree vanuit de gang. Later vloerbedekking, lambrisering en verlaagd plafond. Op de rechter foto de recentere tochtput en deur naar de sacristie met trap ter overbrugging van het niveauverschil en de aanzet van de kruisgraatgewelven in de gang.



Onder de vloerbedekking de oorspronkelijke terrazzovloer uit 1909. Op de rechterfoto de gang met wederom de deur naar de sacristie. Aan het einde van de gang een wandkleed, vrijwel zeker uit de jaren zestig.

In het trappenhuis gaat de terrazzovloer door. Ook hier treffen we kruisgraatgewelven aan en rondbogen bij trapopgang en scheibogen. Aan de voorgevelzijde treffen we een gemoderniseerde spreekkamer aan. Op de bouwtekening uit 1909 is er sprake van een kleinere spreekkamer met toiletten daarnaast. Die oudere indeling is in het gebouw niet afleesbaar, maar is er vermoedelijk wel geweest. Het huidige toilet op de begane grond is secundair en heeft afwerkingen die vermoedelijk in de jaren zeventig of tachtig zijn aangebracht. De trap van blokken petit granit verkeert nog grotendeels in oorspronkelijke staat, inclusief leuning en het grootste deel van de leuningbeugels. De trap gaat om een open liftschacht. Die baklift is vervaardigd door de firma Jan Hamer & Co uit Amsterdam, een firma die in 1886 werd opgericht als vertegenwoordiger van

liftfabrikanten in het buitenland. In 1904 werd een eigen kantoor met fabriek om zelf liften te gaan bouwen. Mogelijk is Jan Hamer de eerste liftenfabriek van Nederland. Het trappenhuis is voorzien van glas-in-loodramen van de hand van de Groningse Jan Wijkmans (1905-1961).



Wandkleed, mogelijk naar ontwerp van Luc van Hoek. Op de rechterfoto de trapopgang richting de voorgevel. Rechts van de opgang de secundaire wand met tussendeur naar de gang. De paneeldeur is hier vóór de liftschacht gezet, wat geen oorspronkelijke situatie zal zijn.



Het achterste deel van de gang richting de voorgevel gezien. De rechter foto toont de kamer op de begane grond, grenzend aan de voorgevel. Op tekening is hier een kleinere kamer en twee toiletten te zien.



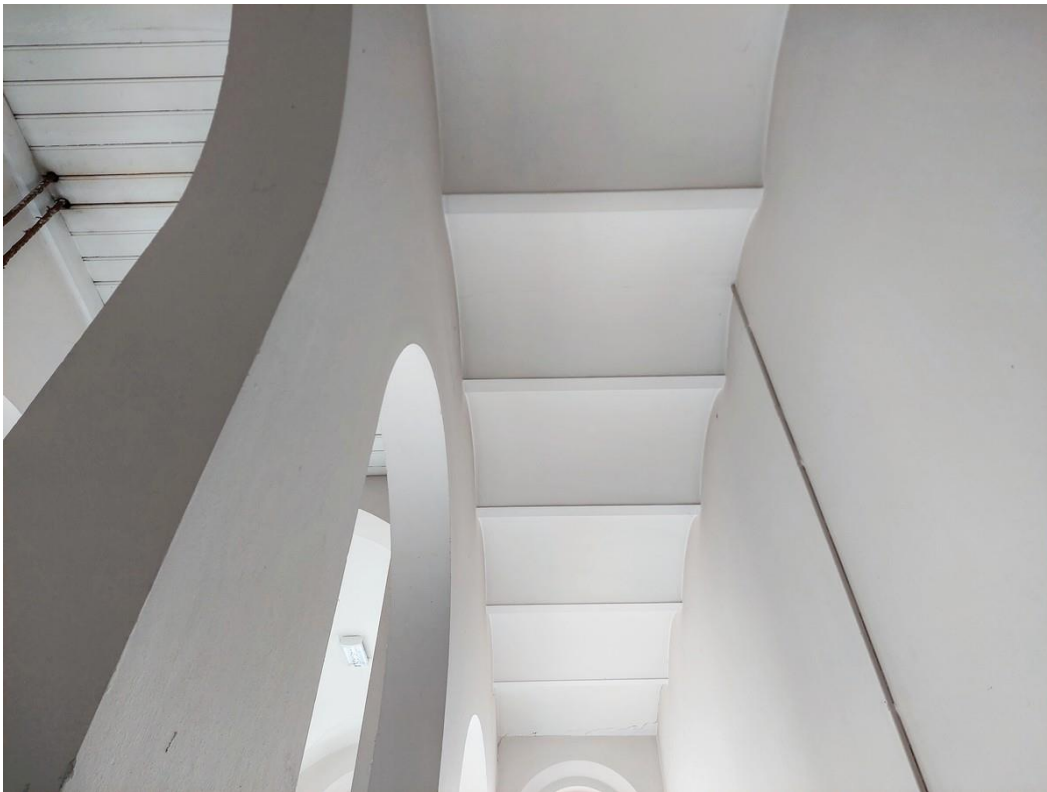
De trapblikken van onderaf gezien. Op de foto rechts het secundaire toilet op de begane grond.



Detail van de trapleuningen uit 1909. Rechts drie ramen naar ontwerp van Jan Wijkmans.



Het liftheek en rechts de liftbak.



De zoldervloer van het trappenhuis bestaat uit troggewelfjes tussen stalen liggers. Linksboven op foto het liftgat.



De trap naar de zolder. Rechterfoto is de zolder gezien in de richting van de voorgevel.

4.2.5 De torens

Een bijzondere karakteristiek van de kloosterkapel zijn de vier torens op de hoeken van de kapel. De twee torens aan de straatzijde flankeren het priesterkoor en de basis en zijn iets hoger dan de torens die vanuit het later aangebouwde bidkoor de hoofdentree flankeren. Alle vier de toren zijn voorzien van tentdaken. Op de bouwtekening uit 1909 is te zien dat alleen de torens aan de oostzijde (de kant van de Kweekschool) met trappen werd uitgevoerd. De trap die is getekend in de toren naast de absis is nog niet zo lang geleden geheel verdwenen. In plaats daarvan zijn aluminium ladders geplaatst waarmee tussenvloeren en uiteindelijk de kap zijn te bereiken. Op de begane grond heeft de toren een tegelvloer die op stilistische gronden zowel uit 1909 als uit de jaren twintig van die eeuw kunnen stammen. De tussenvloeren zijn uitgevoerd in hout en zeker uit de bouwtijd van de kapel. Er is sprake van enkelvoudige balklagen met daarop 'kamerbrede' planken onderling verbonden met messing en groef. De vloer van het open deel van de toren is uitgevoerd in gewapend beton. Het valt nog maar te bezien of die betonvloeren oorspronkelijk zijn, of dat ze zijn aangebracht ten tijde van het schadeherstel. In het bouwbestek wordt geen beton genoemd, in 1909 zou het een vrij vroege toepassing zijn geweest. Meest waarschijnlijk zijn de vloeren dus uit de herstelfase. In het bestek zijn overigens in de vier torens van de kapel ook geen vaste trappen genoemd, enkel laddertrappen in drie van de vier torens. Het is niet ondenkbaar dat er pas in de jaren twintig vaste trappen kwamen.



De vloeren in de oostelijke traptoren. Links de begane grond, rechts één van de tussenvloeren.

De tweede toren bij de absis heeft eenzelfde vloerafwerking. De houten trap, die dus niet op tekeningen is te zien, is stilistisch in het eerste kwart van de twintigste eeuw te dateren. Het lijkt er op dat de trap van meet af aan aanwezig is geweest. Onduidelijk is dan waarop de trap niet op tekening is gezet. Het onderste deel van de trap is beschilderd, het grootste deel is afwerking met verf bespaard gebleven. Aan de detaillering van de trap is enige zorg besteed, onder andere door trapstijlen netjes te beëindigen én treden van een standaard profilering te voorzien. Ook heeft de trap stootborden gekregen. Ook in deze traptoren zijn houten vloeren op enkelvoudige balklagen uit de bouwtijd aanwezig. Aardig element in de trap is een uurwerk dat er is opgesteld. Dit uurwerk is vervaardigd door Fabriek van toreuurwerken, klokken en carillons – De Klok – te Aarle-Rixtel (later bekend als klokkenfabrikant “De Klok”, Jos. van de Kerkhof). Deze klokkenfabriek is in het verleden door BAAC verkend.⁵

⁵ Zie BAAC-rapport B-21.0973



De westelijke toren bij de absis. Op de begane grond is de trap beschilderd, op de tussenverdiepingen is dat niet het geval.



Het in Aarle-Rixtel vervaardigde uurwerk. Rechts de uurwerkfabriek.



De houten tussenvloer en de betonvloer in de westelijke toren bij de absis.

Van de torens tussen kloosterkapel en bidkapel is er één uitgevoerd met een houten trap, namelijk de oostelijke. De sfeer in deze toren wijkt af, voornamelijk omdat de trap een verbinding vormt tussen de kloosterkapel en de slaapkamers die een aantal zusters boven de later aangebouwde bidkapel heeft. In hoeverre de trap in de toren is gewijzigd op het moment dat het bidkoor en de cellen op de verdieping gemaakt werden, kon in het gebouw en uit tekeningen niet worden bepaald. Dat er in de loop der tijd is gewijzigd, is evident. Zo heeft de trap vloerbedekking gekregen en zijn enkele van de eenvoudige glas-in-loodramen overschilderd.



De traptoren met de trap die de verbinding vormt tussen de kloosterkapel en de slaapkamers boven het bidkoor. Rechts de overschilderde glas-in-loodramen in die traptoren.

Van de westelijke toren is de begane grond te zien. Hier is sprake van recente afwerkingen van vloer en wanden en is in het derde kwart van de twintigste eeuw het huidige softboardplafond aangebracht. De toren heeft hier het karakter van een technische ruimte, door installatiewerk dat erin is ondergebracht. Vermoedelijk is de ruimte tot techniekruimte veranderd met de aanleg van de (vloer)verwarming in de kapel omstreeks 1965.



De tot techniekruijnte omgevormde toren met afwerkingen uit de jaren zestig van de vorige eeuw.

4.3 De huidige toestand van het exterieur

4.3.1 Het front van de kloosterkapel

Het ontwerp van de kloosterkapel wordt in de bouwtijd al geduid als in de stijl van het romaanse bouwen en in deze rapportage is al gewezen op de overeenkomst in opzet van het kapelfront met het aanzien van de Sint-Servaaskerk in Maastricht. Toch is het drukken van het stempel neoromaans op de architectuur van de kapel wat te eenvoudig. Het ontwerp is in hoofdopzet en vorm van de gevelopeningen (rondboog) sterk op het romaanse bouwen geïnspireerd, maar evengoed in detail, aankleding en oplichtering eigentijds. Voorbeelden zijn de tegelversieringen, de keperboogfriezen, het werken met tegeltableaus en bijvoorbeeld het ontwerp van de torenklok. Met name de accenten in de gevel door middel van tegelvelden en de koppeling van bogen boven de gevelopeningen komen vaker voor in werken van Cuypers en Van der Steur. Vanaf de straat viel een deel van het kapelfront weg vanwege de kloostermuur die om het terrein ging.



Het front van de kapel, volledig in het zicht na sloop van de kloostermuur.

Het front van de kapel is sterk symmetrisch. De symmetrie wordt enkel doorbroken door de klok aan één van de torens. Aan het front van de kapel lijkt vrij weinig gewijzigd sinds de bouw van de kapel.

De wijzigingen die zijn doorgevoerd, zijn geen aanpassingen geweest, maar herstellingen. Dat herstelwerk vond vooral direct na de oorlog plaats. De toppen van de torens moesten opnieuw gemaakt worden, delen metselwerk en voegwerk dienden hersteld te worden én (veel van) de oorspronkelijke glas-in-loodramen waren door oorlogsgeweld verloren gegaan. Met name het herstel van de torenspitsen is erg netjes uitgevoerd.



Detail van de zuilen in de torens. Rechts de klok, typisch voor de bouwtijd.



De versiering van de punt van de topgevel. Rechts een oude ansicht waarop een na de oorlog verdwenen Heiligenbeeld in een beeldnis is te zien.

4.3.2 De zijgevels van de kapel

De zijgevels van de kapel zijn in zekere zin afgeleiden van het front van de kapel. We zien een deel van de architectonische motieven terugkeren. Het gaat dan op gekoppelde vensteropeningen, tegelwerk en glas-in-loodramen. De twee traveeën van het schip, de travee van het priesterkoor en de travee van het transept zijn identiek aan elkaar. Al deze traveeën zijn voorzien van relatief kleine vensteropeningen in de zijbeuk en grote vensteropeningen in de lichtbeuk. In de lichtbeuk steekt de het middenvenster iets hoger door dan de flankerende vensters, waaruit afgeleid kan worden dat de kapel van gewelven is voorzien. Opvallend is dat de bogen boven de middelste vensteropeningen insnijdt op het tegelfries. Zowel de geveldelen van de zijbeuken als van de lichtbeuk zijn beëindigd met een dubbele muizenrand en een gootlijst op geprofileerde klossen. Al dit werk is uit de

bouwtijd. Wat niet uit de bouwtijd stamt, zijn de glas-in-loodvensters. Deze zijn alle na de Tweede Wereldoorlog in de plaats gekomen van verwoeste vensters. In de lichtbeuk zijn toen de huidige vensters geplaatst, die veel eenvoudiger zijn dan de oorspronkelijke vensters die we van oude foto's kennen. De dakbedekking met pannen is ook een naoorlogse vernieuwing.



De aansluiting van de gevel op de toren laat architectonisch te wensen over. Glas-in-loodramen zijn van na de oorlog, evenals de pannendaken.



De detaillering van de gevelbeëindiging met opvallende insnijding van de boog in het tegelfries. Rechts de haan.



De kappen hebben de oorspronkelijke bedekking verloren tijdens de oorlog.



De van de straat afgekeerde gevel van de kloosterkapel.

4.3.3 De van de straat gekeerde topgevel van de kloosterkapel

Op de van de straat afgekeerde gevel van de kloosterkapel sluit het later gerealiseerde bidkoor aan, conform het masterplan. Het ontwerp is eenvoudig voor wat het deel van de gevel tussen de toren betreft. We zien hier een met pinakel gesierde topgevel uitgevoerd met klimmend keperboogfries zoals door de architect(en) ontworpen. Het keperboogfries is uitgevoerd met siermetselwerk onder de keperbogen, wat niet alledaags is. De geveltop heeft een verdiept cementveld in de vorm van een vierkant gecombineerd met bolkruis of vierpas.

4.3.4 De gevels van de sacristieën en het trappenhuis

Dat en éénlaags bouwdelen in de oksel van priesterkoor en transept in het verleden als sacristieën hebben gefungeerd, is thans nog afleesbaar aan de traliewerken voor de betrekkelijk smalle vensters. De kostbaarheden die in deze ruimten aanwezig waren, werden op deze manier beschermd. Net als in de kapel zijn de rondbogen boven de gevelopeningen gekoppeld middels een uitkragende band die de boogvorm volgt. Anders dan de gevels van de kapel, is de gevelbeëindiging. Bij de sacristieën geen friezen, maar een eenvoudige gootlijst met geprofileerde klossen die nauwelijks opvallen. De sacristie links, die een tijd lang als vreemdelingenkapel heeft gediend, heeft een accentuering van de hoek in de vorm van een vierkante traptoren (op sommige tekeningen is in een eerdere planfase een ronde toren te zien). Bij de sacristie rechts is sprake van een entreepoortaal (welke in het verlengde lag van een poort in de kloostermuur en meer recent een nieuwe deurpartij – deur, kozijn en bovenlicht zijn gewijzigd – heeft gekregen) én het trappenhuis, welke laatste qua hoofdvorm als een tegenhanger van de hiervoor genoemde hoektoren kan worden beschouwd. Het trappenhuis heeft uiteraard wel duidelijk afwijkend karakter, omdat het primaire doel hier was om zoveel mogelijk daglicht het trappenhuis in te brengen. De combinatie van zesruits ramen op de begane grond en ranke rondboogvensters daarboven is architectonisch niet bijzonder fraai. We moeten ons hierbij realiseren dat deze vensters oorspronkelijk vanaf de straat niet zichtbaar waren, door aanwezigheid van de kloostermuur langs de straat. De huidige vensters zijn overigens niet de oorspronkelijke. Op archieffoto's is een schuifvenster zonder roedenverdeling te zien, in andere kleuren dan het huidige, sterk met de oorspronkelijke architectuur contrasterende wit (geldt ook voor gootlijsten, vensters van dakkapellen en andere elementen). De daken van de sacristieën zijn van oudsher voorzien van dakkapellen.



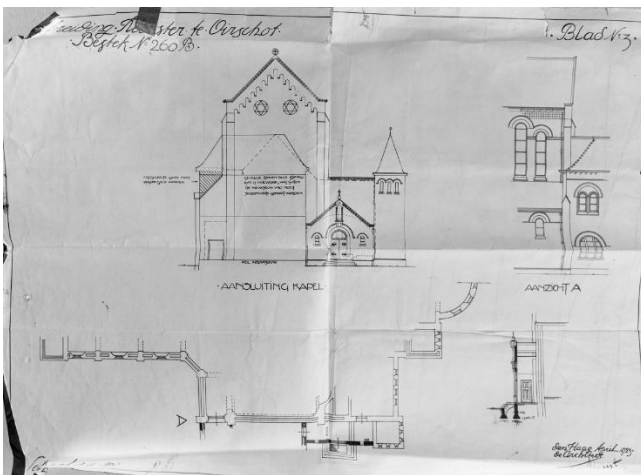
De sacristieën zijn herkenbaar aan het traliewerk voor de ramen.



Glas-in-lood en roedenverdeling van latere datum, evenals de deur – zo blijkt uit archieffoto (rechts). Mogelijk is het tongewelfje nog wel uit de bouwtijd.

4.3.5 Aangebouwd entreeportaal

De sacristie links heeft van oudsher een toegangsdeur vanaf buiten. Die deur is naar plan van april 1923 echter aan het zicht onttrokken, door de bouw van een entreeportaal, in bouwtekening gedocumenteerd. Dit portaal volgt het op dat moment al circa 15 jaar oude ontwerp, wat niet vreemd is omdat Stuyt nog steeds als architect aan de zusters verbonden was. Het portaal is vrijwel volledig oorspronkelijk. Het portaal heeft een natuurstenen boog met oorspronkelijke toegangsdeur en daarboven een beeldnis mét Heiligenbeeld. De entree met fraai-sobere deur wordt geflankeerd door kleine rondboogvensters bezet met glas-in-lood dat vrijwel zeker nog uit 1923-1924 dateert (stilistisch wijkt het duidelijk af met de naoorlogse glas-in-loodramen in de kloosterkapel. Ook het glas -in-lood van de bovenlicht kan nog wel eens uit de bouwtijd stammen.



Het aangebouwde portaal uit 1923. Links bouwtekening, rechts thans bestaande toestand.

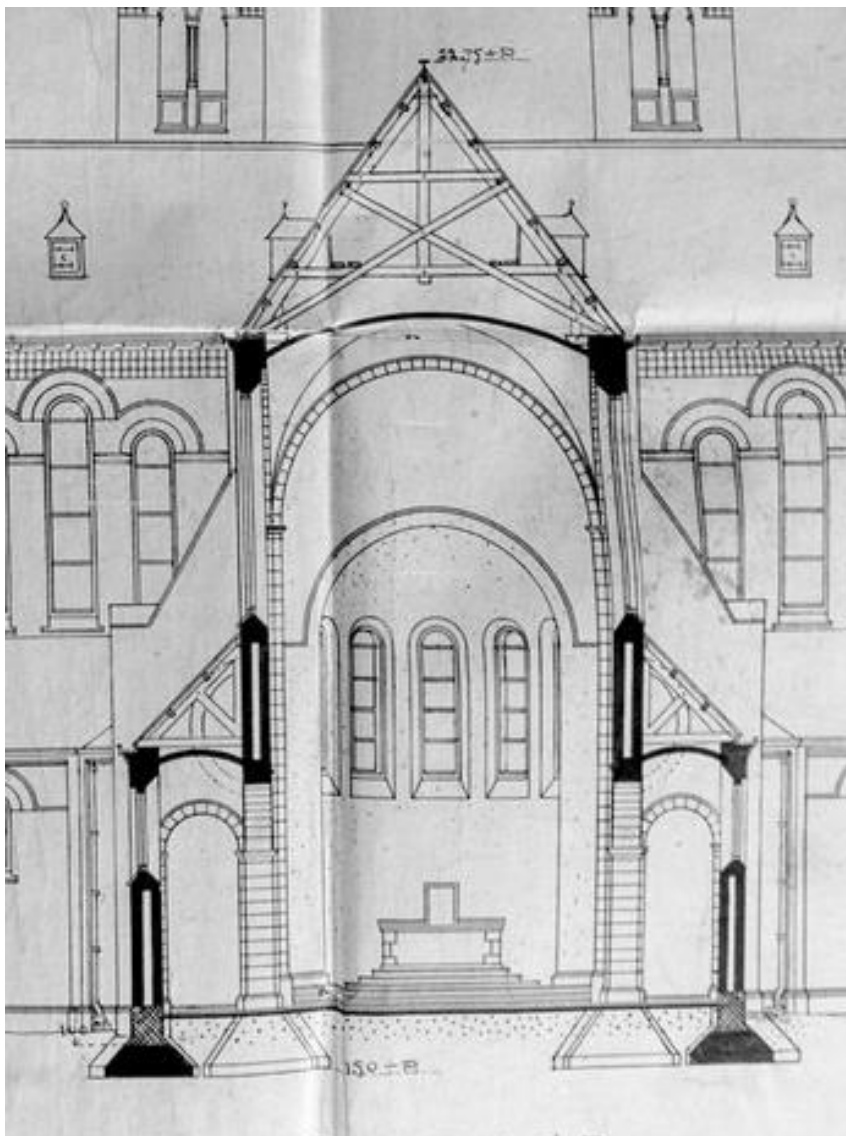
4.3.6 De daken

De dakbedekking is na de oorlog vernieuwd. Uit bouwbestek is op te maken dat de kapel in 1909-1910 rode Romeinse pannen kreeg, de sacristieën kregen rode Hollandse pannen (en platte daken met houtmastiëkcement) en de torens en dakkapellen moesten van rode leipannen worden voorzien.

4.4 De constructies

4.4.1 De kapel en sacristieën.

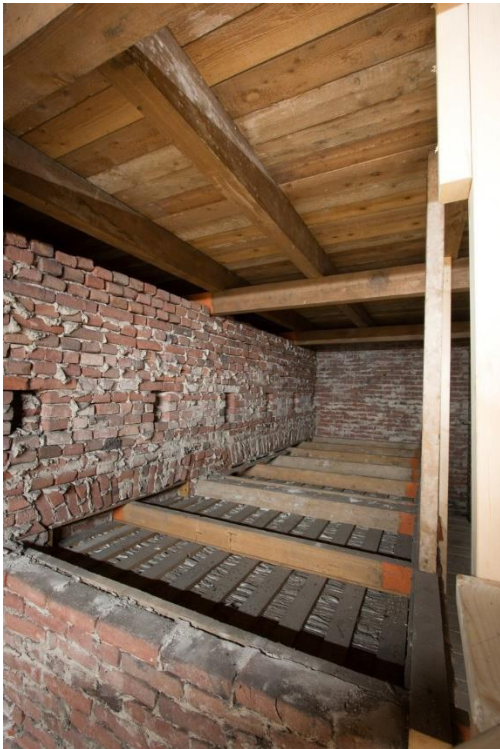
Bouwtekeningen en het bestek geven een goed beeld van de constructie van de kapel en bijbehorende bouwdelen. Over de fundering is opgetekend dat deze in massief metselwerk is uitgevoerd en een aanlegdiepte heeft van 1,5 meter beneden peil. Indien vaste grond lager ligt, dient dieper ontgraven te worden, waarna schoon zand wordt gestort tot onderkant fundament. Er wordt een meter hoog trasraam gemetseld, driekwart onder vloerpeil en ook zonder spouw. In het bestek is vermeld dat materiaal dat afkomstig is van de sloop van de oude kapel, door de aannemer kan worden hergebruikt nadat dit materiaal hiervoor is goedgekeurd. Mogelijk is oude baksteen hergebruikt als achterwerkers van de spouwgevels. De dikte van de gevels varieert van 33 centimeter (geveltoppen) tot 66 centimeter (gevels kapel). De dikte van de spouw is 11 centimeter en bij de dikte gevels 22 centimeter. Ook de pijlers van de kapel worden in baksteen opgetrokken. De kolommen in het priesterkoor zijn van graniet, de kapitelen van Harde Morley, een grijs witte, fijnkorrelige en zeer gelijkmatige steen uit Meuse (Frankrijk) die uitermate geschikt is voor fijn beeldhouwwerk in interieurs.



Detail van een tekening uit 1908 met doorsnede over het schip van de kapel. Spouwmuren, trasraam, gemetselde gewelven en de kapspanten zijn te zien.

In de kapel kwamen houten vloeren onder de kerkbanken (beide zijn verdwenen) en houten vloeren in de sacristieën, het zangkoor, en de torens. Er werd een vijfkwarts (2,8 cm) vloerdikte voorgeschreven. Hardsteen werd gebruikt voor dorpels, neuten en treden in de kapel. De kapel kreeg stenen gewelven. De gewelven hebben de dikte van een halve steen en kregen ingevlochten hoeken (dus geen ribben). Uiteraard diende hiervoor formelen gesteld te worden alsmede tijdelijke trekankers. Overigens werden in de gevels natuurlijk ook ringankers ingemetseld en werden er trekankers geplaatst met het metselen van de dwarsbogen/gordelbogen. In het bestek worden ook noodankers genoemd, met spiesluiting.

Opvallend is dat in het bestek vrij wordt gelaten of de kap in vurenhout of grenenhout wordt uitgevoerd. De aannemer heeft voor grenenhout gekozen. De spanten in de kap hebben spantbenen die in de nok tegen een nokstijl zijn gezet. De schaal van de kap noopte tot toepassing van trekbanken op twee niveaus en de toepassing van kruisschoren, haaks op de spantbenen.



Deel van het platte dak van de sacristie (boven de kasten van de voormalige gerfkamer). Rechts de met hout omklede stalen balk van het zangkoor.



De vloer en het balkenplafond in de sacristie zijn vrijwel zeker uit de bouwtijd.

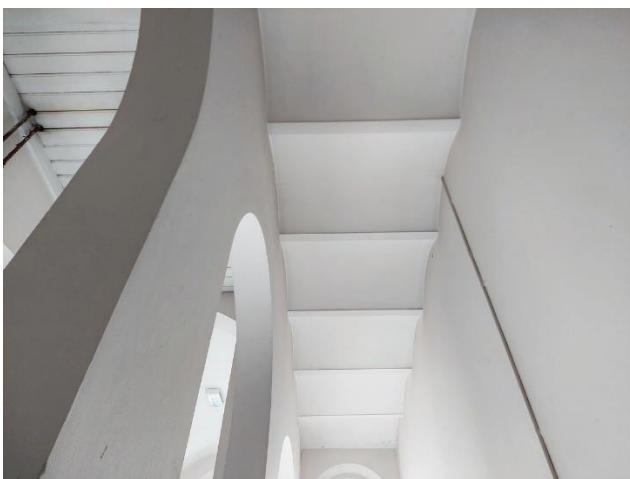


Eén van de spanten boven één van de zijbeuken. Rechts nokdetail en verankering aan de muur.

4.4.2 Het trappenhuis

In het trappenhuis zijn de verdiepingvloeren ten behoeve van de bordessen en overlopen gemaakt door tussen stalen liggers troggewelfjes te metselen. Dit is in de bouwtijd een beproefde bouwmethode die kort daarna in onbruik zou raken, vanwege de opkomst van vloerconstructies in gewapend beton (met een korte heropleving na de Eerste Wereldoorlog vanwege de hoge kostprijs van gewapend beton op dat moment).

De kap boven het trappenhuis is uit de bouwtijd en verkeert nog in oorspronkelijke toestand. Er is sprake van Verbeterde Hollandse spanten. De spanten zijn samengesteld uit spantbenen, kreupele stijlen, blokkeels, een nokstijl en dubbel uitgevoerde trekbalen. De meeste verbindingen zijn met houten tot stand gebracht. De bouten hebben nog een vierkante kop. Er zijn geen aanwijzingen dat het dakbeschot is vernieuwd.

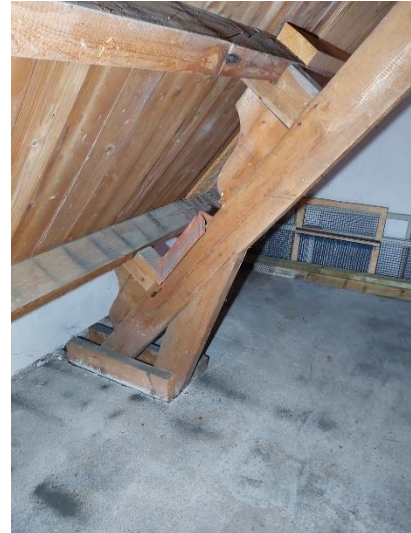


Verdiepingvloeren bestaan uit stalen liggers met daartussen gemetselde troggewelfjes uit de bouwtijd.



De kapconstructie van het trappenhuis stamt uit de bouwtijd.

Achter aansluitend op het trappenhuis is er ingrijpend verbouwd. We treffen hier onder andere kolommen en balken onder verdiepingsvloeren aan. De verbouwing is niet gedocumenteerd in bouwtekeningen in het klooster en het archief in Sint Agatha. Van de kapel voor kwekelingen die hier oorspronkelijk is geweest, is niets herkend. De structuur is onder andere gewijzigd doordat er een verdiepingsvloer is toegevoegd. De kapconstructie op de zolder is mede hierdoor ingrijpend gewijzigd. Spantbenen en kreupele stijlen zijn met het inbrengen van de extra verdiepingsvloer ingekort. De boel wordt bijeen gehouden door blokkeels die op de betonvloer rusten. Veel verband is er in de grenenhouten kapconstructie als gevolg van de wijzigingen niet meer te ontdekken.



De toevoeging van een verdiepingsvloer in de vroegere kapel van de kweekschool heeft geresulteerd in toevoeging van constructies en aanpassing van bestaande (rechts zijn spantbeen en kreupele stijl bijvoorbeeld ingekort).



Overblijfsel van de kapconstructie, sterk aangepast. Op de rechter foto het telmerk VIII.

5

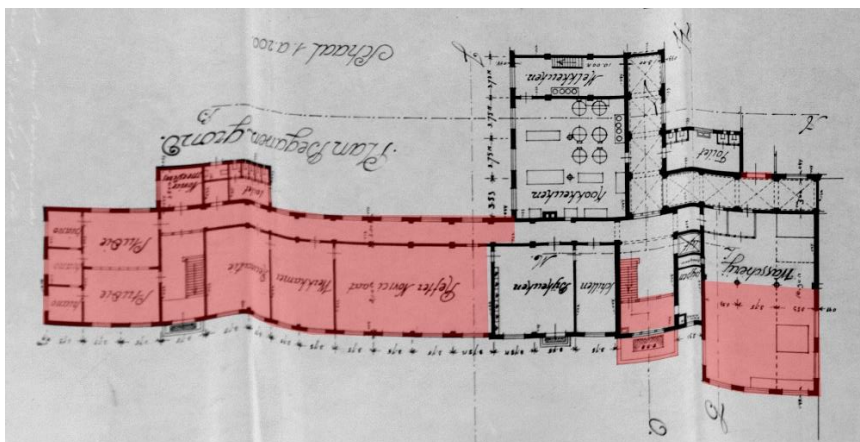
De uitbreiding van 1922

5.1 Het ontwerp

Conform ontwerptekeningen van december 1922 werd er op de plaats van de kloosterboerderij, die hiertoe gesloopt werd, een vleugel gebouwd waarin op de begane grond de wasserij, keukens, en ruimten voor het noviciaat (refter, werk- en recreatiekamer en enkele studieruimten) werden ondergebracht. Op de verdieping kwamen een oratorium (novicenkapel) en cellen voor de novicen. Wanneer we teruggrijpen op het masterplan dat in 1908 door Cuypers en Stuyt was gemaakt en dat we van een perspectieftekening kennen, valt op dat het ontwerp van december 1922 is de basis het masterplan volgt, echter ook dat in 1908 van een vleugel richting de tuin niet was voorzien. Mogelijk was het aantal Novicen na de Eerste Wereldoorlog groter dan bij de planvorming rond 1908 was voorzien. De tekeningen in het archief van de Franciscanessen toont plattegronden, constructies, doorsneden en gevelaanzichten en geeft daarmee een vrij compleet beeld van dit deel van het complex, waarvan de bouw in het voorjaar van 1923 aanvang zal hebben genomen.

Kijken we naar het ontwerp, dan is het verleidelijk om in opzet een afscheiding van het noviciaat van de kloostercour te zien, omdat tussen de vleugel en de cour op de begane grond keukens en wasserij zijn gesitueerd. Het ontwerp is voor wat betreft constructies vrij basaal, en op onderdelen zelfs wat ouderwets te noemen. Zo is het ontwerp van kelderdek en de vloeren van het trappenhuis met gemetselde troggewelfjes tussen stalen liggers al lang door gewapend beton achterhaald. We hebben hier te maken met vrij late voorbeelden. De houten vloeren met stalen moerbalken en houten binten zijn ook doorsnee in de bouwtijd.

De uitbreiding die in december 1922 op papier werd gezet en kort daarna tot stand werd gebracht, is het deel van het complex dat (behoudens geheel gesloopte delen) tijdens de grootschalige verbouwing begin jaren negentig, het zwaarst is gehavend. Het grootste deel van de uitbreiding ging tijdens die verbouwing tegen de vlakte, in het deel dat resteerde vonden ingrijpende wijzigingen plaats, waarvan het vernieuwen van de trap in het trappenhuis de meest in het oog springende is. Op de verdieping ging het interieur volledig op de schop en ook de op de zolder bleef niets over uit de bouwtijd van het bouwdeel. De wijzigingen die hier hebben plaatsgevonden, doen niet of nauwelijks onder voor de manier waarop de voormalige kweekschool uit 1908 (buiten de monumentenbescherming gehouden) is verbouwd.



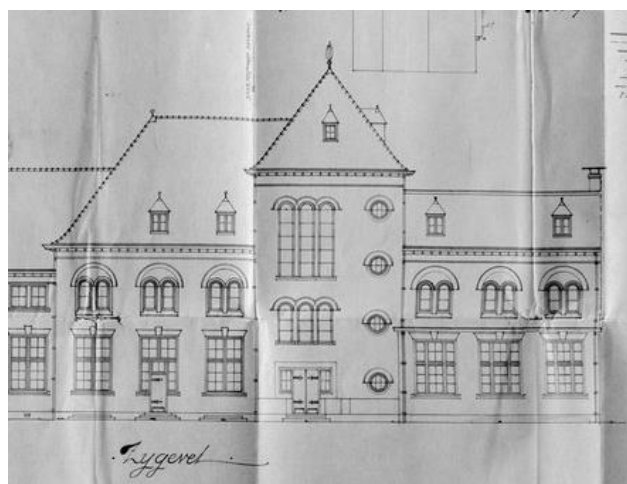
Tekening uit 1922 waarop door de auteur in rood de delen zijn gemarkeerd die zijn verdwenen.



Ten opzichte van het masterplan uit 1908 zijn wijzigingen doorgevoerd. Het masterplan toont een hoektoren, vermoedelijk met toiletgroepen die niet is uitgevoerd. Verder is de novicenvleugel in 1908 nog niet voorzien en dus ook niet de novicengang op de binnenplaats/cour. De kloostergang heeft een lessenaardak en geen balkon, dakkapellen zijn opvallend groot.

5.2 Het exterieur

De gevel die gericht is op de parkeerplaats – hier was voorheen onder andere de boerderij te vinden – heeft de oorspronkelijke hoofdopzet nog redelijk behouden. Grootste verandering hier is de sloop van het éénlaags gedeelte van de wasserij rechts aansluitend op het trappenhuis. De wijziging tekent zich af in lichtere kleur baksteen en enigszins gemaskeerd door historiserende (kopieën van vensters in andere delen van het gebouw) toe te passen. Andere aantastingen zijn de verwijdering van de entreepartij in het trappenhuis, waarna de vensteropeningen op de begane grond naar onderen toe zijn doorgetrokken en nieuwe glas-in-loodramen werden geplaatst. De nog resterende entree is in de jaren negentig van de huidige luifel voorzien, oude deuren hebben plaats gemaakt voor een nieuwe schuifdeur. Vensteropeningen aan weerszijden zijn aangepast. Deze zijn naar boven toe vergroot, wat ten koste is gegaan van strekse boven uit de bouwtijd. Uiteraard zijn hierbij ook de vensters vernieuwd. De enige vensters die vermoedelijk nog uit de bouwtijd stammen, zijn de rondvensters in het trappenhuis en het venstertje van het dakhuisje daarboven.



Rechts foto met entree en rechts het trappenhuis.



Sporen van de verdwenen entree tot het trappenhuis, in de vorm van recenter metselwerk dat lichter van kleur is. Rechts nieuwe metselwerk daar waar oorspronkelijk het éénlaags deel van het washuis aansloot.

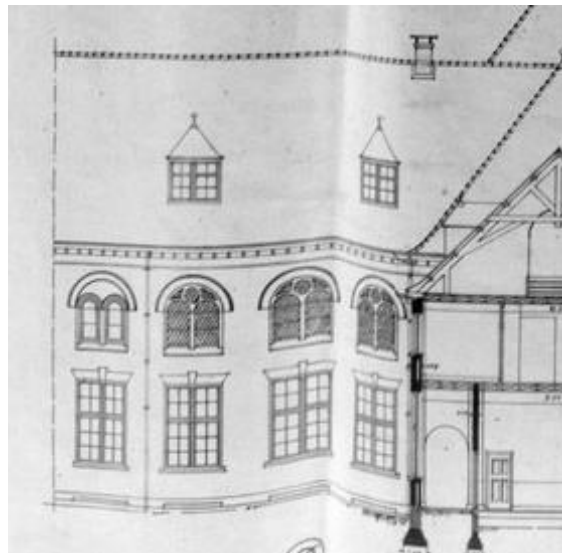


De nieuwe vleugel die in de jaren negentig op de plaats van de oude kwam.



De sloop van de novicenvleugel.

Ook de op de tuin gerichte gevel van dit bouwdeel is in de jaren negentig ingrijpend gewijzigd, met name op de begane grond. Daar werd een uitbreiding van de keuken onder plat dak gerealiseerd. Op de verdieping bleven kozijnen behouden, maar ramen maakten plaats voor exemplaren uitgevoerd in kunststof en met hard spiegellend isolatieglas. Volgens bouwtekeningen waren de venster van het oratorium verbijzonderd, in de zin dat in 1922 glas-in-loodramen en traceerwerk werd getekend. Dit traceerwerk is vrijwel zeker nog aanwezig, gelet op de profielstenen die hier zijn toegepast en de afwijkende detaillering van de boogvulling.

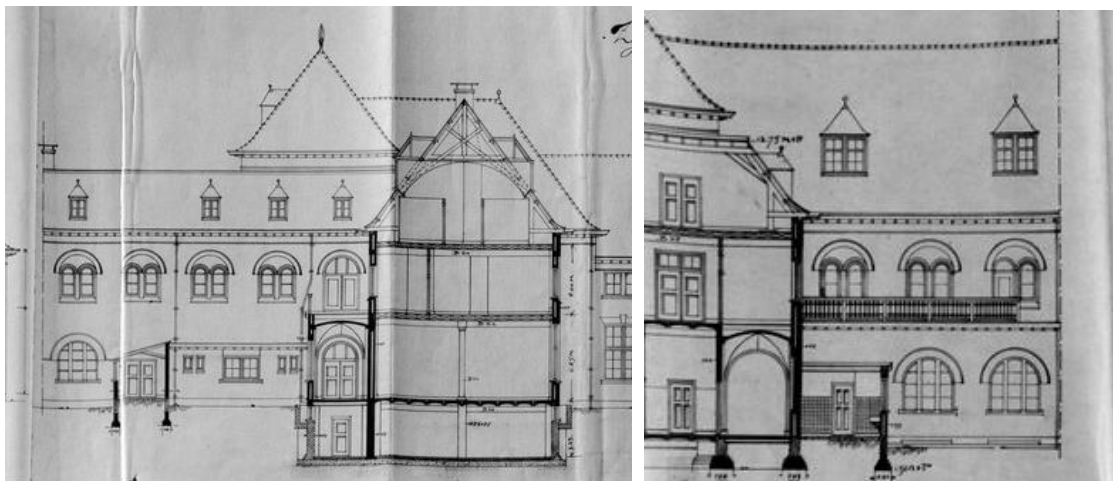


De gevel aan de zijde van de achtertuin. Rechts de toestand op tekening uit 1922, zonder aanbouw en met oratoriumvenster op de verdieping. Dakkapellen hebben plaatsgemaakt voor een dakterras en dakramen.

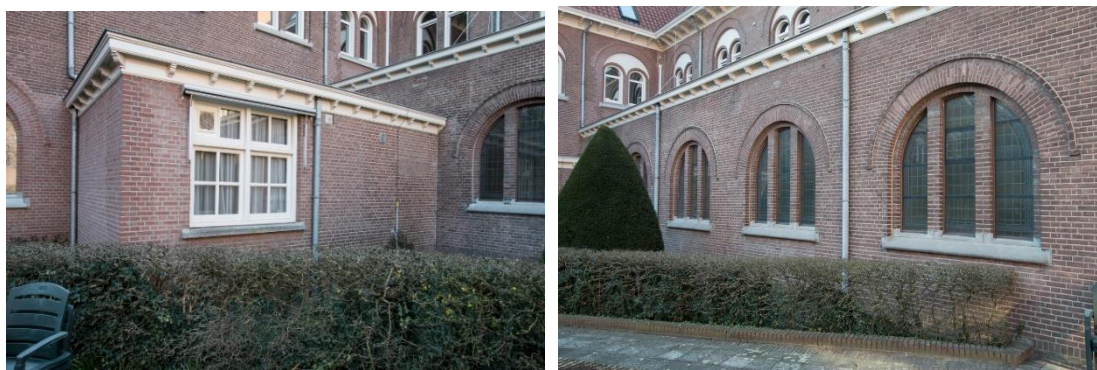


De rechtervensteropening heeft traceerwerk in baksteen (evenals de twee vensters rechts hiervan), behorende bij het vroegere oratorium voor novicen op de verdieping. Let ook op verschil in detaillering van de boogvulling.

De binnenplaatsgevels zijn ook aan veranderingen onderhevig geweest. Drie van de vier glas-in-loodvensters van de kloostergang zijn oorspronkelijk. De vierde is van recente datum. Oorspronkelijk sloot hierop de novicengang aan. Die gang, die het binnenterrein in twee deelde, is in de tweede helft van de twintigste eeuw gesloopt. Daarna is in de gevel op de plaats van de gangdeur metselwerk met de huidige vensteropeningen opgetrokken. Het verklaart ook waarom het glas-in-loodvenster hier afwijkt van de overige glas-in-loodvensters van de kloostergang. De gevels van de hierop aansluitende toiletgroep zijn veranderd. De oorspronkelijke vensters die we kennen van bouwtekening zijn verdwenen. Sporen ervan zijn nog te zien doordat het metselwerk van de opvullingen iets lichter van kleur is dan het metselwerk uit de jaren twintig. Een deel van de toiletgroep is gewijzigd in een kantoorruimte. Afgaande op tekeningen is ook de balustrade bovenlangs de kloostergang gesloopt. Deuren die toegang gaven tot dit balkon/dakterras, zijn verwijderd, waarna de opening door het metselen van een borstwering tot vensteropening is vermaakt. De verdiepingsvensters uit de jaren twintig hebben nog oorspronkelijke kozijnen, de ramen uit de bouwtijd hebben plaatsgemaakt voor exemplaren uitgevoerd in kunststof. Dit gebeurde bij de totale renovatie van het interieur van de verdieping van de vleugels. Dakkapellen die op de bouwtekening zijn te zien, bestaan niet meer. De dakschilden zijn voorzien van Velux dakramen en van nieuwe dakpannen. Uit de bouwtijd zijn nog wel de goot en gootklossen, welke voorzien zijn van profilering.



De geveltoestand op tekeningen uit 1922, beide gevels aan de zijde van de binnenplaats.

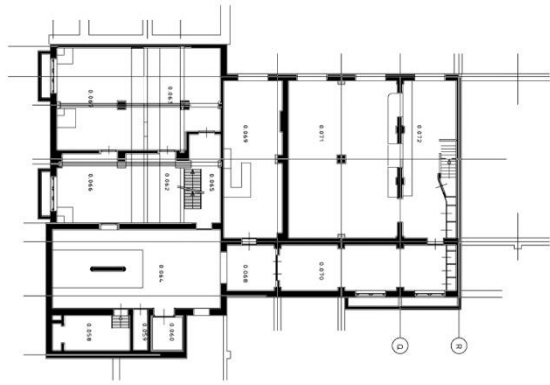
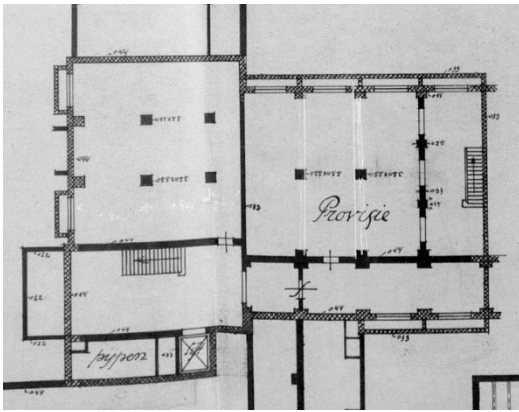


De thans bestaande toestand. Links de uitbouw die oorspronkelijk louter toiletten bevatte (nu toilet en kantoortje). Rechts de gevel van de kloostergang.

5.3 Het interieur

5.3.1 De kelder

De kelder die werd gebouwd, bevond zich onder de keukens en het trappenhuis. Dat is een logische plaats, omdat de kelders voornamelijk gebruikt werden voor de opslag van proviand. Dat proviand kon via het hoofdtrappenhuis worden aangevoerd en via een trap naar de keukens worden opgehaald voor verwerking. De hoofdindeling van de kelder is in de loop der tijd niet gewijzigd. Wel zijn er door het optrekken van nieuwe wanden meer ruimten ontstaan. Die wijziging houdt verband met verandering van functie. In de kelder is tegenwoordig de technische dienst gehuisvest en er is een kleedruimte gemaakt voor het verzorgend personeel. Het vernieuwen van het hoofdtrappenhuis heeft ook voor de kelder gevolgen gehad, omdat de nieuwe trap in de kelder gefundeerd is. Er is na verwijdering van de oorspronkelijke trap elders in de kelder een nieuwe toegang met trap gemaakt. In de kelder zijn oorspronkelijke doorgangen onder segmentboog aanwezig. Op verschillende plekken zijn deuren aanwezig die op stilistische gronden vooroorlogs zijn en waarvan een deel vermoedelijk nog uit de bouwtijd stamt. De keldervloeren zijn allemaal voorzien van recentere afwerkingen. In de meeste ruimten is het uit stalen balken en gemetselde troggewelfjes samengestelde kelderdek in het zicht. Kelderlichten zijn deels nog voorzien van de oorspronkelijke vensters. Een aantal van die lichten krijgt geen daglicht meer als gevolg van latere aanbouwen op de begane grond.



De kelderplattegrond op tekening uit 1922 en tekening van de thans bestaande toestand.



Op de foto links enkele van de vermoedelijk oorspronkelijke deuren van kelderkasten. Rechts een oorspronkelijke doorgang met een vermoedelijk oorspronkelijke, later opgedekte deur.



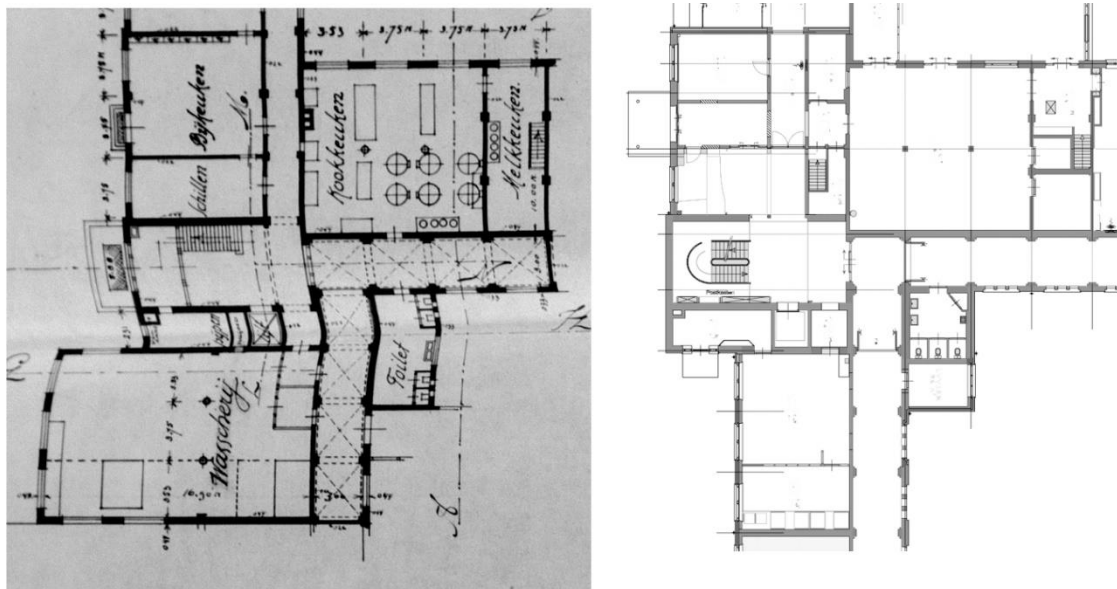
Deel van de kelder waar de constructie van kolommen, balken en het kelderdek is te zien.



De mate van authenticiteit van sommige kasten in de kelder is nog niet bepaald. Stilistisch zijn de kasten links vooroorlogs. Rechts de trap die in de jaren negentig nieuw werd gemaakt omdat de oude toegang middels de hoofdtrap in het bouwdeel, kwam te vervallen.

5.3.2 De begane grond

De begane grond is ingrijpend gewijzigd. Zo zijn de bijkeuken en schillenkeuken samengevoegd en ingericht als entree met receptie. De keuken heeft de oorspronkelijke omvang behouden en ook de kolommen en plafondbalken zijn nog uit de bouwtijd, zoals onder andere is op te maken uit detaillering van kapitelen, consoles en ook de balken zelf. Het karakter van de keuken is ingrijpend gewijzigd doordat vensters in de buitengevel zijn verwijderd, toen in de jaren negentig een aanbouw tot stand werd gebracht en de huidige doorgangen onder bovenlichten werden gerealiseerd. De keuken is nog in gebruik, wat wel als consequentie heeft gehad dat de keuken meermaals is gemoderniseerd. In de ruimte zijn dan ook geen oorspronkelijke elementen of afwerkingen meer zichtbaar (en vrijwel zeker ook niet meer aanwezig). De ruimte in het verlengde diende oorspronkelijk als melkkeuken, en is thans hoofdzakelijk als bijkeuken in gebruik. Hier is de enige oorspronkelijke keldertrap nog aanwezig.



De vergelijking van de tekening uit 1922 met de huidige toestand, laat grote verschillen zien, doch ook constanten op het niveau van de hoofdstructuur (met name kloostergang en keuken).

Zoals gesteld is heel het trappenhuis gerenoveerd. De oude bordestrap is gesloopt om de huidige trap - die op zichzelf niet onaardig is maar binnen de architectuur van Stuyt (en Cuypers) toch wel sterk detoneert – te kunnen bouwen. Oude interieurafwerkingen zijn hierbij verloren gegaan. Een buitendeur kwam te vervallen. De lift bevindt zich op de plek waar in 1922 een lift gepland en in 1923 een lift uitgevoerd was.

De kloostergang is in dit bouwdeel nog intact, zij het dat er enkele verstorende puien zijn toegevoegd (vermoedelijk op basis van brandveiligheidsvoorschriften). In de gang is de terrazzovloer uit 1923 nog aanwezig. Verstoringen in de plinten laten zien waar in het verleden deuropeningen zijn geweest (niet persé oorspronkelijke). In het deel van de gang dat bij dit bouwdeel hoort, is nog één oorspronkelijke deur in de kloostergang aanwezig. Het is de deur van de toiletruimte, welke zelfs nog de oorspronkelijke deurkruk lijkt te hebben. Een deur in de buitenmuur, welke toegang gaf tot de inmiddels gesloopte novicengang, is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor een vensteropening goeddeels overeenkomstig met de overige vensteropeningen in de gevel.



De kloostergang, links richting de refter, rechts met de voorgevel in de rug gefotografeerd.

Het interieur van de uitgebouwde toilettruimte is geheel gewijzigd, waarbij een deel van de ruimte is afgescheiden om als kantoorruimte dienst te doen. Afwerkingen en elementen in de zo ontstane ruimten, zijn van recente datum.



De keuken bevindt zich van oudsher in dit deel van het complex maar is wel sterk gewijzigd.

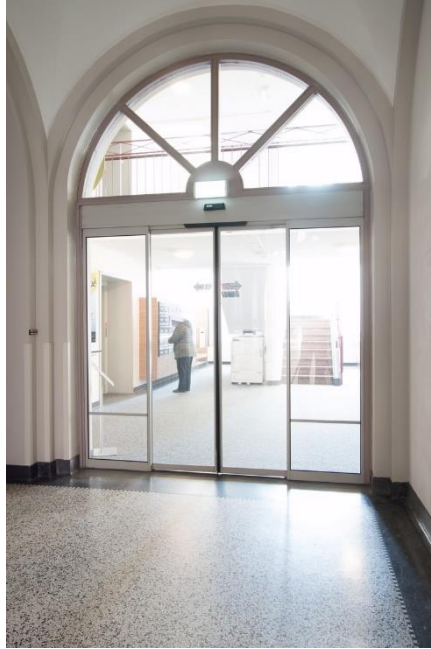


De trap vóór de verbouwing in de jaren negentig. We zien hier onder andere vloeren met troggewelfjes.



Opname kort na de sloop van de trap. Rechts de nieuw gebouwde trap uit de jaren negentig.

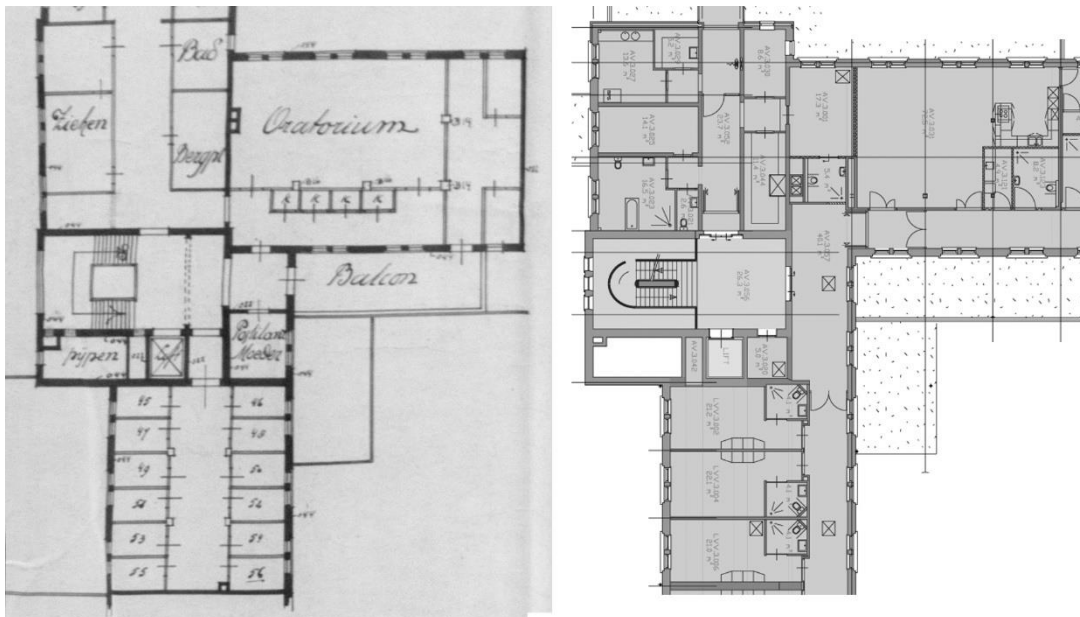
De wasserij is tijdens de verbouwing in de jaren negentig aanmerkelijk verkleind, waarbij het éénlaags gedeelte dat in de gevel een stuk naar voren kwam, werd gesloopt. De wasserij heeft de oorspronkelijke functie behouden. Uit de bouwtijd zijn echter geen elementen of afwerkingen meer te zien. De kans dat achter huidige afwerkingen nog oudere schuil gaan, is gelet het feit dat de renovatie in de jaren negentig plaatsvond, gering (vóór 1980 werkte men nog wel eens over oudere afwerkingen heen).



De geheel gerenoveerde wasserij. Rechts de detonerende puien die zijn toegevoegd.



Het contrast tussen nieuwe en oude deuren is zeer groot te noemen. Rechts één van de gewelven in de kloostergang.



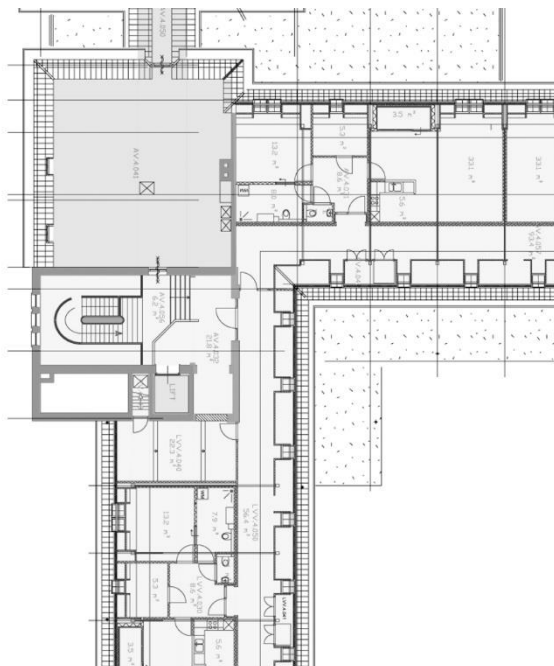
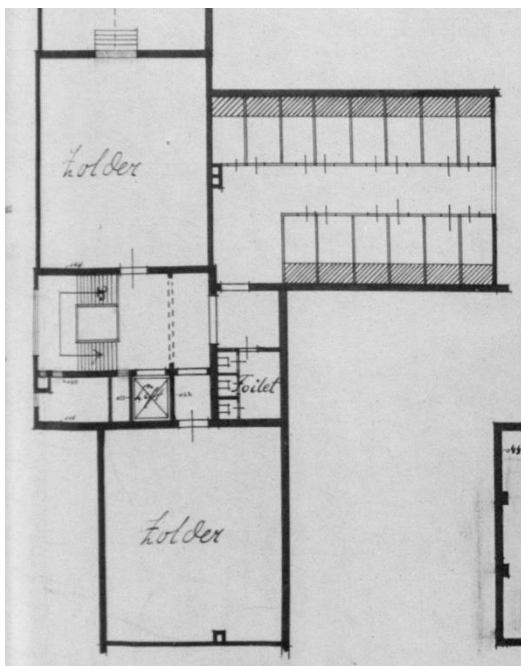
De verdieping op tekening uit 1922 links naast de huidige toestand. Herinnering aan de begintijd zijn vrijwel geheel verdwenen. Kolommen zijn behouden gebleven. Wellicht zijn er nog oudere afwerkingen achter latere toplagen weggewerkt.

5.3.3 De verdieping

Over de verdieping kan kort worden gerapporteerd. Behoudens de meeste dragende muren, is er van de oorspronkelijke indeling niets meer over. De enige ruimte die niet van functie is veranderd, is het trappenhuis, maar door de bouw van een nieuwe trap en nieuwe ontsluitingsdeuren is het oorspronkelijke karakter van die ruimte vrijwel volledig verdwenen. Alleen de glas-in-loodramen zijn nog overblijfsels van vóór de jaren negentig. Het oratorium is veranderd in een appartement met eigen keuken en sanitair. De ziekenkamers met daarbij een badruimte en bergplaats zijn keukens, badkamer en techniekruimte geworden. In de vleugel zijn nieuwe kamers met eigen sanitair gemaakt, waartoe de vroegere middengang is opgeofferd en een nieuwe gang langs de binnenplaats is gelegd.

5.3.4 De zolderverdieping

De zolderverdieping omvatte oorspronkelijk twee (berg)zolders en een zolder met slaapzaal voor novicen, boven het oratorium gesitueerd en voorzien van een tongewelf. Uit doorsnedetekeningen is op te maken dat de cellen met ruim twee meter hoogte waren afgeschoten met wanddelen die niet tot aan het gewelf rijkten. De cellen hadden dus geen eigen plafonds waardoor ze bovenlangs in open verbinding met elkaar stonden. Een beetje privacy dus, maar niet te veel. Op de zolder is van de oorspronkelijke indeling behoudens de hoofdstructuur van dragende muren, vrijwel niets meer aanwezig. Net als op de begane grond en de verdieping is het trappenhuis met liftschacht nog herkenbaar, echter door vernieuwing van trap én lift is de herkenbaarheid beperkt geraakt. Op de zolder zijn in de jaren negentig appartementen met eigen sanitaire voorzieningen gerealiseerd. Onder ander ten behoeve van technische installaties, is daarbij een nieuwe vloer ruim boven de oude vloer aangebracht. De nieuwe appartementen onttrekken de kapconstructies aan het zicht. Boven het trappenhuis is nog wel een zolder aanwezig. Volgens tekening bevond zich hier oorspronkelijk een waterreservoir (vermoedelijk ten behoeve van waterdruk), thans niet meer aanwezig. Bij deze zolder treffen we nog twee oude deuren aan, waaronder de deur van de liftmachine. Verder is op de zolder een luikje van met sjabloonschildering versierde kraaldelen aangetroffen. De delen zijn hier hergebruikt. Mogelijk zijn ze afkomstig van het oratorium.



De zolder op tekening uit 1922 links naast de huidige toestand. Herinnering aan de begintijd zijn vrijwel geheel verdwenen.



De indeling van de zolders is uit de jaren negentig van de vorige eeuw.



Een oude paneeldeur is de toegang naar de zolder. Vermoedelijk hergebruikt. De rechterfoto toont de vernieuwde lift, in de plaats van een oudere.

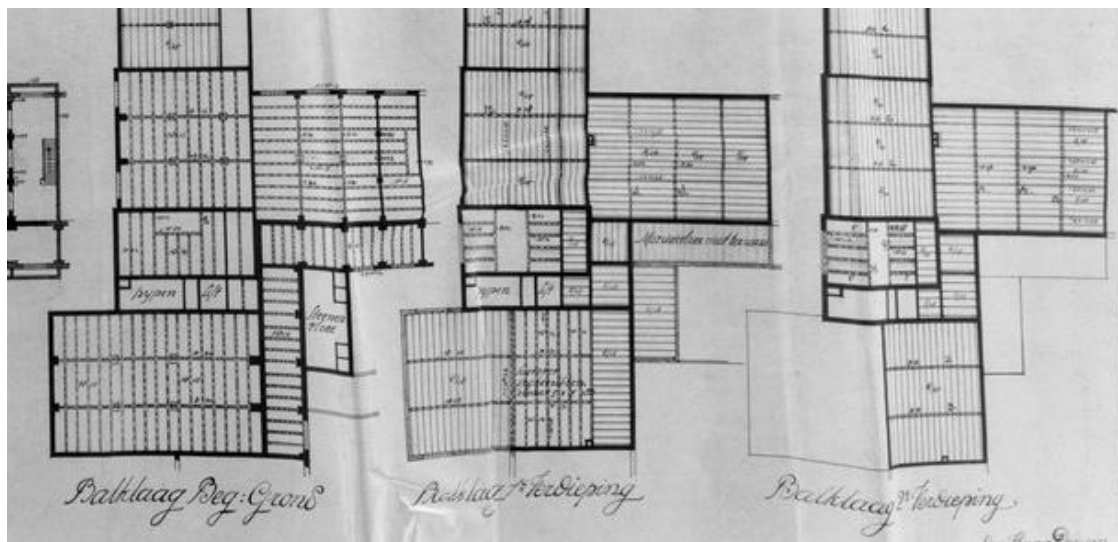


Op de linkerfoto een deur (vermoedelijk circa jaren veertig) van de machinekamer voor de lift. Rechts een luikje met hergebruikte kraaldelen, vermoedelijke herkomst het oratorium voor novicen. Het hout kan ook van het gewelf van het getijdenkoor in de kapel zijn.

5.4 De constructies

De constructie van de meeste vloeren is vanwege latere afwerkingen niet in het zicht. We zijn hiervoor aangewezen op bouwtekeningen uit 1922. Op de begane grond zijn volgens tekening

vrijwel alle vloeren uitgevoerd met stalen liggers, waartussen troggewelfjes van baksteen zijn gemetseld. Grotendeels is dit verklaarbaar en verifieerbaar, omdat de constructie niet alleen vloer, maar ook kelderdek is. Enige uitzondering is het uitgebouwde toilet op de begane grond, dan een stenen vloer moest krijgen. Het is waarschijnlijk dat in de jaren negentig die stenen vloer werd vervangen voor een betonvloer. In het trappenhuis is de vloerconstructie ook aangepast, met het plaatsen van de huidige trap. Hierbij verviel onder andere een oorspronkelijk trapgat in de vloer.

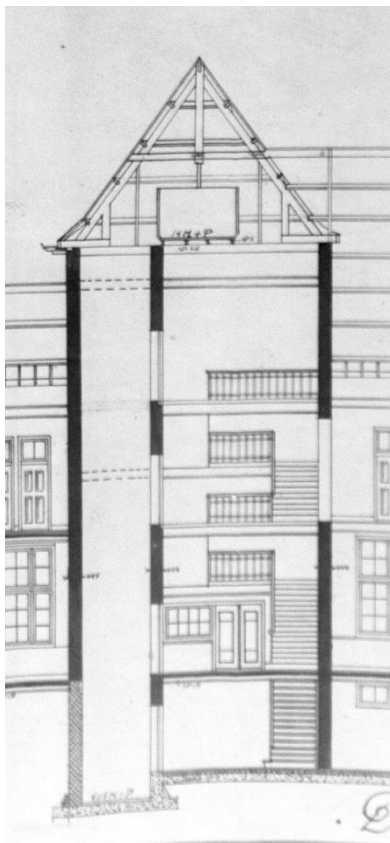


Detail van de constructietekening uit 1922 met vloeren van de begane grond en de verdiepingen.

De verdiepingsvloer bestaat volgens bouwtekening hoofdzakelijk uit houten balklagen, al dan niet in combinatie met stalen moerbalken (vooral NP-profielen). Waar moerbalken zijn gebruikt meten de balken 8 x 25 centimeter, waar met enkelvoudige balklagen kon worden volstaan, zijn balken met een doorsnede van 8 x 18 centimeter toegepast. Het deel van het dak van de kloostergang dat als balkon moest dienen (parallel aan het oratorium) zou een moniervloer met terrazzo krijgen. Tijdens het veldwerk is niet vastgesteld of die vloer nog aanwezig is. Troggewelfjes tussen stalen liggers komen we op de tekening van de verdiepingsvloer tegen in het trappenhuis en boven een deel van de wasserij. De vloer in het trappenhuis is in de jaren negentig gesloopt.

De constructie van de zoldervloer is volgens de principes van de verdiepingsvloer. Gemetselde troggewelfjes in het trappenhuis zijn inmiddels verdwenen en ter plaats van gang en appartementen is boven de oude vloer een nieuwe vloerconstructie aangebracht. Daarbij is onder andere gebruik gemaakt van Lewisplaten. De oude zoldervloer is een samenstel van stalen balken en houten binten. De binten zijn hier met 20 centimeter minder hoog dan op de verdieping het geval is, zo blijkt wederom uit bouwtekening.

Het bouwdeel waarvan de bestektekeningen in december 1922 werden gemaakt, is niet al te groot, maar bevat toch vier onderling verschillende kapconstructies. Alleen boven het trappenhuis is de constructie nog geheel in het zicht. Op de andere plekken wordt het zicht op het constructiehout onttrokken door afwerkingen van de appartementen en de gangen.



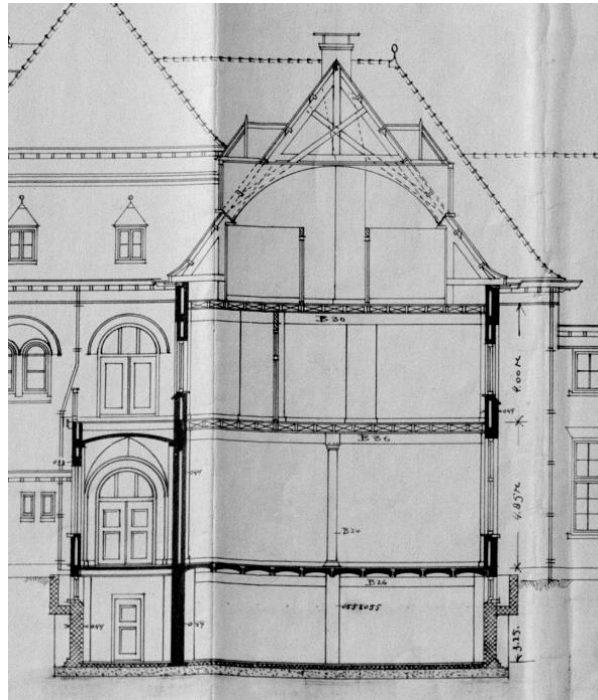
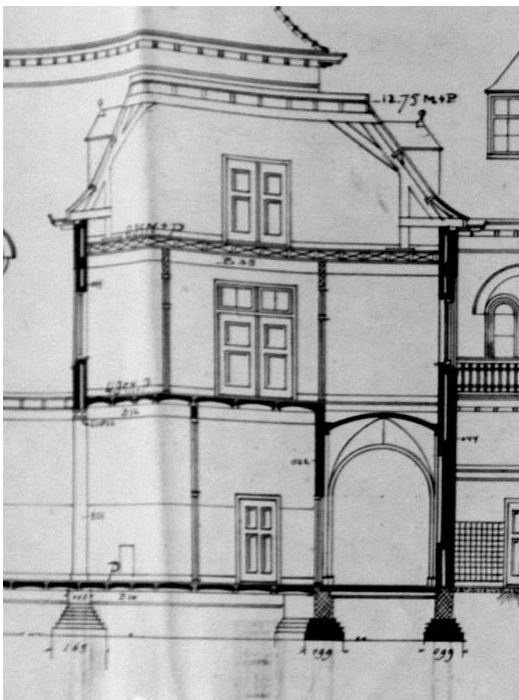
Detail van de constructietekening uit 1922 (let op het waterreservoir) en de thans bestaande toestand met op de voorgrond de stalen balk waarop het reservoir rustte.

De kapconstructie boven het trappenhuis verkeert in vrijwel oorspronkelijke staat. De constructie vindt in het midden van de kap een basis in een Hollands spant waarbij opvalt dat de kreupele stijlen exact verticaal zijn op een slof zijn opgesteld. Normaliter zijn de kreupele stijlen schuin in de richting van de borstwering geplaatst. Aan de kopse zijden van de het trappenhuis zijn dekbalkjucken geplaatst (vanwege de vorm van het dak, het gaat hier om een schilddak). Ook deze zijn uitgevoerd met verticaal opgestelde kreupele stijlen op een slof. De verbindingen van de stijl op het spantbeen en de dubbel uitgevoerde blokkeels, is zoals gebruikelijk in de bouwtijd, met bouten en moeren tot stand gebracht. De kapconstructie heeft de oorspronkelijke gordingen en er is geen reden om te twifelen aan de authenticiteit van het dakbeschot, dat in grenenhout is uitgevoerd. Op de constructieonderdelen zijn gehakte telmerken waargenomen.

De kapconstructie boven de wasserij is op doorsnedetekeningen uit de bouwtijd te zien. We zien hierop een dekbalkjuk met wederom verticaal geplaatste stijlen die op het niveau van de bovenkant van de borstwering met de voet van het spantbeen zijn verbonden door blokkeels. Het platte deel van het dak heeft een houten balklaag, op de dekbalken van de spanten gelegd. De kapconstructie boven de keuken, oratorium en slaapzaal wijkt af van de overige. Hier is sprake van een zadeldak, waardoor we volledige Hollandse spanten zien toegepast. De spanten bestaan uit spantbenen die in de nok tegen een nokstijl zijn gezet. De nokbalk is aan de onderzijde ingeklemd tussen dubbel uitgevoerde trekbalen die de spantbenen bij elkaar houden. In de nok zijn ook kruisschoren toegepast, waarmee de constructie te vergelijken is met de kapconstructie van het schip van de kloosterkapel. Ook op deze tekening is te zien dat kreupele stijlen verticaal zijn geplaatst. Hier heeft dat als voordeel dat de stijlen ook de achterwand van de slaapcellen voor novicen dienen. De cellen ontnamen het zicht op de stijlen en de blokkeels.



Detail van de constructie met gehakte merken II.



Links detail van de constructietekening uit 1922 met doorsnede over de wasserij met troggewelfjes in de verdiepingvloer en kappanten getekend. Rechts detail van de constructietekening met doorsnede over het oratorium en de slaapzaal voor novicen daarboven. De kapconstructie werd in 1923 grotendeels aan het zicht onttrokken door geen gestuct tongewelf in de slaapzaal. Op deze uitsnede zijn ook de kolommen in de kelder en de keuken te zien.

6

Spreekkamers en kantoor (1923)

6.1 Het ontwerp

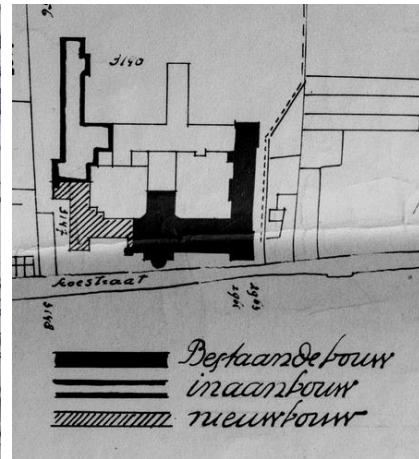
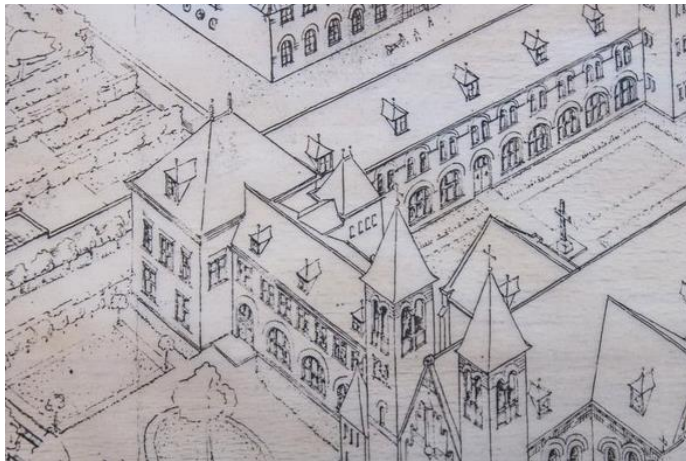
In april 1923 worden door Stuyt de bestektekeningen gemaakt voor twee nieuwe kloostervleugels die de verbinding gaan vormen tussen de in 1909-1910 gebouwde kapel en het in aanbouw zijnde gedeelte dat in het vorige hoofdstuk onder de aandacht is gebracht. De kloostervleugels komen in de plaats van het kloostergebouw uit 1820 (hier waren onder andere de spreekkamers gesitueerd), het rectoraat (1884) en de bewaarschool (1888), die voorafgaand aan de bouw, gesloopt moesten worden. Met name de sloop van de spreekkamers schijnt voor de zusters van de congregatie een beproeving geweest te zijn, omdat dit betekende dat de zusters gedurende een lange tijd geen bezoek konden/mochten ontvangen. Dit valt te lezen in de annalen van het moederhuis.



De koestraat met bij de voorste bomen het vroegere rectoraat waarboven nog een deel van het dak van het de kloostervleugel uit 1820 uit piept.

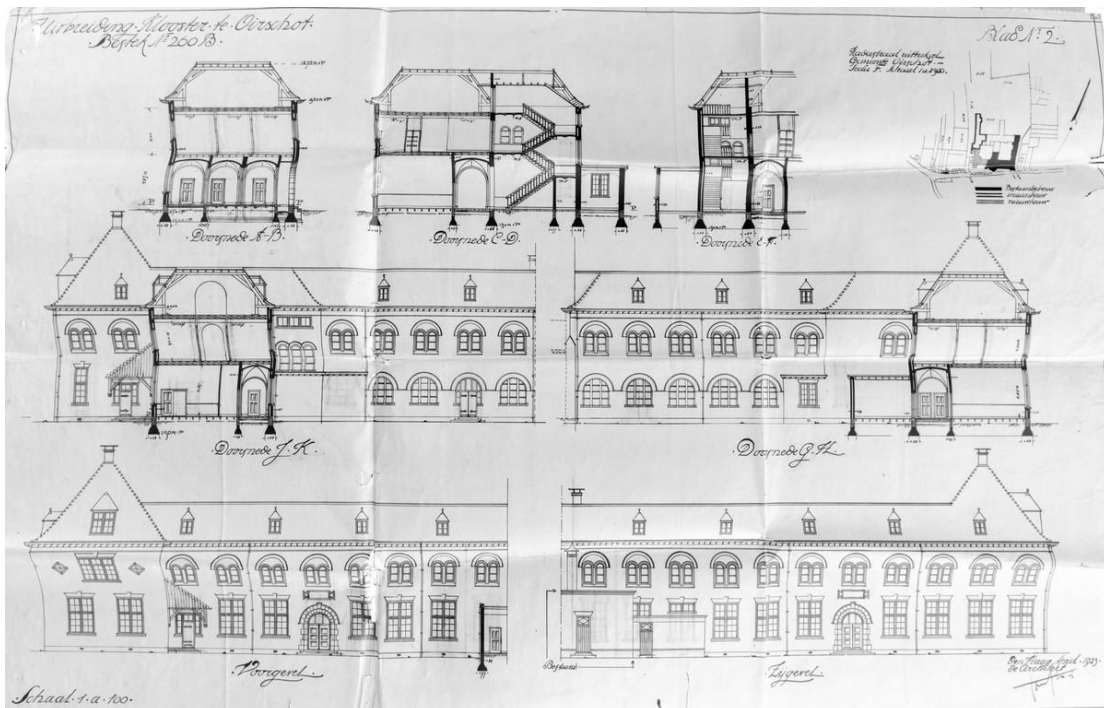
Wanneer we de bestektekeningen vergelijken met het masterplan uit 1908 (perspectieftekening ontwerp Cuypers en Stuyt), dan kunnen we vaststellen dat het masterplan in hoofdlijnen is gevolgd, maar dat het masterplan door Stuyt niet precies is nagevolgd. Opvallende verschillen zijn het aftoppen van een aantal zadeldaken, het achterwege laten van een hoektoren aan de cour en wijziging van de gevelindeling, met name op de hoek.

Belangrijk aspect in het ontwerp van met name het interieur, is dat de bewoners in het slotklooster in afzondering leefden. Contact met de buitenwereld was mogelijk, maar alleen in de spreekkamers, waar alsnog een strikte scheiding tussen bewoners en bezoek gold (in de spreekkamers moesten traliewerken komen).

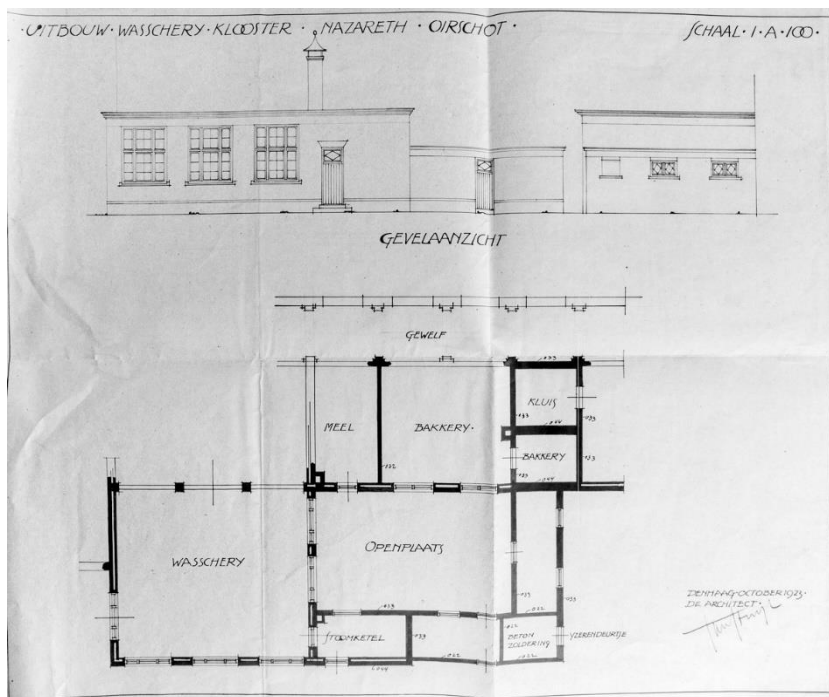


Detail van de perspectieftekening van het masterplan uit 1908. Rechts detail van de bouwtekening van april 1923 waarop de bestaande bouw, de in aanbouw zijnde bouw en de nieuwbouw zijn weergegeven.

De kloostervleugels kregen op de begane grond spreekkamers met loge (in totaal zeven), kantoren (drie) en een bakkerij aansluitend op de in aanbouw zijnde wasserij. Op de verdieping kwamen 60 cellen en drie bergruimten voorzien van vaste kasten. De cellen waren langs de gevels gesitueerd en vanuit de middengangen ontsloten. Op de plattegrondtekening van de verdieping is goed te zien dat iedere cel één venster had. In het exterieur is deze fijnmazige indeling enigszins verbloemd, door de vensters per twee onder een rondboog samen te trekken. Er was op de verdieping één kast per cel, te gebruiken voor het opbergen van persoonlijke bezittingen. Per vijftien cellen was er één toilet, per tien cellen één wasbak. De zolder kreeg geen interieurindeling, zo valt uit de bouwtekening op te maken.



De bestektekeningen zijn gedateerd april 1923, met wijziging van aanbouw bij de bakkerij van oktober 1923.



Bouwtekening van oktober 1923 met bakkerij, open plaats en ruimte voor de stoomketel.



De vleugel begin jaren dertig (rectoraat is al gerealiseerd). Op de tekening is de eerste tuinaanleg te zien. Verder kan worden gewezen op de kleurstelling van kozijnhout (vermoedelijk zandsteenkleur) en de ramen (vermoedelijk grond). Pleisterwerk boven de verdiepingsvensters zou wit kunnen zijn. De ramen op de verdieping scharnieren aan de onderzijde en hebben een driedeling. Het zijn de per twee gegroepeerde ramen van de cellen.



Oirschot, Zusters Franciscanessen Moederhuis:
Klooster Nazareth.

Op deze opname is vrij duidelijk te zien dat het kloostercomplex en de voortuin van de straat was gescheiden middels een door Stuyt en Cuypers ontworpen kloostermuur. Opname uit de jaren dertig.

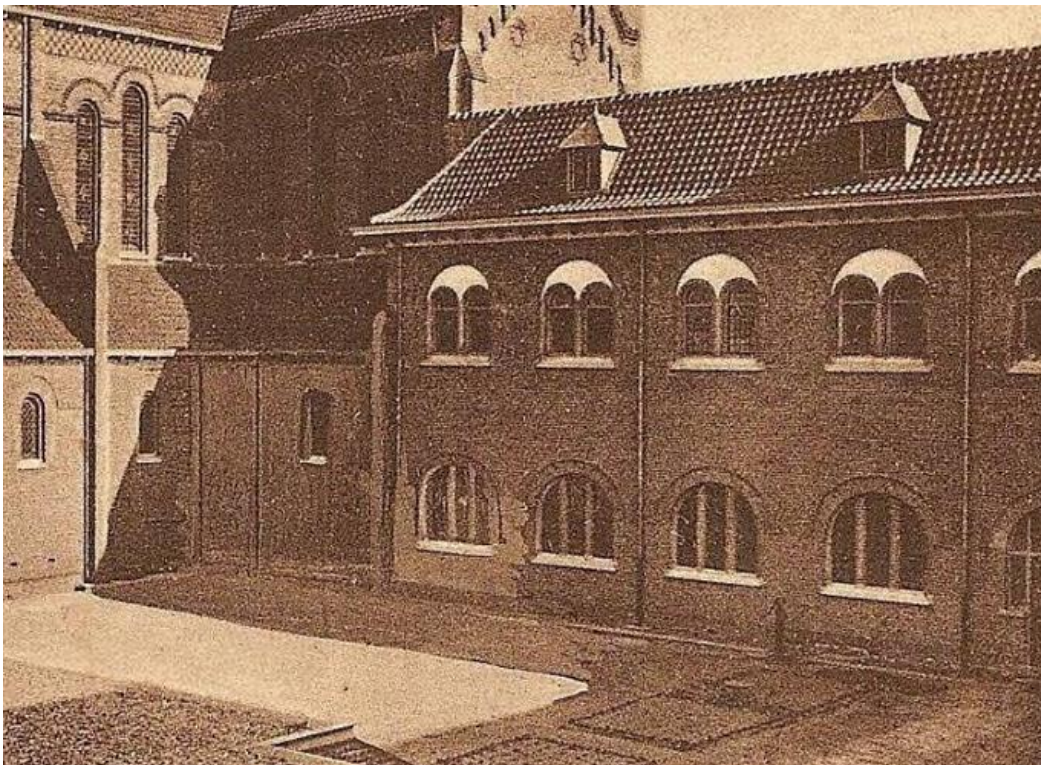


Oirschot, Klooster Nazareth

Opname uit de jaren zestig waarop een andere tuininrichting is te zien en draairamen. Gordijnen voor de spreekkamers.



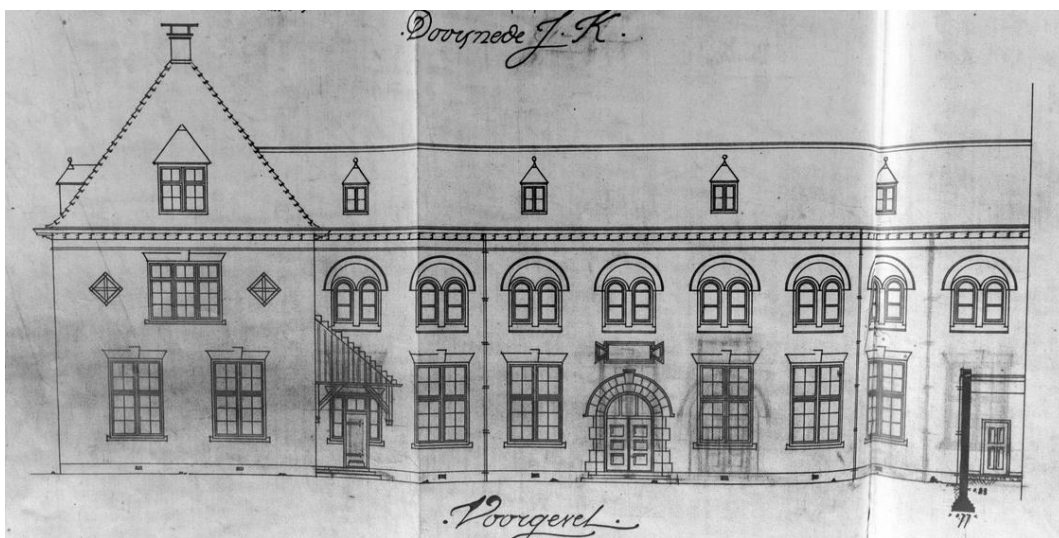
Op een oude luchtfoto uit de jaren dertig zien we de open plaats en de aanbouw bij de bakkerij (tegen de wasserij) en ook vrij duidelijk de rationele aanleg van de voortuin.



Eén van de weinige opnamen van de cour, met rechts de bouwdeel uit 1923. Op de begane grond vensters van de gang langs de spreekkamers, op de verdieping vensters van de cellen.

6.2 Het exterieur

De gevelopzet en gevelindeling van de voorgevel van dit bouwdeel is sinds de bouw niet meer gewijzigd. Kort voor de bouw zijn er aan het ontwerp nog wel enkele zaken veranderd, zo blijkt uit een tekening waarop met een scalpelmessje onderdelen zijn weg geraserd, en nieuwe zijn getekend. Zo is de entree een venstertravee naar links verplaatst en werd er aanvankelijk met een entreeportaalje naar de sacristie blijkbaar nog geen rekening gehouden en met de hoekkap boven twee entreepartijen evenmin. De voorgevel heeft in het midden de entree voor bezoekers. De entreepartij verkeert in oorspronkelijke staat en heeft nog de deuren uit 1923. De deur geheel links in de gevel is verwijderd, waarna een raam is geplaatst. De kozijnen in de gevel zijn de oorspronkelijke. Ze zijn witgeschilderd. In 1923 hebben ze vermoedelijk een zandsteenkleurige afwerking met verf gehad. De ramen in de gevel zijn vernieuwd. Op de begane grond is daarbij het oorspronkelijke beeld redelijk goed behouden, onder andere door vernieuwing in hout uit te voeren. Op de verdieping is kunststof toegepast, wat minder geslaagd is te noemen. De gevel heeft de oorspronkelijke gootlijst met geprofileerde consoles en op het dak zijn van oudsher dakkapellen aanwezig. Bijzondere elementen in de gevel zijn de cartouche boven de bezoekersentree en het siermetselwerk in het hoekrisaliet.



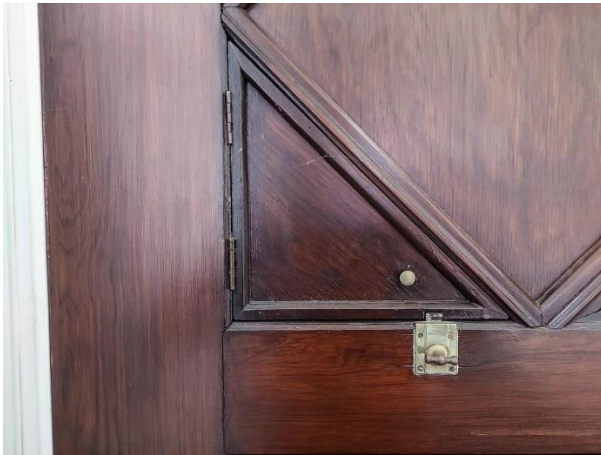
Detail van een geveltekening waarop de indeling is gewijzigd, onder andere de bezoekersentree is verplaatst. Vermoedelijk naar aanleiding van de toevoeging van een entreeportaal (rechts) naar de sacristie.



De voorgevel tussen hoekrisaliet en kapel, nu vanaf de straat geopend, oorspronkelijk goeddeels verborgen achter de kloostermuur.



Details van de toegangspartijen, waarvan twee nog met de oorspronkelijke deuren. Het maaiveldniveau is omhoog gebracht, ter verbetering van de toegankelijkheid. Dit ging ten kosten van traptreden.



Spieluikje in de deuren. Rechts zeer zorgvuldig uitgevoerd siermetselwerk in het hoekrisaliet.



De voorgevel in tegenwoordige toestand.

De lange zijgevel van het bouwdeel waarvan de bouw in 1923 startte, is met name gewijzigd op de begane grond en de op zolder. Op de eerste verdieping zijn van oudsher de per twee onder rondboog gekoppelde vensters van de cellen aanwezig. Ook de vensters van de op de gevel aansluitende gang zijn per twee gekoppeld, wat op bouwtekening niet het geval is. Vermoedelijk werd hier van tekening afgeweken, omdat we in het metselwerk van de gevel geen aanpassing herkennen. De vensters hebben de oorspronkelijke kozijnen, waarvan wel de kleurstelling is veranderd. De ramen zijn tijdens de verbouwing van de jaren negentig aangebracht. De gootlijst is de oorspronkelijke en heeft van oudsher de huidige geprofileerde gootklossen. Op de begane grond is het nodige gewijzigd. Zo is na verwijdering van een uitgebouwde bergplaats een deuropening verwijderd en een nieuwe vensteropening gemaakt. De meeste vensters hebben de oorspronkelijke kozijnen en vernieuwde vensters. De entreepartij verkeert nog in oorspronkelijke staat, inclusief de deur.

De zolder is vrijwel volledig gewijzigd. De oorspronkelijke dakkapellen en dakpannen zijn verdwenen tijdens de verbouwing in de jaren negentig. In plaats daarvan zijn gaten in het dakvlak gemaakt waardoor terrassen/balkons voor de appartementen op de zolder mogelijk werden. Daarnaast zijn dakramen geplaatst en werden de huidige dakpannen gelegd. Voor het karakter van de gevel is dit een grote verandering geweest. Ondanks dat de nieuwe dakopeningen het patroon van vensterassen volgt, is onrust in het gevelbeeld het gevolg.



De zijgevel van het bouwdeel uit 1923 (bestektekening). Grote verandering is de sloop van aanbouwen rond een open plaats, ter plaatse van de bakkerij. Na de sloop is muurwerk aangeheeld, wat nu nog te zien is aan de hand van in kleur lichtere baksteen. Dit aanheelwerk is vrij zorgvuldig uitgevoerd. Grote verandering is het vernieuwen van ramen en het aanbrengen van terrassen en dakramen op de zolder. Dakkapellen zijn gesloopt.



Links en rechts op de foto zien we in lichte kleur afwijkend metselwerk dat in de jaren negentig werd opgetrokken na sloop van oorspronkelijke uitbouwen. De twee vensters die volledig in beeld zijn, grensden oorspronkelijk aan een kleine binnenplaats. De foto rechts toon de entreepartij. Doordat het maaiveld omhoog is gebracht, zijn treden verdwenen (vergrijzing) en is het karakter van de partij enigszins veranderd.



Vensters op de verdieping hebben nieuwe ramen gekregen.

De gevels op de binnenplaats hebben op de begane grond rondboogvensters met een driedeling, grenzend aan de kloostergang. In totaal zijn drie toegangen tot de cour aanwezig. Twee daarvan zijn op de bestektekeningen van april 1923 niet te zien. Afgaande op het metselwerk moeten ze er echter al wel van meer af aan zijn geweest, al werd de pui en de deur in het verlengde van de bezoekerstoegang tijdens het veldwerk niet als oorspronkelijk element vertrouwd. De vensters op de verdieping hebben dezelfde verandering ondergaan als de voor- en zijgevel. In de oude kozijnen zijn nieuwe ramen aangebracht. Eén venster is opgeofferd om aansluiting van een stalen vluchtrap

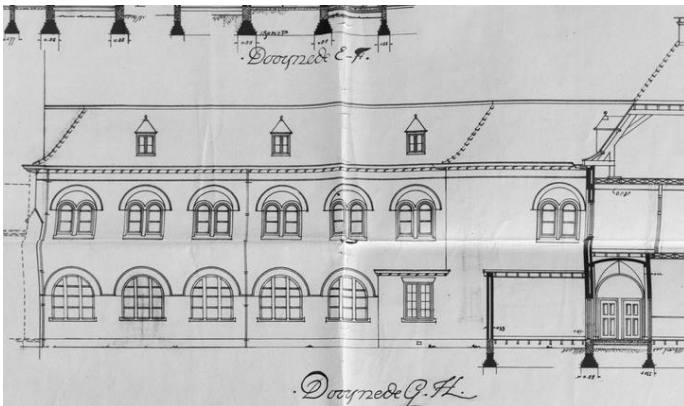
mogelijk te maken. Oorspronkelijk grensden de vensters aan cellen. Tegenwoordig gaat er langs de gevel een gang.

De bifora op de verdieping, de tweelichten met een middenzuil en aan elkaar gekoppeld door rondbogen, zijn kenmerkend voor de neoromaanse stijl. Ze zijn bepalend voor de ritmiek van het kloosterhof. Hun sobere vormgeving en de vormherhaling zijn bepalend voor het ontwerp.

Een deel van de dakkapellen is behouden gebleven, sommige zijn vervangen door dakramen. De dakbedekking is vernieuwd.



De gevel aan de kloosterhof in de huidige toestand.



De gevel aan de kloosterhof in op de ontwerptekening.

In de oksel van de vleugels bestond oorspronkelijk het plan om een traptoren te bouwen. In 1923 werd echter besloten om het trappenhuis onder het dak van de vleugels te brengen, wat vermoedelijk verband houdt met het afzien van zadeldaken (de zadeldaken werden afgetopt) en vermoedelijk een bezuinigingsmaatregel is geweest. Architectonisch is het niet bijzonder fraai, let bijvoorbeeld op de vensters ter hoogte van het bovenste bordes, welke geen enkele relatie hebben met de glas-in-loodvensters daaronder. Het trappenhuis over twee lagen en is aan de glas-in-loodramen in de gevels herkenbaar, mede omdat de plaats van de vensters wordt bepaald door de bordessen van de trap, halverwege tussen de verdiepingvloeren. Op de begane grond is sprake van

een goeddeels oorspronkelijke éénlaags uitbouw onder plat dak, welke plaats bood aan de kamer van de overste en een kluis. Afgaande op bouwtekeningen is de aanbouw op een later moment vergroot. Dat er is gewijzigd, is in het metselwerk ook afleesbaar (verschillende fasen metselwerk zijn te onderscheiden, onder ander door verschil in de tint van de baksteen).



Het trappenhuis en de uitbouwen daartegenaan. Rechts van de hemelwaterafvoer tekent zich een verticale bouwnaad af. Het metselwerk links daarvan oogt recenter van datum.

6.3 Het interieur

6.3.1 De begane grond

Op de begane grond is de oorspronkelijke interieurindeling vrij goed bewaard gebleven. Dat kan niet worden gezegd van de verdieping en de zolder, waar in de jaren negentig een volledig nieuw interieur tot stand werd gebracht.

Wanneer we de vleugel als bezoeker via de oude bezoekersingang betreden, dan stappen we tegenwoordig een tochtportaal binnen. Oorspronkelijk bevond zich aan het einde van het tochtportaal een tourniquet. Bezoekers konden de gang niet in. Vanuit het portaal waren enkel de spreekkamers aan weerszijden toegankelijk. Nu is dat anders. De oude pui is verdwenen en een nieuwe pui met tochtwerende functie is geplaatst. Slechts van één van de spreekkamers is de toegangspui behouden, de andere is dichtgezet. Deuren tot de loges van de spreekkamer zijn verdwenen, waarna de deuropeningen zijn dichtgemetseld. Bezoek werd tot in de jaren vijftig/zestig strikt gescheiden van de bewoners. De scheiding bestond uit een wand in de spreekkamers, gesprekken werden door traliewerk in deze wanden gevoerd. Die situatie is niet alleen van tekening, maar ook van oude foto's bekend. Vanuit het entreeportaal waren vier van de vijf

spreekkamers voor bezoekers toegankelijk. De toiletruimte voor bezoekers is gewijzigd in een brandtrappenhuis. Waar thans toiletten zijn te vinden, was in 1923 een bergplaats voorzien.



De interieurindeling op tekening van 1923 (links) en op tekening van de thans bestaande toestand. In rood delen die voor bezoekers toegankelijk waren.



Wat nu een tochtput is, vormde oorspronkelijk een vrij harde scheiding (de voordeur moest wel geopend kunnen worden) tussen bezoekers en bewoners. De linker deuropening die is dichtgemetseld werd door de bewoners gebruikt om de loge van de spreekkamers te betreden. De pui in de achtergrond bevat de deur die bezoekers toegang tot de spreekkamers verschafte. Op de rechterfoto zien we de oorspronkelijke buitendeur met daarin kleine spie- en spreekluikjes (zie de koperen grendeltjes op de deur).

In de gang is de oorspronkelijke terrazzovloer nog aanwezig, evenals de gemetselde gewelven. De kleurstelling van het pleisterwerk is mogelijk niet het oorspronkelijke. Op basis van oude interieurfoto's is het niet aannemelijk dat er een geschilderde lambrisering is geweest. In de gang zijn verschillende deuren (deze gaven alle toegang tot de loges) nog aanwezig. Die deuren zijn oorspronkelijk niet beschilderd geweest. Bij enkele deuren is aan de kamerzijde de latere verflaag verwijderd door loog te gebruiken (wat het hout heeft aangetast). De oorspronkelijke deuren zijn onder andere te herkennen aan de paumellescharnieren die met sleufschroeven zijn vastgezet. Neuten en profiellatten zijn ook nog uit de bouwtijd.

In de gang is één oorspronkelijke pui met paneeldeuren behouden. De pui is aangepast door de deuren te schilderen, drangers aan te brengen en nieuwe krukken aan te brengen. Hierachter is van oudsher een deel van de gang afgescheiden. Dit deel van de gang leidt langs een grotere spreekkamer die voor bezoekers ontsloten was via een portaal dat buiten tegen de sacristie/kapel was aangebouwd. Vermoedelijk werd deze kamer, twee keer zo groot als de overige spreekkamers, bij speciale gelegenheden/grotere gezelschappen gebruikt. In deze spreekkamer, die al lang niet meer als zodanig dienst doet, is in de houten vloer nog de aftekening te zien van de verdwenen scheidingswand die de scheiding vormde tussen bezoekers en bewoners. Dit was de enige spreekkamer waarin in deze wand ook een tussendeur te vinden was. Vermoedelijk konden bezoekers is bijzondere gevallen meegenomen worden de kapel in (wat ook een verklaring is voor de pui in de gang, met paneeldeuren). De grote spreekkamer is ingrijpend verbouwd, waarbij de huidige puien in de gang tot stand zullen zijn gekomen. Voorlaats maakte de ruimte deel uit van het kloostermuseum. In de ruimte zijn oude meubelstukken en een aantal achttiende-eeuwse schilderijen van de congregatie te vinden.

In de overige spreekkamers is de herinnering aan het verleden beperkt. Dat komt ook doordat op de houten vloeren vloerbedekking is gelegd. In de ruimten zijn nog wel de oorspronkelijke, zeer sobere stucplafond aanwezig. Een aardig element in de gang is de paneel deur waarachter een stalen kluis deur is weggewerkt. Beide zijn uit de bouw tijd van het pand. De kluis heeft een terrazzovloer en een dek van stalen liggers en gemetselde troggewelfjes, wat bevorderlijk was voor de veiligheid (zowel inbraak als brand).



Detail van de terrazzovloer. Rechts vroegere toegang tot de spreekkamers.



Deuren in de gang die oorspronkelijk de toegang vormden tot de loges van de spreekkamers. Krukstellen vernieuwd, beglazing vermoedelijk uit de jaren zestig ter vervanging van gefigureerd glas. De foto rechts toont deurscharnieren uit 1923.



De gang is vrij donker, daar waar deze langs het trappenhuis en de kluis gaat. Rechts op de foto's de deuren van de voormalige spreekkamers. De rechter foto toont de oorspronkelijke pui in de gang.



Op de linkerfoto de in 1923 gerealiseerde deur naar de kapel. De grote pui rechts daarvan is aangepast gelet op sporen in deuren. Op plattegrondtekeningen uit 1923 zijn hier smallere puien te zien, maar op basis van oude interieurfoto's is het aannemelijk te maken dat de tekening hier niet werd nagevolgd. Het glas-in-lood is van latere datum, zo blijkt uit een oude interieurfoto.



De voormalige grote spreekkamer, gezien vanaf de voorgevel.



De grote spreekkamer met in de achtergrond de huidige pui. Glas-in-lood lijkt op de foto nog niet aanwezig. We menen gefigureerd glas te kunnen zien.



De kluis die vanuit de gang toegankelijk is en uit de bouwtijd stamt.



Toiletten zijn tot stand gebracht in een voormalige bergruimte. Op de foto rechts de vluchtrap die op de plaats is gekomen van toiletten die vermoedelijk uitsluitend voor bezoekers waren bestemd (en waartoe de deur in de voorgevel diende).

In de zijvleugel is de indeling van het interieur grotendeels nog uit de bouwtijd. Veel ruimten hebben zelfs de oorspronkelijke functie behouden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de spreekkamer, de garderobe en het portaal in het voorste deel van de vleugel, maar ook voor de hierop volgende theekeuken, en de drie kantoren als zodanig nog enigszins herkenbaar zijn doordat tegen de gangmuur aan weerszijden van de kamerdeur vaste kasten behouden zijn gebleven. Een voormalige

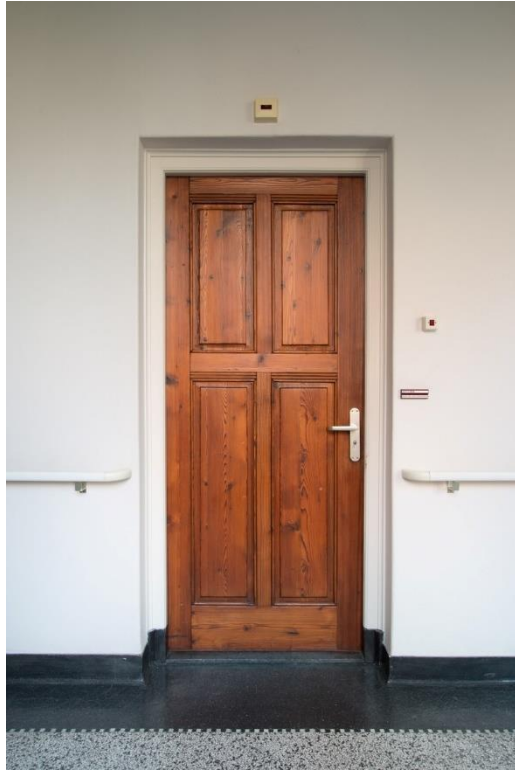
spreekkamer is opgeofferd om de bouw van een personenlift mogelijk te maken. De vroegere bakkerij is niet meer herkenbaar. De oven die hier gestaan heeft, is lang geleden gesloopt.



Deuren naar de hal en de resterende spreekkamer. Rechts de betreffende spreekkamer.



De hal met de buitendeur en de deur naar de garderobe. De garderobe op de foto rechts.



De gang gezien vanaf het trappenhuis. Rechts één van de geloogde deuren van de kantoren.

In de zijvleugel is de gang uiteraard voortgezet. Deuren van de kantoren zijn niet beglaasd. Een deel van de deuren is door middel van het gebruik van loog ontdaan van verflagen, wat schade aan het hout teweeg heeft gebracht. De deuren zijn gevat in de oorspronkelijke kozijnen. Krukken en deurbeslag zijn van latere datum. De gang heeft ook in dit deel van het gebouw nog de oorspronkelijke gemetselde gewelven. In de buitenmuur zijn de oorspronkelijke glas-in-loodramen nog intact. Afzaten zijn ook uit de bouwtijd. Een duidelijke naad tussen deze vleugel en het bouwdeel dat in het vorige hoofdstuk is beschreven, is niet te zien. Vermoedelijk werkte men met staande tanden waarop eenvoudig en onzichtbaar aangesloten kon worden. In de gang zijn de leuning en radiatoren storende elementen, vanuit de geschiedenis van het gebouw geredeneerd.



De gemetselde gewelven in de gang zijn in hoge mate bepalend voor het karakter van het interieur.



Detail van drempel, neuten, kozijnhout en aftimmerlatten bij één van de kamerdeuren. De deur is aan de onderzijde aangeheeld of verlengd. Op de rechterfoto één van de oorspronkelijke glas-in-loodvensters aan de zijde van de cour.



Op sommige plekken is in de plinten herkenbaar waar in het verleden deuren hebben gezeten.



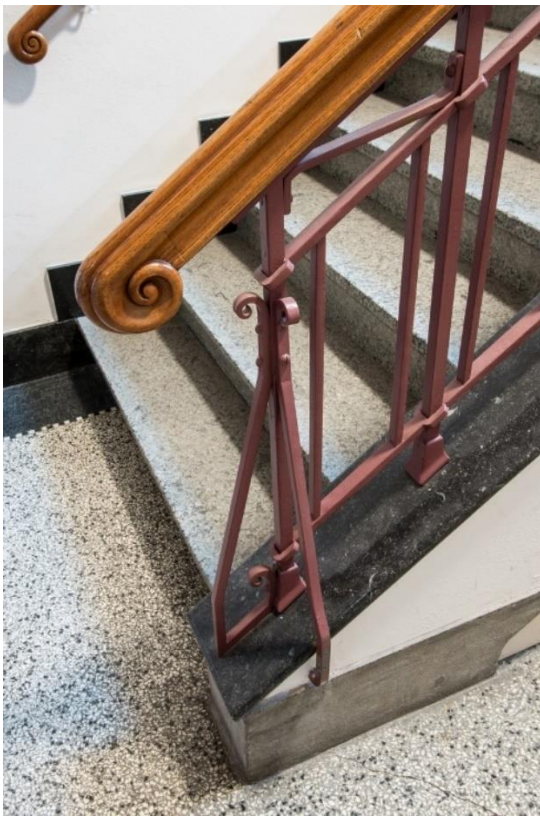
De theekeuken is gemoderniseerd, maar heeft de oorspronkelijke functie nog behouden. Op de rechter foto zien we één van de zes kasten in de kantoorruimten.

Het trappenhuis in de oksel vormt een integraal onderdeel van de verkeersstructuur van het klooster. De terrazzovloer van de gang is naadloos voorgezet in het trappenhuis. De trap uit 1923 is geheel intact. De trap heeft natuurstenen treden (Beijers graniet), ijzeren balustrade en houten handlijsten. De trap is niet rijk qua vormtaal, maar afgezet tegen het betrekkelijk sobere karakter dat kloostergebouwen doorgaans hebben, wel in het oog springend. In het trappenhuis zijn vaste kasten uit de jaren zestig te vinden. Deze vervangen geen oudere, gelet op het feit dat de terrazzovloer onder de kasten voortgaat. Onder de trap is een aardig element aangetroffen, een waterpomp.

Een ruimte die nog genoemd dient te worden, is de voormalige kamer voor de overste. Deze kamer is gemoderniseerd en uitgebreid, waardoor er aan de vroegere functie weinig meer herinnert.



De trap uit 1923, de kasten uit de jaren zestig en de pomp onder de trap.



Details van de trap uit 1923, welke in oorspronkelijke toestand verkeert.

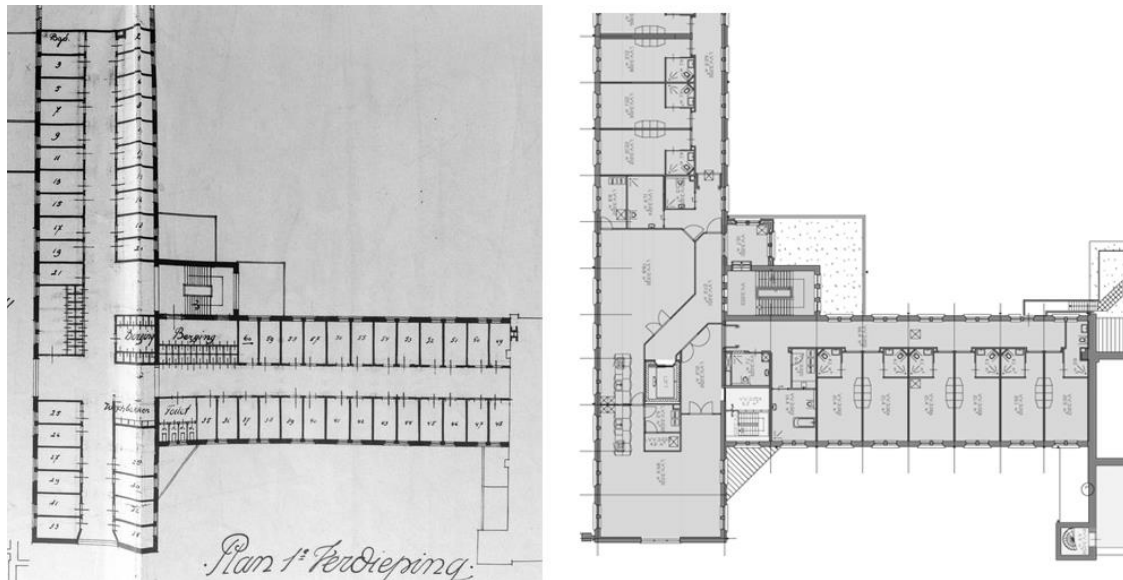


De kamer van de zusteroverste.

6.3.2 De eerste verdieping

Voor het geven van inzicht in hoe het huidige interieur op de verdieping zich verhoudt tot de historische indeling, volstaat het om de plattegrondtekening uit 1923 naast de tekening van de

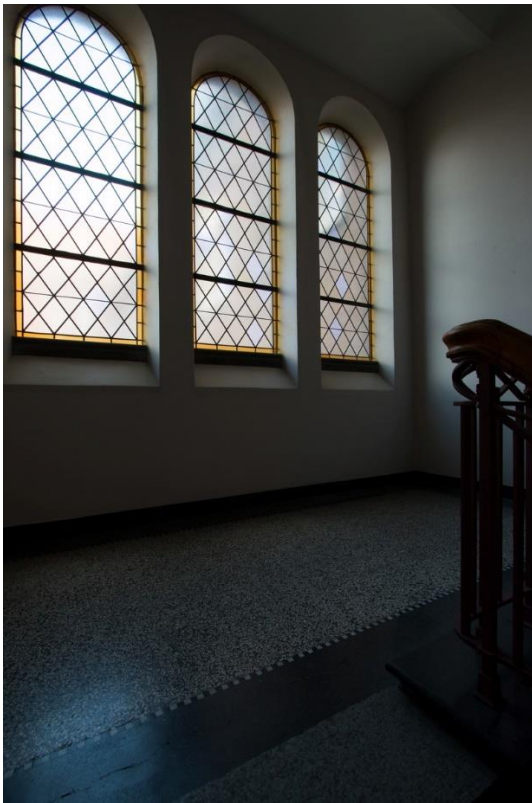
tegenwoordige indeling te zetten. In één oogopslag is duidelijk dat van de oorspronkelijke indeling van het interieur vrijwel niets resteert. Wat er nog uit 1923 over is, is mede door de ingrijpende verbouwing in de jaren negentig, vervreemd geraakt. Het enige dat op beide tekeningen herkenbaar is, is het trappenhuis. Toch is ook dit trappenhuis sterk gewijzigd. De oorzaak hiervoor ligt in het aanbrengen van een nieuwe verdiepingsvloer, een kleine meter boven de oude vloer. Hierdoor kon het trappenhuis niet langer in open verbinding staan met de verdieping, wat realisatie van een kleine aanbouw in de oksel van het pand noodzakelijk maakte. Men heeft er daarbij voor gekozen om zowel het exterieur als het interieur van die aanbouw in stijl aan te laten sluiten op het bestaande trappenhuis. Op de verdieping zijn thans appartementen gesitueerd, een woonkamer en een recreatieruimte voor de bewoners die van door Amaliazorg verleende zorg gebruik maken.



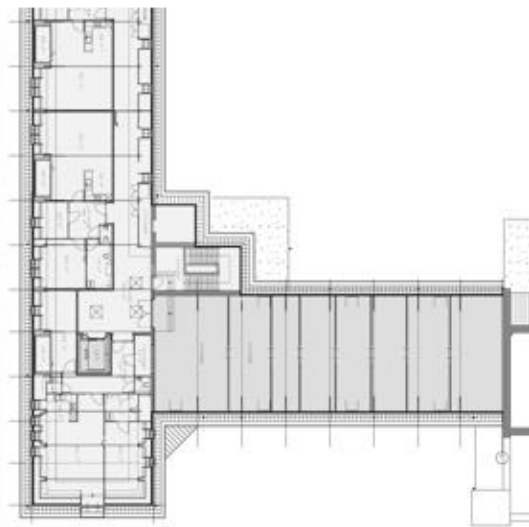
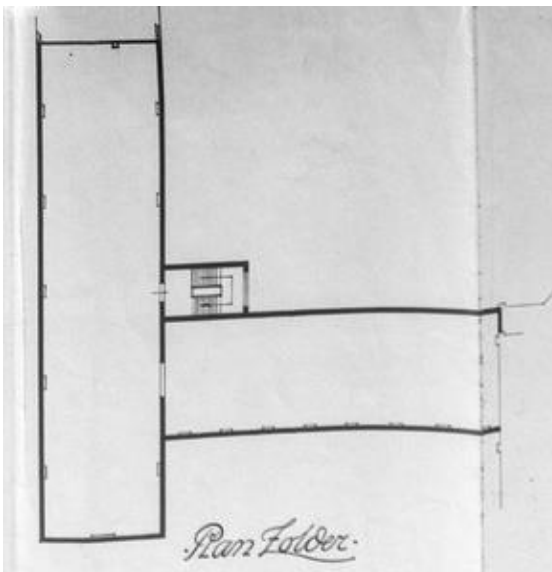
De tekening van de toestand in 1923 (links) wijkt compleet af van de thans bestaande toestand. Van de middengangen, de cellen en de bergingen is niets meer over.



Indruk van het interieur op de verdieping, geheel jaren negentig en later.



Het trapbordes met glas-in-loodramen. Op de rechter foto een doorbraak in de gevel om het niveauverschil tussen trapbordes en de bijna een meter verhoogde verdiepingsvloer te overbruggen. De tussenmuur met vensters is in de jaren negentig opgetrokken.



De zolder op tekening uit 1923 (links) en de tekening van de thans bestaande toestand. Transformatie heeft in de zijvleugel plaatsgevonden.

6.3.3 De zolder

De zolder aan de zijde van de Koestraat is vrijwel ongewijzigd gebleven. De zolder wordt tegenwoordig als opslagzolder gebruikt. Houten vloeren, kaspanten en dakbeschot is in het zicht. Op de zolder zijn een aantal kastenblokken aanwezig. Het is tijdens het veldwerk niet duidelijk geworden of deze blokken eerder elders in het complex hebben gestaan. De zolder van de zijvleugel

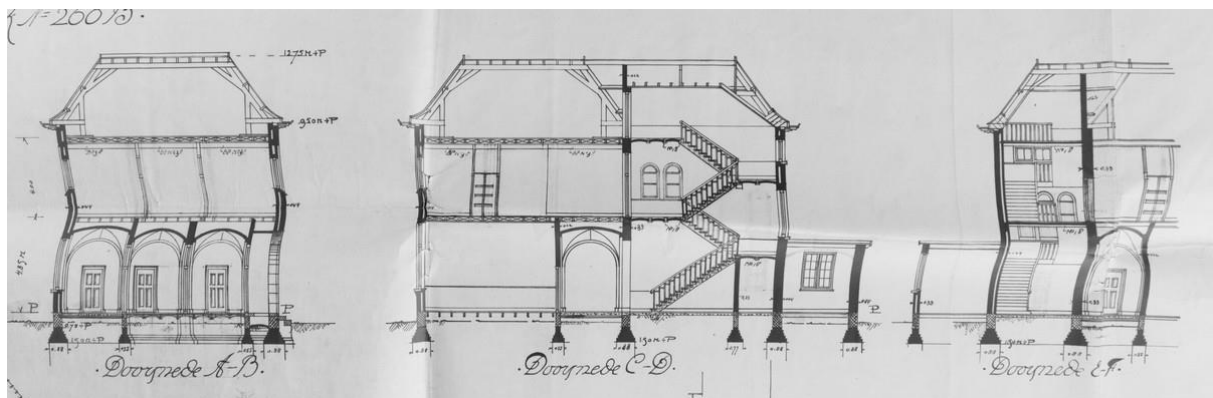
heeft in de jaren negentig een verbouwing ondergaan waarbij de huidige interieurindeling met appartementen tot stand is gebracht.



Een aantal bergkasten op de zolder. De kasten zijn uit de Interbellumperiode.

6.4 De constructies

Uit de bouwtekening van 1923 is op te maken dat de begane grondvloer troggewelfjes tussen stalen liggers (NP-14/NP-18) heeft in de gangen, de hallen, toiletten (thans niet meer bestaand) en garderobe. Dat is ook niet verwonderlijk, omdat dit de ruimten zijn die voorzien werden van vloerafwerkingen in terrazzo. Stenen vloeren zijn ook getekend in het trappenhuis, de kluis en de ruimte die oorspronkelijk als bakkerij diende. De overige ruimten kregen houten vloeren. Kleinere ruimten kregen enkelvoudige balklagen, grotere ruimten kregen ijzeren moerbalken waarop vloerbinten werden aangebracht. Er is geen reden om aan te nemen dat deze vloerconstructies tijdens latere verbouwingen zijn gesloopt.



Te maken plattegronden.

Op de verdieping werden vrijwel uitsluitend houten vloeren toegepast. Enige uitzondering vormt de plek waar oorspronkelijke wasbakken waren gesitueerd, het trappenhuis en de vloer boven de bakkerij, waar onder de houten vloer stalen balken werden aangebracht. Ook boven de gemetselde gewelven van de kloostergang kwamen houten vloeren op houten balken te liggen. We gaan er vanuit dat bij de bouw de tekening werd gevolgd.

De zoldervloer is geheel samengesteld uit stalen moerbalken en houten binten. De balken zijn op tekening aangemerkt als BP Nr-38. Op doorsnedetekeningen zijn tussen de houten binten andreskruizen getekend.



De verticale stijlen zijn zowel gespijkerd als gebout. Hier moeren met hexagonale kop.



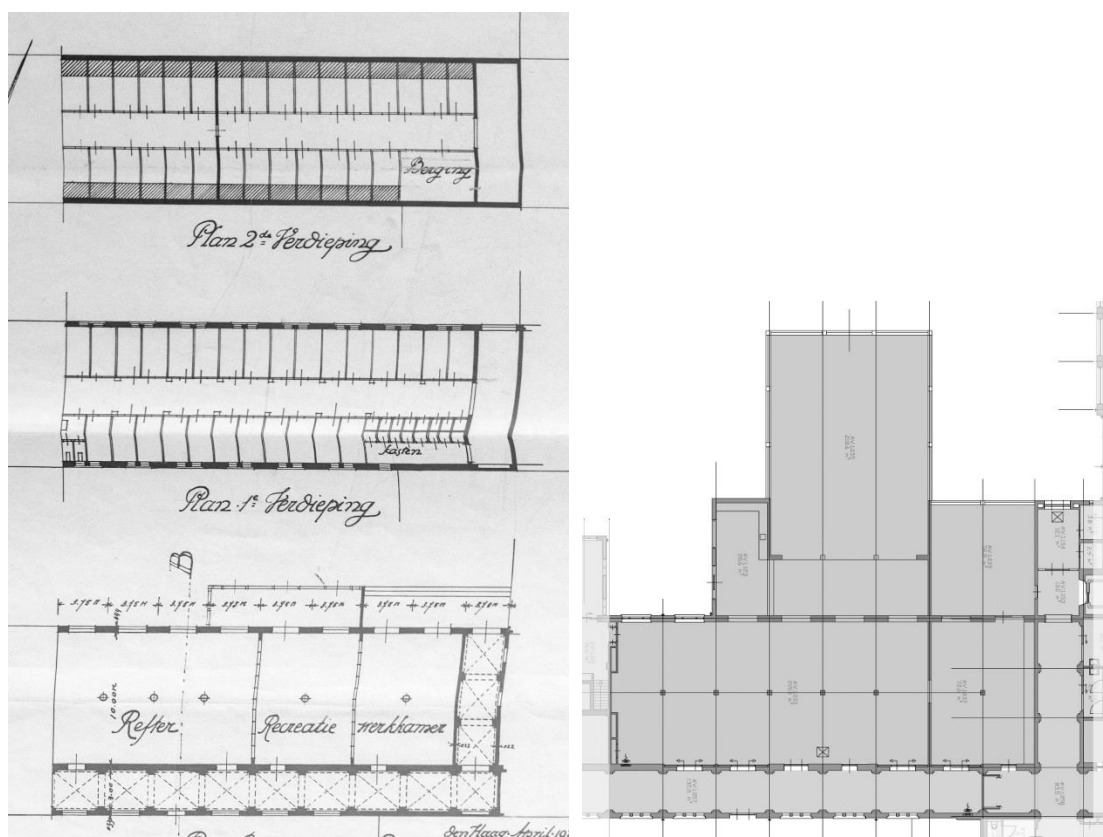
De verbinding van de spantbenen met de bredere dekbalken is gedaan met bout én stripanker. Op de rechterfoto een detail van het spant met het gehakte telmerk XI.

7

De refter en recreatie (1924 en 1974)

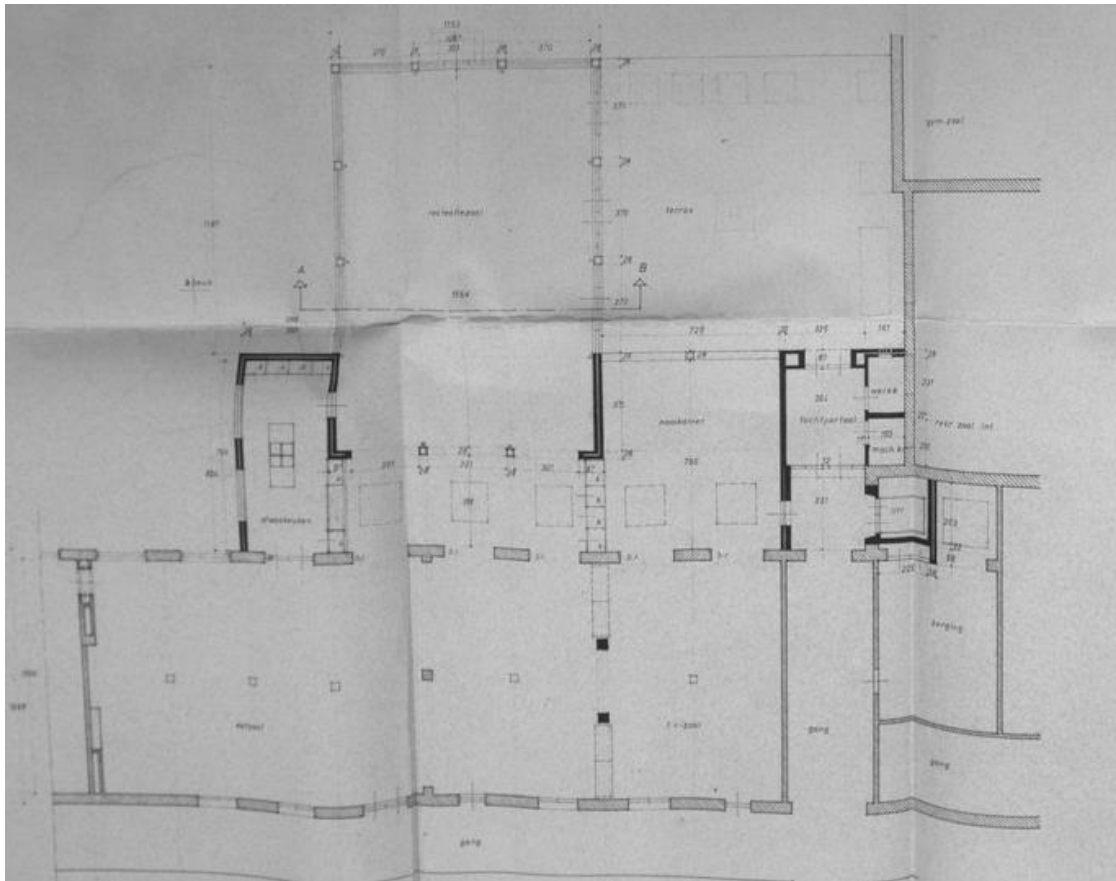
7.1 Het ontwerp

De bestektekeningen voor de refter, recreatiezaal en de slaapverdieping(en) daarboven, zijn in april 1924 door architect Stuyt gemaakt. Omdat dit deel van het complex op de perspectieftekening uit 1908 bijna niet is te zien, kan weinig worden gezegd over de mate waarin het oorspronkelijke plan gevolgd werd. Er zijn twee bouwtekeningen voor dit betrekkelijk kleine deel van het kloostercomplex bekend. Het gaat om een tekening van de twee lange gevels met dwarsdoorsnede en een tekening waarop de drie plattegronden, de drie vloerconstructies en het kapplan zijn te zien. Spectaculair is het ontwerp niet. Op de begane grond zijn drie vertrekken gepand. Het grootst is de refter, die vier traveeën beslaat. De recreatieruimte en de werkkamer zijn beide twee traveeën breed. De ruimten worden vanuit de kloostergang ontsloten. De refter heeft als enige twee toegangsdeuren. Tegen de achtergevel bevindt zich een drie traveeën brede serre die de recreatiekamer toebehoort. Alleen vanuit dat vertrek is de serre, die wel over één travee van de refter doorgaat, ontsloten. Vanuit de werkkamer en de serre is de tuin te betreden, niet vanuit de refter. Op de eerste verdieping zijn cellen langs een middengang gesitueerd. Er is een ruimte met bergkasten gepland en er zijn twee toiletten. Op de zolder zijn ook cellen en een berging, de laatste zonder kasten.



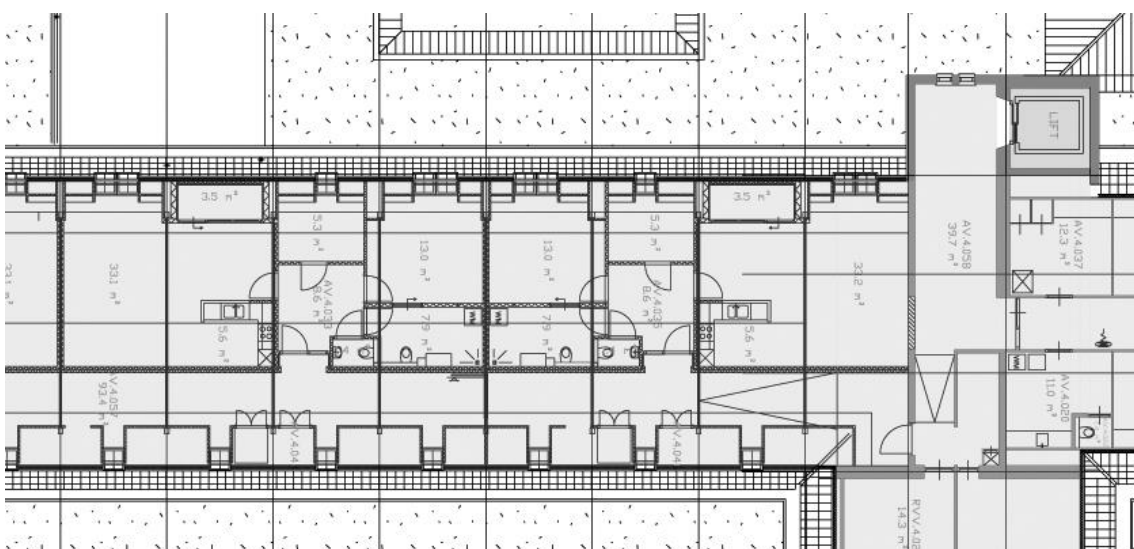
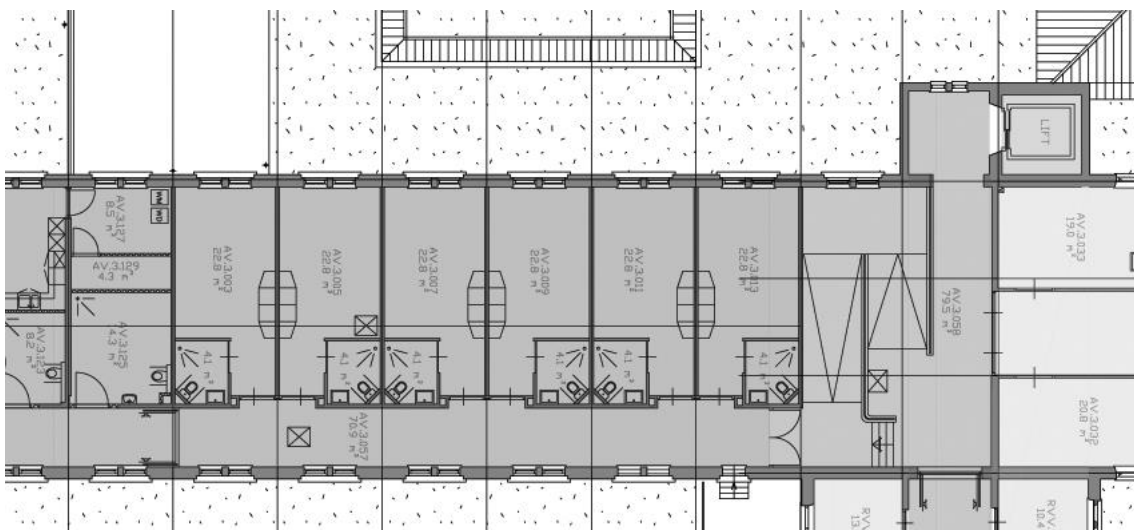
Bestektekening van april 1924 (links) en de huidige plattegrond van de begane grond.

Er zullen verschillende momenten zijn geweest waarop de refter, de recreatie- en werkruimte zijn verbouwd en gemoderniseerd. Eén verbouwing springt er sterk uit vanwege het grote contrast met de architectuur van Cuypers en Stuyt. Het gaat om een uitbreiding naar ontwerp van Jac. Priem uit Oirschot. Het ontwerp is gedateerd 31 juli 1974 en is kenmerkend voor die tijd. In het oude deel van de kloostervleugel worden de oude refter en de oude recreatieruimte samengevoegd tot eetzaal. De vroegere werkkamer wordt als tv-zaal ingericht. In de uitbouw aan de achterzijde komen een afwaskeuken, een naaikamer en een grote recreatiezaal. De uitbouw heeft als gevolg dat de oude serre wordt gelsoopt en dat deur- en vensteropeningen worden opengebroken en tot doorgangen worden vermaakt. Voorlangs de oude gang naar buiten, wordt een torenvolume gebouwd dat onder andere plaats gaat bieden aan een liftschacht.



Bouwtekening uit 1974.

Er vond midden jaren negentig ook een verbouwing plaats. In dat jaar werd op de verdieping een nieuwe indeling van het interieur tot stand gebracht. Er resteert inmiddels niets meer van de oude indeling met cellen. In plaats daarvan zijn op de verdieping en de zolderverdieping appartementen gekomen. Ten behoeve van technische installaties zijn boven de oude vloeren nieuwe vloeren aangebracht. Ter overbrugging van het niveauverschil is naar aansluitende vleugels, is op de eerste verdieping een groot opgezette hellingbaan aangebracht.

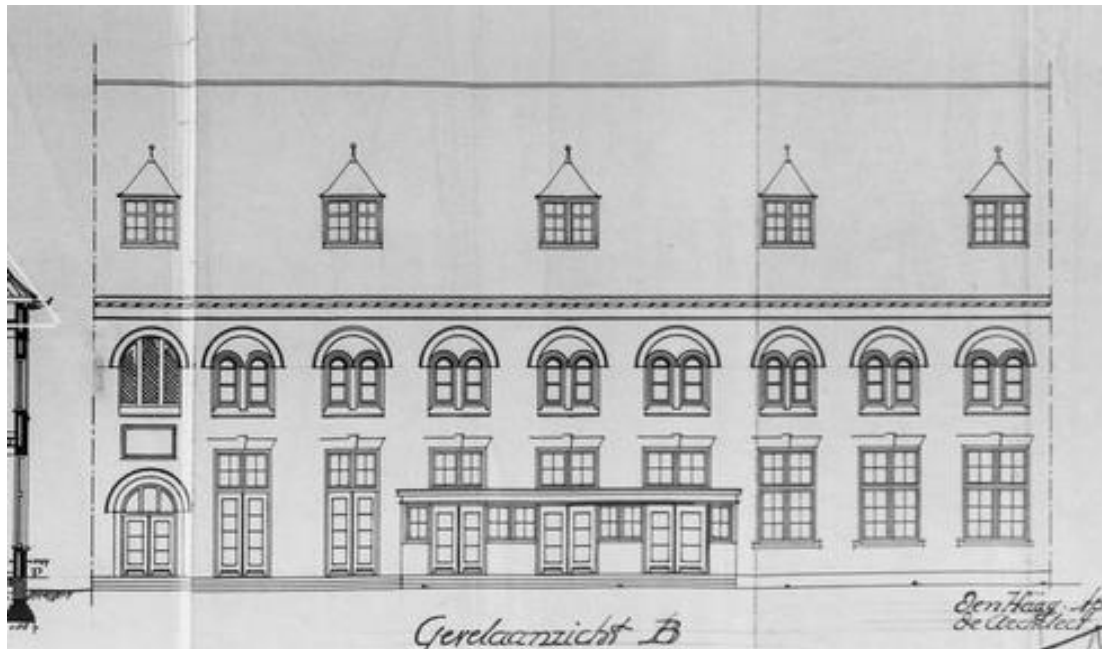


7.2 Het exterieur

Interessant aan de tuingevel van dit bouwdeel, is dat de gevel op de oudste foto's (vermoedelijk van kort na de bouw) afwijkt van de bestektekening van april 1924. Zo zijn op de tekening openslaande deuren bij de werkkamer te zien (op de foto zien we vensters) en zijn de vensters in de serre op de tekening veel kleiner dan op de historische foto. Tegenwoordig gaat een groot deel van de gevel schuil achter de aanbouw die in 1974 werd ontworpen. Zoals gesteld is bij die verbouwing stevig ingegrepen in de bestaande gevel, op de begane grond. Van de vensteropeningen zijn er nu nog slechts twee intact. Dit zijn wel interessante vensters, onder andere omdat espagnoletten uit de bouwtijd nog aanwezig zijn. Zoals vrijwel overal in het complex, contrasteren de kozijnen en ramen in de gevel omdat het houtwerk in een latere fase wit is geschilderd. Dat geldt overigens ook voor de kozijnen van de verdiepingsvensters. Die vensters hebben niet meer de oorspronkelijke ramen. Die zijn allemaal tijdens de verbouwing midden jaren negentig verdwenen. Dat geldt ook voor de dakkapellen en de dakpannen uit de jaren twintig. In het dak zijn dakramen geplaatst en zijn terrasjes/balkonnetjes tot stand gebracht.

Het bouwen van de lifttoren is ten koste gegaan van de oorspronkelijke buitendeuren die op oude foto's zijn te zien én een glas-in-loodvenster boven de behouden cartouche. Die cartouche is

herplaatst in de gevel van de liftschacht. Die gevel is onderdeel van een risaliet dat tijdens de verbouwing in de jaren zeventig ontstond.



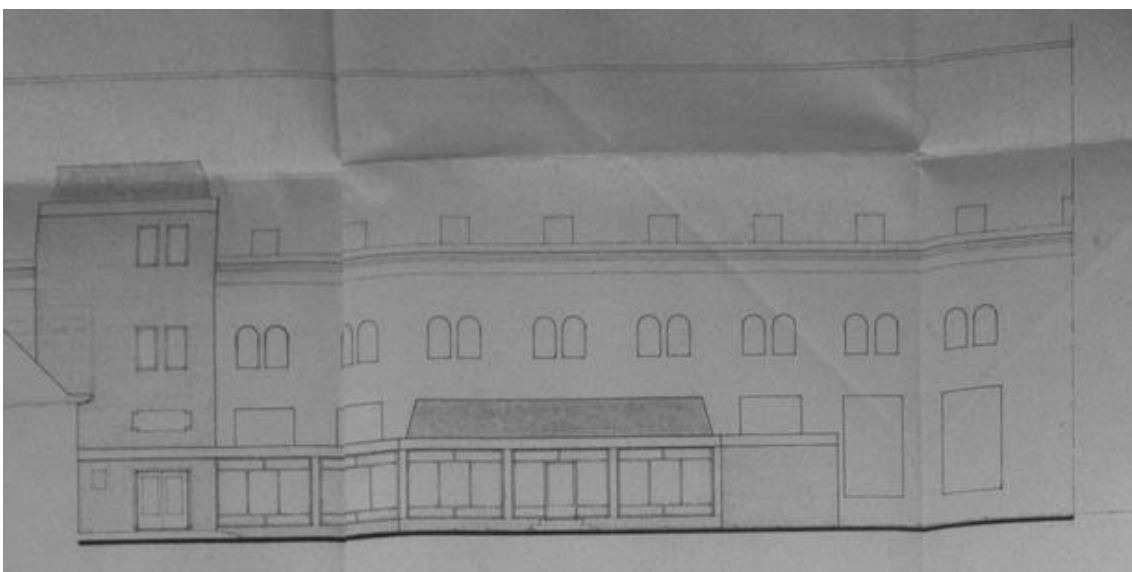
De bestektekening van april 1924 is niet exact nagevolgd, zo blijkt uit oude foto's.



Eén van de oude foto's waarop de serre van de recreatiezaal grotere vensters heeft dan op tekening weergegeven. Kozijn- en raamhout heeft een minder contrasterende kleur dan tegenwoordig.



Vroege opname van een deel van de gevel. Bij de verdiepingsvensters is zijn de wanden tussen de vensteropeningen nét te zien. Iedere cel had de beschikking over één venster.

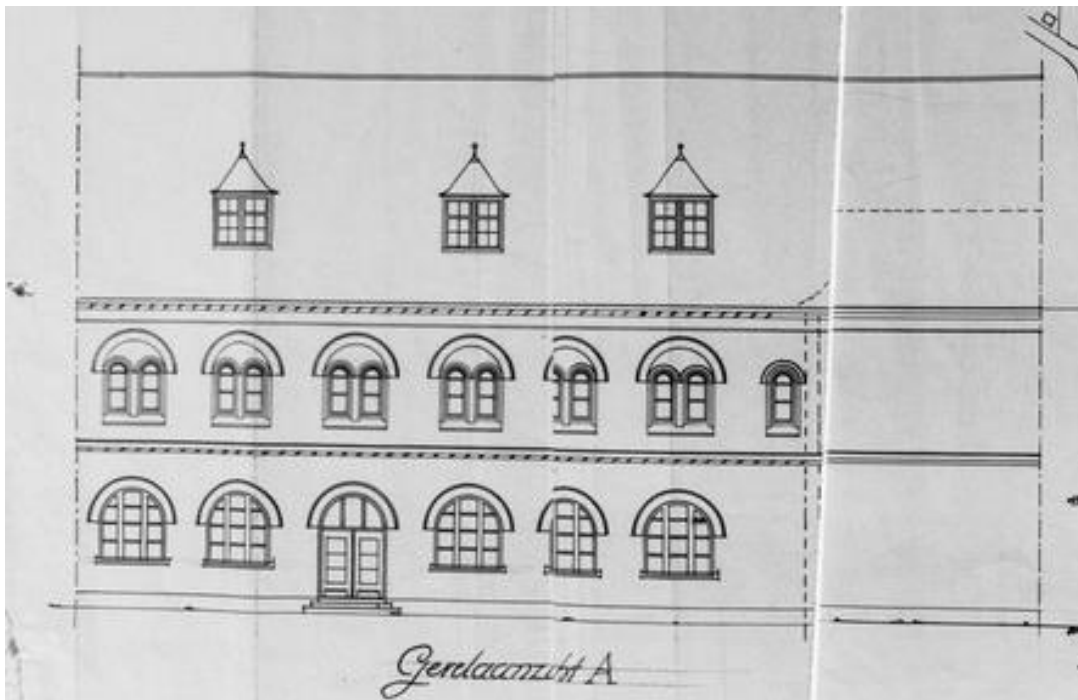


Ontwerptekening voor de aanbouw uit 1974. De aanbouw heeft grote gevolgen gehad voor de mate van authenticiteit van de tuingevel.



De lifttoren uit de jaren zeventig ging ten kosten van een glas-in-loodvenster en noopte tot verplaatsing van de cartouche. Op de foto rechts de in de jaren zeventig gebouwde recreatiezaal.

De gevel aan de zijde van de cour/binnenplaats heeft de tand des tijds beter doorstaan, in de zin dat de indeling van de gevel vrijwel geheel oorspronkelijk is. Op de begane grond zijn de buitendeur en de glas-in-loodramen gehandhaafd. Op de verdieping zijn de vensters, zoals vrijwel overal, voorzien van nieuwe ramen. Een klein lancetvenster rechts in de gevel, is tot deuropening vermaakt met het oog op vluchtroutes. De aanpassing van het dak (nieuwe dakpannen en verwijdering van dakkapellen) is de gevel niet bespaard gebleven. In het dakschild is nu sprake van een regelmatig patroon van dakramen.



De tekening van april 1924, van de gevel aan de binnenplaats/cour.



De gevel aan de zijde van de cour.

7.3 Het interieur

Op de begane grond is de kloostergang vrij goed bewaard gebleven. Uit de bouwtijd zijn de glas-in-loodvensters, de terrazzo vloer en uiteraard de gemetselde gewelven. In de gangmuur zijn deuropeningen en enkele vensteropeningen (met schuifvensters) uit de bouwtijd behouden. Vermoedelijk werden deze benut om de ruimten waarin relatief veel mensen gelijktijdig samenkwamen, snel te kunnen ventileren. Aanpassingen zijn het verbreden van de toegang naar de eetzaal, het plaatsen van radiatoren en het aanbrengen van verlichting en leuning.

In de eetzaal zijn kolommen en bakconsoles nog elementen uit de bouwtijd en ook twee espagnoletten en enkele deurgrepen zullen nog uit 1924 stammen. Veel is echter veranderd, met name midden jaren zeventig en twintig jaar later. Uit de jaren negentig stammen de wand met kolommen, boog en Christuskruis. Ook de gemetselde bogen op de plek van de verdwenen wand tussen werkkamer en recreatiekamer zullen uit dezelfde tijd stammen. Deze kolommen zijn op de bouwtekening uit 1974 nog niet te zien. Vloerafwerkingen en de plafonds zijn niet uit de bouwtijd van het pand.



De gang langs werkkamer, recreatieruimte en refter op een archieffoto. Rechts de thans bestaande toestand.



De deur- en vensteropeningen in de gangmuur zijn grotendeels uit de bouwtijd. Rechts één van de schuifvensters uit 1924.



De zuilen en boog zijn vrijwel zeker uit de jaren negentig. De rechter foto toont één van de kolommen uit 1924.



De schuiframen vanuit de eetzaal gezien. Rechts een espagnolet uit 1924.



Detail van één van de oorspronkelijke balkconsoles. Op de rechter foto de boogstelling in de eetzaal.



De afwaskeuken uit 1974 heeft de oorspronkelijke functie verloren. Op de wanden nog wel tegelwerk uit die tijd. Vloerafwerking en verlaagde plafonds van latere datum.



De recreatieruimte op archiefbeeld, in de sfeer van de jaren zeventig (donkere kozijnen, gordijnen, schootjes.



De recreatieruimte heeft een verlaagd plafond gekregen. Wandbekleding is uit 1974.



De voormalige werkkamer. Kamerdeur uit de bouwtijd, afwerkingen van recente datum.



De voormalige uitgang vanuit de aanbouw (1974) gezien. Buitendeuren zijn verdwenen, de boel is met schrootjes afgetimmerd. Rechts de lift die tijdens de genoemde verbouwing werd gerealiseerd.

Op de verdieping resteert niets meer uit de bouwtijd, als gevolg van ingrijpende verbouwingen in 1974 en midden jaren negentig. We treffen hier nieuwe wanden, deuren, vloerafwerkingen en verlaagde plafonds aan. Indrukwekkend, maar niet in de positieve zin van het woord, is de hellingbaan die is aangelegd om het niveauverschil dat met het ophogen van de vloer ontstond, te kunnen overbruggen met het oog op minder valide bewoners en bezoekers.



De hellingbaan die gedeeltelijk in de aanbouw uit 1974 en gedeeltelijk in de oude vleugel tot stand is gebracht.

Op de zolder is het niet veel beter gesteld, totdat we boven de verlaagde plafonds kijken. Daar zijn namelijk de restanten te zien van het gestucte gewelf dat oorspronkelijke de zaal met cellen sierde. De oorspronkelijke toestand is bekend van archieffoto's. Grote delen van het stucgewelf zijn verdwenen, andere delen zijn beschadigd.



Deel van de zolder waar het tongewelf nog redelijk intact is. Rechts schade aan het plafond.



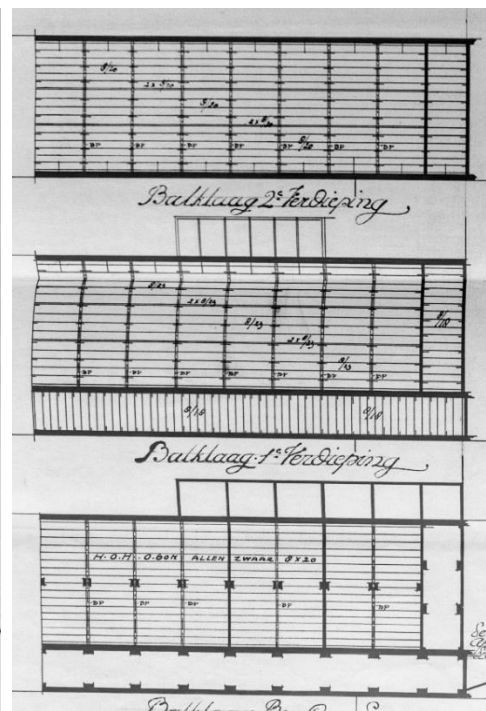
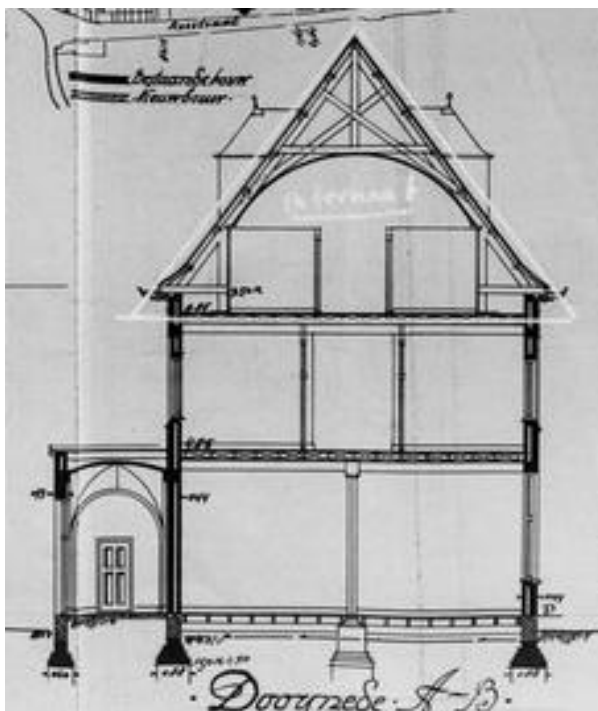
Opname van de cellen op de zolderverdieping, onder het gestucte tongewelf.

7.4 De constructies

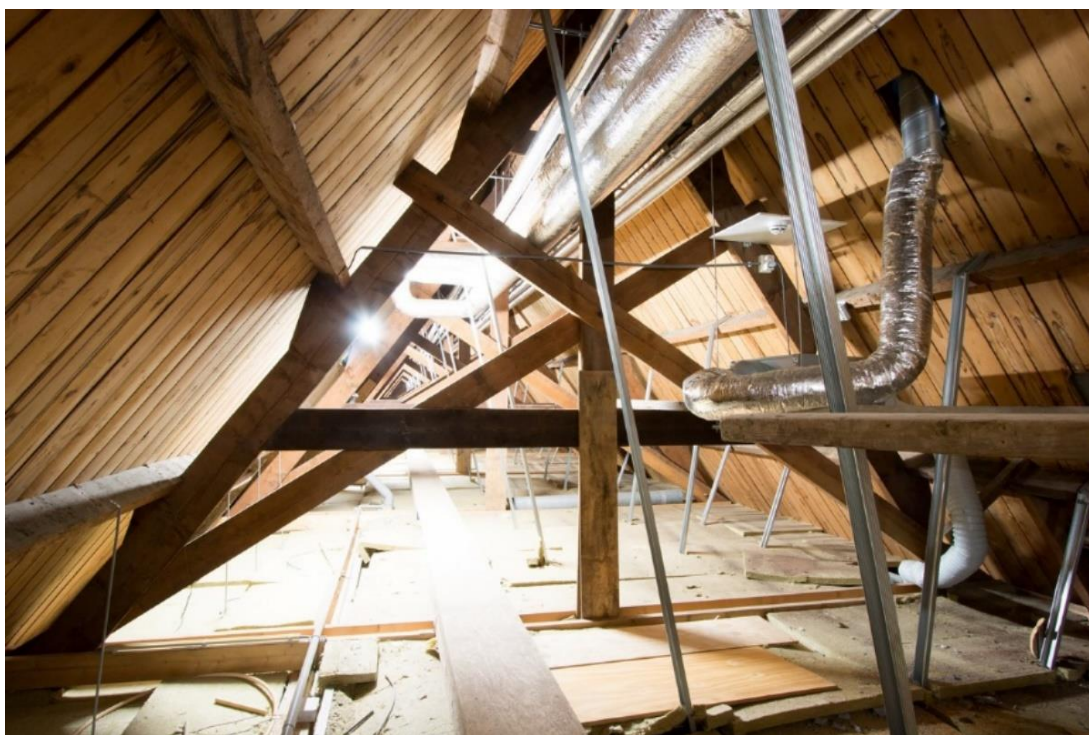
De constructies zijn bekend van bouwtekening. Op de begane grond is in de gang een stenen vloer te zien. Hierbij valt op dat er geen stalen balkjes en gemetselde troggewelfjes zijn getekend, zoals bij eerder uitgevoerde vleugels het geval was. In de doorsnedetekening is een betonvloer getekend. Fundering en trasraam zijn wel uitgevoerd zoals eerdere bouwdelen. De gemetselde strokenfundering heeft een aanlegbreedte van 88 centimeter en een diepte van 1,5 meter minus peil. Gevels zijn met luchtspouw uitgevoerd. Het buitenblad is steens, het binnenblad halfsteens. De ruimten op de begane grond hebben op tekening houten vloeren. Balken meten 8 x 20 centimeter (h.o.h. 60 centimeter) en zijn op BP-profielen gelegd. Dit principe wordt ook bij de verdiepingsvloer gehanteerd en op de zolderverdieping. Zoals eerder gesteld, is midden jaren negentig boven de oude vloer, een nieuwe vloerconstructie tot stand gebracht.

De kasspananten wijken niet af van eerdere bouwdelen. Opnieuw treffen we Hollands spananten met verticale kreupele stijlen en kruisschoren aan. Boven de huidige plafonds is die constructie te zien. Gordingen en dakbeschot is op dit niveau uit de bouwtijd.

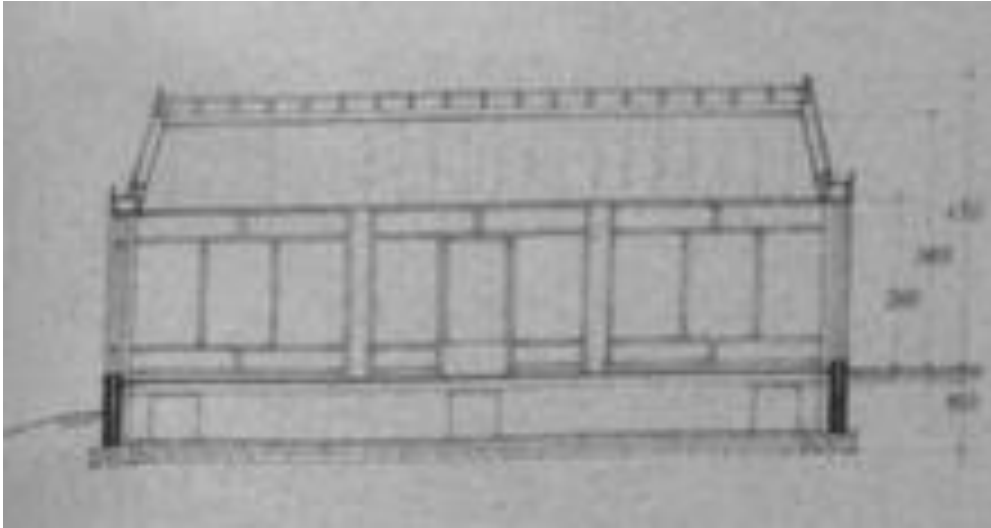
Bij de constructie van de recreatiezaal die in 1974 werd gebouwd, is op een betonnen plaatfundering gewerkt. Er is sprake van een betonvloer en een kap met stalen spananten, zo blijkt uit bouwtekening.



Doorsnede op tekening van april 1924. Rechts de vloerconstructies op tekening van dezelfde maand.



Deel van de kapconstructie van het pand.



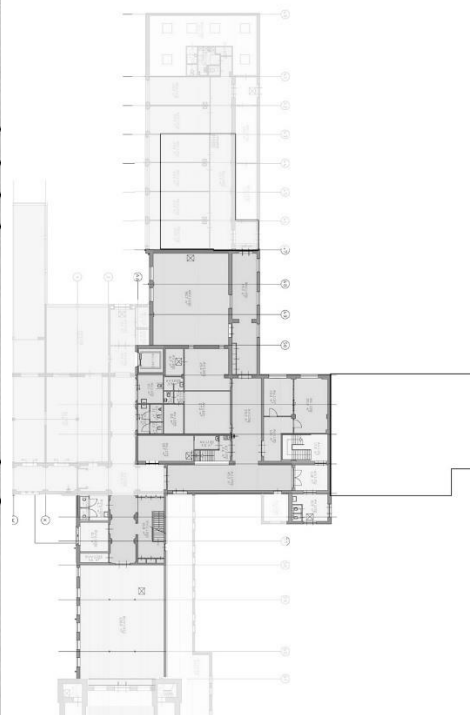
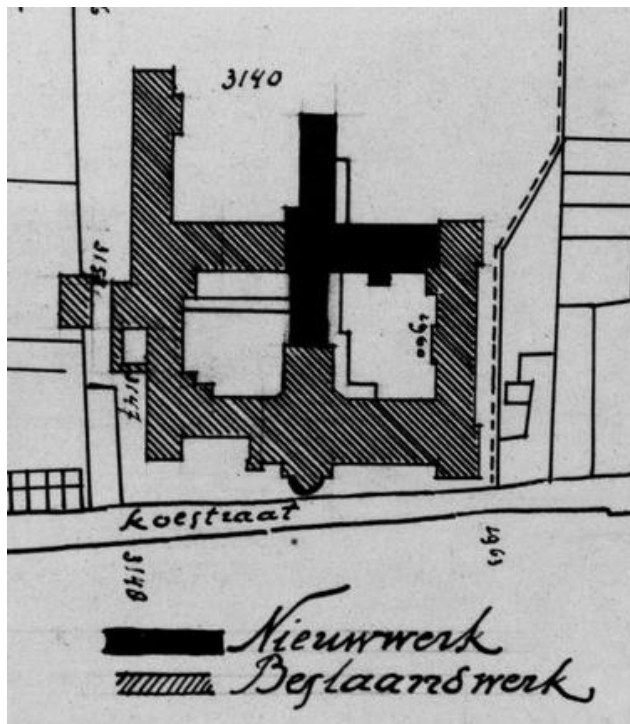
Doorsnedetekening over de recreatiezaal (1974).

8

Bidkoo, keuken en infirmerie (1925)

8.1 Het ontwerp

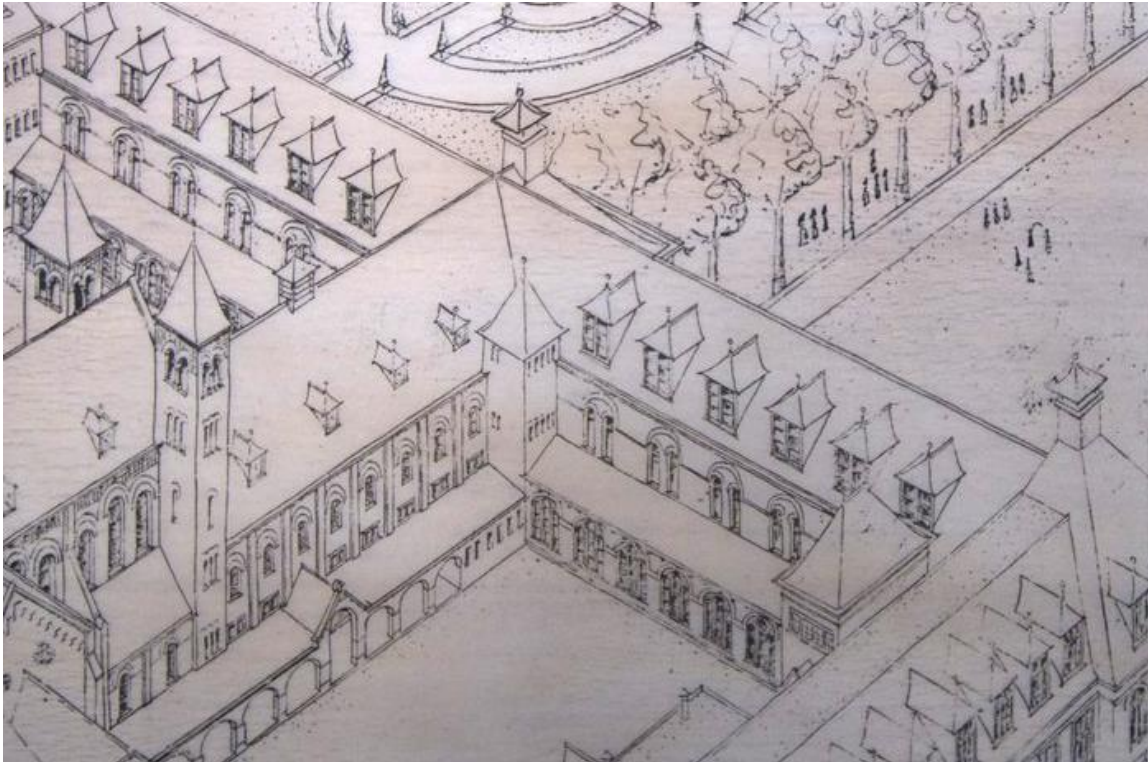
Het bouwdeel, of eigenlijk de bouwdelen, die waarvoor in januari 1925 bestektekeningen werden gemaakt, zorgde voor de sluiting van de twee (of eigenlijk die, wanneer we de novicengang in rekenschap nemen) binnentuinen. De westelijke cour werd gesloten door aanbouw van een bidkoo, in het verlengde van de kapel op dat moment al ruim vijftien jaar oude kapel. De oostelijke cour werd door deze aanbouw en een vleugel met keuken, refter en recreatiezaal haaks daarop gesloten. De voormalige recreatiezaal maakt thans geen deel meer uit van het complex van de Franciscanessen (het is verkocht mét de kweekschool en bestemd tot wooncomplex). Aan de achterzijde werd ten koste van de tuin een éénlaags bouwdeel tot stand gebracht met daarin een derde refter (er zal een refter zijn geweest voor zusters, novicen en kwekelingen) en een gymnastieklokaal, samen onder schilddak. De novicengang dwars door de westelijke cour is al genoemd. In 1925 werd ook een verbindingsgang langs bidkoo en kapel ontworpen. Deze gang is de voorganger van de huidige, die als bibliotheek is ingericht.



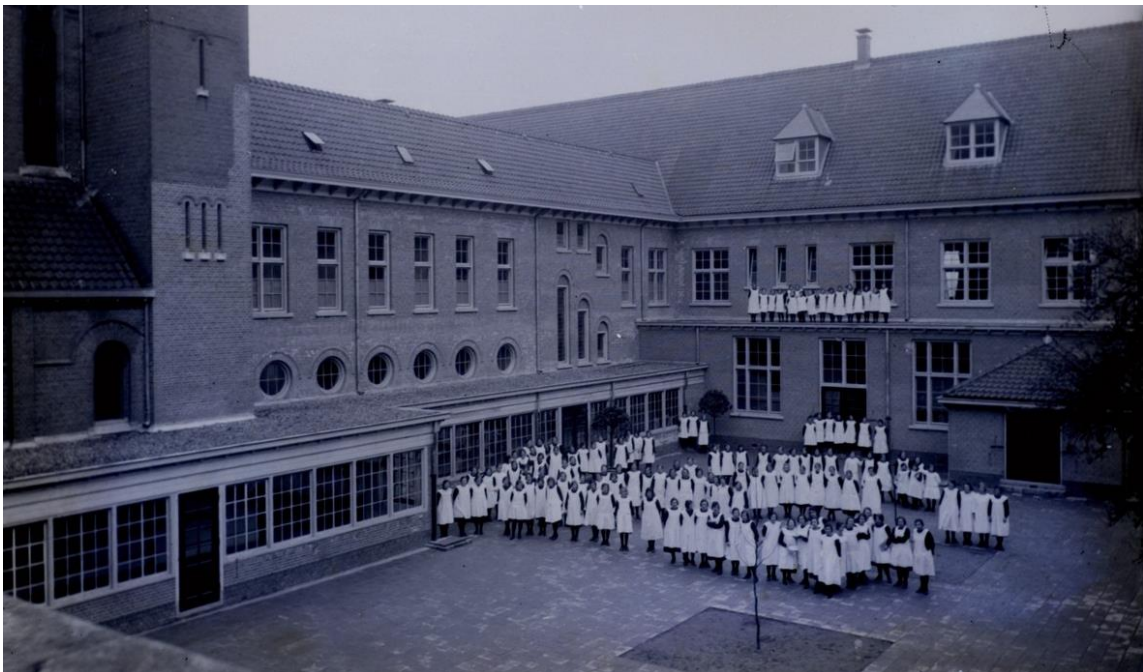
Situatietekening uit 1925 met daarop het bestaande en het nieuw te maken werk. Rechts de plattegrondtekening van de huidige plattegrond met donkergrijs de delen die nog uit 1925 resteren én nog deel uitmaken van het complex van de Franciscanessen.

Wanneer we de bestektekening van 1925 vergelijken met de perspectieftekening uit 1908, van vallen enkele zaken op. Meest in het oog springend, is dat de traptoren in de oksel aan de oostelijke cour niet conform masterplan is uitgevoerd. In het masterplan is ook niet de novicengang getekend en de achteraanbouw met refter en gymnastieklokaal evenmin. Op de perspectieftekening is de gang langs het bidkoo en de kapel opengewerkt. Vrijwel zeker was hiermee een overdekte buiten(speel)plaats voor de kwekelingen voorzien. Op de bestektekening uit 1925 is de gang dicht

aan de zijde van de cour en is het vermoedelijk louter een verbindingsgang. De verschillen tonen aan dat Stuyt in 1925 op een aantal punten afweek van het plan Cuypers-Stuyt van ruim 15 jaar eerder. Vermoedelijk lag aan de wijziging vooral een groeiend aantal novicen (na de Eerste Wereldoorlog is er sprake van een piekmoment in de groei).



Detail van het masterplan van Cuypers en Stuyt uit 1908.

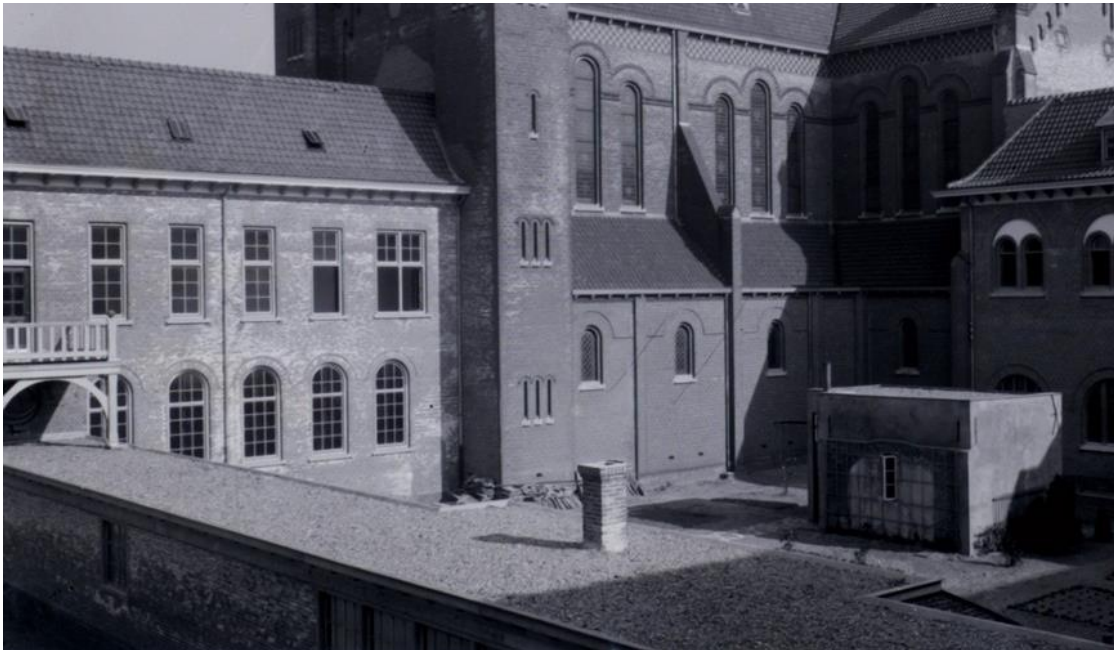


Vroege opname waarop onder andere de gang langs koor en kapel duidelijk is te zien.

Interessant en onderscheidend ten opzichte van de rest, is dat er van de hand van Stuyt twee sets geveltekeningen zijn aangetroffen. Eén set is gesigneerd maar niet gedateerd. De tweede set is gesigneerd en van de datumaanduiding januari 1925 voorzien. De laatste tekeningen zijn bij de bouw gevolgd (grotendeels), wat het aannemelijk maakt dat de eerste set tekeningen ouder, mogelijk nog van 1924, is. De ongedateerde gevelontwerpen volgen wat meer de architectuur van de dan reeds gerealiseerde delen van het complex. De tekeningen van januari 1925 wijken daar, bijvoorbeeld voor wat de vorm van een deel van de vensteropeningen betreft, duidelijk van af. Vensteropeningen onder rondbogen zijn in de ontwerpen van januari 1925 enkel nog in één van de trappenhuizen en de bidkapel te vinden. Alle overige vensteropeningen krijgen strekse bogen. Bij de beschrijving van het exterieur is gebruik gemaakt van beide tekeningensets om inzicht te geven in de wijzigingen in het ontwerp zoals aan het begin van 1925 op tekening gezet.

Grote omslag in het ontwerp vindt ook plaats in de kloostergang. De eerste tekeningenset houdt nog rekening met het voortzetten van de gang met gemetselde kruisgewelven, bij de tweede set wordt echter overgestapt op vlakke plafonds, wat een compleet andere sfeer geeft. Men zou kunnen stellen dat de houdbaarheidsdatum van het masterplan uit 1908 na ruimt vijftien jaar was bereikt, kort vóór voltooiing van het complex. Die stijlbreuk is overigens ook te zien in de bewaarschool (ontwerp 1931) en de rectorwoning (1928).

In de loop der tijd is het bouwdeel dat Stuyt ontwierp, gewijzigd. Al na circa zes jaar werd er een ontwerp gemaakt dat voorzag in de sloop van het gymnastieklokaal ten behoeve van een nieuwe, grotere gymnastiekruijnte. Het ontwerp was van de hand van Stuyt. Dertig jaar later zou het lokaal aan de achterzijde nog eens worden vergroot, dit maal met een toestellenberging en naar ontwerp van G.A.W. van Lieshout (zie volgende hoofdstuk).



Vroege opname met links de dan pas opgeleverde vleugel met bidkoor en ziekenkamers (verdieping). Links in de voorgrond de novicengang met balkon van één van de ziekenkamers. Rechtsonder in beeld zien we het oude mortuarium dat deels tegen de oudste kloostermuur zou zijn aangebouwd.



Buitengewoon aardig detail van een luchtfoto waarop nog één van de oude kloostergebouwen overeind staat, namelijk op de binnenplaats die in 1925 omsloten werd. Het gaat op een gebouw uit 1897 dat onder andere gebouwd werd studieklas voor kwekelingen.



Opname waaruit goed is op te maken dat er in de loop der tijd op de kloostercour veel is aangebouwd tegen het kloostergedeelte dat als laatste, in 1925, verrees.



De gevel aan de zijde van de rechter kloostercour.

8.2 Het exterieur

- De gevels van het bidkooor

De gevel aan de rechter kloostercour verkeert qua opzet en indeling nog grotendeels uit de bouwtijd van het pand, dit men dien verstande dat de uitgebouwde gang op de begane grond, een vernieuwing uit de jaren negentig is en door bestemming tot bibliotheek de oorspronkelijke gangfunctie heeft verloren. In de gevel van de gang zijn historiserende vensters met raamroeden gezet. Boven de gang maakt de gevelindeling duidelijk dat er sprake is van een verzameling aan functies in dit bouwdeel. Meest herkenbaar zijn de vensters van het trappenhuis, welke door de architect nog wél met een rondboog zijn beëindigd. De detaillering van de bogen stemt nog overeen met de eerder gebouwde delen van het complex.



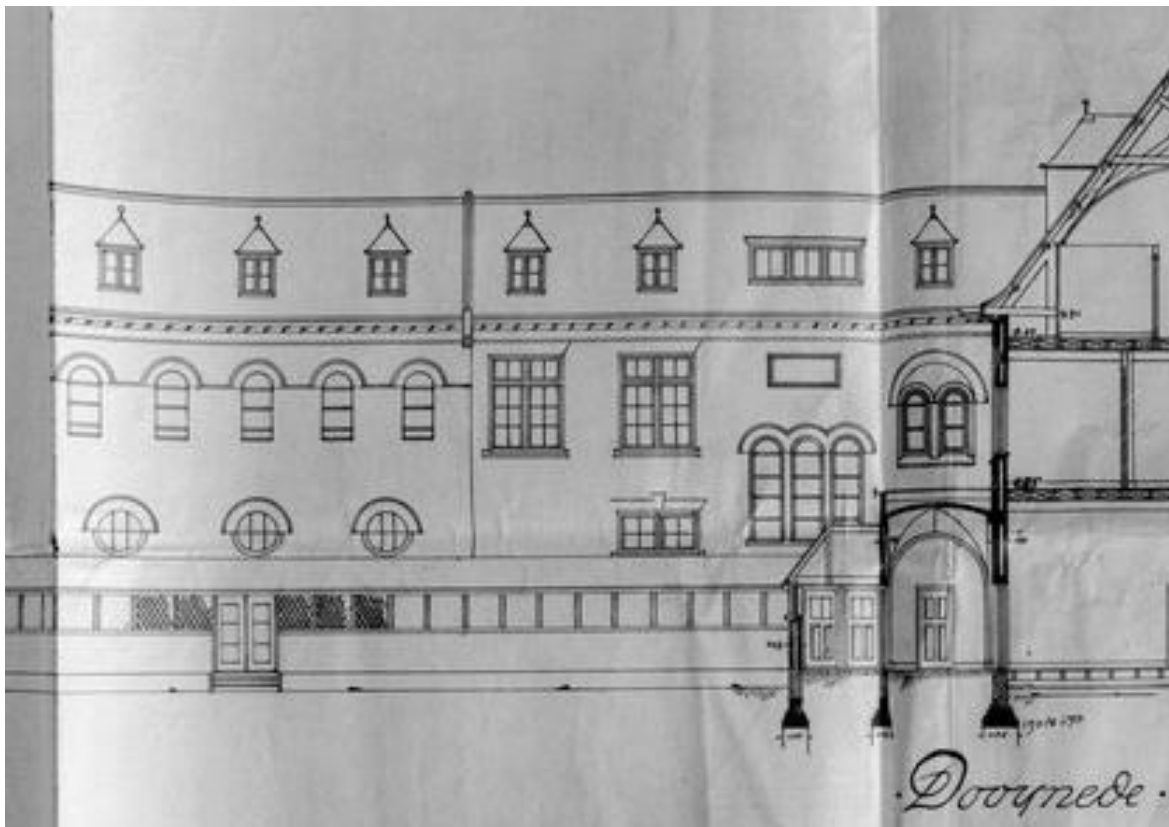
De tekening van januari 1925, welke is nagevolgd.

Kijken we naar de bouwtekening, van valt op dat de vensterindeling van het trappenhuis daarop afwijkt. Waar de drie vensters per laag tegenwoordig recht boven elkaar liggen, is er op de bouwtekening sprake van een verspringing van de assen. Consequentie van wijziging van het plan op tekening, is dat er één vensteropening minder met rondboog kon worden uitgevoerd. Het resultaat is architectonisch niet briljant, nu er twee rechtgesloten vensteropeningen op de uitkragende bakgoot aansluiten. Wat ook niet helpt, is dat de glas-in-loodramen die het trappenhuis oorspronkelijk sierden, nu vervangen zijn door isolatieglas met vogelstickers.

Links van het trappenhuis zijn de zes oorspronkelijke rondvensters van het bidkoor gesitueerd. Detaillering van de boog is identiek aan de detaillering van de bogen van het trappenhuis en het op dat moment reeds voltooide deel van het kloostercomplex. De rondvensters zijn puur functioneel, in de zin dat ze al enig doel hadden om boven de gang, daglicht in het koor te werpen. Tussen koor en gang was sprake van een strikte scheiding. Op de verdieping is sprake van één kruisvenster (van de apotheek) en vijf kloostervensters, welke recht boven de rondvensters zijn gesitueerd en waarvan de gevelopeningen met een strekse boog zijn beeindigd. Rechts van het trappenhuis nog een kruis- en kloostervenster (laatste niet op tekening). Zonwering is van latere datum.

Dakkapellen die op tekening zijn te zien, zijn nimmer uitgevoerd, zo blijkt uit oude foto's.

Dakraampjes zijn er wel geweest, maar die zijn verdwenen op het moment dat de dakbedekking werd vernieuwd. Het dakschild is sindsdien volledige gesloten.



Ongedateerde bouwtekening die aan de tekening van januari 1925 vooraf moet zijn gegaan

De lange gevel aan de linker kloostercour (west) heeft de oorspronkelijke indeling ook grotendeels behouden. De ingreep die heeft plaatsgevonden, heeft een niet onbelangrijk deel van de (gebruiks)geschiedenis van het klooster uitgewist. Zo is de novicengang die links van het midden op de gevel aansloot, gesloopt. Daarbij is een balkon van een ziekenkamer verdwenen. Vrijwel zeker was dat balkon in verband te brengen met tuberculosebestrijding en andere luchtweginfecties waarvan vast stond dat veel daglicht en buitenlucht helpend waren. Het enige dat nu nog aan gang

en balkon herinnert, is ingeboet metselwerk dat iets lichter van kleur is dan het oude werk (mede door vervuiling van dat laatste). Ter plaatse van de gang hebben twee deuropeningen en een rondvenster plaats gemaakt voor één nagemaakt koorvenster (gemetselde boog van de opening van het rondboogvensters tussen gang en balkon kon gehandhaafd blijven). De balkondeur bestaat ook niet meer, er is een borstwering gemetseld waardoor de deuropening in een vensteropening is veranderd.



De gevel aan de zijde van de linker kloostercour. Rechts opname uit jaren negentig, kort na de sloop van de novicengang.

De gevelindeling laat nog vrij duidelijk zien welke functies er achter de gevel schuilgaan (en gingen). O de begane grond zien we van links naar rechts kleine toiletvensters, een groot venster voor de kamer van de huisoverste en vijf rondboogvensters van het bidkoor. Op de verdieping zijn het van links naar rechts het voormalige badkamervensters, vier toiletvensters, en een reeks vensters van de ziekenkamers. Die laatste zijn grote kloostervensters omdat daglicht voor herstel van zieken belangrijk werd geacht.

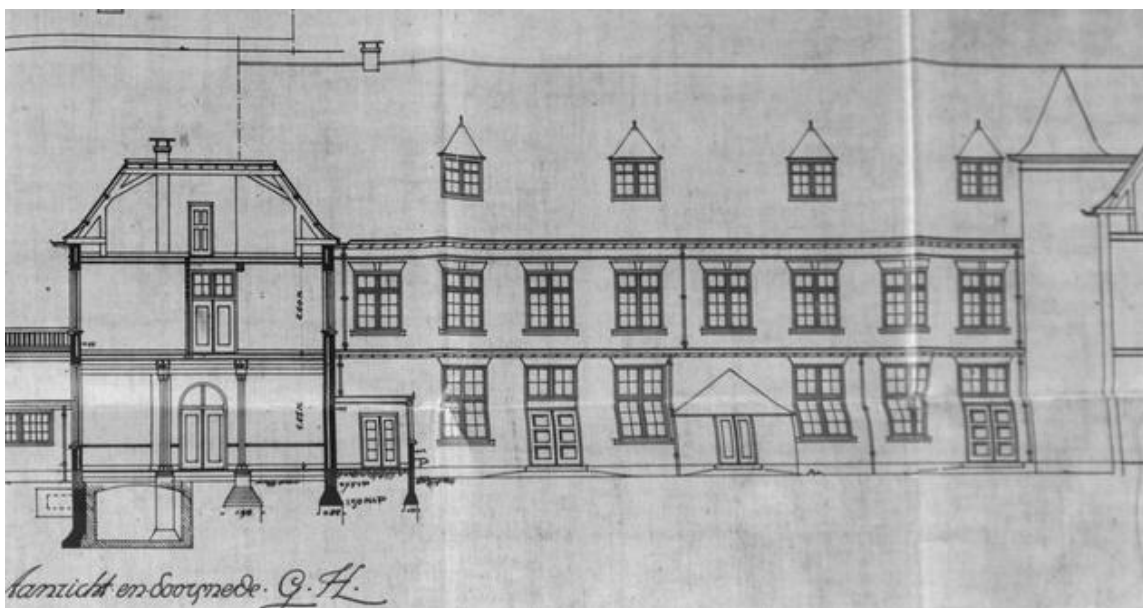


Januari 1925. De gymnastiekzaal werd in 1931 al weer grotendeels gesloopt.



De gevel aan de tweede kloostercour.

De gevel aan noordzijde van de kloostercour is voor een deel ingrijpend gewijzigd op het moment dat de voormalige kweekschool werd herbestemd tot appartementencomplex. Ten behoeve van het appartementencomplex werden in de gevel borstwerkingen van vensteropeningen op de verdieping gesloopt, waardoor vensters op de begane grond en de verdieping tot één geheel werden samengetrokken. In plaats van de vensters kwamen het hoge puin. Door ramen met roeden toe te passen, is nog enigszins aangesloten op de oorspronkelijke architectuur. Op de begane grond is een éénlaags aanbouw onder plat dak toegevoegd. Dat is ten koste gegaan van de herkenbaarheid van een oorspronkelijke uitbouw, een ruimte die bestemd was als toiletgroep.



De geveltekening gedateerd januari 1925. Op basis van oudste foto's is vast te stellen dat dit ontwerp op punten nog zou worden aangepast.

Op de verdieping is in het deel dat nog het klooster toebehoort, de oorspronkelijke gevelindeling nog intact, ondanks dat bij de realisatie op één plek is afgeweken van de bouwtekening van januari 1925. Op de tekening zien we louter kruisvensters, de gevel heeft echter ook één kloostervenster gekregen. Op de plattegronden van die tijd, is aan de ruimten op de verdieping nog geen bestemming toegekend. Opvallend is dat de gevelindeling op de geveltekening van januari 1925 niet correspondeert met de gevelindeling op de plattegrondtekening van januari 1925, waar in de gevel drie toiletvensters zijn te zien. Op basis van oude foto's is vast te stellen dat de indeling met drie toiletvensters uiteindelijk ten uitvoer werd gebracht. Van die drie vensters, resteert er thans nog één. De twee andere zijn samengevoegd (twee strekse boogjes zijn nog herkenbaar) tot één gevelopening waarin op dat moment een pui met balkondeuren is aangebracht.

This architectural drawing is divided into two main parts. The right side shows a perspective view of a building facade, which is a long, two-story structure with a series of arched windows. The ground floor features large, multi-paned arched windows, while the upper floor has smaller, similar arched windows. A small, gabled entrance is visible on the ground floor. The roof is flat with several small, square, gabled dormers. The left side of the drawing is a cross-section of the building, showing the internal structure, including a staircase and various rooms. The drawing is executed in a simple, line-art style.

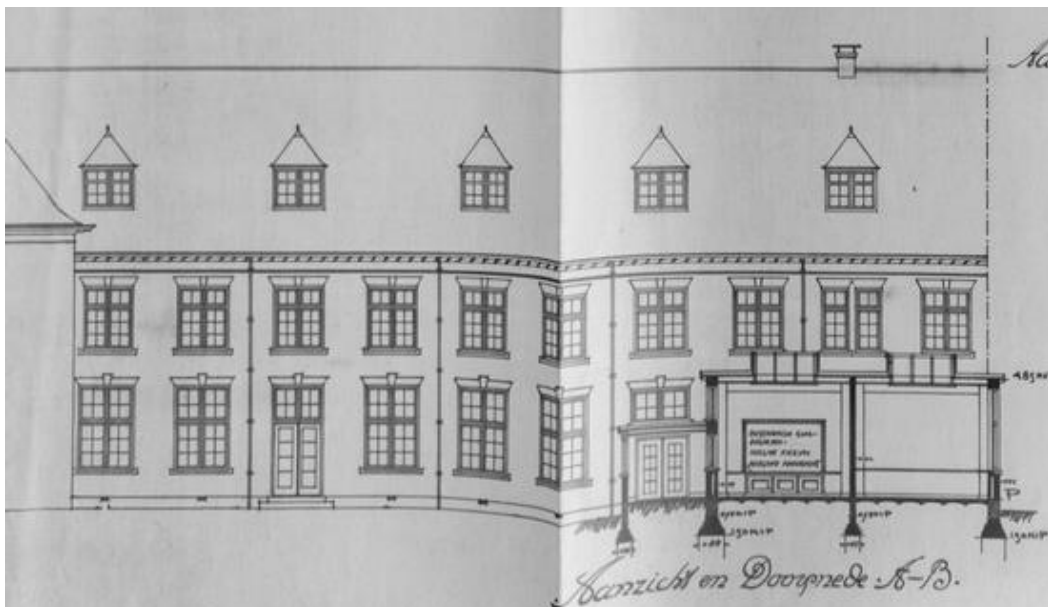
Doorgang K.B. met Gerlaanricht

Pfeil

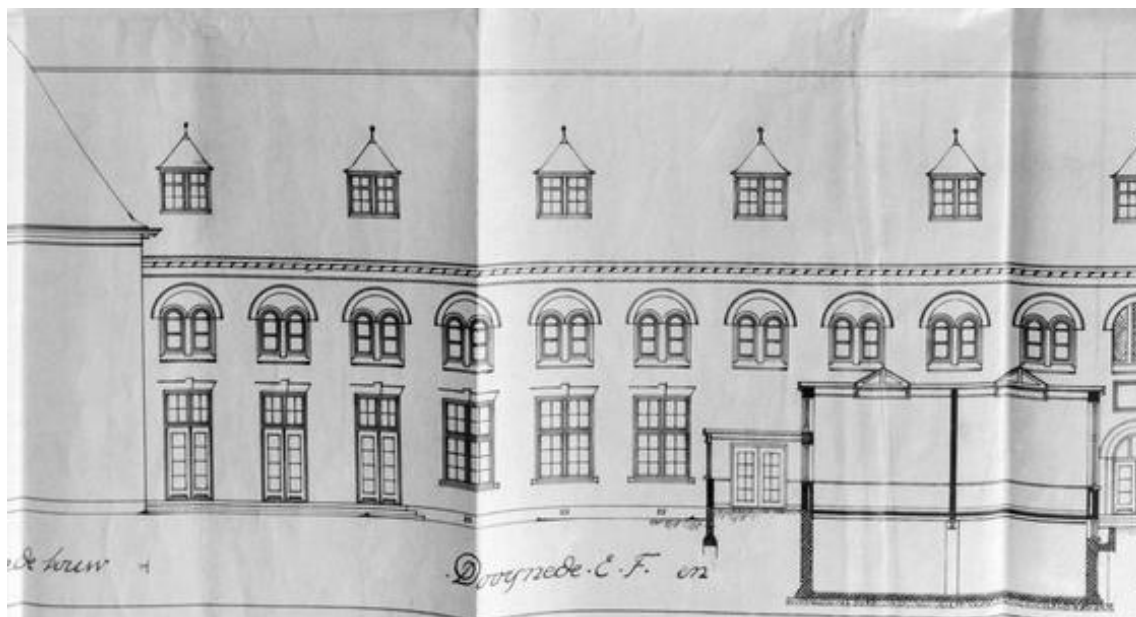
De op de tuin / het voormalige gymnastieklokaal gerichte gevel is ingrijpend gewijzigd op het moment dat de Kweekschool werd verbouwd tot appartementencomplex. Toen zijn er onder andere loggia's gerealiseerd en aanbouwen tot stand gebracht. In de rest van de gevel is nieuw metselwerk vrij duidelijk herkenbaar aan de lichtere kleur van de baksteen. In het oorspronkelijke werk zijn van oudsher kruisvensters aanwezig.



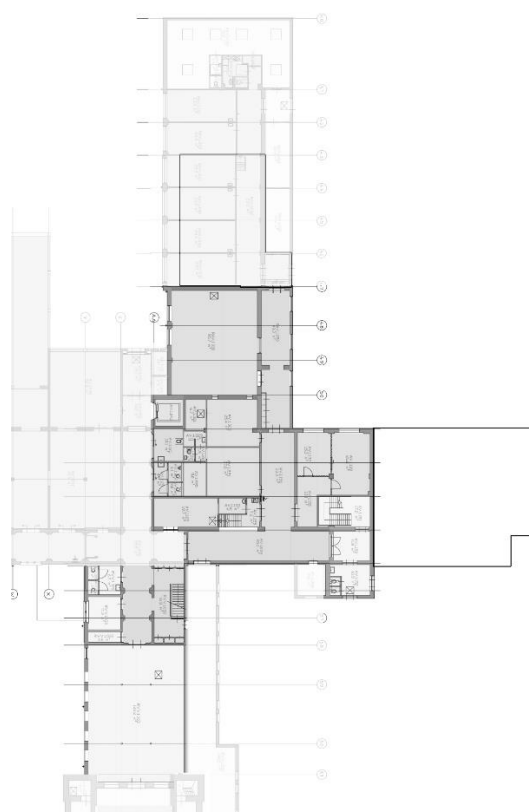
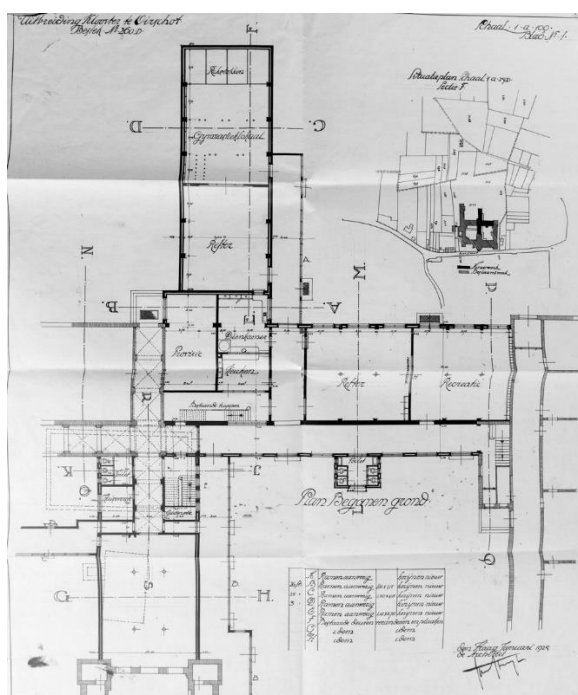
De gevel in de huidige toestand.



De gevel op de ontwerptekening van januari 1925. Dakkapellen zijn vrijwel zeker niet uitgevoerd.



Oudere ontwerptekening, ongedateerd.



De plattegrond van de begane grond, bestektekening januari 1925 met rechts de thans bestaande toestand.

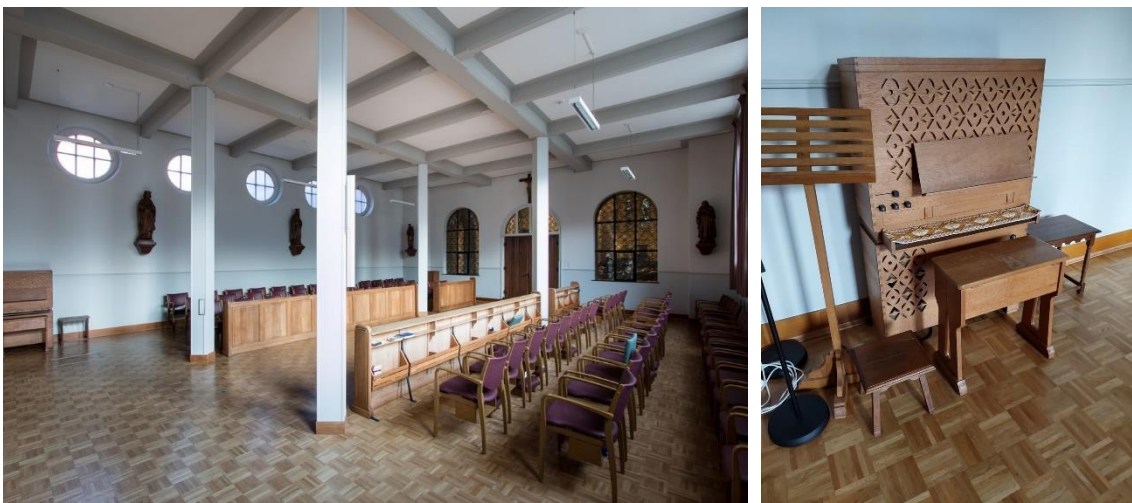
8.3 Het interieur

8.3.1 De Begane grond

Het interieur van het deel dat nog uit 1925 resteert, is op hoofdstructuur redelijk goed behouden, met name voor wat betreft gangstructuur, bidkooi en het hoofdtrappenhuis. De voormalige novicenrefter en de (dien)keuken met provisiekamer zijn opnieuw ingedeeld en veranderd in kantoor- en overlegruimten waardoor herinneringen aan het gebruik in de kloostertijd hier vrijwel zijn weggepoetst.

- Het bidkoor

Het bidkoor is in de loop der tijd gemoderniseerd, maar is in grootte en in gebruik niet veranderd. De modernisatie van de ruimte bestaat onder andere in het aanbrengen van een nieuwe vloerafwerking, het aanbrengen van nieuwe verflagen en het vervangen van koorbanken voor stoelen. Dat we hier met een oude ruimte te maken hebben, is thans vooral nog afleesbaar aan de vloerbalken, die voorzien zijn van voor de Interbellumperiode karakteristieke profileringen. Het tijdsbeeld zou nog sterker zijn geweest wanneer de kolommen in het zicht waren gebleven. Die vermoedelijk in gietijzer uitgevoerde kolommen zijn echter in de jaren negentig afgetimmerd en dus niet meer in het zicht. De aftimmering is weinig fraai. In het bidkoor zijn verschillende in hout uitgevoerde heiligenbeelden aanwezig (consoles waarop ze staan zijn op basis van de vormgeving vermoedelijk uit de jaren zestig, de beelden zijn ouder) en aan de muren hangen enkele oude schilderijen. Uit de bouwtijd zijn de deur naar de kapel en vermoedelijk ook de glas-in-loodramen aan weerszijden daarvan. In de muren het koor zijn enkele wijdingskruisjes gemetseld. Het klavier in de ruimte is op stilistische gronden in de jaren vijftig of zestig te dateren. Vensters en vensterbanken zijn nog uit de bouwtijd, radiatoren niet.



De bidkapel is gemoderniseerd. Rechts het klavier.



De heiligenbeelden op consoles in het bidkoor.

- De gangstructuur

Op de begane grond werd in ontwerp en bouw aangesloten op een L-vormige gangstructuur van het bouwdeel dat kort daarvoor werd gebouwd. Die gang had een terrazzovloer en stenen kruisgewelven. In het nieuwe ontwerp werd gezocht naar een meer eigentijdse vormgeving van de gang. Om de stijlbreuk niet te veel op te laten vallen, werd aansluitend op de bestaande gang verder gewerkt, richting het bidkooor en de kapel. De kloostergang rond het linker kloostercour vormde op deze manier één architectonisch geheel. In de richting van de kweekschool, langs onder andere de refter en naar het gymnastieklokaal, werden geen gewelven geslagen, maar vlakke plafonds gerealiseerd. Door het ontbreken van gewelven, valt hier goed de hoogte van de begane grond op. De boogvorm werd uit de nieuwe gang verbannen. Later zijn er gerukte korfbogen in schoonmetselwerk uitgevoerd waar delen van de gang haaks op elkaar aansluiten. Dat dit niet oorspronkelijk is, valt onder af te leiden uit de aansluiting van de penanten op de terrazzovloer (die wél oorspronkelijk is). Puien in de gang zijn ook van latere datum.



Deel van de gang dat conform masterplan stenen gewelven kreeg.



De gang waar gemetselde gewelven niet meer werden toegepast.

Uit de bouwtijd van het pand zijn nog twee toiletruimtes in de aanbouw aan de zijde van de kloostercour. Twee toiletten daartegenover, zijn verdwenen. De toiletten hebben nieuwe deuren gekregen. In toiletten en het halletje is de oorspronkelijke terrazzovloer nog aanwezig. Mogelijk stamt het tegelwerk ook nog uit de bouwtijd van het pand.



De toiletten in de éénlaags aanbouw.

- De trappenhuizen

Het hoofdtrappenhuis is vrij goed vergelijkbaar met het trappenhuis in de vleugel met de spreekkamers en kantoren aan de voorzijde van het complex. De trap heeft treden van Beijers graniet, en in ijzer uitgevoerde balustrade en houten handlijsten uit de bouwtijd van het pand. De terrazzovloer is nog aanwezig, glas-in-loodramen zijn verdwenen, waardoor de oorspronkelijke sfeer aan kracht heeft ingeboet. Onder de trap is van oudsher de toegang tot de kelder. Tegenover de trap zijn op een later moment (terrazzovloer houdt er geen rekening mee) vaste kasten gemaakt. Op grond van de stijlkenmerken zal dit rond 1960 zijn gedaan.

Opvallend in het ontwerp, is dat er vlak bij het hoofdtrappenhuis een tweede trap is gesitueerd. Extra bijzonder is dat op de plattegrondtekeningen is geschreven dat dit een bestaande trap is. Dat zou dan de trap van de in 1898 gebouwde novicenrefter moeten zijn geweest. Die bestaande trap op tekening is vermoedelijk niet de huidige trap. Geheel zeker kunnen we daar niet van zijn, aangezien de trap volledig is afgewerkt met linoleum. Een ruimte die in het trappenhuis is ingebouwd, is stilistisch rond 1960 te dateren en doet vermoeden dat het trappenhuis in die tijd ingrijpend werd verbouwd. Ook de verdieping kreeg in die tijd een grote make-over.

Het derde trappenhuis is in de voormalige novicenrefter gerealiseerd. Hier bevindt zich een stalen trap met houten treden, vermoedelijk omstreeks 1990 tot stand gebracht.



Het oorspronkelijke trappenhuis uit 1925 met later geplaatste kasten.



Het trappenhuis vermoedelijk uit omstreeks 1960. Rechts het meest recente trappenhuis in de voormalige refter tot stand gebracht. De grote pui links in beeld zorgde niet alleen voor daglichttoetreding in het trappenhuis, maar ook in de keuken ter rechterzijde, zo blijkt uit bouwtekening. Rechts van de trap bevond zich namelijk nóg een pui, in de muur tussen trappenhuis en keuken.

- De kamers

Zoals gesteld, is de refter ingrijpend gewijzigd, en niet meer als refter herkenbaar. Er zijn onder een trappenhuis, twee kantoorruimten en een bijbehorende wachtruimte/garderobe gecreëerd. Dat zal tijdens de verbouwing midden jaren negentig ten behoeve van de huidige zorginstelling zijn gebeurd. De ruimte onder de trappen die op de bouwtekening al bestaand zijn weergegeven, is een terrazzovloer behouden gebleven die mogelijk een restant van het trappenhuis is. In de jaren zestig zijn hier twee vaste kasten gemaakt, welke op de bestaande terrazzovloer zijn gezet.



De voormalige refter is totaal onherkenbaar en biedt nu ruimte aan twee kantoren, een wachtruimte en een trappenhuis. De rechterfoto toont secundaire kasten in de ruimten onder het trappenhuis dat vermoedelijk omstreeks 1960 werd vernieuwd.

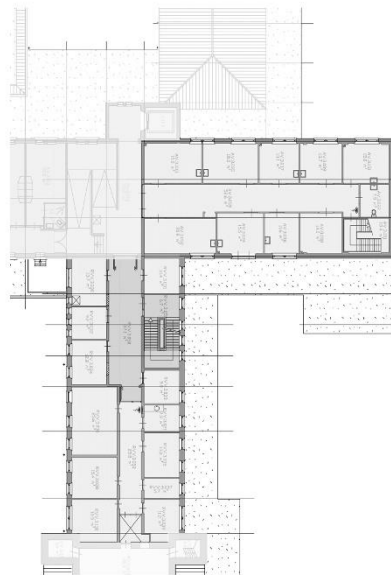
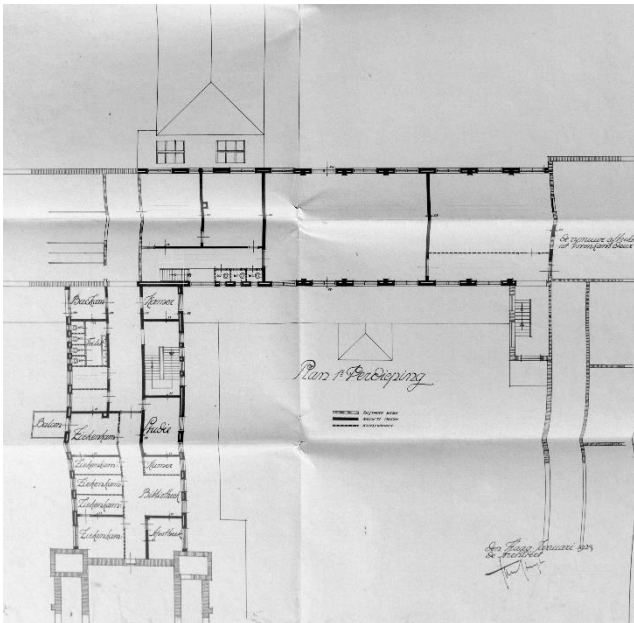
Van de keuken, dienkamer en provisiekamer is weinig meer over dan wat opgaand muurwerk. Er is een nieuwe kamerindeling gemaakt. Dit zal tijdens verbouwingen in 1974 (liftschacht) en in de jaren negentig zijn gedaan. Nu zijn er onder andere een kantoorruimte, een spreekkamer met bijbehorende toiletten en enkele toiletten voor mindervaliden. Historische afwerkingen van vloeren, wanden en plafonds zijn hier niet aangetroffen. In theorie is het mogelijk dat er nog oudere vloeren onder de huidige afwerkingen aanwezig zijn. Gelet het oorspronkelijke gebruik van de ruimten zijn oudere, bijzondere plafonds niet te verwachten.



De keuken is vermaakt tot vergaderkamer, toiletten in het verlengde zijn in de vroegere porvisiekamer uitgebouwd. Herinneringen aan oorspronkelijk gebruik zijn vervlogen.

8.3.2 De verdieping

Wanneer plattegrondtekeningen uit 1925 worden vergeleken met plattegrondtekeningen van de thans bestaande toestand, dan springt direct in het oog dat er in de loop der tijd op de verdieping veel is veranderd. Op de verdieping is van oudsher sprake van twee haaks op elkaar delen. Het deel in het verlengde van de kapel, met op de begane grond het bidkooi, heeft de hoofdingeling met middengang nog behouden. Aan de kamerindeling is veel veranderd. Zo zijn aan de zijde van de linker kloostercour sanitaire voorzieningen verdwenen (badkamer en toiletgroep) en zijn voormalige ziekenkamers tot grotere verblijfsruimten (kamers van zusters) samengevoegd. Ook aan de zijde van de rechter kloostercour is gewijzigd. Hier is de constante het trappenhuis. Indeling van vertrekken aan deze zijde is vrijwel volledig gewijzigd, afgaande op de bestektekeningen.



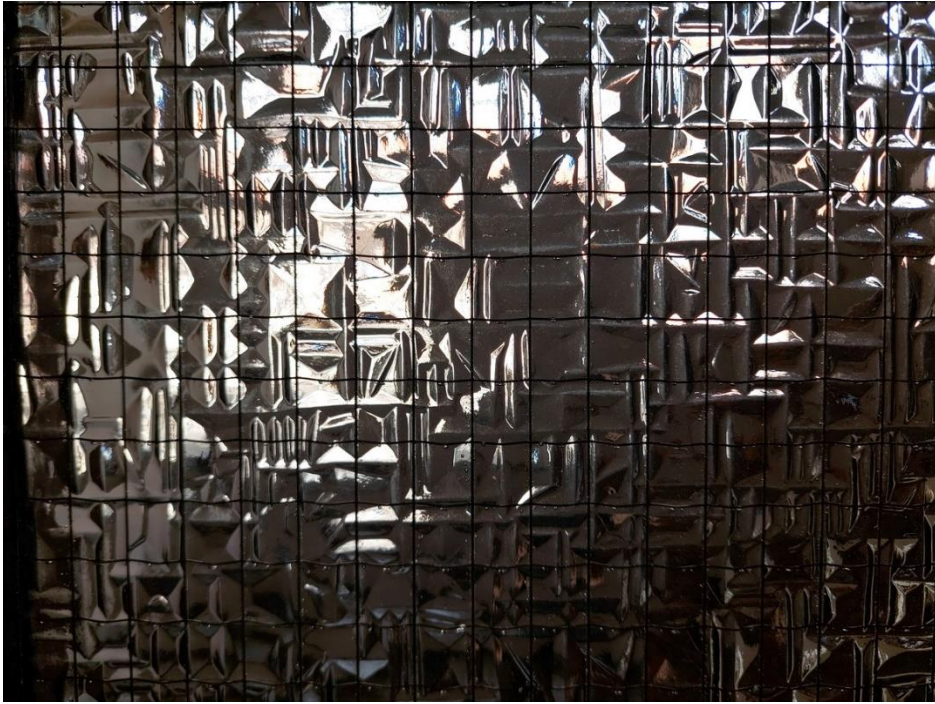
De plattegrond van januari 1925 met daarnaast de huidige plattegrond.



De middengang op de verdieping, boven het bidkoor, gezien door een recente pui in de richting van de kapel. Rechts de vernieuwde toegang tot het oude trappenhuis.



De meeste deuren zijn uit de jaren zestig en hebben bovenramen met gefigureerd draadglas. Op de rechterfoto zien we de deur naar het balkon in de kapel. Links van de deur uit 1925 een gals-in-loodraam. Vanuit de infirmerie op de verdieping kon op deze manier de kapeldienst worden bijgewoond.



Detail van het gefigureerde draadglas boven enkele deuren.



Enkele deurkozijnen zijn nog uit de bouwtijd, gelet op de scharnieren die in 1925 zijn te dateren. Op de rechterfoto een recent keukentje, ontstaan door opdeling van een studieruimte die deel uitmaakte van de infirmerie.

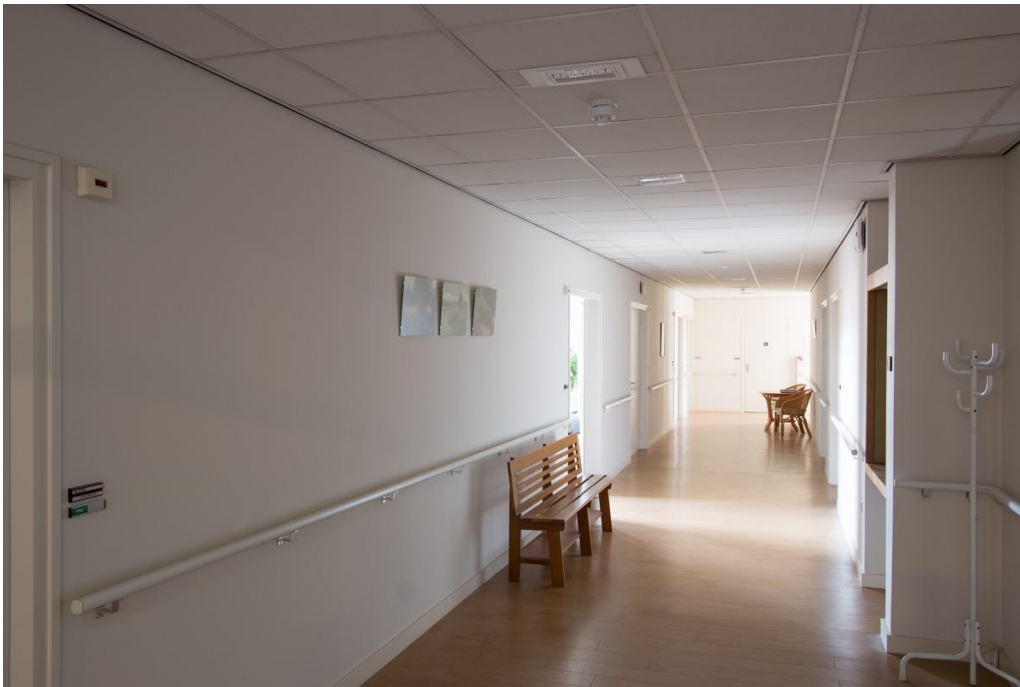


De oorspronkelijkheid van enkele deurkozijnen (en delen van de gangmuur) is ook vast te stellen aan de hand aan enkele oorspronkelijke profiellijsten en houten neuten.

Het tweede deel van de verdieping is in de jaren negentig opgedeeld in een stuk dat aan het kloostercomplex verbonden bleef en een stuk dat deel is uit gaan maken van het appartementencomplex dat in de Kweekschool werd gerealiseerd. Op de tekeningen uit 1925 is te zien dat op de verdieping een aantal grotere ruimten tot stand werd gebracht. Helaas is de beoogde functie van de ruimten niet op tekening gezet. Meest waarschijnlijk waren de ruimten bestemd als leslokalen voor leerlingen van de kweekschool, maar zeker is dat dus niet. Van de oorspronkelijke indeling is niets meer aangetroffen. In het laatste kwart van de twintigste eeuw, vermoedelijk omstreeks 1990, is de thans bestaande interieurindeling tot stand gebracht. De indeling omvat een middengang tussen kamers van verschillende grootte door, eindigend in een trappenhuis dat deel uitmaakt van de genoemde verbouwing.



De liftschacht is aangebouwd in 1974. Rechts op de foto met de liftdeuren een tot deuropening vermaakte vensteropening waarin oorspronkelijk glas-in-lood was gevat. Op de rechterfoto de pui die is geplaatst op het moment dat de middengang werd gecreëerd.



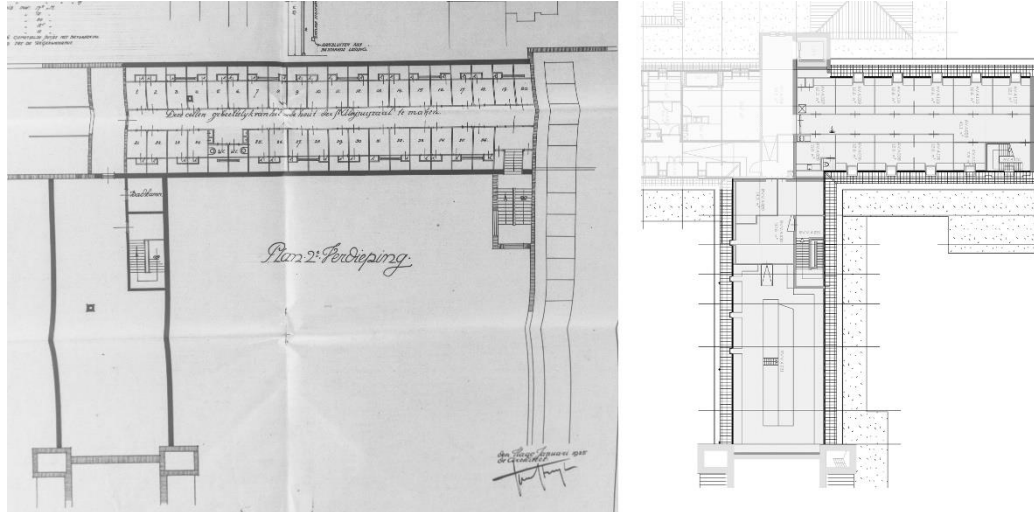
Zicht na de dubbele deuren in de pui van de voorgaande foto. Middengang met kamers, vermoedelijk in de jaren negentig tot stand gebracht.



In het bouwdeel haaks op de kapel is meer recent onder andere een kapsalon ingericht. De rechterfoto toont de trap aan het einde van de gang (jaren negentig).

8.3.3 De zolder

Op de zolder heeft het deel boven het bidkoor geen andere indeling dan afscheiding van het trappenhuis en een badkamertje. De laatste bestaat thans niet meer. De open zolder is met gebruikmaking van een aantal deuren uit de jaren zestig voorzien van een indeling van bergruimten voor de in het klooster woonachtige zuster. Geheel achterin is een oudere kastenreeks aanwezig die hier vermoedelijk in 1925 of anders kort daarop al is neergezet.



Plattegrondtekening van januari 1925 (links) en de plattegrond van de thans bestaande toestand.



De overloop van waaruit de zolders zijn ontsloten. Er wordt gekeken in de richting van de kapel. De linkerdeur geeft toegang tot de ruimte met het hoofdtrappenhuis.



Boven de voormalige infirmerie is een indeling met bergkasten gemaakt. De deuren zijn uit de jaren zestig van de vorige eeuw.



De oudere kastenreeks op de zolder boven de vroegere infirmerie, tegen de scheidingswand met de kapel.



De overloop met de lift in de schacht die in 1974 werd aangebouwd.



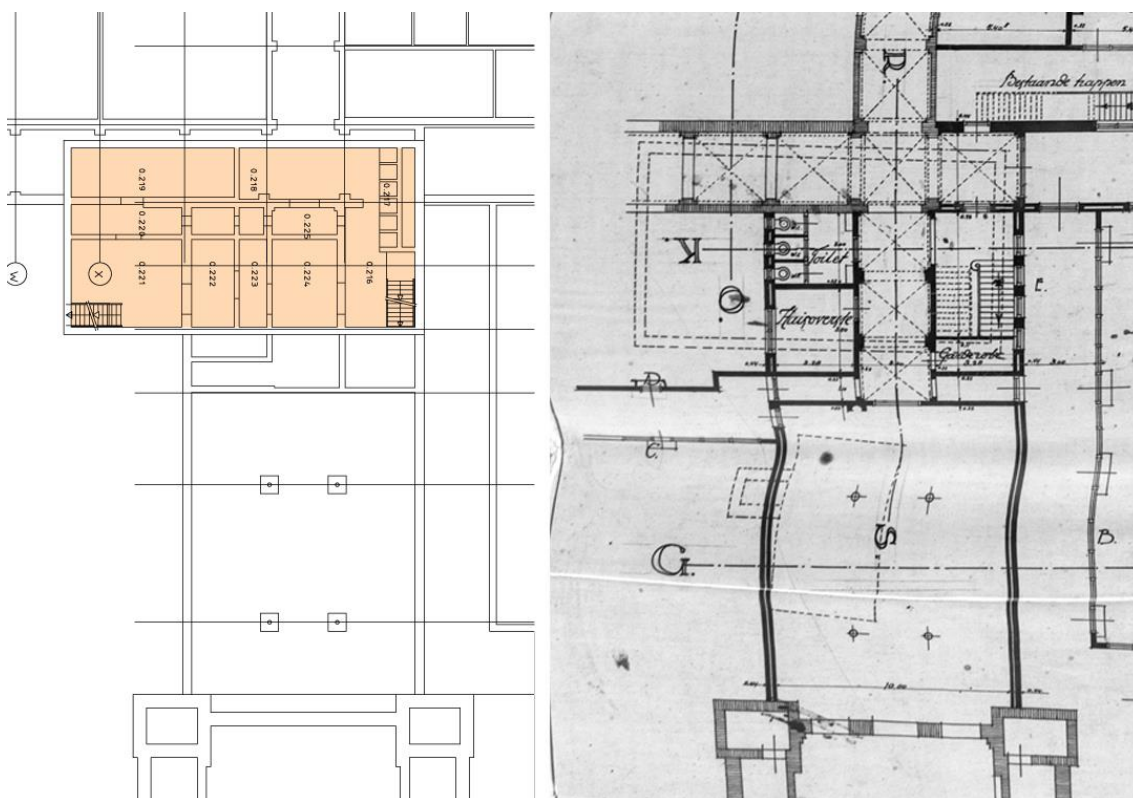
De oorspronkelijke indeling met cellen langs een middengang heeft plaats gemaakt voor kamers met jaren zestigdeuren en tegen de dakschilden een aantal vaste kasten.



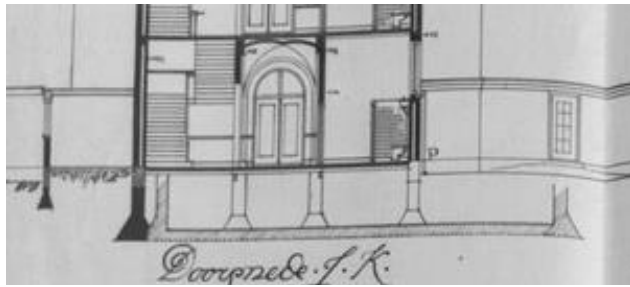
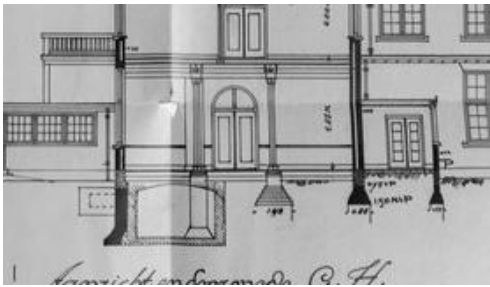
Boven het plafond van de zolder zijn nog restanten van het stucietplafond uit 1925 aanwezig. Rechts het gewelf in dwarsdoorsnede. De doorsnede toont ook de lambrisering in de recreatiezaal voor novicen.

8.3.4 De kelder

In de ontwerpfase diende men rekening te houden met twee bestaande kelders. Op te plattegrondtekening van januari 1925 is met enkele stippellijn een bestaande (te verwijderen) kelder getekend, een kelder die op dat moment onder het binnenhof 'Begijnhof' is gelegen en grenst aan het washuis uit 1891. De kelder is op doorsnedetekeningen uit 1925 met een tonwelf getekend. Een tweede, grotere kelder, is met dubbele stippellijn getekend en hoorde bij het werkhuis met bakkerij en mangelkamer, zoals in 1898 tot stand was gebracht. Deze in 1925 ruim een kwart eeuw oude kelder, wenste men voor wat het opgaande werk betreft, intact te laten.



De kelder in de huidige toestand. Rechts de kelder op de tekening van de plattegrond van de begane grond uit januari 1925.



Doorsnedetekeningen uit 1925 met links de tongewelfde kelder onder het bidkoor (links) en de laatnegentiende-eeuwse kelder grotendeels onder de kloostergang (rechts), ontdaan van kelderdek.

De kelder is toegankelijk middels een paneeldeur uit 1925, gelijk aan de meeste overige deuren in de gang. Een houten trap zonder stootborden vormt de opgang van de kelder naar boven. Het is een zeer eenvoudige trap die globaal in het tweede kwart van de twintigste eeuw is te dateren en daarmee vrijwel zeker de oorspronkelijke zal zijn. Een soortgelijke trap gaat vanuit de kelder naar de kloostercour. De kelder is niet erg hoog. Opstanden zijn nog laat negentiende-eeuws. Het kelderdek van stalen liggers en gemetselde troggewelven moet uit 1925 stammen, afgaande van doorsnedetekeningen waarop alleen de keldervloer en delen van de opstanden als bestand metselwerk zijn weergegeven. In 1925 is het gebruikelijk om met gewapend beton te werken, maar daarvoor is in 1925 klaarblijkelijk niet gekozen (daarmee is de constructie een laat voorbeeld).

In de kelder is één getoogde binnendeur aanwezig. Dit zou nog best een laat negentiende-eeuws deurtje kunnen zijn, al dan niet hergebruikt. In de kelder treffen we verder twee deuren uit 1920-1925 aan die hier liggen opgeslagen. Ze zijn gelegd op twee rond gemetselde kuipen waarvan niet duidelijk is waarvoor deze oorspronkelijke hebben gediend. Langs twee van de kelderwanden zijn legplaatsen gemaakt. In één geval zijn stenen legplaatsen gemaakt door tussen opstanden gewelfjes te metselen. In het andere geval zijn neuslijsten uitgevoerd waarop legplanken kunnen worden aangebracht (de planken zijn verdwenen). Niet alledaags is dat de geheel stenen legplaatsen oorspronkelijk deurtjes hebben gehad. Hierop wijzen de duimen die nog zijn achtergebleven na verwijdering van de deurtjes. Een laatste vondst zijn een aantal (jubileum)ramen van glas in lood. In één van de ramen zijn de jaartallen 1898 en 1948 aangetroffen. De precieze herkomst van de ramen is ons niet bekend. Vermoedelijk zijn de ramen hier in de jaren negentig terecht gekomen.



De legruimten in de kelder.





Kelderdeur (links) en keldertrap.



Binnendeur en gemetselde kuipen in de kelder.



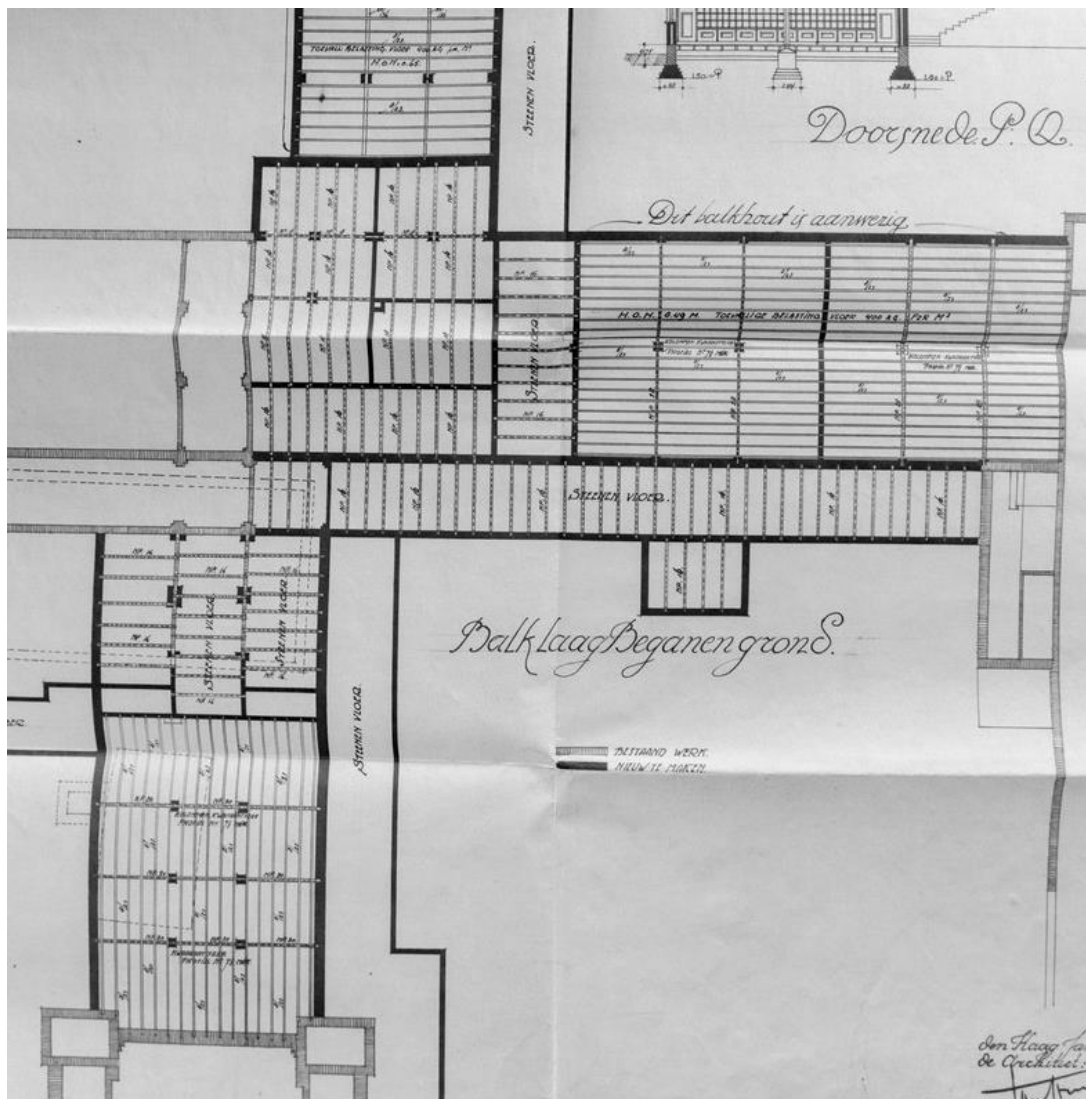
De keldertrap naar de kloostercour. Rechts de aangetroffen glas-in-loodramen uit 1948.

8.4 De constructies

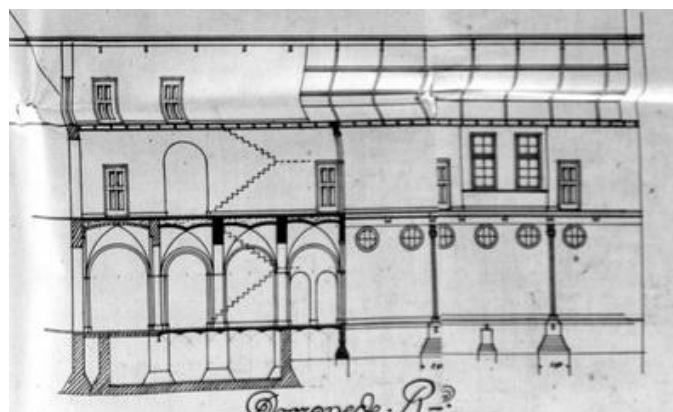
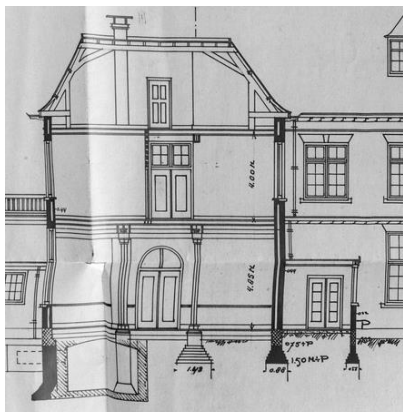
Uit doorsnede-tekeningen is op te maken dat de fundering van dit bouwdeel niet afwijkt van de fundering van de eerder gerealiseerde bouwdelen van het complex. Er is wederom sprake van een strokenfundering in baksteen. De aanlegbreedte van de fundering is 88 centimeter onder de gevels, de diepte is op 1,5 meter beneden peil bepaald. De fundering versnijdt symmetrisch en gaat aan de bovenkant over in een gemetseld grasraam. De gevels zijn uitgevoerd als spouwmuuren met een steens buitenblad en een halfsteens binnenblad.

Kolommen zijn voorzien van een gemetseld fundament, 1,44 meter in het vierkant in aanleg. Op de oudste tekeningen staan gietijzeren kolommen verbeeld. Op tekeningen van januari 1925 lijken die plaats gemaakt te hebben voor stalen kolommen.

De vloeren van de begane grond zijn op tekening voor ongeveer de helft weergegeven als stenen vloeren. Daarmee worden vloeren bedoeld bestaande uit stalen liggers (NP-profielen) en gemetselde troggewelfjes, zoals gesteld in de bouwtijd een beproefde maar ook al gedateerde methode. Deze vloerconstructies zijn aangebracht daar waar terrazzo- en/of tegelvloeren kwamen. Dat was het geval in de verkeersruimten, de sanitaire ruimten, de keuken en provisiekamer. Het staat niet vast dat deze vloerconstructies tijdens latere verbouwingen intact zijn gelaten. Met name in de keuken/provisiekamer kan op de oude constructie zijn ingegrepen. De houten vloeren van het bidkooi, de refter en de recreatieruimte voor novicen kreeg volgens tekening houten vloeren, op houten balklagen. Waar nodig werden onder de houten balken, stalen moerbalken (NP-profielen) aangebracht. Ook hier geldt dat de vloerconstructies tijdens het veldwerk niet zijn waargenomen, waardoor we dus niet zeker zijn of de constructies uit 1925 nog bestaan / intact zijn. Met name in de voormalige refter en recreatiezaal kunnen constructies uit de bouwtijd tijdens latere verbouwingen zijn verdwenen.

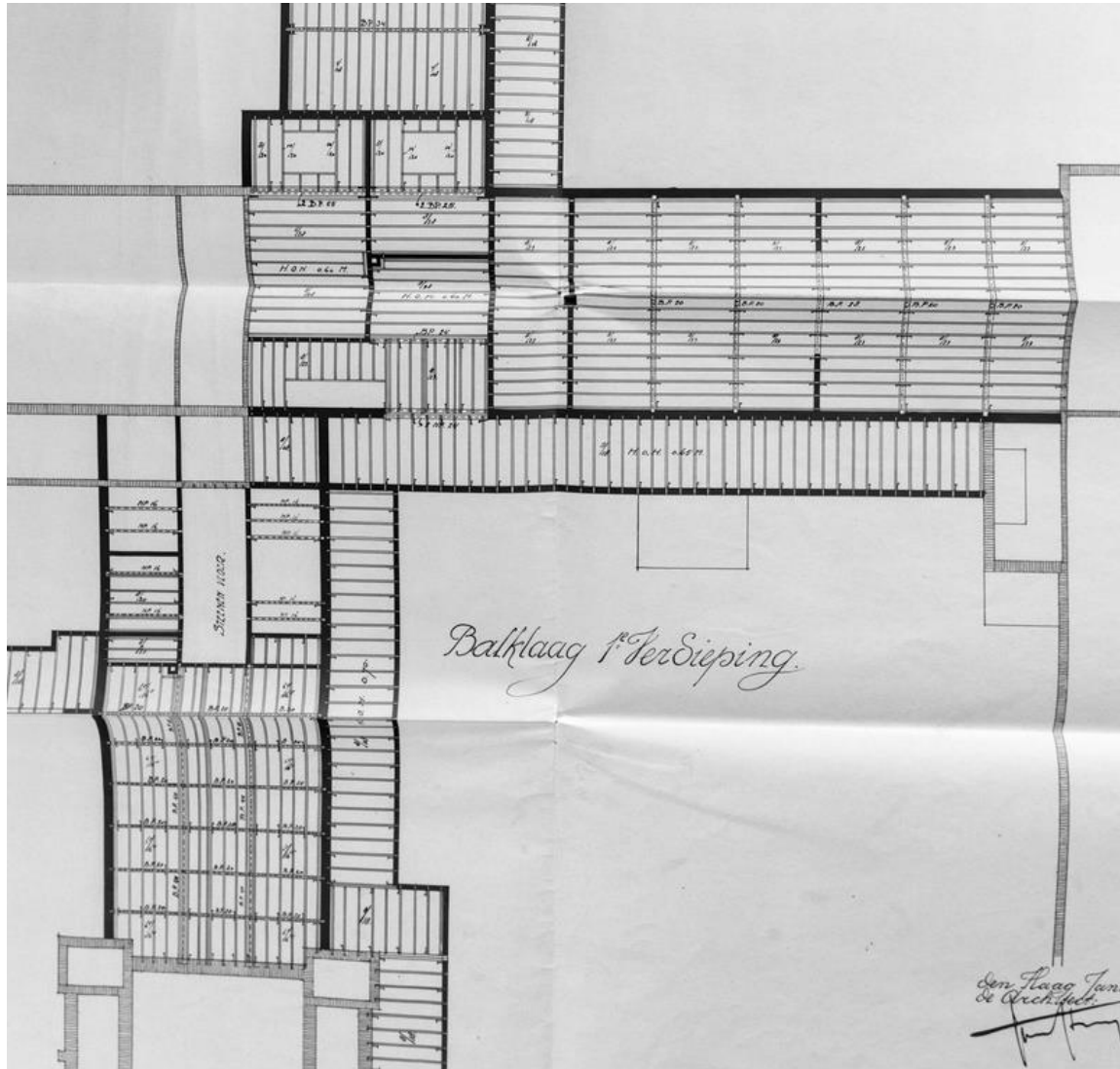


De balklaag van de begane grond op tekening van januari 1925 met deels stenen vloeren en deels houten vloeren (refter, recreatie en bidkapel).



De doorsnedetekeningen die over de bidkapel gaan. Poeren onder kolommen zijn te zien, alsmede de gemetselde troggewelfjes, de gemetselde kruisgewelven in de gang en de houten balklaag van de zoldervloer. In de dwarsdoorsnede ook het principe van de kap.

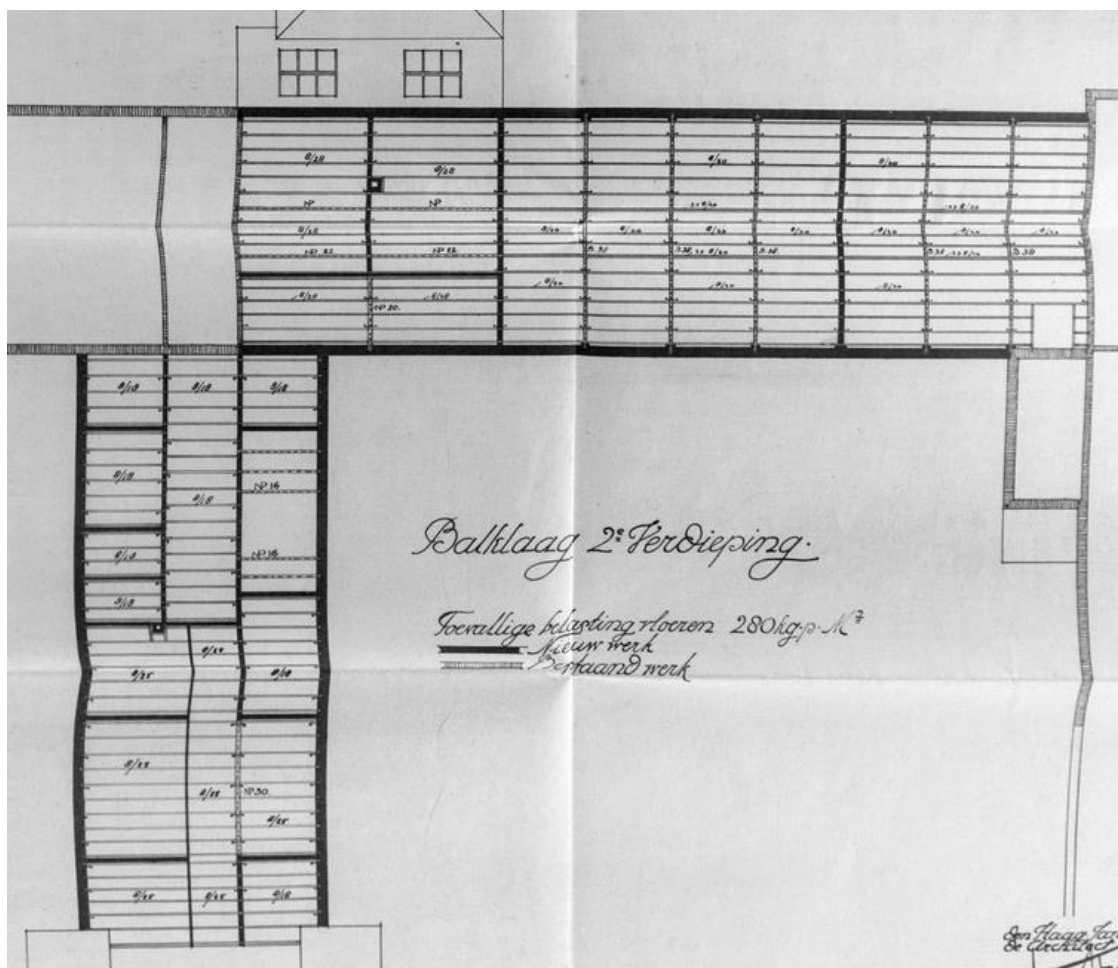
De tekeningen uit 1925 laten op de verdieping hoofdzakelijk houten vloeren zien, behalve boven de gemetselde kruisgewelven van de begane grond. Daar is een steenachtige vloer getekend. De draagconstructie van de houten vloeren zijn boven de grotere ruimten op de begane grond uitgevoerd met stalen moerbalken en houten binten. Boven het bidkoor zijn haaks op de moerbalken, over de kolommen zware BP-40 profielen gelegd. Het binten zijn hier met 6,5 x 16,5 centimeter standaard. Op doorsnedetekeningen zijn tussen de binten andreskruizen te zien.



De tekening van de vloerconstructie van de eerste verdieping.

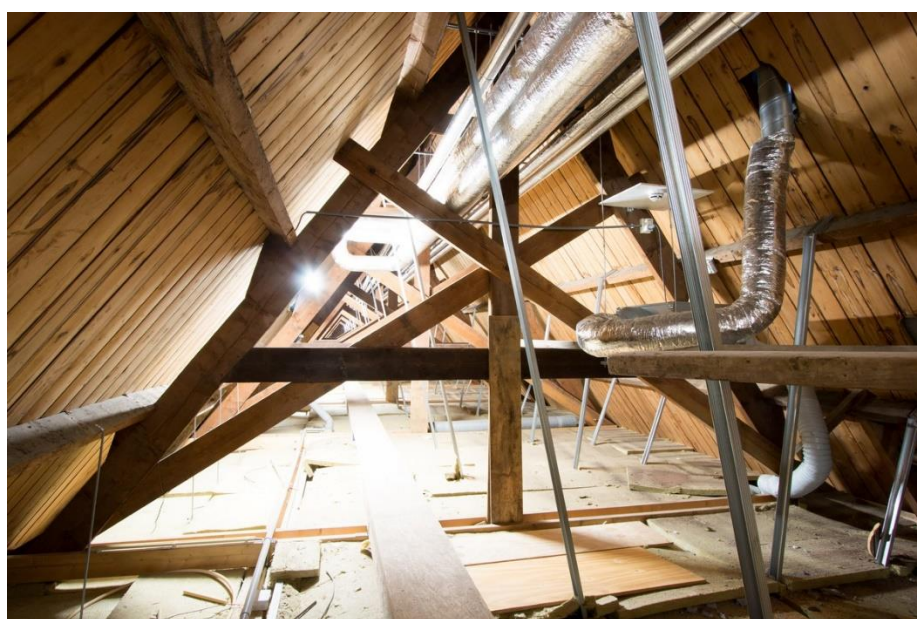
De zolderbalklaag is boven de vroegere infirmerie eenvoudig. De balken van de enkelvoudige balklagen zijn opgelegd in de gangmuren en in het binnenblad van de spouwgevels. Alleen ter plaatse van het trappenhuis zijn stalen liggers met gemetselde troggewelfjes gecombineerd. In de vleugel waarin oorspronkelijk de novicenrefter was te vinden, is sprake van samengestelde balklagen. Moerbalken in staal, binten in hout.

Tijdens het veldwerk zijn draagconstructies, kap daargelaten, niet in het zicht geweest. Het is dus mogelijk dat (delen van) de constructie in de loop der tijd zijn gewijzigd. Die kans is het grootst daar waar interieurindelingen ingrijpend zijn gewijzigd.



De vloerconstructie van de balklaag van de zolder.

De kapspanten van dit bouwdeel zijn identiek aan de spanten van de eerder opgeleverde delen van het kloostercomplex.



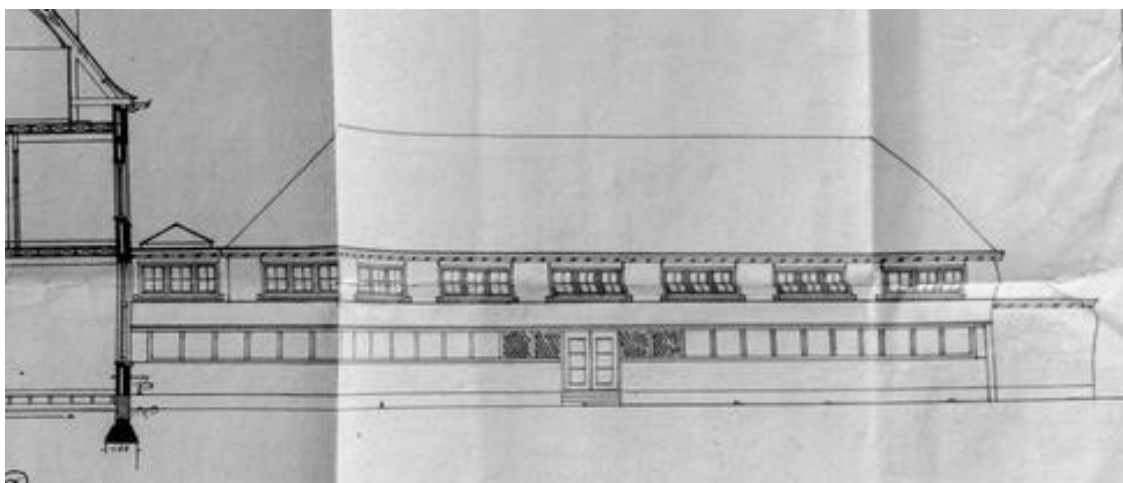
Deel van de spanten boven de secundaire plafonds. Hier is het tongewelf geheel verdwenen.

9

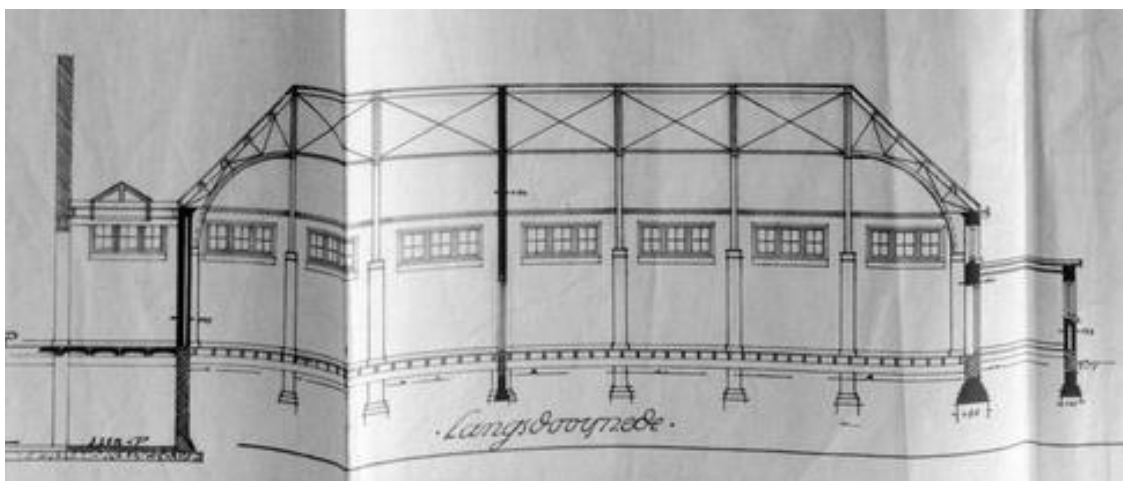
Gymnastieklokaal (1931)

9.1 Het ontwerp

Op een ongedateerde tekening, gesigneerd door Jan Stuyt te Den Haag (bestek nr 260c, blad 4), is een bouwplan te zien voor een gymnastieklokaal in het verlengde van kapel en bidkoor. Het gymnastieklokaal maakt deel uit van de uitbreiding van het klooster met novicenrefter zoals in het vorige hoofdstuk uiteen is gezet. In dat hoofdstuk werd geconcludeerd dat de ongesigneerde tekeningen van vóór januari 1925 moeten dateren. In januari 1925 werden namelijk aangepaste ontwerptekeningen gemaakt. Het is duidelijk dat de tekening van vóór januari 1925 niet ten uitvoer werd gebracht.



Geveltekening van vóór januari 1925 met een gang volledig langs refter en gymnastieklokaal.

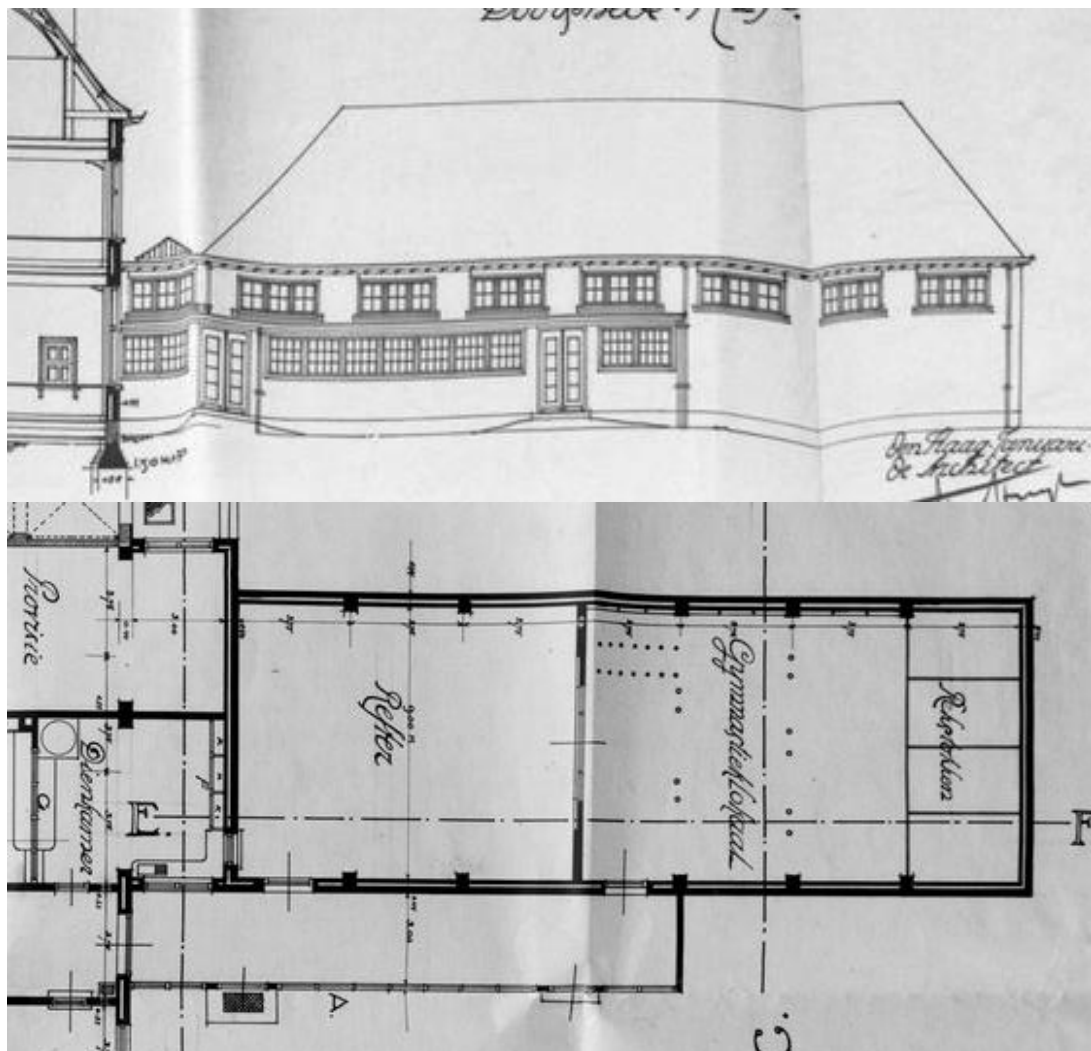


Doorsnedertekening waarop onder andere de in steel uit te voeren kapconstructie is te zien.

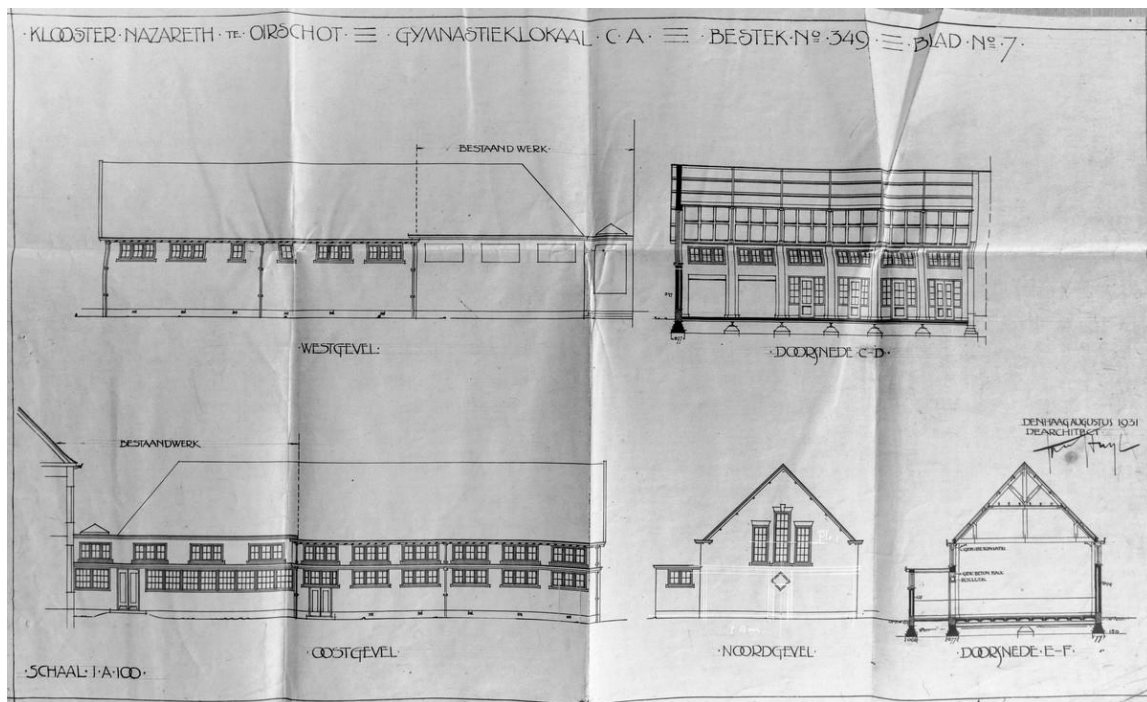
De in januari 1925 gemaakte tekening laat zien dat Stuyt op dat moment voornemens was om de gang niet langer over de volledige lengte uit te voeren. De gang eindigt bij de ingang tot het gymnastieklokaal. Op de tekening is te zien dat refter en gymnastieklokaal middels een pui met

elkaar in open verbinding konden worden gebracht. Het lijkt er op dat dit plan slechts ten dele werd uitgevoerd, dat enkele de refter naar dit plan werd uitgevoerd en niet het gymnastieklokaal. Voornaamste aanwijzing is een tekening van augustus 1931 waarop architect Stuyt een nieuw plan tekent voor een gymnastieklokaal in het verlengde van de dan al bestaande refter. Het nieuwe bouwplan voorziet in een gang over de gehele lengte van het gebouw. Wat hierbij opvalt, is dat hij Stuyt het ontwerp van de bestaande gang langs de refter niet doortrekt. In plaats van de aaneengesloten reeks twaalfruitsvensters ontwerpt hij een serie driestrooksvensters met vierruits ramen, wat hoger in de gevel geplaatst. Het is een opvallende keuze die zich niet eenvoudig laat verklaren. De tekening is genummerd blad 7, als onderdeel van bestek nr 349.

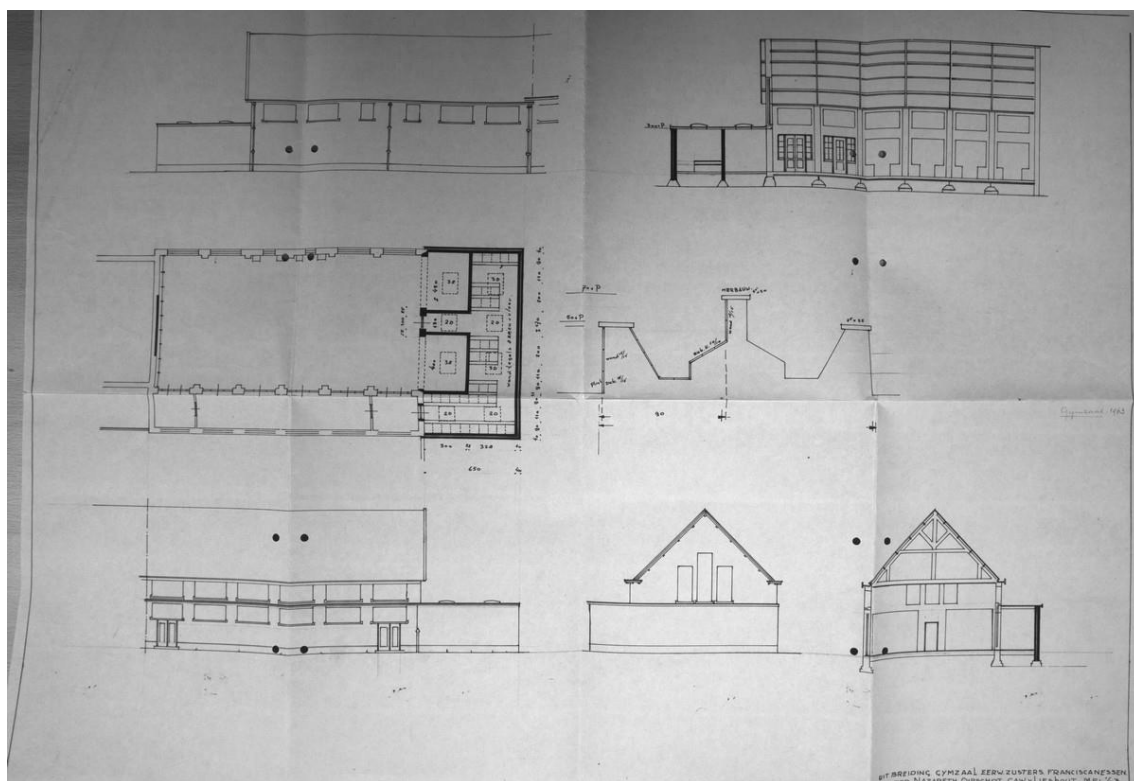
Het ontwerp laat zien dat er is afgezien van een stalen kapconstructies. In plaats daarvan zien we in doorsnede houten spanten van het type Hollands spant (wederom met verticale kreupele stijlen, maar nu met volledige nokstijl en steekschoren. Er is aandacht besteed aan de achtergeel, waaronder andere een ruit is siermetselwerk is voorzien met daarboven drie ranke vensters onder strekse bogen. De langsdoorsnede toont in de gangmuur een aantal binnenpuien voorzien van beglaasde paneeldeuren en zijlichten. De meisjes van de kweekschool zullen louter gymnastische oefeningen opgedragen hebben gekregen, voor (bal)spel zal geen plaats zijn geweest.



Combinatie van plattegrond- en geveltekeningen van januari 1925.



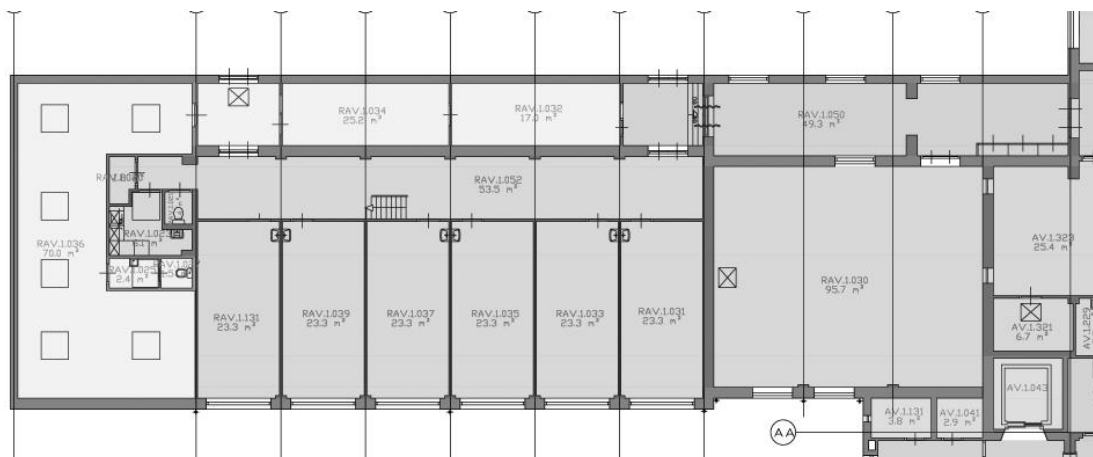
Tekening van de aanbouw van het gymnastieklokaal tegen de vijf jaar daarvoor gerealiseerde refter. Tekening augustus 1931.



De tekening van mei 1963, uitbreiding met toestellenberging en vermoedelijk kleedruimte.

In mei 1963 wordt er aan de achterzijde van het gymnastieklokaal aangebouwd. Dit gebeurt naar ontwerp van G.A.W. van Lieshout. De uitbreiding bestaat uit toestelbergingen met achterlangs vermoedelijk een kleedruimte. In de jaren negentig verliezen refter en gymnastieklokaal hun

De verbouwing van de gymnastiekruimte heeft meer voeten in de aarde. Hier wordt namelijk een parallelgang gemaakt én er komt een verdiepingsvloer in een deel van de ruimte. De meeste herinneringen aan de gymnastiekruimte verdwijnen. In de buitengevel komen ook grote vensteropeningen om daglicht toe te laten treden op de begane grond. De aanbouw uit 1963 wordt ingericht als museum van de Franciscanessen.



A photograph of a long, two-story brick building with a red-tiled roof. The building features multiple windows with white frames and some with shutters. In front of the building is a well-manicured garden with low hedges, a paved path, and a large bush. A tree is visible on the left side of the frame.

9.2 Het exterieur

175

blind. Of de dakbedekking nog uit 1925-1931 stamt, is niet duidelijk. Aangezien grote delen van het complex nieuwe dakpannen heeft gekregen, is het verleidelijk om aan te nemen dat dit ook bij het vroegere gymnastieklokaal en de refter is gedaan.



In detail twee van de toegevoegde vensters. In de ramen bovenin de gevel valt vooral de nieuwe beglazing in negatief opzicht op.



Het deel van de gang uit 1925 is gereconstrueerd, waarbij een nieuwe vensterindeling tot stand werd gebracht.

De gevel aan de zijde van de voormalige kweekschool is ook gewijzigd, maar minder ingrijpend. Voornaamste wijziging hier is de vernieuwing/reconstructie van het deel van de gang langs de voormalige refter. Hierbij is niet de oorspronkelijke raamindeling (en venstertypologie) aangehouden. Het deel van de gang dat bij de vroegere gymnastiekruijmtte gaat, heeft nog

oorspronkelijke deur- en vensteropeningen. Afgaande op de bouwtekeningen zijn de ramen in de kozijnen vernieuwd. De ramen hoog in de gevel zijn voorzien van nieuwe beglazing. De wijze waarop de ramen van het vroegere gymnastieklokaal aansluiten op de consoles van de bakgoot, is niet erg fraai.



De gang langs het gymnastieklokaal met geheel rechts de voormalige toestelberging en kleedruimte aangebouwd.



De voormalige refter.

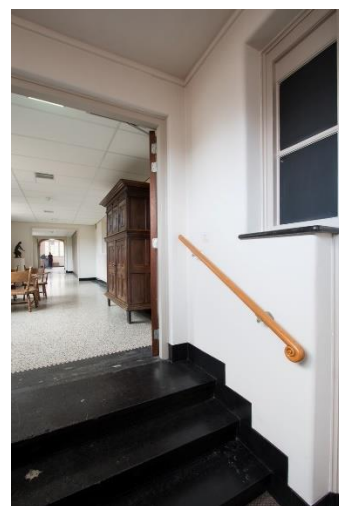
9.3 Het interieur

In het interieur is de begane grondvloer van de voormalige refter en de gereconstrueerde gang omhoog gebracht. Dit is in de refter duidelijk te zien, doordat er tussen de huidige vloer en de onderkant van de secundaire vensteropeningen in de gevel vrijwel geen ruimte bestaat. Waarom men hiertoe heeft besloten, is niet duidelijk. Het verhogen van de vloer heeft gevolgen voor de gang. Op de overgang van vroegere refter naar gymnastieklokaal is vanwege het gewijzigde niveau een trap noodzakelijk geworden. Dit trap is historiserend vorm gegeven, de gereconstrueerde trap heeft een historiserende terrazzovloer.

In de voormalige refter zijn herinneringen aan het oorspronkelijke gebruik in interieurelementen en interieurafwerkingen niet meer bestaand. Uit de bouwtijd zijn nog wel de consoles onder balken van de kapconstructie en de profilering van de omtimmering van die balken.



Detail van console en balkontimmering in de voormalige refter.



De gangvloer is ter plaatse van de voormalige refter omhoog gebracht. Dit is waarop op de overgang naar het vroegere gymnastieklokaal een trap tot stand is gebracht die er oorspronkelijk niet is geweest.

In de gang langs het voormalige gymnastieklokaal zijn een aantal van de deurpartijen die op tekening uit 1931 zijn weergegeven, bewaard gebleven. Deurbeslag is vernieuwd. De pui in de gang zelf, is van recente datum en geeft toegang tot een gedeelte van het gebouw dat thans als museum is ingericht. Vermoedelijk is onder de vloerbedekking nog een oorspronkelijke terrazzovloer aanwezig.

In het vroegere gymnastieklokaal is een kamerindeling met nieuwe scheidingswanden gemaakt. Een stalen trap uit de tijd van de functiewijziging leidt naar de toen toegevoegde verdieping. Historische elementen en afwerkingen zijn niet meer aanwezig. De kans dat achter huidige afwerkingen nog afwerkingen uit 1931 schuil gaan, wordt klein geacht.



De gang langs het vroegere gymnastieklokaal. De pui links is uit 1931, de pui in het midden is van latere datum.



De aangebouwde berging annex kleedkamer is omgebouwd tot museumruimte.



Twee van de vroegere toegangsdeuren tot het voormalige gymnastieklokaal.

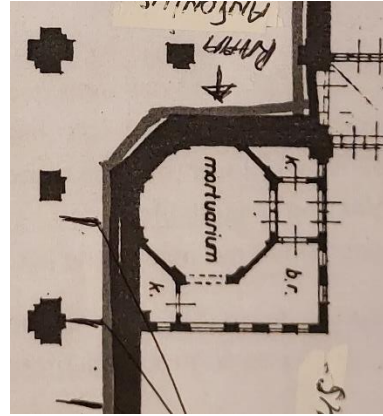


De gangen in de voormalige gymnastiekruijnte, links op de begane grond, rechts op de verdieping. Rechts is één van de balken van de kapsanten te zien.

10 Mortuarium (1960?)

[illegible]

BAAC:



Het exterieur bestaat uit twee gevels. Het gebouw grotendeels tegen de kapel uit 1909-1910 gebouwd.

10.3 Het interieur

Ook het interieur is betrekkelijk sober, en in die zin in lijn met het exterieur en passend bij de functie van het gebouw, waar frivoliteit niet op de plaats was. Ondanks de eenvoud is het interieur toch buitengewoon aardig. Dat komt niet alleen door het toch wel wat speelse ontwerp waarin een de achthoek als grondvorm is gebruikt. Die vorm is min of meer bepaald door de plaats waar huisje werd opgericht. Daar waar de zijbeuk van het schip van de kapel overgaat op het transept, is namelijk al drievijfde van de achthoek gevormd. De achthoekige grondvorm bood mogelijkheden om drie kleine bijruimten in drie hoeken van het gebouw tot stand te brengen, waaronder een kleine keuken en twee bergruimten. Het interieur verkeert nog vrijwel in oorspronkelijke staat. We treffen er tegenvloeren uit de bouwtijd, pleisterwerk en in de centrale ruimte een meer dan aardig plafond. Binnendeuren zijn oorspronkelijk en mogelijk is een deel van de inventaris ook van meet af aan al aanwezig.



Entreeportaal met stalen deuren en oorspronkelijke interieurafwervingen. Ook in de baarruimte zijn de interieurafwervingen uit de bouwtijd nog aanwezig.



Het keukentje. Rechts een armatuur, vrijwel zeker uit de bouwtijd. Ook meer in detail het grove pleisterwerk.

10.4 De constructies

Gegevens omtrent de constructie zijn niet vast komen te staan. Vermoedelijk is er sprake van een betonvloer en een plat dak op een houten balklaag.

11

Begraafplaats en kloostermuur

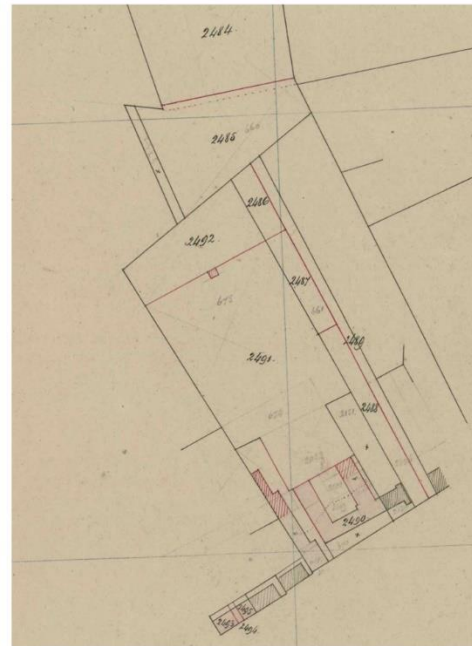
11.1 De kloostermuren

Bekend is dat het kloostercomplex in het verleden met een muur langs het terrein van het wereldlijke afgescheiden is geweest. Veel gegevens over de oudste kloostermuur zijn niet voorhanden. Naar verluidt, is er in 1834 voor het eerst sprake van een kloostermuur. Men gaat er vanuit dat die muur een ringmuur is geweest, en ten minste de toenmalige kloosterbebouwing omsloot. Mogelijk is het laatste restant van die oudst bekende muur gesloopt op het moment dat het baarhuisje dat een tijd lang geïsoleerd op de kloostercour heeft gestaan, verdween. Wanneer we dit baarhuisje door middel van kadastrale hulpkaarten projecteren, dan kunnen we vaststellen dat de positie van de achtergevel van het huisje correspondeert met de begrenzing van het gebouwde perceel op de kadastrale minuut van 1832.

1832



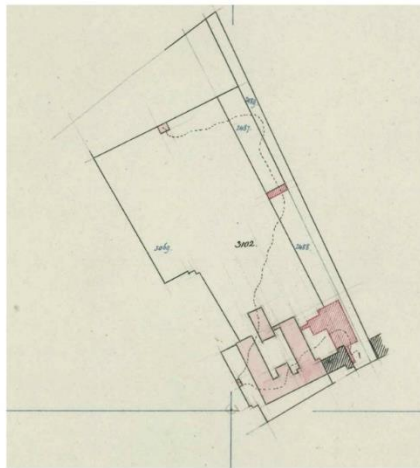
1872



De belangrijkste kadastrale kaarten met betrekking tot de complexbegrenzing. In 1872 wordt een grote tuin aangelegd met achterin de tuin, tegen een kloostermuur, een gebouwtje dat thans als kapelletje dient.

Aan de hand van kadastrale hulpkaarten lijkt vastgesteld te kunnen worden dat de toestand in dienstjaar 1872 wijzigt. In de kroniek van het klooster wordt vermeld dat er in 1871 een groter terrein binnen de ringmuur werd gebracht. In het kadaster is te zien dat verschillende percelen achter het klooster worden samengevoegd. Ook komt op grote afstand van het gebouwde complex een nieuwe perceelsgrens evenwijdig aan de straat mét tegen die lijn een klein gebouwtje waarin de we de huidige tuinkapel herkennen. De kadastrale kaarten maken duidelijk dat de kapel en de muur waarmee deze is opgetrokken, in dienstjaar 1872 voor het eerst zijn vastgelegd en dus in 1871 opgericht moeten zijn.

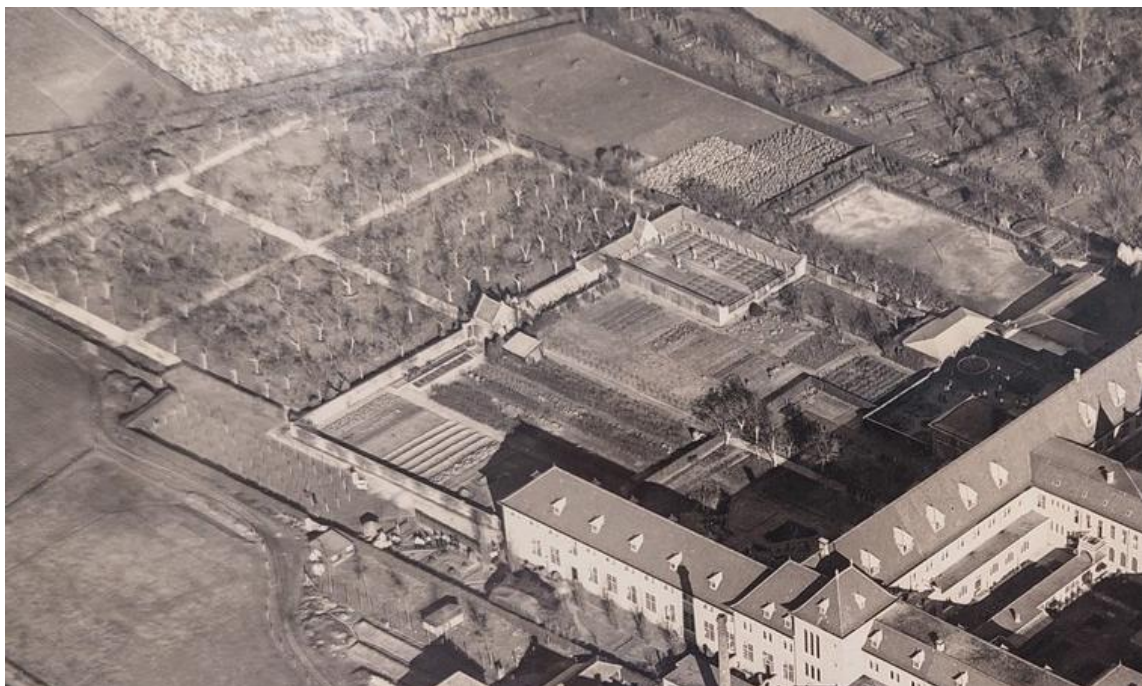
1894



1925



De kadastrale hulpkaarten waarop we links niet de begraafplaats, maar de druivenkast zien. Rechts voor de beeldvorming de het complex in 1925 waarbij de druivenkast wel is weergegeven, maar de begraafplaats niet.



Luchtfoto waarop we aansluitend op binnen de kloostermuur uit 1871 nóg een ommuring menen te zien. De laan met bomen achter het klooster, eindigt bij deze muur. Er lijkt sprake te zijn van een driedeling waarbij een binnentuin vooraf gaat aan een moestuin met begraafplaats en een boomgaard.



De negentiende-eeuwse kloostermuur uit 1837-1841 langs de Koestraat werd in het eerste kwart van de twintigste eeuw vervangen voor een muur naar ontwerp van Stuyt en Cuypers. De rechterfoto toont een laag schansmuurtje dat vermoedelijk in de jaren zestig in de plaats kwam van de muur naar ontwerp van Stuyt en Cuypers.



Het klooster den de scholen waren achter (klooster)muren gebracht, naar ontwerp van Stuyt en Cuypers.

Nadat in de jaren zestig van de vorige eeuw het slot was afgeworpen, kon de metershoge kloostermuur aan de zijde van de Koestraat worden geslecht. In plaats daarvan kwam een nog geen halve meter hoog schansmuurtje afgedekt met ezelsrug, ter afscheiding van de voortuin met de straat. Hoe lang dat muurtje er gestaan heeft, is niet duidelijk. De huidige hagen zijn in de jaren negentig aangeplant op de plaats van het vroegere schansmuurtje. Wat nog resteert, is een poort tussen klooster en rectorwoning. Op grond van het siermetselwerk en de bouw van het rectoraat in 1928, wordt deze van poortdeuren ontdane doorgang in dát jaar gedateerd. Het metselwerk is afgesloten met een bakstenen ezelsrug.



Overblijfsel van een poortdoorgang tussen rectoraat en klooster, te dateren in 1928.

Het kloostercomplex wordt tegenwoordig ter linkerzijde, aan de achterzijde en gedeeltelijk ook ter rechterzijde nog door een kloostermuur begrensd. Ter linkerzijde is die muur circa twee meter hoog en in baksteen gemetseld. Er is in kruisverband gewerkt. De muur heeft een regelmatig patroon van penanten gekregen en is afgedekt met een in baksteen uitgevoerde ezelsrug. Op één plek zijn hoekpijlers aangetroffen van een oorspronkelijke doorgang. De deuren zijn vervangen voor ijzeren exemplaren. De muur is nog grotendeels intact. Op één plek is een doorbraak in de bestaande muur waargenomen (ter plaatse van het schuurtje in de tuin). Deze muur is ook als beeindiging van het kloosterterrein aan de achterzijde voortgezet. Zo treffen we in het verlengde van één van de hoofdassen van de tuin een poort aan die op dezelfde wijze is uitgevoerd als de eerder beschreven doorgang links. Deuren zijn hier vernieuwd. Op basis van de detaillering van het metselwerk is bouw van de muur tijdens de grootschalige vernieuwingsfase in de jaren twintig van de vorige eeuw te plaatsen.



Kloostermuur die de linker begrenzing van het terrein vormt. Hier met oorspronkelijke doorgang tussen hoekleindpijlers.



De muur die de linker begrenzing van de tuin vormt. Op de rechterfoto zien we de oorspronkelijke doorgang aan de achterzijde (deuren vernieuwd).

De muur die de tuin ter rechterzijde begrensd, is duidelijk van latere tijd. Deze muur heeft een afwijkende afdekking en is in kettingverband gemetseld. Globaal lijkt dit muurwerk omstreeks 1960 te dateren.



De kloostermuur die de begrenzing aan de rechterzijde vormt, is van latere tijd, vermoedelijk jaren zestig.

De oudst nog resterende kloostermuur op het terrein, vormt de begrenzing van het niet voor publiek opengestelde deel van de kloostertuin. Het metselwerk onderscheidt zich van de twintigste-eeuwse kloostermuren in de zin dat er bij het optrekken van de muur veel sloopmateriaal is hergebruikt en een zuiver metselverband ontbreekt. Ook deze muur is voorzien van gemetselde penanten met regelmatige onderlinge tussenafstand. De Josephkapel is op kadastrale kaarten van 1872 al te zien. De muur bestaat ten minste uit twee delen. Op de hoek waar twee delen samenkomen, is te zien dat het deel dat in de richting van het gebouwde kloostercomplex gaat, jonger is. Vermoedelijk is het nieuwere deel een vernieuwingsfase. Vermoed wordt dat dit deel van de muur tijdens de grote verbouwing in de jaren negentig gesloopt is geweest, en later opnieuw werd opgebouwd.



De Josephkapel maakt deel uit van de kloostermuur die naar verluidt in 1871 werd opgetrokken.



De kloostermuur die vermoedelijk in 1871 werd opgetrokken, met in de achtergrond de Josephkapel.



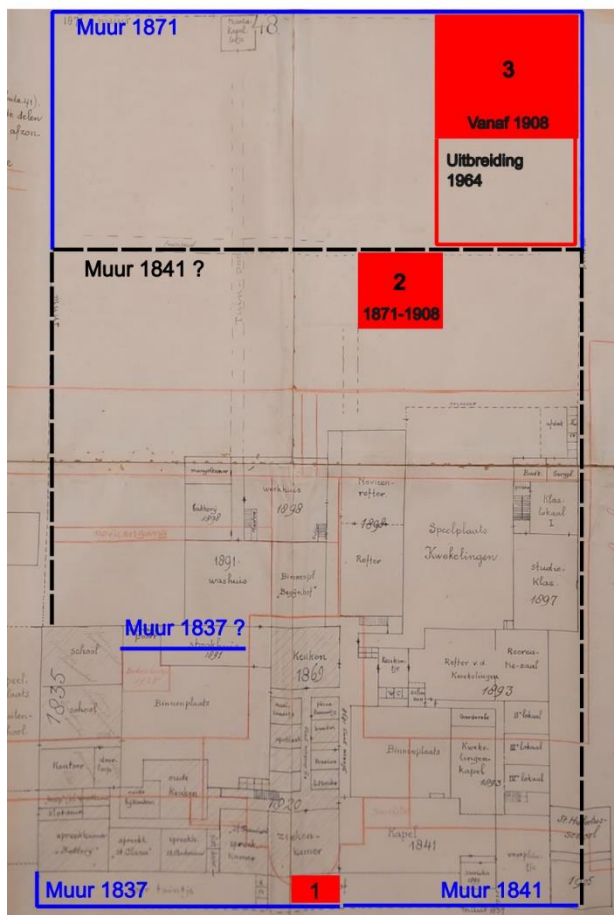
Deel van de muur dat werd vernieuwd, vermoedelijk tijdens de verbouwing in de jaren negentig.



Deel van de kloostermuur dat opnieuw werd opgetrokken. Op de linkerfoto de bouwnaad.

11.1 De begraafplaats

De huidige begraafplaats is in 1908 tot stand gebracht, ter vervanging van een begraafplaats die van 1871 tot 1908 dienst heeft gedaan en gelegen heeft waar in 1931 het gymnastieklokaal werd gebouwd. In het Nieuwe Instituut in Rotterdam is in het archief een omslag aanwezig met daarin plannen voor rectoraat, boerderij en kerkhof naar ontwerp van Stuyt (STUY23.3). Dit maakt aannemelijk dat de nieuwe begraafplaats in 1908 naar ontwerp van Stuyt werd gebouwd. Na voltooiing van het werk, vonden enkele herbegravingen vanuit de oude begraafplaats plaats, zo blijkt uit een gravenplan van de nieuwe begraafplaats met daarop onder andere het graf van de in 1882 overleden rector De Bekker.



Tekening van het complex naar geheugen gemaakt omstreeks 1925. In rood zijn door de auteur de drie begraafplaatsen aangegeven (vergroting van de derde in 1964 is met een kaderlijn verbeeld). In blauw zijn de kloostermuren in beeld gebracht. In zwarte lijn een muur die gedeeltelijk niet op tekening staat, maar er wel geweest moet zijn. De muur kan evengoed uit 1841 als uit 1871 zijn, of een jaar in de periode daartussen. De muur is op luchtfoto's te zien en begraafplaats 2 is er vermoedelijk tegenaan gezet.

De ontwerptekeningen van de hand van Stuyt zijn niet geraadpleegd (bezoek aan Het Nieuwe Instituut maakte geen deel uit van de opdracht). In het archief van de zusters zijn blauwdrukken van de tekeningen niet aangetroffen. Hier zijn wel vier bladen te zien met overzicht van de graven op de begraafplaats te vinden. De oudste toont de graven die tussen 1908 en 1924 zijn aangelegd, met daarbij twee herbegravingen. Naast rector De Bekker werden ook de overblijfselen van Eerwaarde Moeder Saphina die in 1883 overleed en eerwaarde Moeder Bernarda, die zes jaar later stierf, opnieuw ter aarde gesteld. De tekening toont vier velden met twintig graven en een kruisvormig pandenpatroon. Drie van de vier velden bevatten 20 graven, in een 20 van vier rijen en vijf kolommen. Eén veld heeft een zesde kolom en bevat derhalve 24 graven.

Een tweede blad toont de begravingen die tussen 1924 en 1944 plaatsvonden. We zien geen uitbreiding, omdat de restanten van rector De Bekker en Moeder-oversten nog op dezelfde plek zijn getekend als op het eerste blad. Dat betekent dat overige graven hergebruikt werden óf dat er in bestaande graven werd bijgelegd. Op het tweede blad is ook te zien dat het kruisende pad inmiddels (vermoedelijk vanwege ruimtegebrek) is opgeofferd ten behoeve van extra graven. Die graven zijn in 1925-1927 aangelegd, waardoor deze ook zijn te zien op de oudste luchtfoto's die van de begraafplaats bekend zijn. Op de tweede tekening is te zien dat alle velden inmiddels 24 graven bevatten. De zusters moesten dus wat inschikken.

Op het derde blad is het kruispad geheel verdwenen waardoor er feitelijk nog maar twee grafvelden over zijn. De begraafplaats biedt op dat moment ruimte aan 66 graven per veld, dus 132 graven in totaal. De rectoren hebben nu prominente plek kort op de het kruisbeeld behouden. De zustergraven dateren van 1922 tot en met 1944. Een aantal van veertien graven is ongebruikt. Een laatste blad laat twee keer zestig graven zien. Al deze graven zijn van 1944 tot en met 1964. Rector De Bekker heeft het veld moeten ruimen en ook enkele van de moeder-oversten hebben hun plaats af moeten staan. In de jaren zestig werd besloten om de begraafplaats uit te breiden.

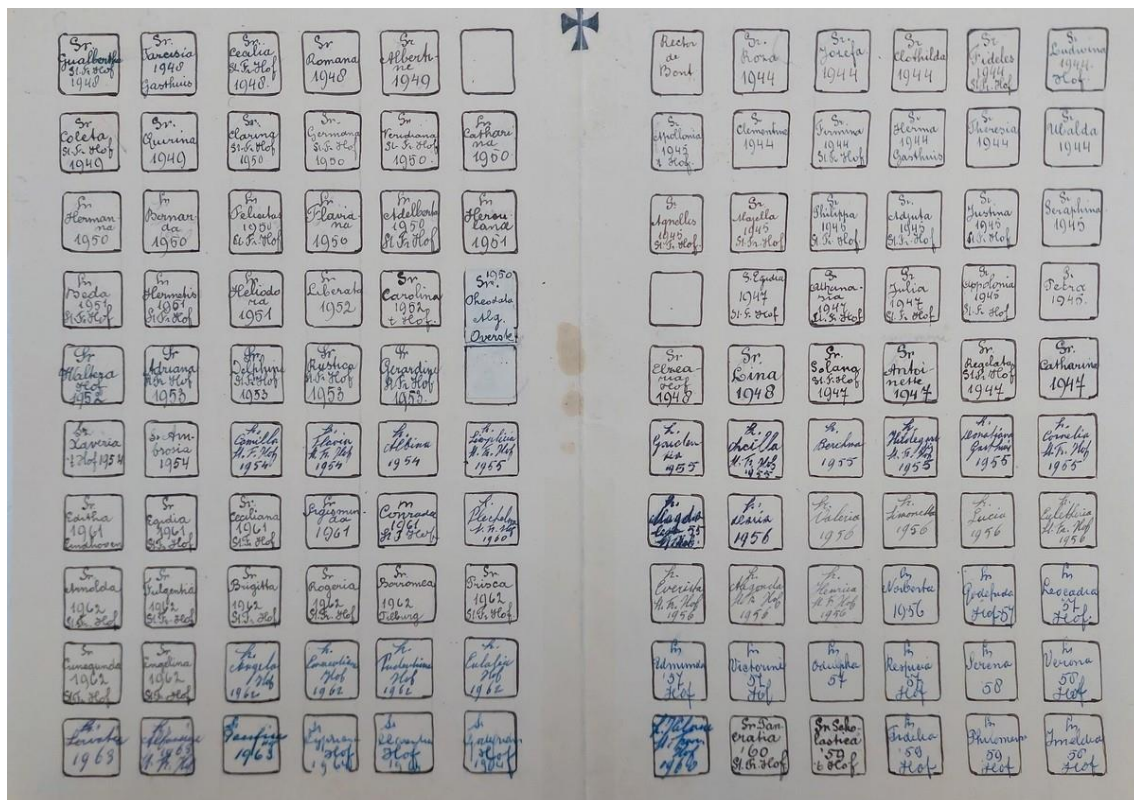
St. Theresia 1910 Hof	St. Anna 1910 Hof	St. Mathia 1910 Hof	St. Joudica 1910 Hof	St. Hec 1910 Hof
St. Melida 1911 Hof	St. Paschalis 1911 Hof	St. Moeder 1911 Hof	St. Agatha 1911 Hof	St. Nicola 1911 Hof
St. Beatrix 1912 Hof	St. Claudia 1913 Hof	St. Apollonia 1913 Hof	St. Felicia 1913 Hof	St. Magdalena 1913 Hof
St. Marius 1914 Hof	St. Joseph 1915 Hof	St. Anthonia 1915 Hof	St. Barbara 1915 Hof	St. Jozef 1915 Hof

St. Hec 1910 Hof	St. Anna 1910 Hof	St. Mathia 1910 Hof	St. Joudica 1910 Hof	St. Hec 1910 Hof
St. Melida 1911 Hof	St. Paschalis 1911 Hof	St. Moeder 1911 Hof	St. Agatha 1911 Hof	St. Nicola 1911 Hof
St. Beatrix 1912 Hof	St. Claudia 1913 Hof	St. Apollonia 1913 Hof	St. Felicia 1913 Hof	St. Magdalena 1913 Hof
St. Marius 1914 Hof	St. Joseph 1915 Hof	St. Anthonia 1915 Hof	St. Barbara 1915 Hof	St. Jozef 1915 Hof

St. Theresia 1910 Hof	St. Mathia 1910 Hof	St. Tivolda 1910 Hof	St. Anthonia 1910 Hof	
St. Melida 1911 Hof	St. Paschalis 1911 Hof	St. Moeder 1911 Hof	St. Agatha 1911 Hof	St. Nicola 1911 Hof
St. Beatrix 1912 Hof	St. Claudia 1913 Hof	St. Apollonia 1913 Hof	St. Felicia 1913 Hof	St. Magdalena 1913 Hof
St. Marius 1914 Hof	St. Joseph 1915 Hof	St. Anthonia 1915 Hof	St. Barbara 1915 Hof	St. Jozef 1915 Hof

St. Theresia 1910 Hof	St. Mathia 1910 Hof	St. Tivolda 1910 Hof	St. Anthonia 1910 Hof	
St. Melida 1911 Hof	St. Paschalis 1911 Hof	St. Moeder 1911 Hof	St. Agatha 1911 Hof	St. Nicola 1911 Hof
St. Beatrix 1912 Hof	St. Claudia 1913 Hof	St. Apollonia 1913 Hof	St. Felicia 1913 Hof	St. Magdalena 1913 Hof
St. Marius 1914 Hof	St. Joseph 1915 Hof	St. Anthonia 1915 Hof	St. Barbara 1915 Hof	St. Jozef 1915 Hof

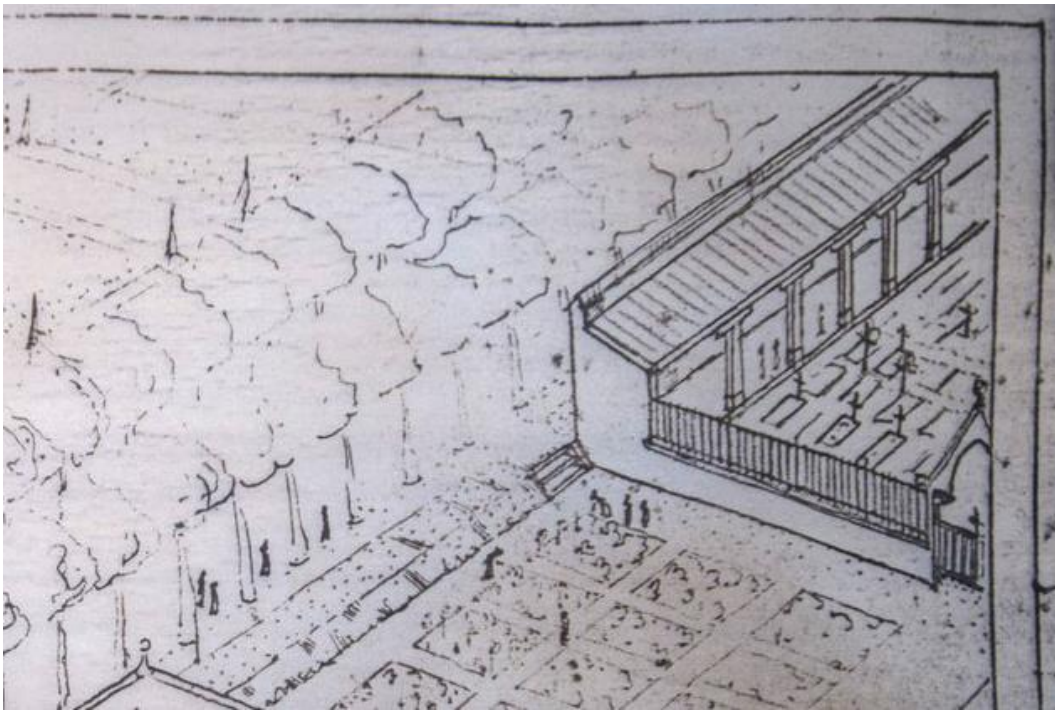
De graven uit 1908-1924 met drie herbegravingen (twee oversten en één rector). In het vlak rechtsboven zijn als enige zes kolommen. In 16 jaar tijd werden de lichamen van tachtig zusters ter aarde gesteld.



Tekening met graven uit de periode 1948-1964. In 16 jaar tijd werden een kleine 120 zusters ter aarde gesteld.

Ondanks dat we niet over de bouwtekeningen van de begraafplaats beschikken, kunnen we wel gebruik maken van de perspectieftekening van het kloostercomplex, door Cuypers en Stuyt. De tekening toont slechts een hoekje van de begraafplaats. Wat we zien en kunnen afleiden is dat de begraafplaats aan drie zijden voorzien was van een open gang onder lessenaardak dat ondersteund werd door een zuilenreeks. De muren waar de daken tegenaan lopen, zijn getekend met een boven het dak uitkomende ezelsrug. Aan de voorzijde wordt de begraafplaats begrensd door een lage schansmuur met daarop een traliwerk en in het midden een poort met spitsboog. De situatie op de perspectieftekening komt aardig overeen met de oudste foto die we van de begraafplaats kennen, met dien verstande dat de poort niet uitgevoerd lijkt te zijn. De fotograaf die de foto maakte, richtte de camera buiten de begraafplaats, over het middenpad, in de richting van het Christuskruis dat het focuspunt van de begraafplaats. Op de foto zien we links tegen de kopmuur van de gang een Heiligebeeld, mogelijk de Heilige Hendricus, die tegenwoordig een ander plekje bij de begraafplaats heeft gekregen.

In 1962 werd een plan gemaakt om de begraafplaats te vergroten. Dit plan werd ten uitvoer gebracht. De vergroting had ook consequenties voor de bestaande begraafplaats. Het concept van de overdekte gangen bleven bestaan, maar werd wel geheel nieuw uitgevoerd. Daarbij maakten kopgevels plaats voor nieuw werk met daarin een doorgang onder segmentboog en wat gekkige ornamentiek in de vorm van een gestucte en gecanneleerde pilaster. Die pilasters zien we overigens ook terug bij het kapelletje met Christuskruis. Op oude luchttoto's menen we hier twee keer twee zuiltjes te kunnen onderscheiden, waardoor ook hier de conclusie luidt dat het kapelletje in de jaren zestig opnieuw werd gebouwd waarbij men niet voor een exacte kopie koos maar voor een kopie op in hoofdvorm.



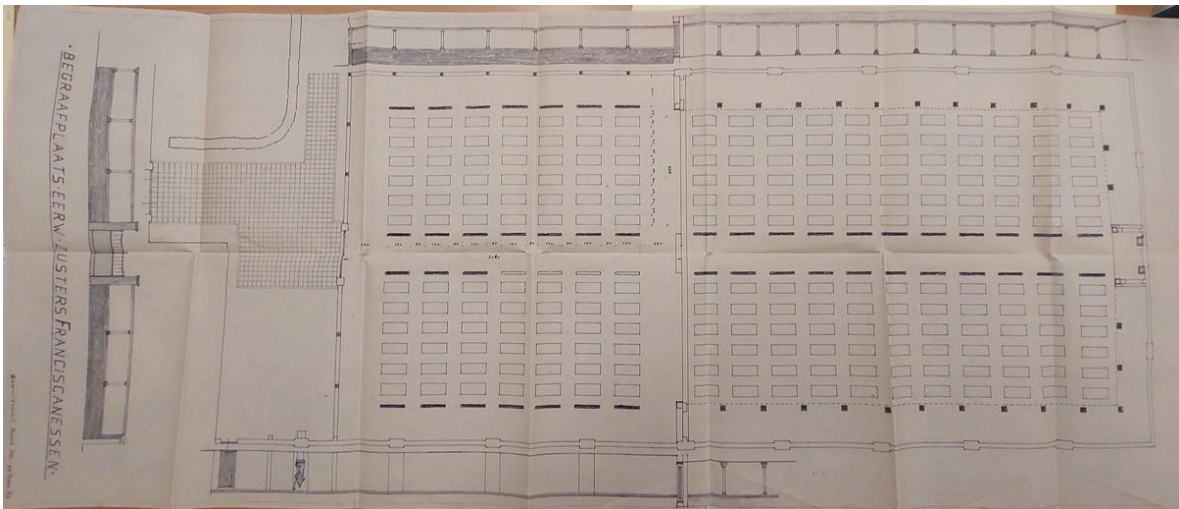
Detail van de perspectieftekening van Cuypers en Stuyt.



Oudst bekende opname van de begraafplaats.



Opname uit omstreeks 1928 waarop te zien is dat het kruispand is opgeofferd. Op de opname is het traliehek aan de voorzijde vrij goed te zien. Op de begraafplaats staan in het midden twee kruisbeelden (zie de slagschaduw) en mogelijk één heiligenbeeld.



Tekening uit 1962 met een plan voor uitbreiding van de begraafplaats. Vermoedelijk kwamen pas na die tijd de eerste grafkruizen op de begraafplaats.



De begraafplaats in de jaren tachtig.



De begraafplaats anno 2024.



Het metselwerk met segmentboog zal uit 1962 dateren en vervangt blinde kopgevels. De kapel moet in 1962 vernieuwd zijn, gelet op soortgelijke detaillering. In hoofdopzet grijpt de kapel terug op het oorspronkelijke ontwerp.



Vijf kruizen in rij. Tegen de achterwand zerken met namen van (in het buitenland) overleden zusters van de Congregatie.



Detail van één van de kolommen met een voor ons onbekende stempel. Vermoedelijk slaat het cijfer 59 op het productiejaar van de kolom en vond er begin jaren tachtig grootschalige vernieuwing plaats. Rechts metselwerk uit de jaren zestig.



Eén van de schotels van de kruiswegstatie. Maker en herkomst onbekend.

12

Het rectoraat (1928)

12.1 Ontwerp

Het rectoraat werd in 1928 gebouwd naar ontwerp van architect Stuyt. Het rectoraat werd gebouwd op de plaats van een aantal oude woningen aan de Koestraat, welke nog zijn te zien de op perspectieftekening van het masterplan van Cuypers en Stuyt. In dit masterplan zou het rectoraat rechts van de kweekschool komen te staan. Ontwerptekeningen van het rectoraat hebben we in het archief van de Zusters niet aangetroffen. Vermoedelijk beschikt de gemeente Oirschot wel over bouwtekeningen. Het ontwerp van het rectoraat is in de tijd vrij standaard, vanwege het vlokvormige volume, het samengestelde dak, de driehoekige kapelletjes en de venstertypologie. Aardig aan het ontwerp, is dat Stuyt de werkkamer zowel geaccentueerd heeft als ondergeschikt heeft gemaakt door het in de hoek terug te laten springen en betrekkelijk laag aan te laten kappen op de rest van het huis. In het masterplan is ook een op deze manier ondergeschikt gemaakt hoekvolume te zien, maar daar gaat het om een entreeportaal. Qua indeling is het huis sterk gestoeld op traditie in de zin dat een gang leidt tussen kamers-en-suite (links) en een werkkamer, trappenhuis en keuken (rechts). De gevelarchitectuur is in de bouwtijd duidelijk moderner dan de vormgeving van de gevels van het klooster, waarvan het masterplan dan al ruim twintig jaar eerder werd gemaakt. Architectonische samenhang is vooral gecreëerd door soortgelijke, ver overkragende bakgoten uit te voeren. In het oorspronkelijke plan zorgde de kloostermuur aan de Koestraat ook voor eenheid.



De voorgevel en de rechter zijgevel van het rectoraat. In de voorgevel in de hoek de voormalige werkkamer van de rector welke in het ontwerp zowel geaccentueerd als ondergeschikt is. De rechter zijgevel met vensteropeningen voor toilet, keldertoegang, trappenhuis en keuken. Kleurstelling van het houtwerk gewijzigd.

12.2 Het exterieur

Het exterieur verkeert in oorspronkelijke staat voor wat betreft de gevelindeling en de in de gevel aanwezige elementen (deuren en vensters). Wel zijn er rolluiken toegevoegd en is vrijwel zeker de

kleurstelling van kozijnen en ramen gewijzigd. Op de begane grond hebben oorspronkelijk ook rolluiken gezeten, gelet op de rolluikkasten die in het interieur zijn waargenomen. Bijzondere onderdelen van de gevel zijn de glas-in-loodramen van het trappenhuis (linker zijgevel), de loggia (achtergevel) en de met zorg gedetailleerde entreepartij (voorgevel). Het glas-in-lood van het bovenlicht van de entreepartij is secundair, zo blijkt uit oude foto's. Schootstenen en schoorsteenkapen zijn op de oudste foto al te zien.



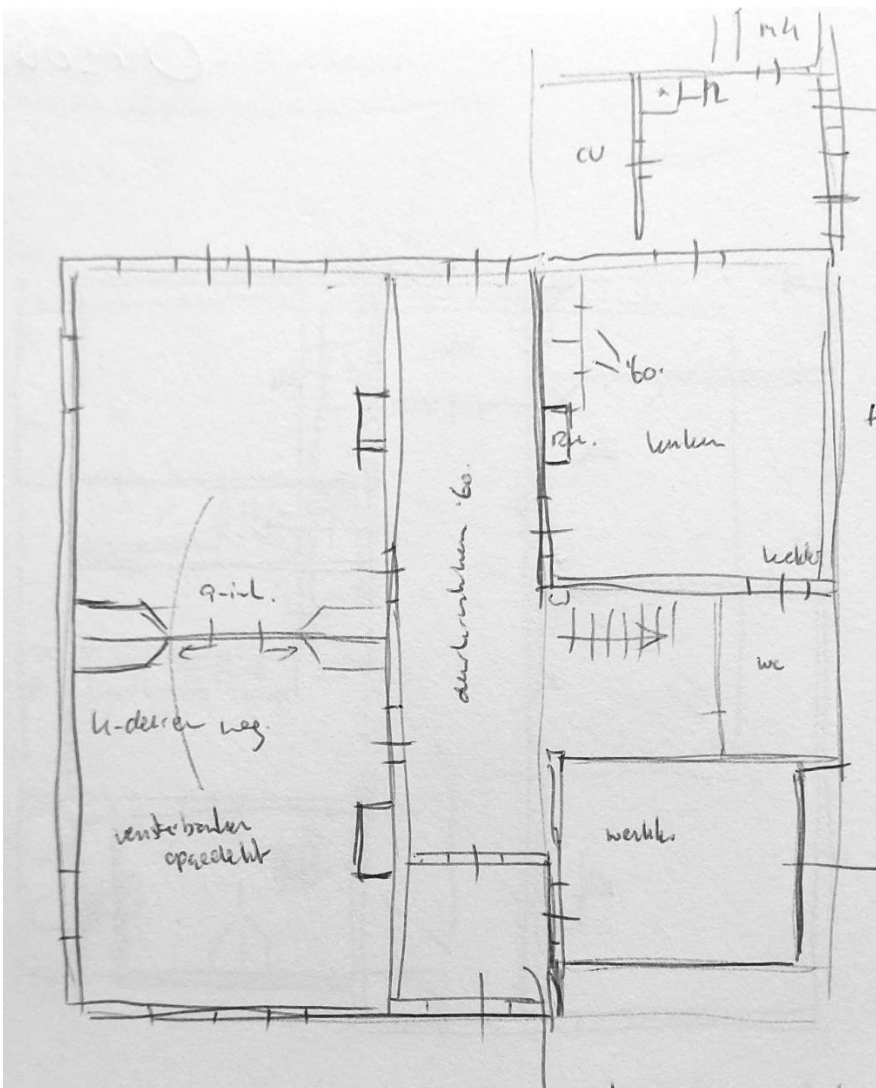
Archiefopname van de voorgevel met oudere kleurstelling en nog geen glas-in-lood boven de voordeur. Rechts de entreepartij waarbij een schansmuurtje het onderscheid tussen woning en werkkamer aanzet.



Oorspronkelijke uitbouw (kadaster) met toegang voor de meid die via de bijkeuken de keuken kon bereiken. Opname rechts toont de achtergevel met loggia, in oorspronkelijke staat (kleurstelling en rolluik uitgezonderd).



Uitbouw met tuindeur. Rechts detail van de loggia met oorspronkelijke afwerkingen van onder andere de vloer. Metselwerk is later gewit.



Veldwerkschets van de indeling op de begane grond.

12.2 Het interieur

De begane grond heeft de oorspronkelijke indeling behouden. Er is sprake van een gang van voor- naar achtergevel, voorzien van een oorspronkelijk halletje dat een deur naar de werkkamer heeft en een tocht-pui uit de bouw-tijd. Het trappenhuis staat met de gang in open verbinding, door gebruikmaking van een rondboog in de dragende binnenmuurmuur. Onder het trappenhuis is het toilet gesitueerd én de toegang tot de kelder, welke de deur in de keuken achter het trappenhuis heeft. Dat laatste is gebruikelijk, omdat het de meid was die vanuit de keuken proviand en andere zaken uit de kelder haalde. Links van de gang zien we de in de jaren twintig nog vrij gebruikelijke kamer-en-suite met kasten en schuifdeuren.

Op de begane grond zijn nog vrij veel elementen en afwerkingen uit de bouw-tijd behouden gebleven. Tot de elementen behoren de binnendeuren (inclusief kozijnen en perklijsten), de trap en schouwpartijen. De laatste zijn niet tegen de buitengevels gesitueerd, maar tegen de gangmuur, wat minder gebruikelijk is en verband zal hebben gehouden met de wens om ook in de zijgevel van het pand vensteropeningen te kunnen maken. Opvallend is het ontbreken van een stookplaats in de werkkamer van de rector. De binnendeuren zijn grotendeels voorzien van vernieuwd deurbeslag en krukstellen, wat in de jaren zestig moet zijn gedaan. Waarschijnlijk zijn de deuren toen ook overschilderd. Aardig element in de bijkeuken is de daar nog aanwezige waterpomp. In de keuken zelf zijn de oorspronkelijke elementen beperkt.

Afwerkingen uit de bouw-tijd zijn onder andere de vloerafwerking in de gang, trappenhuis en vermoedelijk ook de keuken. In het halletje is een tegellambrisering uit de bouw-tijd behouden gebleven, met daarin uitgespaard de oorspronkelijke brievenbuskast. Op de begane grond zijn de oorspronkelijke plafonds veelal nog aanwezig.



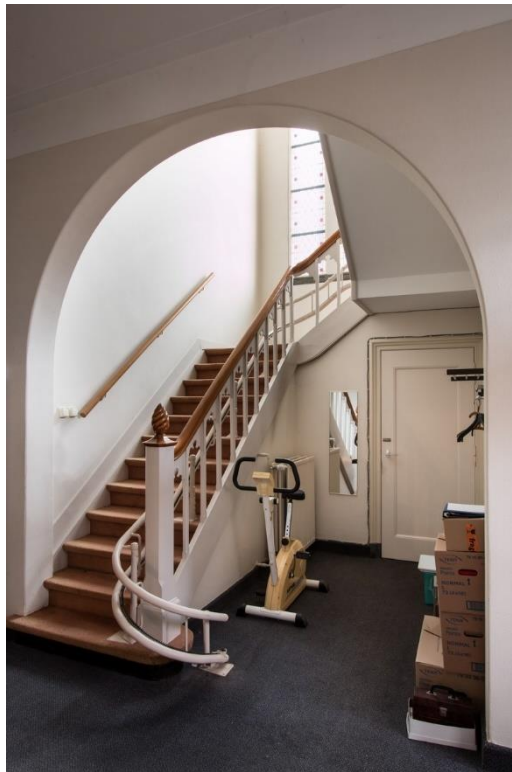
Het halletje met op de rechterfoto de tocht-pui uit de bouw-tijd.



In detail het tegelwerk in het halletje.



Het interieur van de wekkamer, met secundaire radiator, espagnoletten en vloerbedekking.



De gang op de begane grond, gezien vanaf de tochtput. Rechts het trappenhuis met toiletdeur uit de bouwtijd. Traplift is uiteraard een toevoeging.



Het toilet onder het trapbordes is gerenoveerd. Het is niet ondenkbaar dat nieuw tegelwerk over het oude is gezet. Op de rechterfoto de haard in de voorkamer en een deel van het stucplafond.



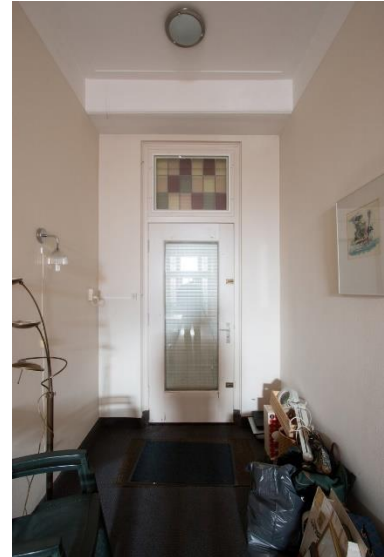
De suitewand waarvan kastdeuren zijn verwijderd en de schuifdeuren niet oorspronkelijk glas-in-lood hebben.



Detail van de kroonlijst boven de suitedeuren (niet bijzonder fraai, want wat topzwaar) en rechts één van de rolluikkasten boven de vensters op de begane grond.



De stookplaats in de achterkamer en de suitewand die hier wel de kastdeuren uit de bouwtijd heeft behouden.



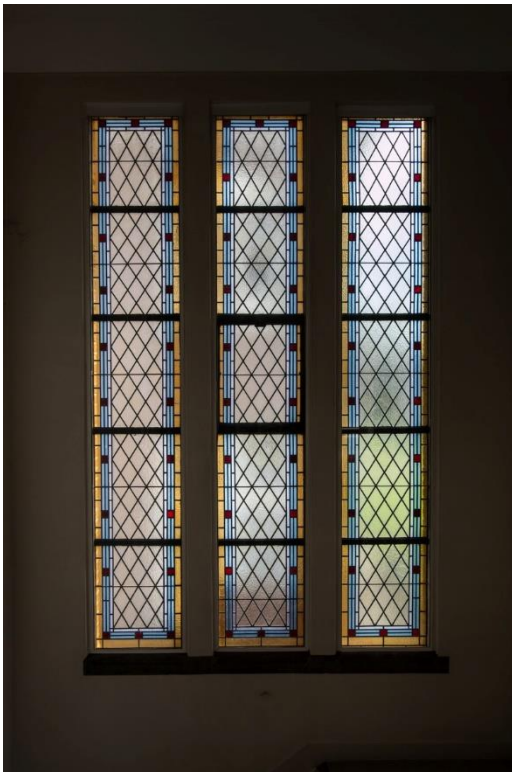
De fraaie schouwmantel. Op de rechterfoto de buitendeur aan het einde van de gang.



De keuken, waar de oorspronkelijke kookplaats is verdwenen en een nieuw aanrecht is gemaakt. Deuren uit de bouwtijd.



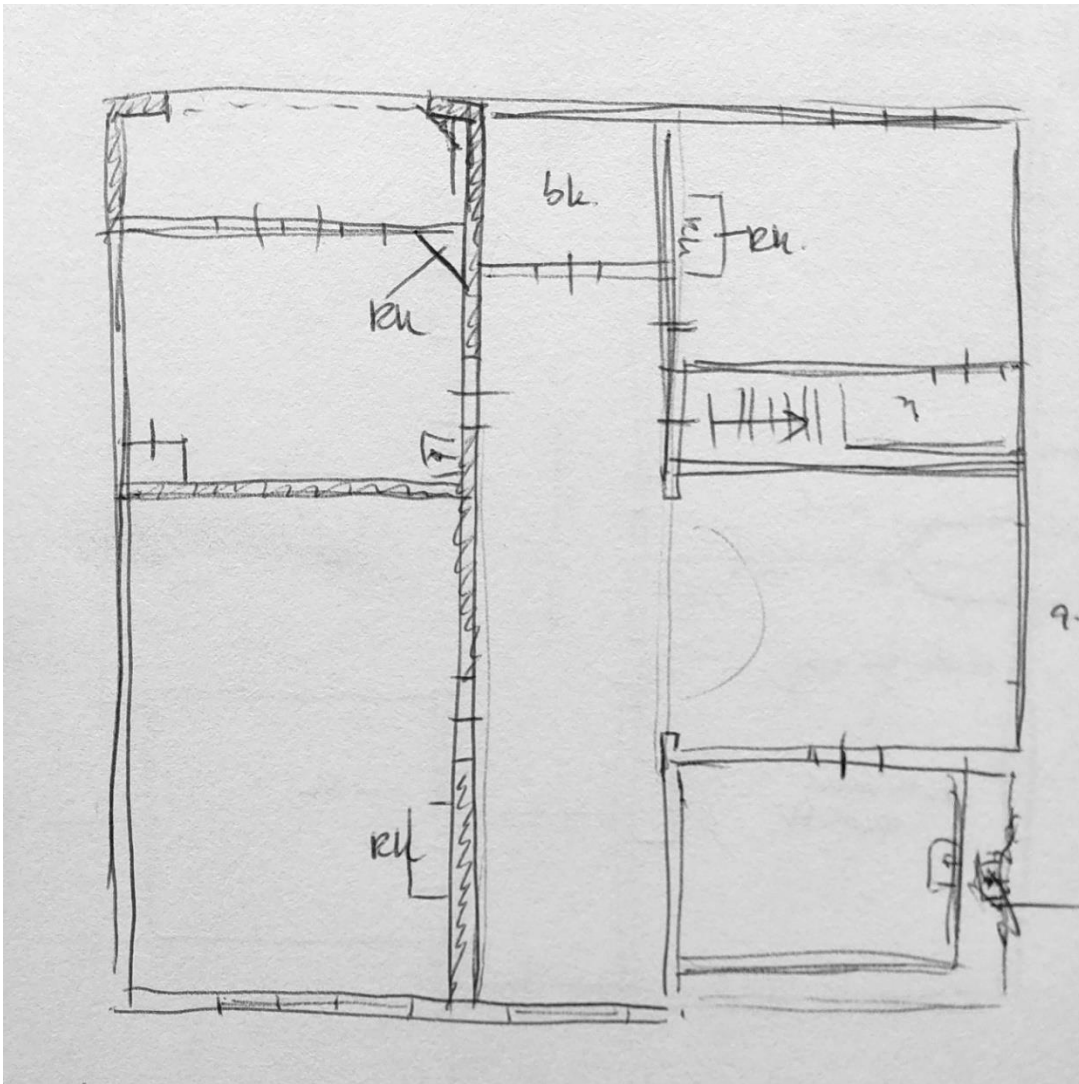
De pomp in de bijkeuken, tegelwerk vermoedelijk nog uit de bouwtijd.



De glas-in-loodramen van het trappenhuis zijn oorspronkelijk. De trapbaluster is uitgevoerd met een klassieke driepas die een duidelijk verwijzing is naar het kloostercomplex waar het rectoraat deel van uitmaakt.

Op de verdieping (en de tussenverdieping boven de werkkamer) is de oorspronkelijke indeling ook nog intact. In principe is de indeling een logisch voortvloeiend van de indeling op de begane grond. Ook op de verdieping is namelijk sprake van een middengang waarbij een tochtportaal aan de voorzijde plaats heeft gemaakt voor een badkamer aan de achterzijde van de gang. Ter linkerzijde zijn twee slaapkamers van ongelijke grootte, beide voorzien van een schouw. Mogelijk is de mantel in de voorkamer verdwenen. In de achterkamer is sprake van een houten hoekschouw met in het fries te tekst *Benedictus qui Venit*. De pui naar de loggia is oorspronkelijk, evenals de terrazzovloer en het tegelwerk van de loggia. Het schoonmetselwerk van de loggia is een keer wit overschilderd. De badkamer is gemoderniseerd. De slaapkamer achter het trappenhuis heeft ook een stookplaats. De kamer is betrekkelijk klein. Tussen trappenhuis en slaapkamer bevindt zich de oorspronkelijke zoldertrap (eenvoudig, ingesloten door wanden) met daaronder een kast die vanuit de slaapkamer toegankelijk is gemaakt.

Op de verdieping zijn de binnendeuren (inclusief kozijnen en perklijsten) behouden. Veel van het deurbeslag is uit de jaren zestig. De stucrietplafonds uit de bouwtijd nog aanwezig. Op verschillende plekken zijn de uitzetters van de bovenramen deels gesloopt (overigens ook op de begane grond).



De indeling van de verdieping is ongewijzigd. Veldwerkschets.



De voorkamer op de verdieping met omtimmerde stookplaats en eenvoudig stucrietplafond. Rechts de hoekschouw in de achterkamer.



De kamerdeur uit de bouwtijd is voorzien van nieuw deurbeslag. Rechts detail van oorspronkelijke espagnolet en de greep van de raamuitzetter.



Eén van de weinige intact gelaten raamuitzetters.



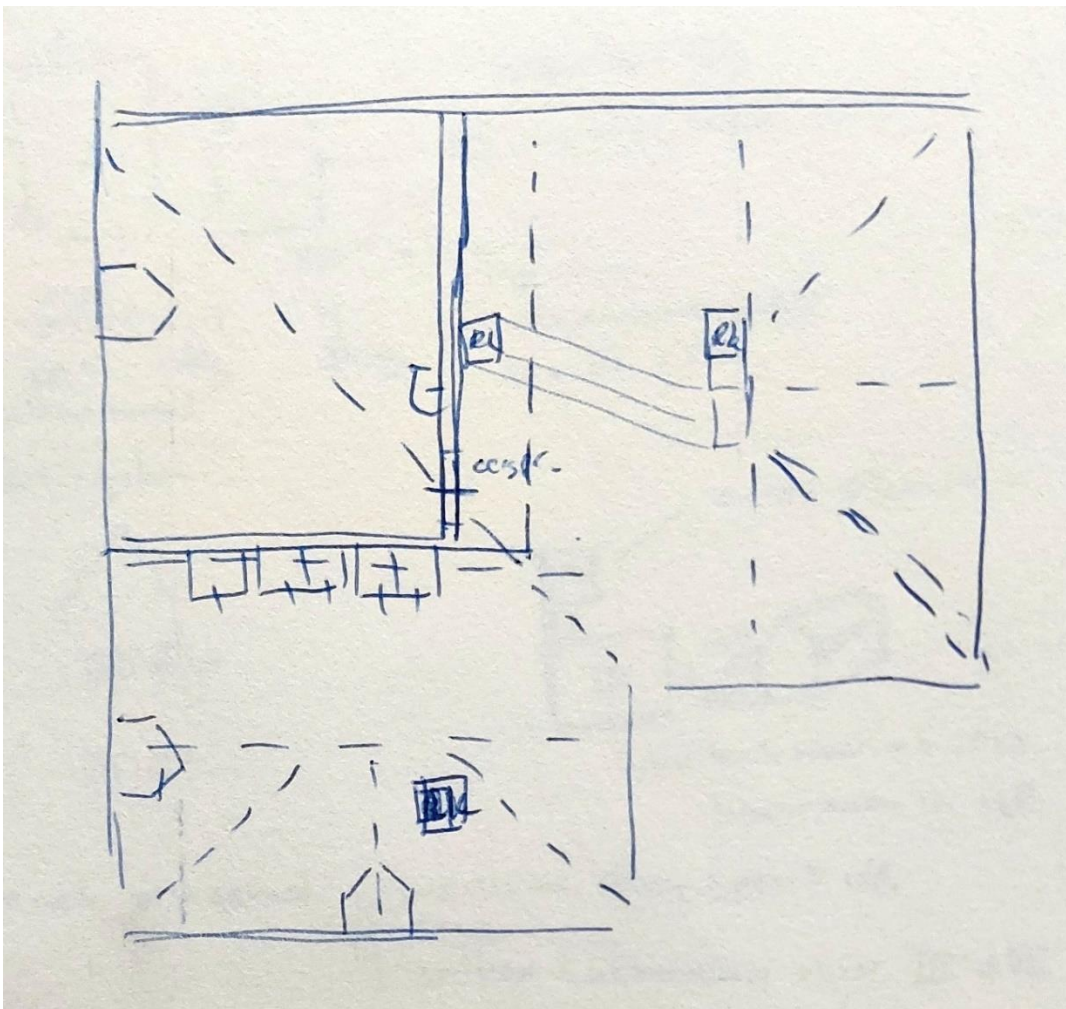
Detail van een deels gesloopte raamuitzetter. Rechts één van de oorspronkelijke paumellescharnieren van de kamerdeuren.



De natuurstenen schouw in de achterkamer is opvallend rijk voor een dergelijk kleine kamer. Op de rechterfoto zien we de zoldertrap.



Detail van de houten mantel van de hoekschouw. Rechts de gerenoveerde badkamer.



Veldwerkschets van de zolderindeling.

Op de zolder is van oudsher sprake van één zolderkamer, vermoedelijk bestemd voor de meid die de rector ten dienst stond. Het is een ruime kamer met een paneeldeur uit de bouwtijd. Het interieur van de kamer is in de jaren zestig gemoderniseerd. Vloer-, wand- en plafondafwerkingen zijn uit die tijd. Op de zolder staan verschillende kasten opgesteld. Vermoedelijk zijn de meeste daarvan uit de bouwtijd van het huis.



Kamer op de zolder van het pand.



Kasten op de zolder. Versleepte rookkanalen uit de bouwtijd.

De kelder is een eenvoudige ruimte met betonvloer en een dek van gemetselde troggewelfjes op stalen liggers, wat in de bouwtijd zeer ouderwets is. Normaliter werd er met gewapend beton gebouwd. In de kelder is een eenvoudige houten trap naar de keuken behouden en tegen één van de wanden zijn proviandrekken gemaakt. Dit zijn elementen die uit de bouwtijd van het pand zullen stammen.



Rekken in de kelder, vrijwel zeker uit de bouwtijd.



De keldertrap.

12.4 De constructie

De constructie van de keldervloer is onbekend. Vermoedelijk is de vloer gemetseld en afgesmeerd met cement. Het kelderdek bestaat uit stalen liggertjes met daartussen gemetselde troggewelfjes, een gedateerde techniek in de bouwtijd. Vermoedelijk is deze constructie (onder de keukenvloer) ook toegepast in de gang en het trappenhuis op de begane grond, al zou hier ook prima een cementvloer toegepast kunnen zijn (zie voltooiing van de kloostercouren, waar beton in de gangen is gebruikt). Het rectoraat heeft houten vloeren. Vrijwel zeker zijn enkelvoudige balklagen toegepast, opgelegd in de zijgevels en de gangmuren van het pand. Op de zolder zijn enkele houten vloerbalken te zien wanneer vloerdelen worden uitgenomen. Hier is ook vast te stellen dat de stucplafonds een drager van riet hebben.

De kapconstructie van het pand bestaat uit spantbenen die met de kreupele stijlen op slossen geplaatst zijn, wat niet alledaags is. De spantbenen zijn in de nok tegen een nokstijl geplaatst en daar op traditionele wijze met pen- en gatverbindingen in combinatie met toognagels vastgezet. Dubbel uitgevoerde trekbalken zijn aan spantbenen en nokstijl gebout, waarbij op valt dat er geen ringen zijn gebruikt. Hierdoor zijn de vierkante kop en de zeshoekige moer in het hout gedraaid, wat men blijkbaar niet bezwaarlijk vond. De kap heeft de oorspronkelijke gordingen. Het dakbeschot is eveneens uit de bouwtijd. De timmerman heeft met potlood op de kaponderdelen geschreven.



De constructie van het kelderdek.



Principes van de kapsanten uit de bouwtijd.



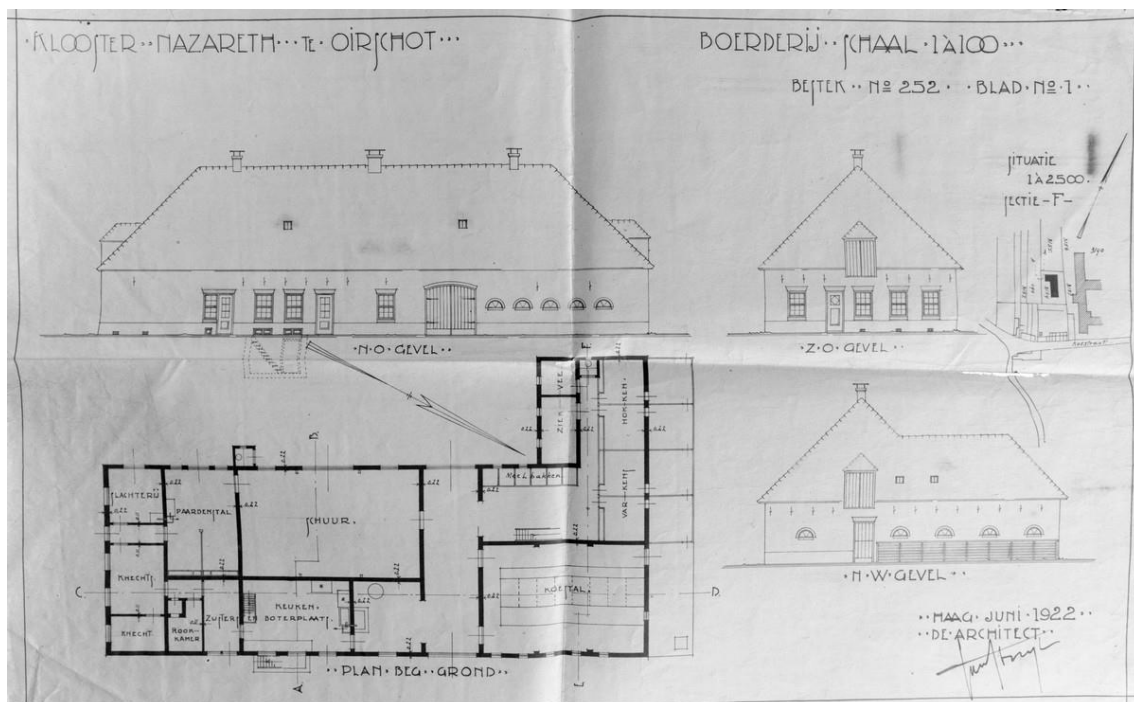
Geen ringen bij de moeren. Rechts het potloodopschrift 'boven' op één van de trekbalen.

is

13

De tuin (1995)

In het archief van de zusters is weinig informatie aangetroffen die inzicht geeft in het gebruik van de tuin in de negentiende eeuw en het eerste kwart van de twintigste. Duidelijk is wel geworden dat er in de negentiende eeuw bij het klooster al een boerderij hoorde. Dat impliceert dat er lange tijd bij het klooster akkers en vermoedelijk ook weide behoord hebben. De boerderij bij het klooster is meermaals gesloopt en herbouwd. Meer dan eens noopten uitbreidingsplannen voor het kloostercomplex tot herziening van de plaats van de boerderij, met sloop van de boerderij als gevolg. Stuyt ontwierp in juni 1922 een nieuw te bouwen boerderij ter linkerzijde van het kloostercomplex. De boerderij bevond zich achter een rij woningen die niet lang daarna gesloopt zouden worden om de bouw van het rectoraat mogelijk te maken. Oudere boerderijplaatsen zijn bekend van enkele archieftekeningen. De boerderij die naar ontwerp van Stuyt werd gebouwd, is op foto's vastgelegd kort voor de sloop ervan in de jaren negentig. De boerderij stond waar in de parkeerplaats de huidige parkeerplaats werd aangelegd.



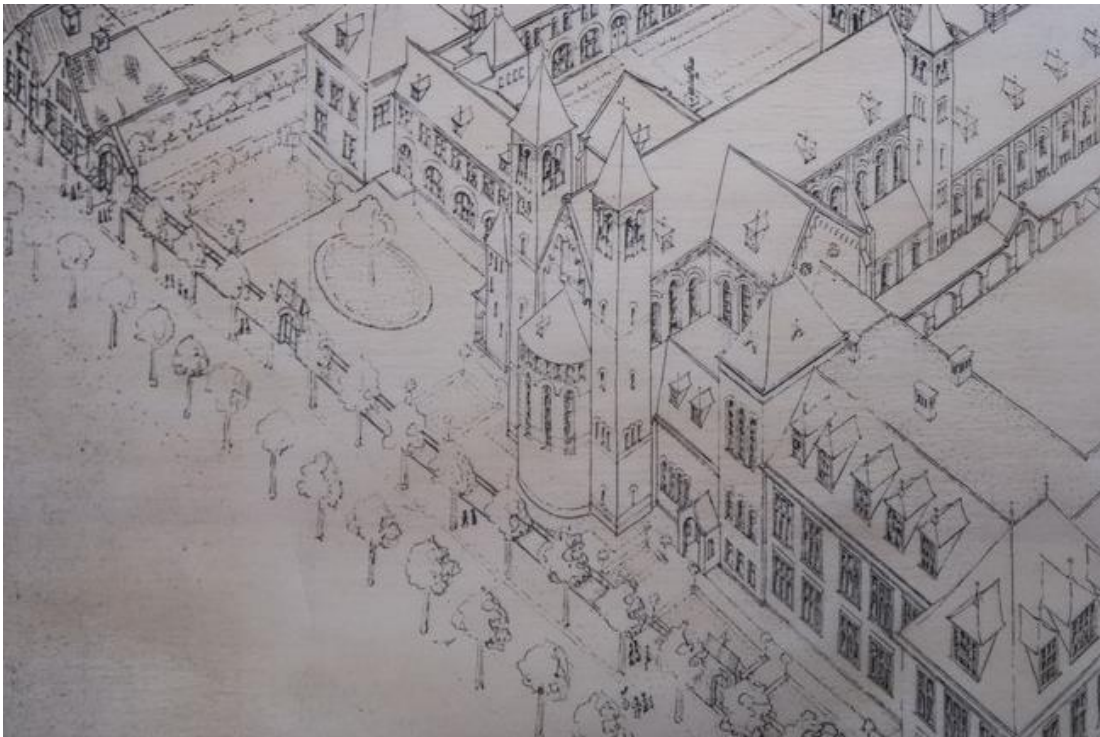
Bouwtekening voor de nieuwe boerderij, juni 1922.

De ontwikkeling van de tuin / het terrein is vanaf het begin van de twintigste eeuw redelijk goed te volgen, met name vanaf het moment dat de eerste luchtfoto's worden gemaakt (jaren twintig). Er is lange tijd sprake geweest van siertuinen, van moestuinen, een boomgaard en van speelplaatsen. Met de moestuinen en de boomgaard kon de congregatie deels zelfvoorzienend zijn voor wat betreft groenten en fruit. De speelplaatsen waren noodzakelijk bij de scholen. Siertuinen werden benut ter ontspanning maar mogelijk ook om snijbloemen te kweken. Het zal niet verwonderlijk zijn dat de gronden om het klooster veelvuldig werden gewijzigd, met name in de periode 1908-1931, waarin het oude klooster in fasen gesloopt en een nieuw, groter kloostercomplex opgetrokken werd.

- De voortuin

De ontwikkeling van de voortuin is al even ter sprake geweest. In principe zal de voortuin van meet af aan in de categorie siertuin te plaatsen zijn geweest. We hebben laten zien hoe deze tuin voor passanten aan het oog onttrokken was door een hoge kloostermuur. Een klein deel van de tuin, bij de kloosterkapel, was als kerkhof ingericht. De vernieuwing van gebouwen en muur in de periode 1908-1931 naar plan van Cuypers en Stuyt ging gepaard met een nieuwe tuinaanleg, waarbij de hoofdstructuur in hoge mate werd bepaald door de toegangspoorten (onder andere voor bezoekers) in de nieuwe kloostermuur. De tuinaanleg na de grootschalige verbouwing van het complex is vastgelegd in foto's, waaronder eerder genoemde luchtfoto's.

De oudste tekening van de tuin aan de voorzijde, is de perspectieftekening van Cuypers en Stuyt uit 1908. We zien hier een rationeel aangelegde tuin met gazons die op de hoeken zijn voorzien van een boom of heester op stam. Vóór de vleugel met de spreekkamers (toegang voor bezoekers) is een pleintje getekend met in het midden een ovaal perk met centraal een solitaire boom. In principe was dit deel van de tuin niet voor de zusters bestemd. Bezoekers en gasten vonden hun weg naar het klooster via de tuin. Het plan van Cuypers en Stuyt is niet exact ten uitvoer gebracht, zo blijkt uit de vroegste foto's. Op die foto's zien we dat het principe van de perken met gazon op de hoeken voorzien van een struik, wel is uitgevoerd.



Detail van de perspectieftekening van Cuypers en Stuyt.

De luchtfoto's uit de jaren twintig laten vrij duidelijk de kloostermuur en de bomenrij langs de Koestraat zien. De voortuin is vrij spaarzaam beplant. Het karakter van de tuin wordt bepaald door een orthogonaal patroon van voetpaden. We zien haaks op de straat de panden die vanaf poorten in de kloostermuur recht op de toegangen van het kloostercomplex zijn geprojecteerd. Deze paden worden alle doorkruist (en daardoor onderling verbonden) door een pad parallel aan de kloostermuur. Een tweede parallel pad ligt op korte afstand van de vleugel met de spreekkamers en verbindt onder andere de toegang tot de verschillende spreekkamers. Op de luchtfoto is langs de spreekkamers een border te onderscheiden. Langs de gevel van het risalerende deel van de spreekkamers zijn vier jonge bomen te zien.



Opname uit circa 1929 (rectoraat voltooid) die inzicht geeft in de oorspronkelijke aanleg van de voortuin ná voltooiing van het masterplan.



Luchtfoto uit omstreeks 1950 waarop is te zien dat de planten in de tuin tot wasdom zijn gekomen en de structuur in de tuin nagenoeg ongewijzigd is gebleven.

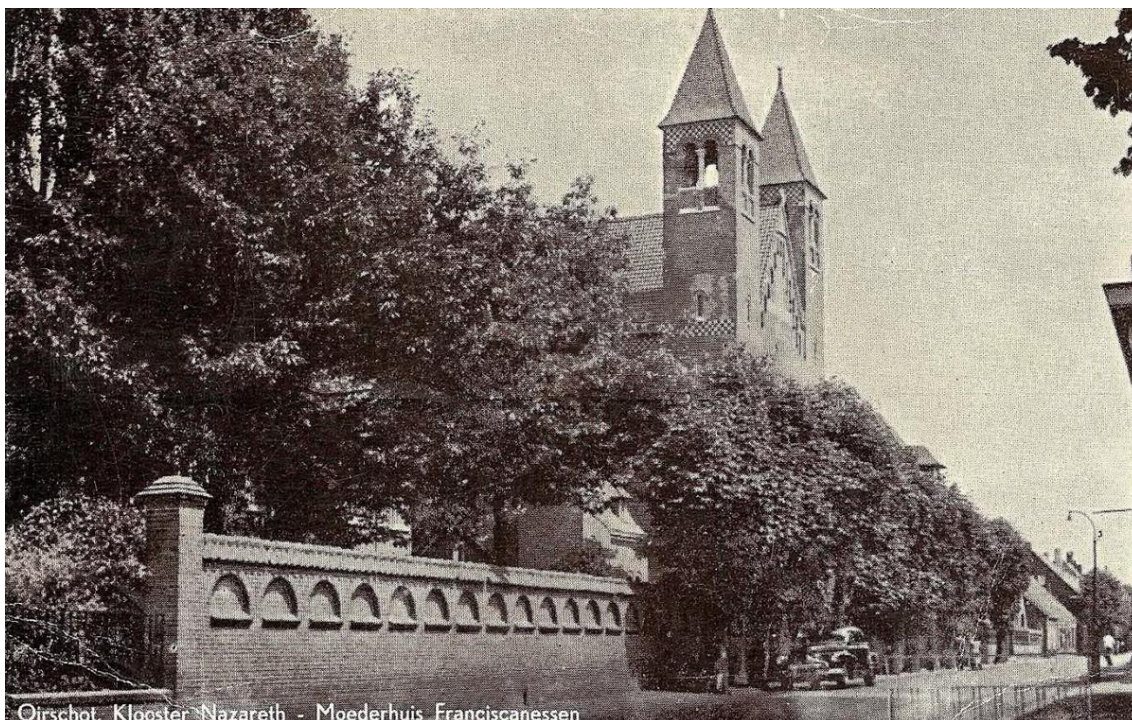
Vergelijking van de luchtfoto uit de jaren twintig met een luchtopname van kort na de Tweede Wereldoorlog (zie de herstelde torens) toont een vrijwel ongewijzigde voortuin. De opname laat op mooie wijze zien dat de bier bomen voor het risaliet tot boven de nok van het dak zijn gegroeid en dat de struiken op de hoeken van de perken in de tuin in omvang zijn toegenomen. De border langs de vleugel met de spreekkamers is verkleind, door verbreding van het voetpad langs de gevel.



Opname uit omstreeks 1930 met in de voortuin nog jonge aanplant.



Opname uit de jaren dertig waarop we zien dat de bomen vóór het risaliet al wat gegroeid zijn.



Oirschot, Klooster Nazareth - Moederhuis Franciscanessen

Opname waarop mooi te zien is hoe het klooster (niet in de winter) aan het zicht werd onttrokken door kloostermuur en bomen buiten het terrein.

De eerste keer dat de voortuin wordt gewijzigd, is te dateren in de jaren zestig. Reden voor wijziging is dat de Franciscanessen het slot afwerpen. Dit maakt de hoge kloostermuur aan de zijde van de Koestraat overbodig. De sloop van de muur betekent dat het verband tussen entreepartijen en poorten in de muur aan de straat, verdwijnt en de strakke indeling van de voortuin los kan worden gelaten. In plaats van de kloostermuur komt er een klein schansmuurtje van nog geen halve meter hoogte. De nieuwe tuin oogt vriendelijker, de kloostergemeenschap richt zich voorzichtig iets meer naar buiten en sluit zich niet langer af van de directe omgeving. Ontwerpen voor de nieuwe tuin zijn in het archief niet aangetroffen. We het ontwerp voor de nieuwe tuin heeft gemaakt, is ook niet bekend geworden.



Oirschot, Klooster Nazareth

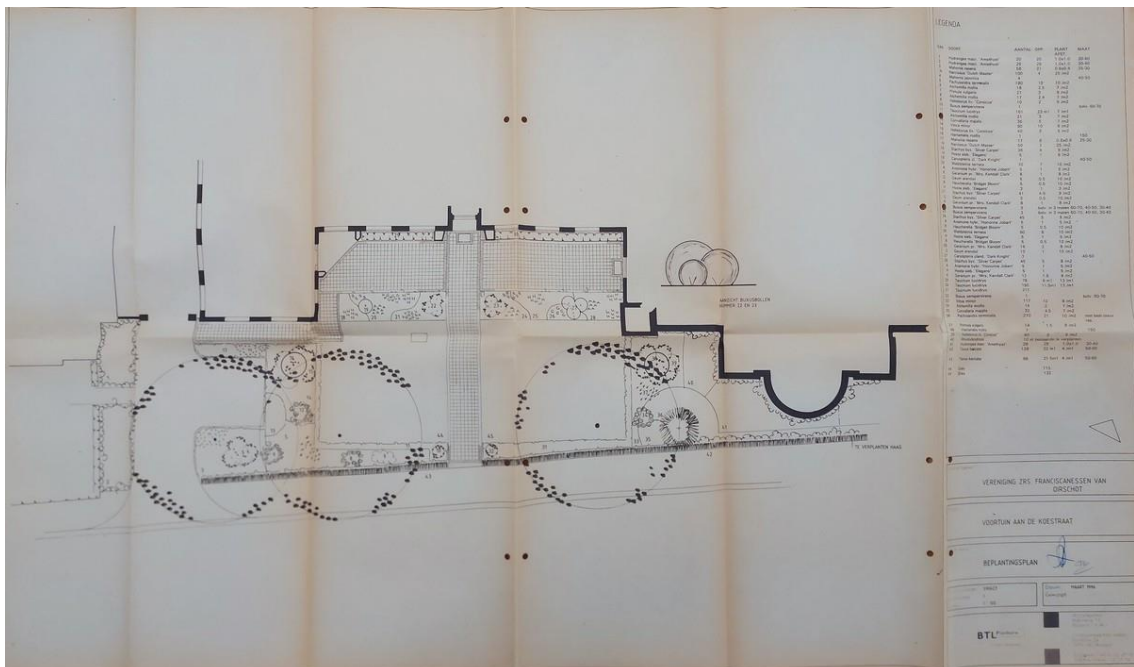


Opnamen na de wijziging in de jaren zestig. Ronde en gebogen vormen doen intrede in de aanleg.

De aanleg uit de jaren zestig houdt zo'n dertig jaar stand. Midden jaren negentig wordt er een nieuw tuinontwerp gemaakt en uitgevoerd. Opvallend is dat men in dat nieuwe ontwerp gedeeltelijk teruggrijpt op het oorspronkelijke ontwerp, in de zin dat er een rationeel padenpatroon wordt gemaakt en gazons op de hoeken kleine struikjes krijgen. De lage schansmuur verdwijnt om plaats te maken voor een haag.



Opname van april 1996, kort na voltooiing van de nieuwe tuinaanleg.

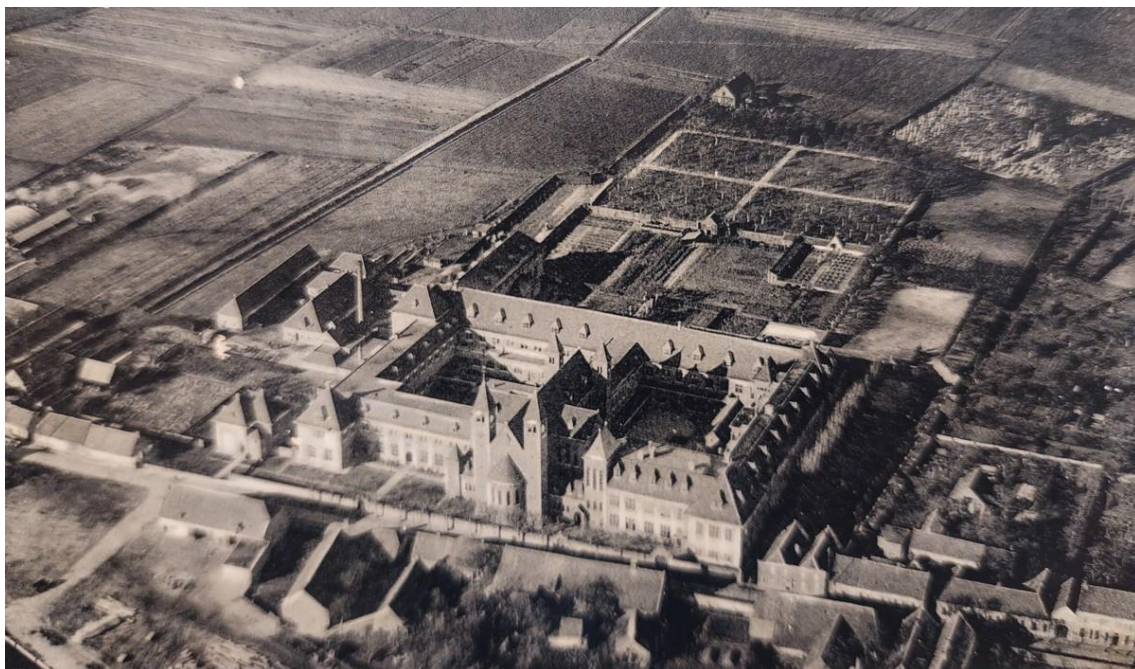


Ontwerptekening van BTL, maart 1996.

- De achtertuin

Voor informatie omtrent de ontwikkeling van de tuin achter het gebouwde complex, zijn we vooral aangewezen op luchtfoto's uit de jaren twintig, vijftig en zestig én op een aantal foto's die midden jaren negentig zijn gemaakt kort vóór en kort na een vrijwel volledige herinrichting van de kloostertuin. Tekeningen van de tuin van vóór de jaren negentig van de vorige eeuw, zijn ons niet bekend. Wanneer we de informatie van luchtfoto's samenvoegen, dan is een vrij goed beeld te vormen van de tuin zoals deze was ingericht kort na de voltooiing van het masterplan, zo omstreeks 1930. Recht achter het complex (minus rectoraat en boerderij) is sprake van een vijfdeling. Direct achter het gebouwde complex is sprake van twee naast elkaar gelegen, ommuurde terreinen waaraan de refters in het gebouw grenzen. Deze omsloten terreinen zijn niet even groot en zelfs niet even diep. Omdat de linker tuin wat dieper is dan de rechter, is hier wat meer informatie te geven. We zien een tuin met als hoofdas een laan welke van het gebouw tot aan een poort in de kloostermuur leidt. Verder zien we dat de tuin een betrekkelijk fijnmazig, aan de laan ondergeschikt patroon van wandelpaden heeft, waarin de helft van een octogonaal is herkend. De kleinschaligheid en de nabijheid van de refters en recreatiekamers maakt wel duidelijk dat we hier met sier- of recreatietuinen te maken hebben. Vermoedelijk was de grote tuin voor zusters bestemd en de kleine voor novicen (of omgekeerd). Van wat we op de luchtfoto's van deze tuinen zien, resteert niets meer. De ommuring van de kleine tuin, zou nog wel eens een restant kunnen zijn van de begraafplaats die tussen 1871 en 1908 in gebruik is geweest.

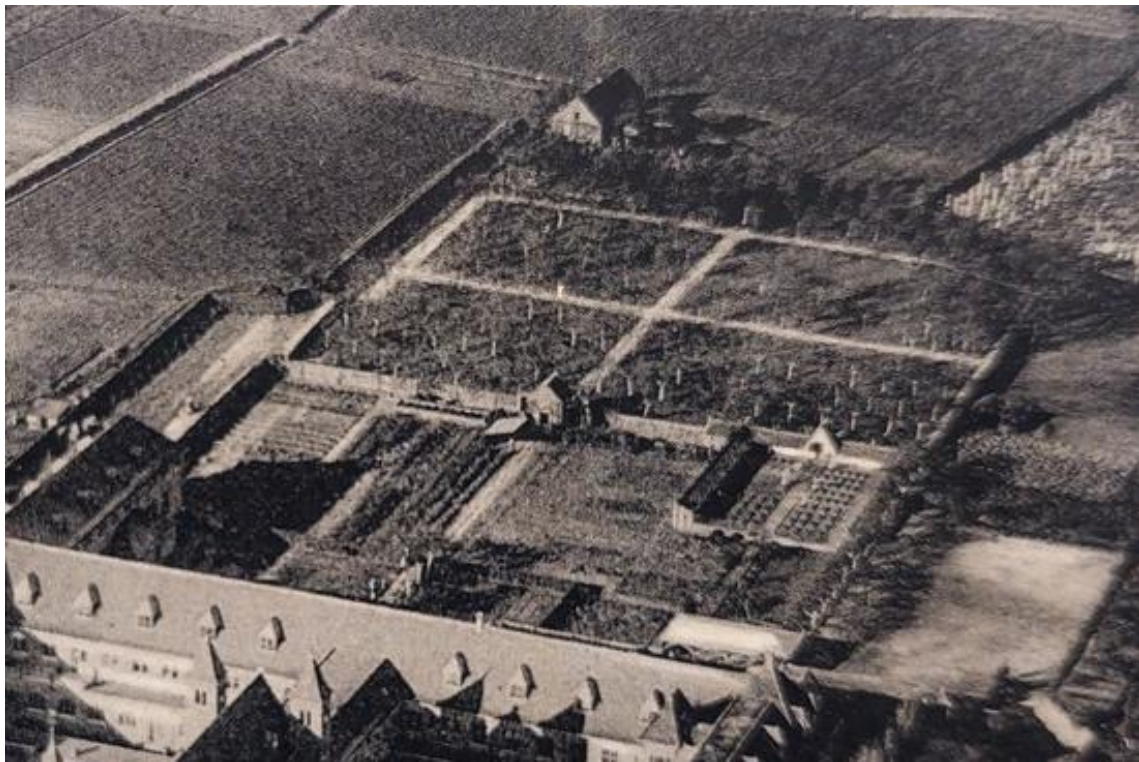
Het derde deel van de tuin is aanzienlijk groter en ommuurd met een kloostermuur die nog negentiende-eeuws is, zo is gebleken uit archiefonderzoek. De laan van de siertuin is in deze tuin voortgezet (hoofdas), zij het dat bomen achterwege zijn gelaten en er van een laan dus feitelijk geen sprake is. Het is niet gek dat langs de hoofdas geen bomen staan, vanwege de functie van dit deel van de tuin. De tuin is namelijk in gebruik als moestuin en bomen zouden hier onwenselijke schaduwen op de gewassen werpen. Alleen langs de oostzijde (nauwelijks zon) is langs de buitenrand van de moestuin een rij bomen op de luchtfoto's te zien én vlak vóór de begraafplaats uit 1908.



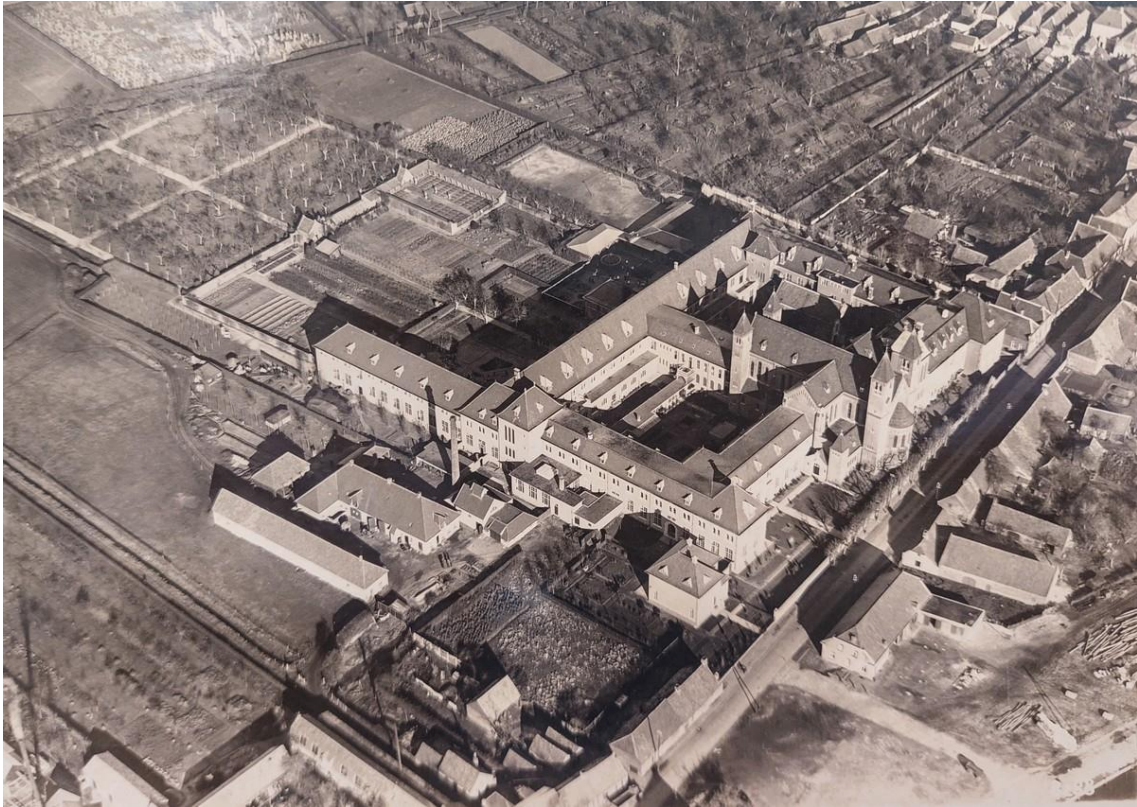
Opname uit omstreeks 1929 met links de boerderij en de akkerlanden daarachter. Achter het kloostercomplex de toenmalige tuin met siertuin, moestuin, boomgaard en bosperceeltje. Buiten het gebied, rechtsboven in beeld, de begraafplaats van Oirschot.

In de moestuin herkennen we de huidige Josephkapel. Daarvóór staat een bouwwerkje dat vermoedelijk een overkapping van de thans nog bestaande waterpomp (belangrijk onderdeel van een moestuin) is. In de moestuin zijn enkele voetpaden evenwijdig aan en kruisend op de hoofdas te onderscheiden. De begraafplaats uit 1908 is ook te zien, en is eerder in deze rapportage al aan de orde gekomen. Achter de moestuin treffen we op de luchtfoto's een ongeveer even omvangrijk tuingedeelte (het vierde deel) aan. De functie van deze tuin is makkelijk vast te stellen. Het gaat hier om een boomgaard. De nagenoeg vierkante boomgaard - één hoek is afgeschuind en de zijden zijn niet precies even lang - heeft een pad langs de randen en daarbinnen een kruispad waarvan het pad in de diepte in één lijn ligt met de hoofdpaden in de siertuin en de moestuin. Het achterste, vijfde deel van de tuin, kent een dichtere beplanting met bomen. Vermoedelijk is het als een bosperceeltje aangelegd. De hoofdas gaat in dit perceel niet door. We menen aan het einde van de laan een Heiligenbeeld te ontwaren op de luchtfoto's. In dit deel van de tuin staat een laat negentiende-eeuwse schuur.

De luchtfoto's laten ook de kloosterboerderij zien, met daarachter de akkers die bij de boerderij hebben behoord. Een deel van het akkerland wordt begrensd door de negentiende-eeuwse kloostermuur. Tussen akker en boomgaard lijkt sprake te zijn van een hek.



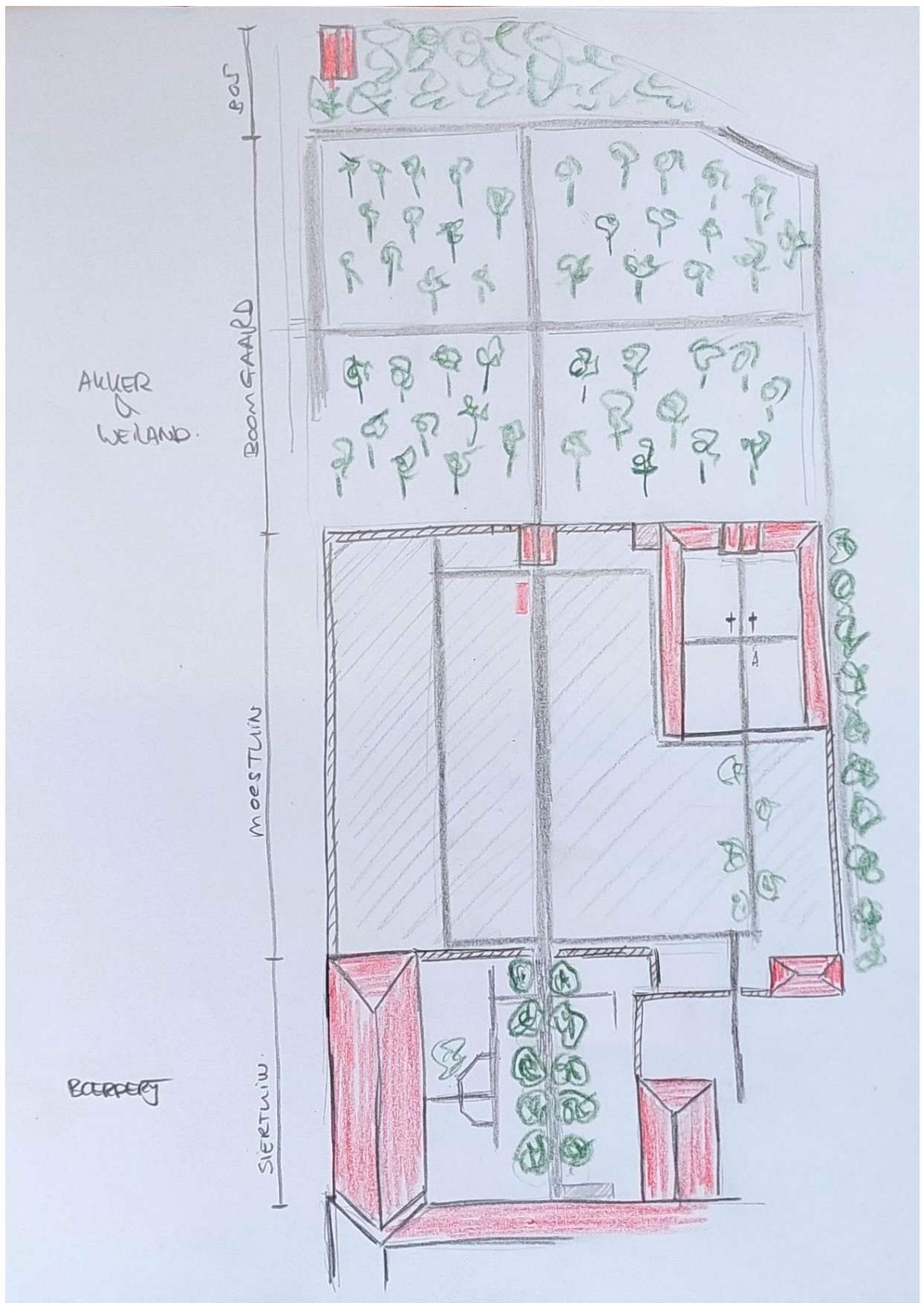
Detail van de vorige opname.



Opname uit omstreeks 1930 met tuinen van het complex vrij gedetailleerd in het zicht.

In de loop der tijd zal de tuin op verschillende momenten aan verandering onderhevig zijn geweest. Erg goed zijn we over al die veranderingen niet geïnformeerd. Duidelijk is wel dat op een zeker moment het nut van de moestuin en de boomgaard verminderde. Dit is een combinatie geweest van groeiende welvaart en technische ontwikkelingen enerzijds en teloorgang van de internaatsfunctie en de vergrijzing van de order der Franciscanessen anderzijds. Op een opname van omstreeks 1950 is een deel van de moestuin nog te zien.

De verwachting is dat de moestuin en de boomgaard ergens in de jaren zestig voor het eerst op grote(re) schaal zijn gewijzigd. Mogelijk gebeurde dit gelijktijdig met de herinrichting van de voortuin van het kloostercomplex. De kloostermuren tussen de siertuin en de moestuin werden gesloopt, waarna de moestuin deel ging uitmaken van de siertuin en grote(re) gazons hun intrede deden. Mogelijk vond de wijziging gelijktijdig plaats met de vergroting (en vernieuwing) van de begraafplaats, waarvan een ontwerp-tekening uit 1962 bekend is. De boomgaard verloor ook de oorspronkelijke functie. Hier werden wandelpaden aangelegd. Vermoedelijk is veel van wat te zien is op foto's van de grote renovatiefase die midden jaren negentig plaatsvond, tijdens de wijzigingen die in de jaren zestig werden doorgevoerd, terug te voeren. Van invloed op de tuin zal ook de aanbouw van een nieuwe recreatiezaal in 1974 zijn geweest. De tuin rondom die aanbouw zal toen vermoedelijk opnieuw zijn ingericht om beter aan te kunnen sluiten op die zaal (en de terrassen daaromheen).



Schets van de toestand omstreeks 1930 op basis van de luchtfoto's.



Detail van een opname uit omstreeks 1950.

In de jaren negentig gaat een zeer groot deel van de tuin op de schop. Wellicht met gelden die vrij komen met de verkoop van de kweekschool kort daarvoor. In het archief van de zusters is een ontwerpplan bewaard gebleven en ook enkele begrotingen waarin de beplanting die er moet komen op een rij is gezet. Een klein stuk van de tuin, de vroegere boomgaard, blijft buiten schot. Dit deel van de tuin is ingericht als wandelbos. De renovatie (zo wordt de ingreep in stukken ook genoemd) van de tuin, heeft vooral betrekking op het terrein waarop in 1922 de kloosterboerderij werd gebouwd en de akkers daar recht achter en op de voormalige moestuin die de oorspronkelijke functie al lang had verloren.

Ter plaatse van de gesloopte boerderij wordt een groot parkeerterrein ontworpen. Dit terrein is richting het kloostergebouw open. Aan de zijde van de Koestraat wordt het begrensd door bestaande tuilmuren en enkele gebouwen. Aan de westzijde begrenst de kloostermuur om de gehele tuin de parkeerplaats. Door middel van (beuken)hagen en bomenrijen (eiken en beuken) en enkele bosschages (o.a. Rododendron) is de overgang naar de muur verzacht. Op eenzelfde manier is een groene scheiding gecreëerd tussen parkeerterrein en het wandelpark in het verlengde van het parkeerterrein.

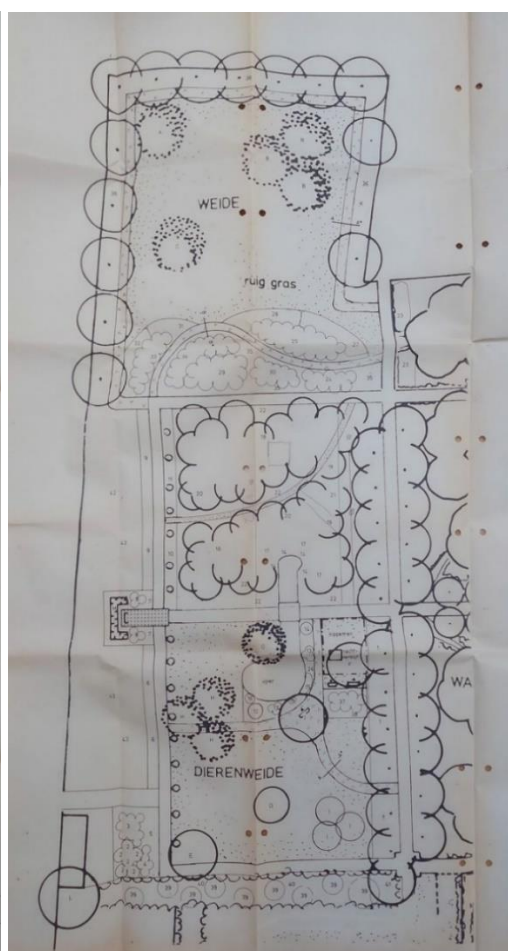
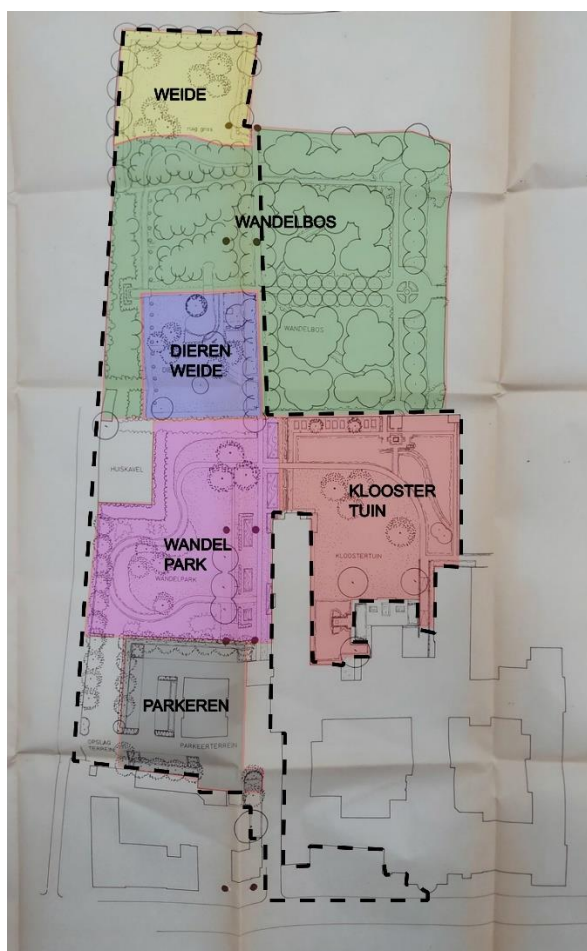
Het wandelpark is een combinatie van een hoofdas met daarlangs met geschoren hagen omzoomde zitjes die uitzicht geven over het park en dus het kloostergebouw in de rug hebben. De lijn wordt versterkt door een rij walnotenbomen. Tussen de hoofdas en het gebouw zijn bloemenperken aangelegd. Door het park slingert een wandelpad langs enkele bosschages en taxushagen. Veel plek is ingeruimd voor gazon. Een rij met berkenbomen vormt de scheiding tussen wandelpark en dierenweide. In de lijst van beplanting zijn alleen drie Walnotenbomen (Okkernoot) als zijnde aanwezig vermeld.

In de dierenweide is een vormt een dierenverblijf het hart, maar er is ook een (kleine) vijver met een bruggetje en er zijn enkele zitjes gecreëerd. Op de overgang van wandelpark op dierenweide staat een Metasequoia die in 1997 door de gemeente is geschonken vanwege het 200-jarige verblijf van

de Franciscanessen in Oirschot in 1998. In de beplantingslijst van 1995 zijn een eik, een fruitboom, een Amerikaanse amberboom en een hazelaar als bestaande bomen vermeld.

Het wandelbos sluit aan op een in 1995 reeds bestaand wandelbos (voormalige boomgaard). Het wandelbos heeft een orthogonaal patroon van wandel paden die de hoofdstructuur vormen. Hier doorheen zijn smallere, onverharde wandelpaden slingerend over het terrein gelegd. Het bos is vrij dicht gegroeid waarbij we vooral veel verschillende soorten naaldbomen aantreffen en een paar uit de kluiten gewassen beukenbomen. In het nieuwe deel van het bos zijn ook enkele laurierhagen te vinden. Het oude deel van het bos is vermoedelijk in de jaren zestig of zeventig aangelegd. Waar de hoofdpaden in het bos samenkomen, is een prieel gebouwd dat 'den uuthof' wordt genoemd. Het stenen gebouwtje heeft een bijna postmodernistische vormgeving door de combinatie van kolommen en korfboog, wat een datering in de jaren zestig of zeventig aannemelijk maakt. In dit deel van het wandelbos is ruim plaats voor gazons. Langs de hoofdpaden treffen we rododendron, laurier en een laan met linden aan. Net als in het nieuwe deel van het wandelbos zijn er betrekkelijk veel naaldbomen aanwezig.

De weide achterop het terrein is omzoomd met Kastanjabomen. De weide is als dierenweide in gebruik. Om de weide is een rond wandelpad gelegd, zodat de tuin hier geen eindpunt heeft, en de wandelaar als vanzelf weer de tuin in wordt geleid.



Ontwerptekeningen (kleuren toegevoegd) uit 1996.

De kloostertuin is in 1996 gerenoveerd, maar met behoud van de hoofdopzet. Het slingerpad en het heuveltje zijn op foto's van vóór de renovatie al te zien. In deze tuin is sprake van een driedeling. Aan de zijde van de recreatiezaal uit 1974 is de aanleg vrij formeel en geheel uit 1996. Er is sprake

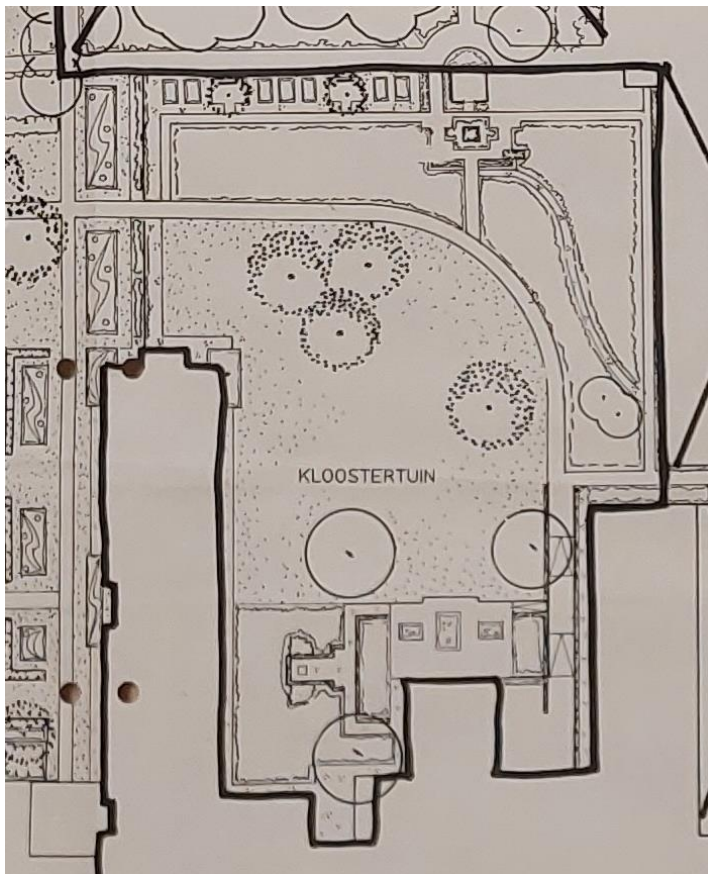
van een terras met daaromheen een door geschoren hagen omzoomde paden die onder andere naar een Mariabeeld op een sokkel leiden. Het beeld is van de Bossche Henri Jonkers (1877-1963). Vermoedelijk is het beeld in de jaren twintig gemaakt, in de tijd dat Jonkers één van de compagnons van het atelier Van Bokhoven en Jonkers was. Blikvanger in de tuin is een grote plataan, de enige boom in het gazon (tweede deel van de tuin) die bij de renovatie in de jaren negentig gehandhaafd is. Het achterste deel van de tuin, afgescheiden door middel van hoofdzakelijk rododendron, heeft is voorzien van een aantal bedden, vermoedelijk vooral voor bloemen, maar mogelijk is hier ook nog een tijd groente verbouwd.



De kloostertuin vóór de renovatie.



De kloostertuin vóór de renovatie.



Ontwerp voor de kloostertuin uit 1996.



De terreinverharding ten behoeve van parkeren, met op enkele plekken relatief kleine perkjes met kegelconiferen. Op de foto rechts de eikenbomen en hagen op de grens tussen parkeerterrein en wandelpark.



De beukenrij langs de kloostermuur aan de westzijde, vanaf het parkeerterrein met doorgang in de haag naar het wandelpark.



Het wandelpark met gazon en door haag geleid voetpad.



Kegelvormige coniferen en naaldbomen zijn ruim vertegenwoordigd in de dierenweide en het wandelbos. Op de rechterfoto de dierenverblijven.



Het dierenverblijf in de dierenweide.



Het dierenverblijf in de door Kasantje en kloostermuur ingekaderde 'weide'. Tegen de kloostermuur die vrijwel zeker uit de jaren twintig stamt, klimop.



Het deel van het wandelbos dat buiten de renovatie werd gehouden. Aan het einde van het wandelpad een Heilig-Hartbeeld.



Pad dat het oudere wandelbos verbindt met het deel uit 1996, met aan het einde een Franciscusbeeld in een daarvoor ontworpen kapelletje dat deel uitmaakt dan het renovatieplan.



De voormalige moestuin is naar gazon getransformeerd. Kloostermuren zo ongeveer op de plek van de plataan, zijn lang geleden al verdwenen.



Terras met formele aanleg van paden en hagen, uit 1996.



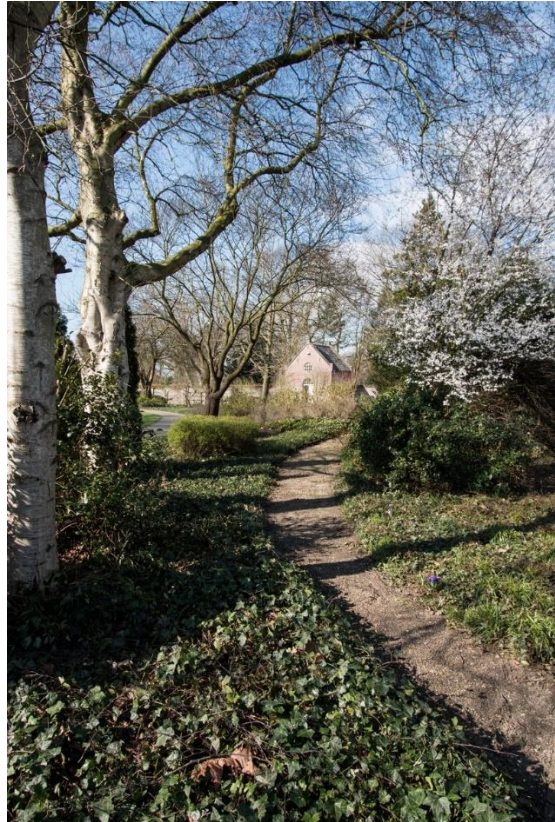
Bedden en knot- en leibomen naar ontwerp uit 1996.



De pomp is een restant dat herinnert aan de vroegere functie van moestuin. Rechts de Josephkapel, waarvan niet duidelijk is geworden of dit gebouwtje ook als zodanig is ontworpen. Het negentiende-eeuwse huisje – het verschijnt voor het eerst op een kadastrale kaart in 1871 – is sterk vernieuwd (geveltoppen zijn van latere datum).



Het interieur van het Josephkappelletje.



De oude plantaan in de kloostertuin. Op de rechterfoto het pand over het opgeworpen heuveltje in de kloostertuin.



Den Uuthof in het wandelbos.



Franciscusbeeld (1996) en ouder Heilige-Hartbeeld, de laatste in het wandelbos.



Hubertusbeeld bij de begraafplaats en Mariabeeld in de kloostertuin.



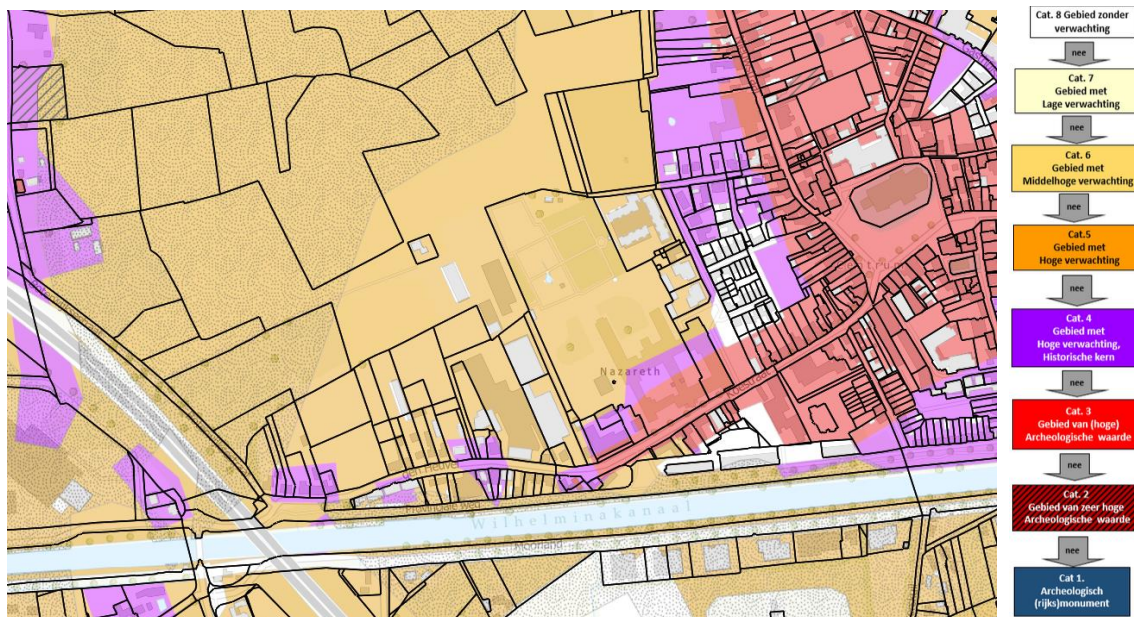
14 Waardering

14.1 Algemene historische waarde

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de algemene historische waarde van een object inzicht moet worden verkregen in verbondenheid met maatschappelijke ontwikkelingen. Concreet wordt de bouwhistoricus gevraagd te toetsen of in het gebouw één of meerdere maatschappelijke ontwikkelingen tot uitdrukking komen, en zo ja, in welke mate en hoedanigheid. Dit is geen eenvoudige opgave, mede omdat concrete definities van de gehanteerde begrippen ontbreken. In deze rapportage worden alleen die begrippen gedefinieerd waarover binnen de kaders van het onderzoek uitspraken mogelijk zijn. Het voormalige slachthuisje is geen monument en wordt in dit hoofdstuk verder buiten beschouwing gelaten. De opdrachtgever is ook geen eigenaar van dit gebouwtje.

Onder culturele en religieuze ontwikkeling wordt in dit kader verstaan de ontwikkeling van veronderstellingen, opvattingen, waarden, normen en de materiële uitdrukking daarvan door een samenleving of een groep daarbinnen. De ontwikkeling van menselijke activiteit op tastbare wijze tot uiting gebracht.

Het kloostercomplex geeft uitdrukking aan de ontwikkeling van de Franciscanessen van Oirschot, hoofdzakelijk vanaf 1908 tot aan nu. Een groot deel van de voorgeschiedenis van de orde is verdwenen als gevolg van een vroege verhuizing en later de sloop van vrijwel alle negentiende-eeuwse kloosterbebouwing die aan het huidige complex vooraf ging. Dat is jammer, maar maakt het kloostercomplex in Oirschot ook wel weer bijzonder. Het spreekt toch wel wat tot de verbeelding, de wijze waarop het oude complex gefaseerd plaats maakte voor nieuwbouw, in een periode die vanwege de (economische) gevolgen van de Eerste Wereldoorlog veel langer duurde dan op voorhand voorzien. Het complex dat uiteindelijk tot stand werd gebracht, geeft inzicht in de opvattingen ten aanzien van kloosterarchitectuur (sterk in traditie geworteld) aan het begin van de twintigste eeuw, een periode waarin als gevolg van economische invloed, groei als gevolg van de onderwijsinstellingen die aan het klooster waren verbonden én het samengaan van enkele kloostergemeenschappen in het moederhuis, een periode van groei kende. Het resulteerde in een enorm complex, waarvan pas aan het einde van de twintigste eeuw delen werden afgestoten. In het complex zijn ook de veranderende opvattingen ten aanzien van het kloosterleven gedurende de Wederopbouwperiode herkenbaar. Ten eerste is dat herstel van schade geweest, maar ook het afwerpen van het slot moet worden genoemd, omdat dit leidde tot de sloop van delen van de kloostermuur. Ook het overschilderen van de oorspronkelijke polychromie in de kapel is een uitdrukking van veranderende tijd en cultuur, één die lastig op waarde te schatten is, omdat het karakter van de kapel door de aanpassingen ingrijpend werd gewijzigd en daarmee de herinnering aan de begintijd vertroebelt. Tenslotte heeft ook de vergrijzing van de orde, de periode van neergang, invloed gehad op het complex. Toegankelijkheid (ophogen maaiveld), verbeteren van sanitaire voorzieningen, leegstand en het afstoten van onderdelen van het complex waren hiervan het gevolg. Het heeft grote gevolgen gehad voor de mate van authenticiteit van het complex. Dat geldt niet alleen voor de gebouwen, maar ook voor het terrein, dat eind jaren negentig grootschalig op de schop is gegaan.



Uitsnede van de Archeologische verwachtingen en waardenkaart van de gemeente Oirschot.

Onder sociaaleconomische ontwikkeling wordt in deze rapportage gerekend de ontwikkeling die betrekking heeft op algemene welvaart/voortgang.

Dit belang is groot in de zin dat de voortvarendheid en de daadkracht waarmee het oude klooster in een – ondanks de vertraging als gevolg van de Eerste Wereldoorlog – toch in korte tijd volledig en veel groter werd vernieuwd, tot de verbeelding spreekt. Het valt te betreuren dat de schoolgebouwen zijn afgestoten, omdat deze instellingen van groot economisch belang waren én dat de herinneringen aan de gedeeltelijke zelfvoorziening (de boerderij, moestuin, boomgaard en akkers) teloor zijn gegaan.

De geografische ontwikkeling kan worden gedefinieerd als de betekenis die het gebied heeft voor de door de mens gecreëerde leefomgeving; de wijze waarop het natuurlandschap in cultuurlandschap werd getransformeerd en aan ontwikkelingen in gebruik werd aangepast, zowel in materiële als immateriële zin.

Dit belang kon binnen de kaders van de verkenning niet worden bepaald.

14.2 Ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden

In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek wordt aangegeven dat voor de bepaling van de ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden inzicht moet worden verkregen in de status van vijf te onderscheiden componenten, waarvan hieronder enkele worden gecombineerd.

- Belang van het complex als essentieel onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationale betekenis is.

Het kloostercomplex is niet gelegen binnen de grenzen van een Rijksbeschermd dorpsgezicht. Het complex ligt precies buiten de rand van het beschermde dorpsgezicht Oirschot Centrum, dat in 1967 in het monumentenregister werd ingeschreven.

- Belang van het complex wegens de situering, verbondenheid met de ontwikkeling/uitbreiding van een streek, stad of wijk.

Dit belang is groot. Het complex is een groot ensemble van gebouwen en tuinen dat gedurende meer dan een eeuw als een soort enclave aan de rand van het dorp een duidelijke entiteit vormde. Uitbreidingen hebben tot in de jaren dertig van de vorige eeuw geresulteerd in het opslokken van

dorpswoningen aan de eeuwenoude Koestraat. Het contrast tussen het gebouwde complex ten opzichte van de nabijgelegen dorpswoningen is groot, maar dat geeft het complex ook betekenis als zijnde iets bijzonders in het dorp. In hoeverre het klooster invloed heeft gehad op ontwikkelingen in de directe nabijheid ervan, is niet duidelijk.

- Belang van het complex wegens de wijze van verkaveling / inrichting / voorzieningen.

Dit belang is beperkt geraakt doordat functieonderscheid in de loop der tijd is verwaterd. Dit geldt voor de gebouwen maar zeer zeker ook voor het terrein daaromheen. Waar in het verleden deelterreinen een eigen karakter hadden (akkers, siertuin, moestuin en boomgaard) en een duidelijke begrenzing kenden, hebben ontwikkelingen in met name het laatste kwart van de twintigste eeuw erin geresulteerd dat vrijwel de volledige tuin in het teken is komen te staan van ontspanning. Er zijn nog wel deeltuinen, maar die hebben hun directe relatie met het gebruik van het gebouw is veel minder sterk dan weleer. Belangrijke inrichtingselementen zijn nu nog de kloostermuren, de heiligenbeelden, de begraafplaats, de pomp (herinnering moestuin) en de Josephkapel.



Kaart van het beschermde dorpsgezicht Oirschot Centrum uit 1967. Het kloostercomplex ligt er nét buiten.

14.3 Architectonische waarden

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de architectonische waarden inzicht moet worden verkregen in de status van vijf te onderscheiden componenten, waarvan er hieronder enkele worden gecombineerd.

- Belang van het complex voor de geschiedenis van de architectuur en het oeuvre van de architect(en).

Binnen de kaders van de verkenning is het belang van het ontwerp binnen het oeuvre van de architecten niet goed te bepalen. Het ontwerp kwam op een interessant moment tot stand, in de zin dat de samenwerking tussen Cuypers en Stuyt kort na de levering van het masterplan in goede verstandhouding werd beëindigd en het project in Oirschot bij Stuyt in de orderportefeuille belandde. Het is verleidelijk om aan te nemen dat dit kwam omdat Stuyt in het ontwerp een leidende rol heeft gehad, maar zeker is dat niet. Wat wel duidelijk is, is dat Cuypers en Stuyt het ontwerp niet hebben uitgevent. In kranten en vakbladen wordt er niet of nauwelijks aandacht aan het ontwerp voor het complex besteed. Bekend is dat Cuypers en Stuyt een rol hebben gehad in het verschuiven van de gotische invloed op ontwerpen naar romaanse invloed, en dat de architecten hiermee de nodige navolging kregen. Het ontwerp voor de Franciscanessen is niet het vroegste voorbeeld van die stijlschicht door de architecten, maar hoort wel bij de vroegere. De kapel leunt qua opzet en detaillering van met name de gevels vrij sterk op de kort daarvoor opgeleverde Sint-Jacob in Den Bosch.

Het belang van de architectuur binnen het oeuvre van de architecten is in ieder geval aangetast door de grootschalige verbouwingen die hebben plaatsgevonden. Dit geldt niet voor veel aspecten van het complex, maar spitst zich vooral toe op het deel van het complex achter de kloostercouren. Het front van het complex verkeert architectonisch in behoorlijk oorspronkelijke staat en de verbondenheid tussen exterieur en interieur is hier ook nog vrij goed behouden. Veel van de interieurafwervingen die door de architecten zijn voorgeschreven, zijn in de loop der tijd verdwenen (geheel of achter latere afwerkingen).

- Belang vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteit van het ontwerp en de ornamentiek.

Dit belang is in navolging van wat hiervoor is geschreven, in de loop der tijd beperkt geraakt. In algemene zin kan worden gesteld dat soberheid een esthetische kwaliteit van het klooster en het ontwerp is geweest, zoals gebruikelijk. Ornamentiek is spaarzaam toegepast. Onderdelen waarop het van toepassing is zijn met name deurpartijen, kolommen, balkprofileringen, trappen en elementen in de kapel. De esthetische kwaliteit van het ontwerp is anno 2024 groter daar waar er nog een duidelijk verband bestaat tussen de indeling van het exterieur en de indeling van het interieur. Aan de achterzijde van het complex en op de verdiepingen is die samenhang vrijwel verloren gegaan als gevolg van latere aanpassingen. De samenhang is het sterkst in de kapel (met sacristieën) en de vleugel met spreekkamers.

14.4 Bouwhistorische waarden

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de bouwhistorische waarden van het gebouw onderscheid wordt gemaakt in drie componenten.

Concreet wordt de bouwhistoricus gevraagd te toetsen of het gebouw van belang is vanwege één of meerdere van deze componenten en hoe groot dit belang is, waarbij authenticiteit en zeldzaamheid de belangrijkste toetsingscriteria zijn.

- Het belang van het object voor de geschiedenis van de bouwtechniek.

Dit belang is vrij beperkt. Er zijn bij de bouw van het complex louter beproefde en in de bouwtijd reeds lang genormaliseerde technieken, materialen en constructies toegepast. Lokaal aannemer Priem zal bij de bouw weinig uitdagingen te overwinnen gehad hebben. De grootste uitdaging zal vermoedelijk hebben bestaan in de vondst van onbekende kelders en waterputten bij de sloop van

de oudere delen van het klooster (welke belemmeringen vormden voor de te leggen fundamenten van de nieuwbouw). Hiervan wordt in ieder geval gewag gemaakt in de kroniek van het klooster.

- Het belang van het object vanwege de historische gelaagdheid.

Dit belang is zeer beperkt, wanneer we aan historische gelaagdheid de voorwaarde kwaliteit koppelen. De meeste verbouwingen die in de loop der tijd zijn uitgevoerd, hebben geresulteerd in een aantasting van kwaliteit, onder andere om er in de tweede helft van de twintigste eeuw veel gebruik werd gemaakt van standaardelementen en afwerkingen. Uitzondering vormt het werk van Luc van Hoek, dat als artistiek gekenschetst kan worden en – mede vanwege de religieuze voorstellingen – een betekenislaag geeft. Een ander onderdeel van het complex dat de standaard overstijgt, is het mortuarium dat in de jaren zestig moet zijn gebouwd en dat nog vrijwel in oorspronkelijke staat verkeert.

14.5 Waarden vanuit de gebruikshistorie

In de *richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek* wordt aangegeven dat voor de bepaling van de waarden vanuit de gebruikshistorie van het gebouw onderscheid wordt gemaakt in drie componenten. Concreet wordt de bouwhistoricus gevraagd te toetsen of het gebouw van belang is vanwege één of meerdere van deze componenten en hoe groot dit belang is, waarbij authenticiteit en zeldzaamheid de belangrijkste toetsingscriteria zijn.

- Het belang vanwege de ordening, samenhang of inrichting van gebouwen of ruimten, passend bij een historische functie, gebruik of productie in het object/complex.

Dit belang is het grootst in de delen van het complex waar weinig of niet is ingegrepen in de loop der tijd. Het gaat dan vooral op de kapel (hoewel de sloop van de kapel voor kwekelingen betreurd moet worden en de relatie met de voormalige infirmerie bijna niet meer herkenbaar is), de sacristieën, de bidkapel en de vleugel met spreekkamers. Uiteraard valt hier ook de kloostergang toe te rekenen, het deel om de linker cour dan. Refters, keukens en gymnastieklokaal zijn veelal onherkenbaar verbouwd en op de verdiepingen is de herinnering aan de hoogtijdagen van de orde vrijwel helemaal uitgewist (alle cellen zijn verdwenen).

In de tuin is de inrichting, zoals eerder gesteld, ook gewild aan gedaan – om begrijpelijke redenen omdat de nuttuin had afgedaan en transformatie naar ontspanning geheel passend is voor een vergrijzende kloostergemeenschap en gebruik van een deel van het complex door een zorg verlenende partij.

- Het belang van het object/complex als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner/gebruiker/opdrachtgever.

Het gebouw zijn geen herinneringen aangetroffen aan specifieke historische gebeurtenissen, of het moet het herstelwerk zijn dat na de Tweede Wereldoorlog uitgevoerd moest worden. Die komt vrij sterk tot uitdrukking in versplinterde balken van de kapel en in de torens.

Slechts in één van de spreekkamers is de toegangspui behouden, in de andere zijn deze verdwenen. Deze spreekkamer is dus waardevol voor de herinneringswaarde en het vertellen van het verhaal.

14.6 Waardestellingen

De waardestellingen zijn gebaseerd op de in deze rapportage verzamelde gegevens en inzichten. Tijdens een bouwhistorische verkenning blijft veel van de geschiedenis van een gebouw voor de onderzoeker onbekend, omdat er niet achter afwerkingen kan worden gekeken (pleisterwerk, vloerbedekkingen, verflagen etc.). Soms is de opgedane kennis eenvoudigweg te beperkt om tot een deugdelijke onderbouwing van de monumentwaarde te komen.

Er wordt in deze paragraaf getoetst aan de mate van authenticiteit en de mate van zeldzaamheid.

We laten de bouwdelen min of meer met de wijzers van de klok mee passeren, beginnend bij de kapel.

14.6.1 De kapel en sacristieën

De herinneringswaarde van de kapel is binnen het complex hoog te noemen, ondanks dat de mate van authenticiteit ervan op een groot aantal punten behoorlijk is aangetast. Om de kapel op waarde te schatten, moet we ook een beetje door de witsellagen die schilderijen – vermoedelijk naar ontwerp van Cuypers – aan het zicht onttrekken, heen kijken. Dit ervan uitgaande dat pleisterwerk met schilderijen tijdens de renovaties van het interieur niet verloren zijn gegaan. Grootste wijzigingen zijn het dichtzetten van openingen naar de ziekenzaal en de kapel voor kwekelingen daarboven, het geheel vernieuwen van de vloer, verwijdering van hek langs het priesterkoor, de kerkbanken, vernieuwing van het hoogaltaar en de vervanging van zowel de glas-in-loodramen als veel van de kerkelijke attributen. Een deel van die wijzigingen vertegenwoordigt inmiddels ook al weer herinneringswaarde, mede om dat vernieuwingen in verband kunnen worden gebracht met oorlogsherstel, vergroting van comfort en gevolgen van het Tweede Concilie. Dit geldt bijvoorbeeld voor de kruiswegstatie, de glas-in-loodvensters van de hand van Luc van Hoek en het restant van de schildering van zijn hand in het koor. Goeddeels ongewijzigd zijn (buiten de hoofdropzet) de voormalige biechtstoelen die op redelijk vernuftige wijze zijn ingepast in het ontwerp.

Het exterieur is weinig gewijzigd, waardoor de herinneringswaarde hier zondermeer als hoog kan worden aangemerkt. Gevels zijn vrijwel volledig zoals Cuypers en Stuyt deze hadden ontworpen. Glas-in-loodvensters zijn vernieuwd (we zijn geneigd om de ramen met picturale voorstellingen hoger te waarderen dan de eenvoudige ramen van de lichtbeuk), al kleeft aan de eenvoud van laatstgenoemde vensters ook herinnering (vermoedelijk kostenreductie van oorlogsherstel). De dakbedekking is ook naoorlogs.

De herinneringswaarde van de constructies, met name de kapconstructies, is hoofdzakelijk gelegen in de mate van authenticiteit, van zeldzaamheid is verhoudingsgewijs weinig sprake. Schade aan hout herinnert aan de beschieting van de kapel door de geallieerden in 1944.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan de delen van de kapel die in hoge mate van authenticiteit (bouwtijd) verkeren en waarvan de zeldzaamheid (bouwstijl en betrokken architecten) redelijk is te noemen. Het gaat dan onder andere om de vorm van de bouwmassa, de gevels van de kapel, de hoofddragconstructie (kolommen), de gewelven, de sacristieën (enigszins aangepast) en de torens.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan kwalitatief hoogwaardige aanpassingen die gekoppeld kunnen worden aan schadeherstel en/of veranderende opvattingen ten aanzien van de aankleding van de ruimte gedurende de Wederopbouwperiode waarbij nadrukkelijk de bijdrage van Luc van Hoek wordt bedoeld. De stijl die deze kunstenaar hanteerde, was in de tijd dat hij de werken leverde, overigens niet als innovatief aan te merken. Hiertoe worden onder andere gerekend het hoofdaltaar met tabernakel, de schildering en de glas-in-loodramen.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan oorspronkelijke elementen zoals deuren, wijwaterbakjes en het uurwerk in één van de torens. Deze elementen zijn authentiek, redelijk zeldzaam maar vooral van groot belang voor het historische karakter van het kapelinterieur.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de kapconstructie van de kapel, hoofdzakelijk omwille van de hoge mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is verhoudingsgewijs beperkt.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferentie monumentwaarde** toegekend aan de kerkvloer, welke niet authentiek is en waarvan de zeldzaamheid beperkt is. De vloerverwarming die in 1965 werd aangebracht, was na innovatie omstreeks 1950 beproefd.

Stelling 06: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan recente(re) interieurafwerkingen en enkele interieurelementen (men name in de sacristieën). Het gaat hier met name op vloer- en wandafwerkingen.

Stelling 07: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan de muziekkamer, welke beschouwd wordt als een grove aantasting van voormalige ziekenzaal en kwekelingenkapel, die een veel sterke relatie met de kapel hadden.

14.6.2 Het trappenhuis

De herinneringswaarde van gevels, hoofdopzet én afwerking van plafonds (gewelven), vloeren (terrazzo) en in mindere mate elementen (deuren) is vrij groot. De waarde is aangetast doordat het trappenhuis functioneel wat geïsoleerd is geraakt, door het afstoten van de voormalige kweekschool en de transformatie van ziekenzaal en kwekelingenkapel.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan de oorspronkelijke onderdelen van het trappenhuis, omwille van de hoge mate van authenticiteit en de betrekkelijk hoge mate van zeldzaamheid, welke in het bijzonder wordt bepaald door de in het trappenhuis geïntegreerde lift. Ook aan de constructies wordt hoge monumentwaarde toegekend (vloeren en kap). Uitzondering vormt de sterk gewijzigde kap boven de archiefruimten en de hier aanwezige, niet oorspronkelijke verdiepingsvloeren.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan latere toevoegingen, waaronder de muziekkamer, de archiefruimten, de trap bij de archiefruimten, de tochtput, recentere afwerkingen van vloeren en wanden. Ook de voordeur is van recente(re) datum. De spiltrap in de muziekkamer is esthetisch aardig genoeg om positieve monumentwaarde aan toe te kennen. Helaas wordt de waarde beperkt doordat de esthetische kwaliteit van de ruimte waarin de trap zich bevindt, zeer beperkt is.

14.6.3 Het bouwdeel met spreekkamers en kantoren

De meeste herinneringswaarden zijn op de begane grond aanwezig, omdat hier de oorspronkelijke interieurindeling nog grotendeels behouden is gebleven én nog enigszins tastbaar is hoe de Franciscanessen gedurende langere periode bezoek ontvingen. Daarnaast verkeert de kloostergang met trappenhuis nog grotendeels intact en is er sprake van een oorspronkelijke kluis en een pui waarin een tourniquet behouden is gebleven. De monumentwaarden zijn aangetast door verwijdering van de wanden in de spreekkamers, die tot in de jaren zestig de scheiding vormde tussen het profane bezoek en de sacrale bewoners. Uit de bouwtijd stammen nog enkele (wellicht zelfs alle) houten vloeren met sporen van verdwenen wanden, de terrazzovloeren en kruisgewelven in gang en trappenhuis, de meeste binnendeuren en een aantal kasten.

Op de verdieping en de zolderverdieping zijn de herinneringswaarden in de jaren negentig volledig teniet gedaan als gevolg van functieverandering (zorgverlening), wat ook gevolgen heeft gehad voor de waardering van het exterieur op de verdieping, omdat de gevelindeling niet langer in historische relatie staat tot de interieurindeling.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan alle onderdelen van dit bouwdeel die als authentiek zijn aan te merken. De mate van zeldzaamheid is hieraan ondergeschikt, maar eigenlijk is dat niet zo relevant omdat de indeling op de begane grond vooral betekenis heeft omdat de oorspronkelijke functie (sterk gerelateerd aan het afgezonderde leven in het klooster) hier nog vrij goed (doch ook nog voor verbetering vatbaar) tot uitdrukking komt. De toegekende waarde heeft onder andere betrekking op indeling, elementen (kasten, deuren, pui, kluis, trap, pomp, glas-in-loodramen) en ook een aantal afwerkingen (terrazzovloeren, enkele houten vloeren en plafonds in onder andere de spreekkamers. De betekenis van de afwerkingen zit 'm onder andere in de eenvoud.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan onderdelen van het bouwdeel die als gevolg van latere verbouwingen ontdaan zijn van hun oorspronkelijke verband waardoor de herkenbaarheid sterk is afgenomen. De waarde wordt ook toegekend aan een enkel hergebruik element (deur).

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de constructies van het bouwdeel, waarvan kan worden opgemerkt dat de mate van authenticiteit hoog is, maar van een zeldzaamheid geen sprake.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan recente(re) aanpassingen die in de loop der tijd (met name jaren negentig) zijn doorgevoerd en welke niet of nauwelijks herinneringswaarde vertegenwoordigen. Het gaat om inpassingen op de begane grond (toiletten, lift, tweede trappenhuis, dichtzettingen van deuropeningen, toevoeging van kasten en het uitbreiden van de aanbouw op de cour. Ook de toegevoegde puin in de gang dienen hier vermeld te worden, evenals de gehele indeling en afwerking van de verdieping en de zolder. Van een authentieke en/of zeldzame toestand is hier nergens sprake.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan aanpassingen in de gevels, meest duidelijk op de begane grond ter plaatse van de voormalige bakkerij, maar ook het vervangen van ramen op de verdieping kan hier toe worden gerekend.

Stelling 06: Op enkele plaatsen is sprake van een kennislacune. Veldwerk en archiefonderzoek boden hier onvoldoende aanknopingspunten om toekenning van waarden te kunnen onderbouwen. Het gaat dan onder andere om een samengestelde balklaag in één van de spreekkamers en één van de buitendeuren. Waarden aan balklagen zijn toegekend op basis van archiefmateriaal. De constructies zijn tijdens het veldwerk niet zelf waargenomen.

14.6.4 Het bouwdeel met keuken en wasserij

De herinneringswaarden van dit bouwdeel zijn in de loop der tijd, met name in de jaren negentig, ernstige schade toegegaan met het oog op gedeeltelijke functieverandering (zorgverlening). Een hele vleugel van het klooster werd gesloopt, de keuken werd uitgebreid, een aanbouw behorende bij de wasserij werd verwijderd, het trappenhuis werd vrijwel geheel vernieuwd én het auditorium boven de keuken verdween totaal, evenals de novicengang over de cour. Al deze wijzigingen hebben niet alleen grote gevolgen voor de herinneringswaarde van het interieur, maar ook voor het exterieur (wijziging van indeling, verwijdering van gevelelementen en het realiseren van nieuwe, historiserende invullingen). Over de kloostergeschiedenis valt nog maar op enkele plekken een verhaal te koppelen aan een gebouwde toestand. Wat in hoofdzaak resteert, zijn de kloostergang en de draagconstructie van de keuken.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan de onderdelen van dit bouwdeel waarvan de mate van authenticiteit nog als hoog is aan te merken. Het gaat dan vooral om de kloostergang, delen van gevels én de (afwerking van de) draagconstructie die te zien is in de keuken.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan delen van de gevels die gewijzigd, doch nog enigszins herkenbaar zijn gebleven, alsmede delen van de hoofdstructuur op de begane grond (éénlaags aanbouw met toiletten en restant van trappenhuis met lift). De mate van authenticiteit en zeldzaamheid zijn matig tot beperkt te noemen.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de kapconstructies, hoofdzakelijk omwille van de hoge mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is verhoudingsgewijs beperkt.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan alle recente(re) delen, welke met de kloostergeschiedenis niets

van doen hebben en tot stand gekomen zijn ten behoeve van de zorginstelling die midden jaren negentig intrek nam.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan zeer ingrijpend gewijzigde delen van de oorspronkelijke gevels. Meest concreet het doorbreken van de gevel van de keuken (verwijdering van authentieke elementen), historiserend gevelgedeelte na sloop deel wasserij én verwijdering entree tot trappenhuis.

14.6.5 Het bouwdeel met refter en recreatie

De herinneringswaarde van het bouwdeel met refter en recreatieruimte is in de loop der tijd sterk aangetast, met name door aanbouw aan de tuinzijde, waar onder andere serre, deuren en vensters verdwenen en vensteropeningen door de sloop van borstweringen tot doorgangen vermaakt werden. Op de begane grond is slechts een heel klein deel van de achtergevel in oorspronkelijke staat gebleven. Toch is de herinneringswaarde niet geheel verdwenen, vooral omdat het huidige gebruik van de ruimte in de basis hetzelfde is al het oorspronkelijke gebruik. Tastbare herinneringen zijn weinig aanwezig, onder andere als gevolg van modernisaties van de interieurafwerking. Uitzondering vormen enkele schuiframen (vermoedelijk voor ventilatie) in de gangmuur. Ook de draagconstructie in de refter is nog terug te voeren tot in de bouwtijd. De herinneringswaarde is het sterkst in de kloostergang, welke behoudens enkele details (radiatoren, leuning) nog goeddeels authentiek is. Op de verdiepingen is de herinnering aan de kloostertijd volledig weggevaagd, de indeling van de gevels grotendeels uitgezonderd. Die gevelindeling heeft geen historische relatie meer met het interieur, wat als een aantasting van de betekenis is te duiden.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan de onderdelen van dit bouwdeel die uit de bouwtijd dateren en herinneren aan het gebruik van het complex als klooster. Het gaat met name om de kloostergang en een aantal aspecten van de refter/recreatieruimte (kolommen, balken, schuiframen en enkele deuren).

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan het restant van de tuingevel op de begane grond. De waarde is beperkt doordat het resterende fragment geïsoleerd is geraakt. Vensters uit de bouwtijd zijn nog intact.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan restanten van het stucgewelf op de zolder, een laatste herinnering aan de chambrettes die hier zijn geweest. De waarde is niet hoog, omdat grote delen van de gewelven zijn verdwenen.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de kapconstructies, hoofdzakelijk omwille van de hoge mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is verhoudingsgewijs beperkt. Waarden aan balklagen uit de jaren twintig van de vorige eeuw zijn toegekend op basis van archiefmateriaal. De constructies zijn tijdens het veldwerk niet zelf waargenomen.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan alle recente(re) delen, welke met de kloostergeschiedenis niets van doen hebben en tot stand gekomen zijn ten behoeve van de zorginstelling die midden jaren negentig intrek nam.

Stelling 06: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan de uitbouw van lift en recreatiezaal in de jaren zeventig. De esthetische kwaliteit is beperkt en de aantasting die de ingrepen ten gevolg hebben gehad, wegen zwaarder dan de verhaalkracht van de toevoeging (onder andere vergrijzing).

14.6.6 Het bouwdeel met voormalige refters en keuken

Dit gedeelte van het complex is grotendeels ontdaan van de herinneringswaarde als gevolg van ingrijpende wijzingen in de jaren negentig. Behoudens de gang, een toilet en in mindere mate een refter is van géén van de ruimten de historische functie afleesbaar als gevolg van opdelingen en vernieuwingen van interieurs. Op de begane grond is de hoofdstructuur herkenbaar, waarbij opgemerkt dat deze gedeeltelijk is gereconstrueerd door onder andere de gang langs de voormalige refter opnieuw te bouwen als ook een gevelgedeelte langs de kloostercour. Op de verdieping en de zolder is van een historische herinnering in het interieur geen sprake meer. De betekenis van het exterieur is door teloorgang van de relatie met het interieur, sterk verminderd. Wijziging van het niveau van delen van de begane-grondvloer heeft een negatieve uitwerking op de herinneringswaarde.

Aardig aan de gang is de stijlbreuk met de kloostergang in de oudere delen van het complex (hier geen gewelven).

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **hoge monumentwaarde** toegekend aan de draagconstructie van de voormalige refter (nu vergaderzaal), omwille van de hoge mate van authenticiteit in combinatie met een beperkte(re) mate van zeldzaamheid.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan delen van de gang c.q. hoofdstructuur op de begane grond. De mate van authenticiteit én zeldzaamheid zijn aangetast, de herinneringswaarde zit 'm vooral in de structuur (gang rondom cour) en het stijlcontrast met de dan reeds bestaande delen van de overwelfde kloostergang.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan restanten van het stucgewelf op de zolder, een laatste herinnering aan de chambrettes die hier zijn geweest. De waarde is niet hoog, omdat grote delen van de gewelven zijn verdwenen.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de kapconstructies, hoofdzakelijk omwille van de hoge mate van authenticiteit. De mate van zeldzaamheid is verhoudingsgewijs beperkt. Waarden aan balklagen uit de jaren twintig van de vorige eeuw zijn toegekend op basis van archiefmateriaal. De constructies zijn tijdens het veldwerk niet zelf waargenomen.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferentie monumentwaarde** toegekend aan alle recente(re) delen, welke met de kloostergeschiedenis niets van doen hebben en tot stand gekomen zijn ten behoeve van de zorginstelling die midden jaren negentig intrek nam. Hiertoe worden ook de semi-historiserende gevels van (delen van) de gang gerekend.

14.6.7 Het voormalige gymnastieklokaal

De herinneringswaarde van de voormalige gymnastiekzaal is sterk aangetast, met name als gevolg van toevoeging van vensteropeningen in de tuingevel, de aanbouw onder plat dak, verwijdering van een aantal puien en vooral ook de realisatie van een verdiepingsvloer. De herinneringswaarde is hierdoor beperkt tot de gang en de hogere delen van de gevels. De aantastingen van de gevels op lager niveau, staat het toekennen van hoge monumentwaarde van delen van de gevel hier in de weg, omdat één van de essenties in het ontwerp (vensters voor daglicht, zonder zicht in de tuin) is verdwenen.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan delen van het bouwdeel die nog in min of meer oorspronkelijke staat verkeren. Het gaat dan om de constructie, de gang met twee overgebleven puien en de

bovenste delen van de gevels waar de herinnering aan de vroegere functie van het bouwdeel nog enigszins afleidbaar is.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan alle recente(re) delen, welke met de kloostergeschiedenis niets van doen hebben en tot stand gekomen zijn ten behoeve van de zorginstelling die midden jaren negentig intrek nam.

14.6.8 Het bidkoor en de infirmerie

Ondanks vernieuwingen op het niveau van interieurafwerking, verwijdering van de deur naar de (gesloopte) novicengang, de vernieuwing van de entreedeur en het vervangen van meubilair, heeft het bidkoor de tand des tijds nog redelijk doorstaan. Dit komt mede omdat de ruimte de oorspronkelijke functie heeft behouden. De draagconstructie, het plafond en de vensters zijn nog uit de bouwtijd. Ook het aansluitende deel van de gang met trappenhuis en oorspronkelijke kamers met deuren uit de bouwtijd geven nog een aardig beeld van het gebruik van dit deel van het complex vanaf de oprichting ervan. Op de verdieping samenhang in het interieur in verschillende verbouwfasen aangetast. Dat hier sprake was van de infirmerie is eigenlijk alleen nog afleesbaar aan een glas-in-loodraam dat bedoeld was om vanuit de infirmerie de kerkdienst gade te kunnen slaan. We treffen op de verdieping deuren uit verschillende tijden aan, waaronder één of enkele deuren uit de bouwtijd.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan oorspronkelijke ruimten, elementen (trap, deuren, kolommen, vensters etc.) op de begane grond, omwille van de hoge mate van authenticiteit en redelijke mate van zeldzaamheid. De gevelindeling op de begane grond is sterk verbonden met de indeling en het historische gebruik van het interieur waardoor de herinneringswaarde hier groot is. Op de verdieping is hiervan veel minder sprake.

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de hoofdingeling op de verdieping, welke authentiek doch niet zeldzaam is. De herkenbaarheid van de voormalige infirmerie is uiterst beperkt.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de gevel van het trappenhuis. De monumentwaarde is beperkt geraakt door het vervangen van oorspronkelijke glas-in-loodramen in het architectonisch niet al te sterke deel van de gevel.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferente monumentwaarde** toegekend aan alle recente(re) delen, welke met de kloostergeschiedenis weinig van doen hebben en tot stand gekomen zijn in de jaren zestig en jaren negentig. Hiertoe behoren kasten, toiletten, de meeste interieurafwerkingen

14.6.9 De bibliotheek

De herinneringswaarde is uiterst beperkt, qua structuur grijpt de gang terug op het verleden, qua gevelindeling is hier op een vrije manier mee omgegaan. Hierom wordt aan de bibliotheek **indifferente monumentwaarde** toegekend.

14.6.10 Het mortuarium

Van de bouwdelen die niet tot het masterplan van Stuyt/Cuypers kan worden gerekend, is het mortuarium zonder twijfel het aardigst. Het gebouwtje is sinds de bouw vrijwel ongewijzigd gebleven en ademt de sfeer van de jaren zestig. Het interieur is bijzonderder dan het exterieur, waardoor we aan eerstgenoemde **hoge monumentwaarde** toekennen (authentiek en vrij zeldzaam) en aan de gevels **positieve monumentwaarde**, al zijn beide uiteraard onlosmakelijk met elkaar verbonden.

14.6.11 De tuin

In de tuin zijn twee aanlegfasen te onderscheiden, een fase omstreeks 1965-1975 (wandelbos) en een fase 1995 (al het overige). De eerste fase kan in verband gebracht worden met veranderende omstandigheden (beëindiging moestuin en boomgaard met gedeeltelijke zelfvoorziening) en de tweede met vergrijzing en de komst van de zorginstelling. In de tuin zijn het, naast enkele solitaire bomen, vooral gebouwde relictten die herinneringswaarde vertegenwoordigen. Het gaat dan om de in oorsprong uit 1871 daterende kloostermuur tussen 'binnentuin' (privé) en 'buitentuin' (semiopenbaar) en de Josephkapel die uit die tijd óf nét iets eerder stamt. Deze kapel is binnen het complex bijzonder omdat dit met de kloostermuur het enige bouwwerk is dat nog van vóór de twintigste eeuw stamt. Ondanks de (grotendeelse?) vernieuwing, is de herinneringswaarde van de begraafplaats behoorlijk groot, omdat bij de vernieuwing het oorspronkelijke concept vrij getrouw is nagevolgd (detaillering is wel duidelijk anders). De uitbreiding van de begraafplaats is niet zonder betekenis, maar de betekenis is wel wat ondergeschikt. In de tuin zijn ook enkele Heiligenbeelden aangetroffen die uiteraard een duidelijke herinnering vormen aan de oorsprong van de tuin als zijnde een kloostertuin. De beelden zijn op zichzelf niet uitzonderlijk van aard.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan de negentiende-eeuwse kloostermuur tussen binnen- en buitentuin. Het opnieuw opgetrokken deel van deze muur is in materiele zin van ondergeschikte betekenis, doch op structuurniveau evenzeer van belang (het geheel omsluit een terrein).

Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan de Josephkapel (oorspronkelijke functie onbekend). Dit ondanks dat het gebouw meermaals is verbouwd. In de kern betreft het de oudst nog bestaande bebouwing van het complex, waarin een groot deel van de verhaalkracht schuilt.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan het oudste deel van de begraafplaats, omwille van de herinneringswaarde. De waarde is aangetast door vernieuwing in de jaren zestig, sloop van de vroegere schansmuur aan de voorzijde én in zekere zin ook door ruiming van de oudste graven. Toch menen we dat toekenning van hoge monumentwaarde nog te verantwoorden is omdat men bij de herbouw duidelijk terug heeft gegrepen op het ontwerp van Stuyt, zonder hem exact na te volgen. Men zou kunnen stellen dat de herbouw het oorspronkelijke ontwerp in herinnering brengt.

Stelling 04: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan de hoofdas in de tuin, vanaf de Jozefkapel tegen de kloostermuur, omdat deze as al lange tijd als structuurbepalend element aanwezig is.

Stelling 05: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de restanten van de paden haaks op de hiervoor genoemde hoofdas. De waarde is aangetast als gevolg van het afstoten van het afscheiden en bebouwen van het oostelijke deel van het kloosterterrein én de herinrichting van de tuin in de jaren negentig.

Stelling 06: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de Heiligenbeelden in de tuin omwille van de sterke associatie met de oorspronkelijke gebruikers van de tuin. Het is niet duidelijk of de oudere beelden van oudsher tuinbeelden zijn. De oudste beelden staan in ieder geval niet op hun oorspronkelijke plek.

Stelling 07: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan de buitenste kloostermuur, deels in de plaats gekomen voor oudere hagen en deels tot stand gekomen nadat terreinen waren afgestoten (of juist bij de tuin werden getrokken).

Stelling 08: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferentie monumentwaarde** toegekend aan de tuininrichting en de tuinbeplanting uit 1995. Van een bijzondere tuinaanleg geënt op historische structuren is niet of nauwelijks sprake.

14.6.12 Het rectoraat

Behoudens een aantal interieurafwerkingen en modernisatie van sanitaire ruimten en keuken, verkeert het rectoraat nog grotendeels in oorspronkelijke staat. Dit geldt voor zowel interieurindeling, interieurelementen (tochtpui, deuren, schouwen, trap) als interieurafwerkingen (met name stucplafonds). Latere toevoegingen aan het pand hebben niet geresulteerd in een nieuwe betekenislaag, mede vanwege beperkte (of gehele absentie) van kwaliteit. Oorspronkelijke elementen die van ondergeschikte betekenis zijn, zijn er weinig. De keldertrap is een voorbeeld hiervan.

Stelling 01: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt **hoge monumentwaarde** toegekend aan alle oorspronkelijke structuren, elementen en afwerkingen in het pand. Samen zorgen ze er voor dat het weinig moeite kost om een beeld te vormen van de woon- en werkomstandigheden van de Rector, die voor de kloostergemeenschap in hoog aanzien stond (belangrijkste plek op de begraafplaats was voor de rector ingeruimd).

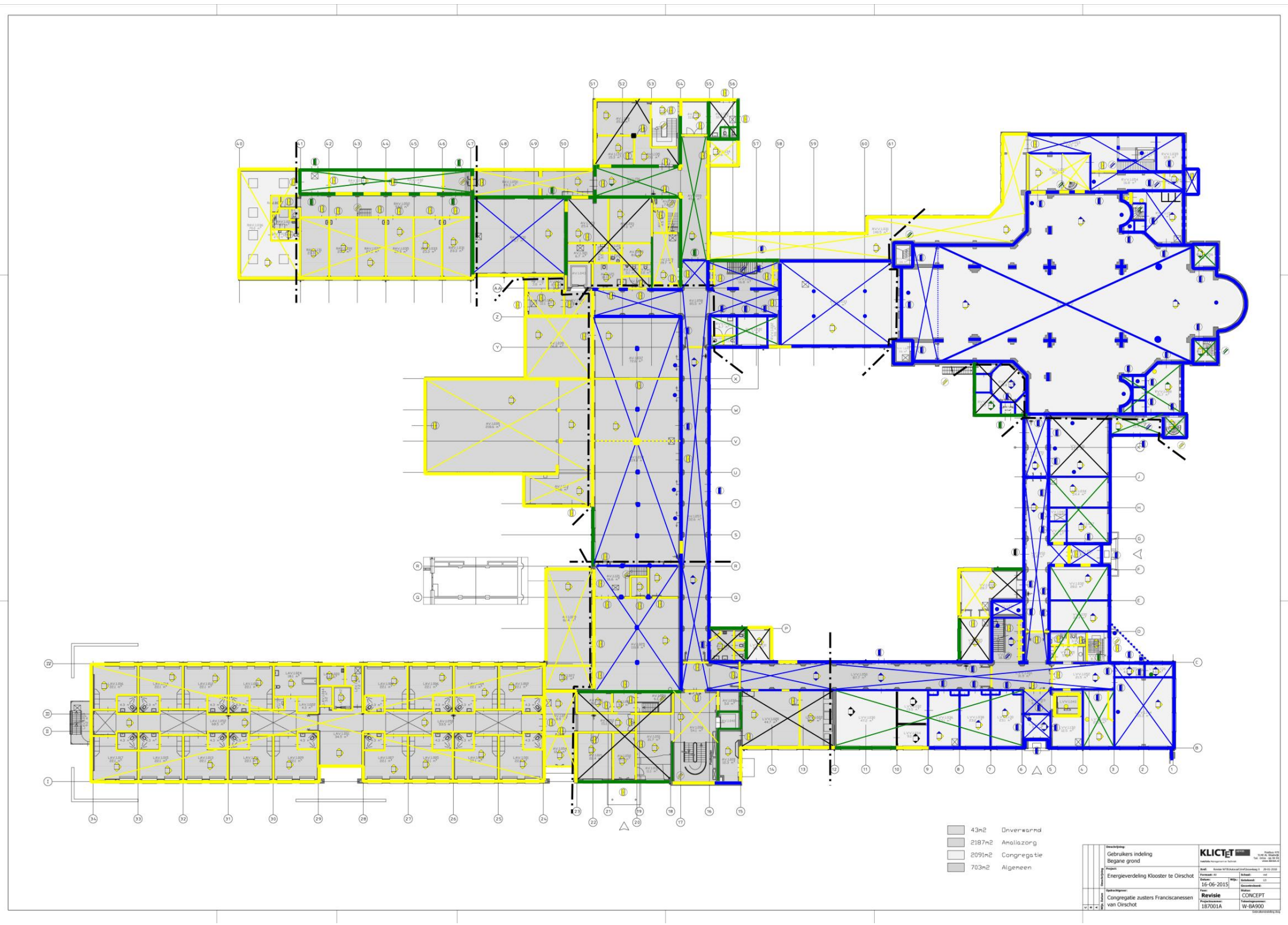
Stelling 02: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **positieve monumentwaarde** toegekend aan oorspronkelijke elementen die op basis van materiaal- en vormgebruik van ondergeschikt belang zijn, zoals de reeds genoemde keldertrap.

Stelling 03: Op basis van de gegevens en de interpretaties in deze rapportage wordt er **indifferentie monumentwaarde** toegekend aan alle niet-oorspronkelijke elementen en afwerkingen.

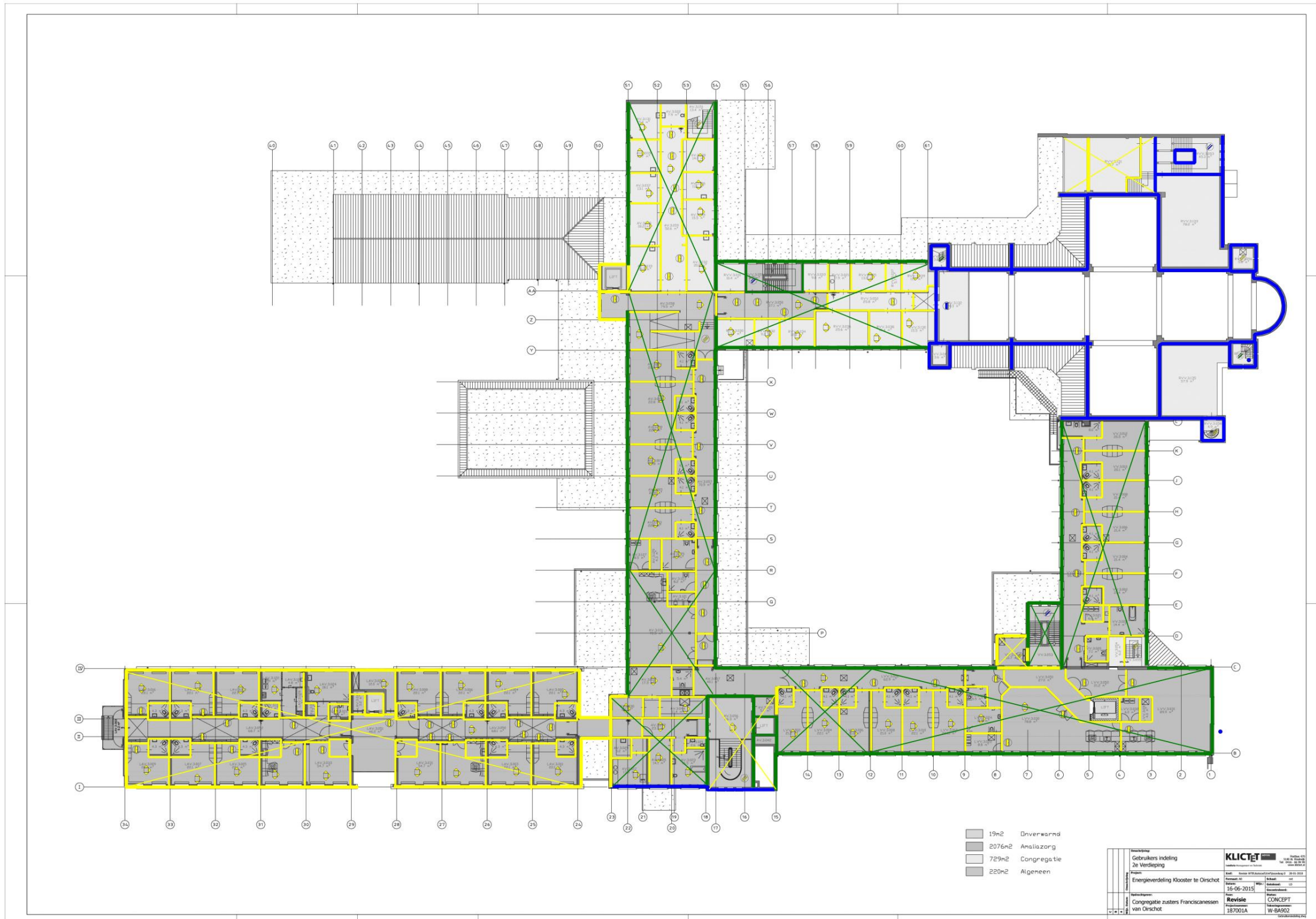
14.6.13 Kelders

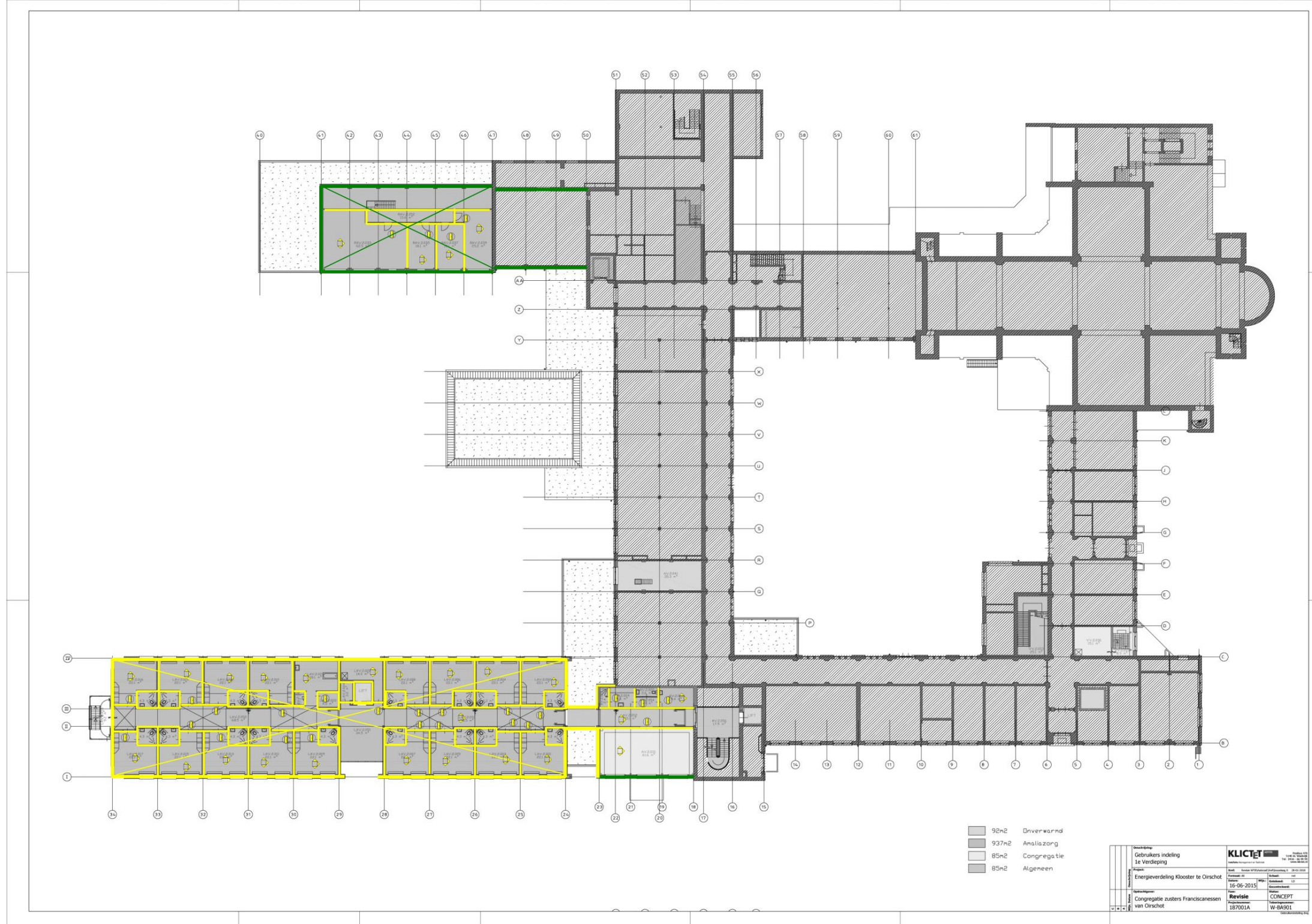
Onder het complex zijn enkele oudere, (laat) negentiende-eeuwse kelders aanwezig, restanten van kloostergebouwen die in de jaren 1922-1925 werden gesloopt. Kelders onder het bidkoor en de spreekkamers waren (tijdens het veldwerk) niet toegankelijk. De herinneringswaarde van de kelders verschilt en is van verschillende factoren afhankelijk. De herinneringswaarde van de grootste kelder, de kelder onder de keuken, vertegenwoordigt herinneringswaarde vanwege de relatie met de keuken omdat de kelder vooral diende als proviandopslag. De waarde is aangetast door wijziging van trappen en door herinrichting van delen van de kelder (als gevolg van veranderend gebruik). In de kelder zijn enkele oude kasten aanwezig waarvan de herinneringswaarde moeilijk is te bepalen omdat het oorspronkelijke gebruik niet bekend is.

De kelder die toegankelijk is via de trap bij het bidkoor is eveneens gesitueerd nabij een voormalige keuken, die echter niet meer als zodanig herkenbaar is, wat negatief uitpakt voor de herinneringswaarde. In deze kelder zijn twee gemetselde kuipen, gemetselde rekken, een binnendeurtje, in opslag genomen jubileumramen en keldertrappen met ten minste positieve monumentwaarde aangetroffen. Constructies zijn niet bijzonder.



De waarderingskaart van de begane grond. De kaart is globaal en indicatief! De teksten en waardenstellingen zijn leidend.





De waarderingskaart van de tussenverdieping. De kaart is globaal en indicatief! De teksten en waardenstellingen zijn leidend.



Globale waarderingskaart van de tuin. In rood delen die thans niet meer tot het complex behoren.



Over BAAC

- Het bedrijf

BAAC is een onafhankelijk onderzoeksbureau dat zich sinds de oprichting in 2000 bezig houdt met cultuurhistorie in de breedste zin van het woord. BAAC voert alle mogelijke facetten van archeologisch en bouwhistorisch onderzoek uit en beschikt over een groot aantal specialisten. Het bedrijf heeft ongeveer 80 werknemers in dienst, verdeeld over vestigingen in Nederland en Vlaanderen. Bouwhistorie is van begin af aan één van de pijlers van het bedrijf. De afdeling bouwhistorie bestaat uit:

De afdeling bouwhistorie bestaat uit:

- ir. Rob Gruben
- drs. ing. Geert Oldenmenger
- drs. Lammert van Hemert
- Sanja Veldhuis
- drs. Hans Willems

- De onderzoeker(s) en auteur(s)

Drs. ing. Geert Oldenmenger (1976) studeerde bouwkunde aan de Hogeschool Enschede, waarbij hij stages vervulde bij Van Wijnen en IAA architecten. Daarna volgde hij aan de toenmalige Katholieke Universiteit Nijmegen (Radboud Universiteit Nijmegen) de studie Kunstgeschiedenis en Archeologie, waarbinnen hij zich vooral specialiseerde op de geschiedenis van architectuur en stedenbouw. Gedurende deze opleiding vervulde hij bij de gemeente 's-Hertogenbosch, afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten, een opleidingsplaats voor bouwhistorie. In twee jaar tijd werd een groot aantal panden in de Bossche binnenstad onderzocht en gedocumenteerd. In 2001 kreeg hij, aansluitend op deze opleiding, een baan aangeboden als bouwhistoricus bij BAAC. Daar werkte hij zich in korte tijd op tot senior bouwhistoricus. In 2008 studeerde hij als laatste doctorandus in de kunstgeschiedenis af met een scriptie waarin het leven en het werk van de negentiende-eeuwse, Zutphense stadsarchitect A.B.W. Langenberg centraal stond. Inmiddels heeft hij als onderzoeker zo'n 500 projecten uitgevoerd.



BRONNEN

- Richtlijnen voor Bouwhistorisch onderzoek 2009.
- Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Kadaster.nl
- Delpher.nl
- Beeldbank historische vereniging.
- In noten genoemde websites.
- Informatie aangeleverd door de huidige eigenaar.
- Doos met bouwtekeningen aanwezig in het kloostercomplex.
- Kloosterarchief (Sint-Agatha).

Jan van Eijck (e.a.), *Leven en Werk van Luc van Hoek*, Brochure bij expositie, Goirle 2017.

Jasper van der Sloot, *Luc van Hoek*, Hapert 1986.

Zr. Theonée Jorna, *Met een zuiver hart en een gelouterd verstand*, Moergestel 1997.

Jeroen Goudeau (e.a.), *Jan Stuyt (1868-1934) een begenadigd en dienend architect*, Nijmegen 2011.

Domitilla van Delft, *Van Slotklooster tot actieve congregatie*, Oirschot 1966.

Arthur de Vries, *Van Latijnse School tot Kempenhorst College; De geschiedenis van het voortgezet onderwijs in Oirschot*, VaBO, Oirschot 2023.

Archief van de Franciscanessen in Oirschot, in beheer bij het Erfgoedcentrum in Sint-Agatha.
Geraadpleegde stukken:

1.10.3 Bouwbescheiden Oirschot

2934 Plattegrond van klooster Nazareth-Oirschot, ca. 1880 (1 stuk)

N.B. Koker 1.

1294 Tekening van begraafplaats Oirschot, klooster Nazareth, 1883, 1889 (1 omslag)

2936 Bouwtekeningen van de architecten Cuypers en Stuyt te Amsterdam ten behoeve van de verbouwing van klooster Nazareth-Oirschot, 1908 (1 stuk)

N.B. Koker 3.

1273 Stukken betreffende de bouw van het schoolgebouw en klooster Nazareth te Oirschot door de architecten Joseph Cuypers en Jan Stuyt te Amsterdam, 1908-1910 (1 omslag)

1274 Stukken betreffende bouw van het schoolgebouw, klooster en kapel Nazareth te Oirschot, 1909-1910 (1 omslag)

2937 Perspectieftekeningen van klooster Nazareth-Oirschot, ca. 1910 (1 stuk)

N.B. Koker 4.

1275 Tekeningen van Joseph Cuypers en J. Stuyt betreffende bouw van het schoolgebouw en klooster Nazareth te Oirschot, alsmede bouw van het noviciaat, 1922-1923 (1 omslag)

1276 Tekeningen van Joseph Cuypers en J. Stuyt betreffende bouw van het schoolgebouw en klooster Nazareth te Oirschot, alsmede uitbreiding van het klooster en de uitbouw van de wasserij, 1923-1924 (1 katern)

1277 Tekeningen van architect Stuyt betreffende de bouw van klooster Nazareth te Oirschot, alsmede uitbreiding van het klooster, 1924 (1 omslag)

1278 Tekeningen van architect Stuyt betreffende de bouw van klooster Nazareth te Oirschot, alsmede klooster Nazareth en rectoraat, 1925 (1 omslag)

1279 Tekeningen van architect Stuyt betreffende de bouw van klooster Nazareth te Oirschot, alsmede uitbreiding van het klooster, een deel van de kweekschool, de slaapzaal en de balklagen, 1925 (1 omslag)

1280 Tekeningen betreffende de bouw van het klooster Nazareth te Oirschot, alsmede van gymzaal en met afschrift van bestek, 1925, 1931 (1 omslag)

1281 Tekeningen betreffende de bouw van het klooster Nazareth te Oirschot inzake het rectoraat, 1926, 2009 (1 omslag)

1287 Stukken betreffende de herbouw van de kapel van klooster Nazareth Oirschot, 1945-1984 (1 omslag)

517 Stukken betreffende oorlogsschade van Oirschot Nazareth, 1952-1955 (1 omslag)

1293 Tekening van begraafplaats eerwaarde zusters Franciscanessen te Oirschot, 1962 (1 omslag)

2942 Bouwtekeningen van bouwkundig adviseur G.A.W. Lieshout te Helmond ten behoeve van de verbouwing van klooster Nazareth-Oirschot, alsmede een bouwtekening ten behoeve van bouw van een brug [in de kloostertuin], 1963, z.j. (1 stuk)

N.B. Koker 6.

1302 Bouwtekeningen van de verbouwing van de gymzaal, kleedruimte en wasgelegenheid, 1963-1967 (1 omslag)

1423 Stukken betreffende de bouw, verbouwingen en schilderwerk van het klooster Nazareth te Oirschot, 1966-1967, 1978-1981 (1 omslag)

1292 Stukken betreffende de bouw van een veldschuur voor klooster Nazareth Oirschot, 1968 (1 omslag)

349 Bouwtekening van aannemer Jac Priem betreft nieuwe recreatiezalen naast de refter te Oirschot, 1974 (1 stuk)

2947 Bouwtekening van architect A. Koop te Eindhoven ten behoeve van de verbouwing van de gymzaal tot kamers van klooster Nazareth-Oirschot, 1988-1989 (1 stuk)

N.B. Koker 10.

1607 Bouwtekeningen van de architecten Van Beurden en Lanfermeijer te Oirschot ten behoeve van de aanvraag van een bouwvergunning voor de verbouwing van klooster Nazareth-Oirschot. Met bijlagen, 1989-1990 (1 omslag)

1608 Bouwtekeningen van de architecten Van Beurden en Lanfermeijer ten Oirschot en behoeve van de verbouwing van klooster Nazareth-Oirschot. Met bijlagen, 1989-1990 (1 omslag)

1609 Bouwtekeningen van architect A. Koop te Eindhoven ten behoeve van de verbouwing van de keuken van klooster Nazareth-Oirschot, 1990 (1 omslag)

1282 Tekeningen betreffende de bouw van het klooster Nazareth te Oirschot waaronder de situatie achter de tuin naast het kerkhof, z.j. (1 omslag)

2933 Plattegronden van klooster Nazareth-Oirschot waarop de gebouwen zijn ingetekend die in de periodes 1820-1900 en 1907-1925 tot stand kwamen, z.j. (2 stukken)

N.B. Koker 1.

2935 Plattegronden van het kerkhof van klooster Nazareth-Oirschot waarop de graven zijn ingetekend van de overleden zusters in de periode 1882-1967. Met fotokopieën, z.j. (1 stuk)

N.B. Koker 2.1 + 2.2.

2959 Plattegronden van het moederhuis in Oirschot, z.j. (2 stukken)

2034 Stukken betreffende de buitentuinen en tekeningen daarvan, 1994-1997 (1 omslag)

1975 Bouwkroniek van klooster Nazareth te Oirschot opgesteld door zuster Theonée Jorna over de jaren 1906-1926, 1932, 1995 (1 stuk)

2033 Stukken betreffende begrotingen tot renovatie van tuinen rond klooster Nazareth en renovatie bestrating en riolering, 1995 (1 omslag)

5272 Foto's van de kapel van klooster Nazareth te Oirschot, 1840-1982 (met hiaten), z.j. (2 omslagen)
N.B. Zwart-Wit.

5273 Albums houdende foto's en ansichtkaarten over de geschiedenis van klooster Nazareth te Oirschot, 1873-2006 (met hiaten), z.j. (2 albums en 2 omslagen)
N.B. Zwart-Wit/Kleur.

5275 Foto's en ansichtkaarten van klooster Nazareth te Oirschot, 1910-1990 (met hiaten), z.j. (1 omslag)
N.B. Zwart-Wit/Kleur.

5276 Foto's en ansichtkaarten van het interieur en de omgeving van klooster Nazareth te Oirschot, 1920-1997 (met hiaten), z.j. (1 omslag)
N.B. Zwart-Wit/Kleur.

5277 Foto's van zusters van klooster Nazareth te Oirschot, 1924-1997 (met hiaten), z.j. (1 omslag)
N.B. Zwart-Wit/Kleur.

5279 Foto's van klooster Nazareth en de St. Petruskerk te Oirschot na beschietingen in de tweede wereldoorlog, 1949 (1 omslag)
N.B. Zwart-Wit.

5310 Albums van de verbouwing van klooster Nazareth te Oirschot, 1993-1995 (2 delen)
N.B. Kleur.

5327 Foto's en ansichtkaarten van beelden in de tuin van klooster Nazareth te Oirschot, z.j. (1 omslag)
N.B. Zwart-Wit/Kleur.